Strategia Rozwoju Gminy Warka

na lata

2023-2030

Opracowanie:

Urząd Miejski w Warce

we współpracy z Wielkopolską Akademią Nauki i Rozwoju Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, Spółka komandytowa oraz Krajowym Instytutem Jakości.

Strategię Rozwoju Gminy Warka na lata 2023-2030 opracowano w oparciu o materiały źródłowe referatów Urzędu Gminy oraz gminnych jednostek organizacyjnych.

Strategia Rozwoju Gminy Warka na lata 2023-2030 zawiera dane według stanu na 31 grudnia 2021 roku, o ile nie zaznaczono inaczej.

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE 5

CZĘŚĆ I: STAN I WYZWANIA ROZWOJU GMINY WARKA 8

1. Wnioski z diagnozy sytuacji przestrzennej 8

2. Wnioski z diagnozy sytuacji gospodarczej 13

3. Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej 20

4. Jakość życia w Gminie – wyniki badań ankietowych 28

4.2. Ocena sytuacji Gminy 30
4.1. Pożądane priorytety rozwojowe 33

6. Analiza SWOT z uwzględnieniem elementów partycypacji społecznej 36

CZĘŚĆ II: STRATEGICZNE KIERUNKI ROZWOJU GMINY WARKA 41

1. Misja i wizja.....41

2. Cele strategiczne rozwoju w wymiarze przestrzennym, gospodarczym i społecznym 42

3. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Warka.....56

4. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w Gminie 61

5. Spójność kierunków rozwoju Gminy z kierunkami wynikającymi ze strategii rozwoju województwa. Obszary strategicznej interwencji określone w strategii rozwoju województwa wraz z zakresem planowanych działań. 68

6. System realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzenia dokumentów wykonawczych 75

7. Ramy finansowe i źródła finansowania 79

ZAŁĄCZNIK 1: DIAGNOZA 84

ZAŁĄCZNIK 2: WZÓR ANKIETY 149

ZAŁĄCZNIK 3: TABELA EWALUACYJNA 154

WPROWADZENIE

Strategia Rozwoju Gminy Warka na lata 2023-2030 jest podstawowym instrumentem długofalowego zarządzania Gminą. Określa ona strategiczne kierunki rozwoju Gminy w perspektywie do 2030 roku oraz pozwala na zapewnienie ciągłości i trwałości działania władz Gminy, niezależnie od zmieniających się uwarunkowań politycznych. Umożliwia ona również efektywne gospodarowanie własnymi zasobami, takimi jak: środowisko przyrodnicze i kulturowe, zasoby ludzkie, infrastrukturalne, czy środki finansowe oraz stanowi formalną podstawę do przygotowania i oceny wniosków o finansowanie zadań ze źródeł zewnętrznych. Strategia Rozwoju Gminy Warka na lata 2023-2030 jest dokumentem nadrzędnym względem innych dokumentów planistyczno-strategicznych obowiązujących w Gminie Warka, a także spójny z dokumentami wyższego rzędu – Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 oraz Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030. Będzie ona wyznaczała również ramy dla planów i programów powstających w Gminie podczas jej obowiązywania.

Prace nad Strategią rozpoczęto we wrześniu 2022 roku, kiedy to Burmistrz Warki podjął decyzję o przystąpieniu do opracowywania dokumentu. Kolejnym krokiem było podjęcie Uchwały nr LXII/443/22 Rady Miejskiej w Warce z dnia 23 września 2022 r. w sprawie określenia szczegółowego trybu i harmonogramu opracowania projektu Strategii Rozwoju Gminy Warka na lata 2023-2030, w tym trybu konsultacji. Proces tworzenia Strategii poprzedzono analizą sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej Gminy, którą pogłębiono podczas badania ankietowego mieszkańców. Diagnoza sytuacji przestrzennej, gospodarczej i społecznej pozwoliła na zdefiniowanie obszarów problemowych i najważniejszych wyzwań w zakresie powyższych sfer, a także silnych stron jednostki i jej szans. Następnie przeprowadzone zostały warsztaty strategiczne, podczas których opracowano misję i wizję Miasta, a także założenia do celów i kierunków działań, których realizacja wpłynie na urzeczywistnienie określonej na 2030 rok wizji. Odbyła się także wizja lokalna, która ukazała wiele potencjałów charakteryzujących Gminę. Warsztaty przeprowadzone zostały metodą design thinking polegającą na spojrzeniu na problem z wielu perspektyw oraz wyjściu poza utarte schematy. Efektem tej metody jest wypracowanie niestandardowych rozwiązań i innowacyjne podejście do obecnych wyzwań. Propozycje zapisów skonsultowano z przedstawicielami władz Gminy Warka i w kwietniu 2023 roku przygotowano projekt Strategii. Następnie został on poddany konsultacjom społecznym oraz przedłożony Zarządowi Województwa Mazowieckiego do opiniowania.

Istotnym elementem prac nad Strategią była partycypacja społeczna. Analiza wyników ankiet wypełnionych przez mieszkańców jest istotnym i integralnym elementem diagnozy strategicznej, a część programową zawierającą cele i kierunki działań współtworzyli uczestnicy warsztatów strategicznych. Projekt Strategii przed przyjęciem został poddany konsultacjom społecznym, aby zweryfikować jego zapisy z oczekiwaniami mieszkańców.

W pracach nad Strategią brali również udział **członkowie Zespołu Strategicznego** reprezentowanego przez Burmistrza Warki oraz pracowników Urzędu Miejskiego w Warce. Dodatkowo Zespół Strategiczny wspierali eksperci z Wielkopolskiej Akademii Nauki i Rozwoju z Poznania:

- Irma Kuznetsova – Dyrektor Działu Strategii i Rozwoju Lokalnego,
- Iwona Nowacka – Zastępca Dyrektora Działu Strategii i Rozwoju Lokalnego,
- Joanna Cieślińska – Ekspert merytoryczna w Dziale Strategii i Rozwoju Lokalnego,
- Maja Czyż – Starsza Specjalistka ds. strategii i rozwoju lokalnego,
- Dominika Gałecka - Starsza Specjalistka ds. strategii i rozwoju lokalnego,
- Wojciech Wasylewicz – Młodszy Specjalista ds. strategii i rozwoju lokalnego,
- Iwona Jastrzębska – Młodsza Specjalistka ds. strategii i rozwoju lokalnego.

Dokument został opracowany na podstawie aktualnych dokumentów planistycznych, sprawozdań oraz danych statystycznych. Podstawowym dokumentem prawnym wykorzystywanym podczas przygotowania Strategii była ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym. Ponadto wzięto również pod uwagę zapisy poprzedniego dokumentu o charakterze strategicznym, nieaktualnego Planu Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Warka na lata 2014-2020.

Poniżej przedstawiono poszczególne etapy procesu prac na Strategii:

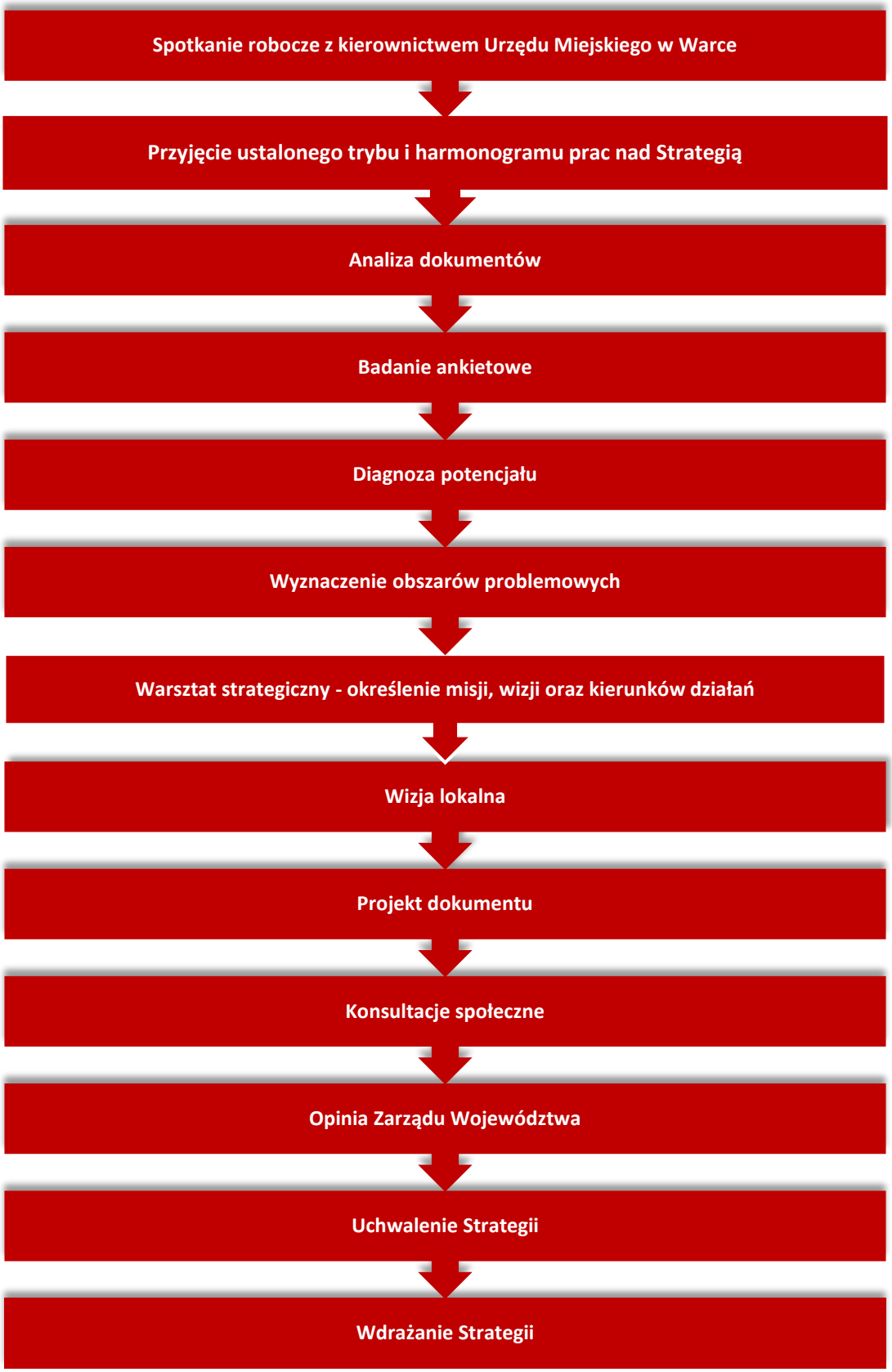

CZĘŚĆ I: STAN I WYZWANIA ROZWOJU GMINY WARKA

1. *Wnioski z diagnozy sytuacji przestrzennej*

Informacje ogólne

Gmina Warka jest gminą miejsko-wiejską położoną w powiecie grójeckim, w południowej części województwa mazowieckiego. Jednocześnie stanowi część jednostki NUTS 2 Mazowiecki Regionalny w ramach klasyfikacji NUTS w Polsce. Zajmuje powierzchnię 202 km^2. W 2021 roku liczba mieszkańców Gminy wyniosła 19 122 mieszkańców. W jej granicach położonych jest 46 sołectw. Gmina graniczy od wschodu z Gminami Wilga, Magnuszew oraz Grabów nad Pilicą, od południowego wschodu z Gminą Stromiec, od południa z Gminą Białobrzegi, od południowego wschodu z Gminą Promna, od zachodu z Gminami Jasieniec i Chynów a od północy z Gminami Góra Kalwaria i Sobienie-Jeziory.

Odległość z miejscowości Warka do jednostki miejskiej o znaczeniu powiatowym – Grójca wynosi 28 km, podróż samochodem zajmuje czas ok. 30 minut. Miasto o znaczeniu wojewódzkim – Warszawa znajduje się w odległości 60 km, czas dojazdu samochodem do tego miasta zajmuje około 1 godziny.

Gmina Warka jest obszarem znanym z wytwarzania dwóch charakterystycznych produktów lokalnych: tradycji piwowarskich, które pielęgnowane są od okresu średniowiecza oraz Jabłek Grójeckich.

Teren Gminy Warka został zakwalifikowany do Żyrardowskiego Obszaru Funkcjonalnego w ramach OSI problemowych. Tego rodzaju obszary obejmują podregiony NUTS 3 województwa mazowieckiego.

Wnioski:

- Dzięki bliskiej odległości od Grójca czy Warszawy widoczny jest potencjał rozwojowy w zakresie napływu nowych mieszkańców (suburbanizacja), w tym ludzi młodych stanowiących główną siłę napędową rozwoju gospodarczego.
- Gmina jest atrakcyjna osiedleńczo ze względu na dostępność komunikacyjną, a także dzięki możliwości zapewnienia mieszkańcom wszystkich usług, dzięki zwartej, kompletnej i zintegrowanej strukturze przestrzennej Miasta Warka.
- Tradycje piwowarskie oraz sadownicze stanowią filar gospodarczy Gminy Warka.
- Włączenie Gminy do obszarów OSI na obszarze województwa mazowieckiego powinno przysporzyć jej wymiernych korzyści w postaci realizacji i korzystania z subregionalnych projektów i przedsięwzięć, pozwalających na wspólne wykorzystanie szans rozwojowych i wspólne przeciwdziałanie zagrożeniom.

Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne

Nadrzędnym dokumentem planistycznym Gminy Warka jest Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Warka, które określa politykę przestrzenną Gminy i kierunki zagospodarowania przestrzennego. Obowiązujący dokument został przyjęty Uchwałą Nr IV/18/18 Rady Miejskiej w Warce z dnia 28 grudnia 2018 roku w sprawie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Warka.

Pod względem użytkowania, teren Gminy Warka zdominowany jest przez użytki rolne stanowiące 79,36% całkowitej powierzchni. Wg klasyfikacji funkcjonalnej gmin na potrzeby monitoringu planowania przestrzennego, obszar Gminy został zakwalifikowany do typu H – Gmina z intensywnie rozwiniętą funkcją rolniczą. Wynika to m.in. z wysokiego udziału użytków rolnych w dobrej kulturze gleb (>50%) oraz wysokiego udziału sadów (>5%) w powierzchni Gminy. Powyższe dane wskazują, że pomimo postępujących przemian funkcjonalnych obszarów wiejskich w innych gminach kraju o dominującej funkcji rolniczej, Gmina Warka wciąż w dużej mierze opiera swój rozwój gospodarczy na produkcji rolniczej. Tereny leśne stanową 10,82%, strukturę użytkowania uzupełniają tereny zurbanizowane, nieużytki, wody oraz inne. Jakość i przydatność rolnicza gleb występujących na obszarze Gminy Warka określana jest jako dobra – około 70% powierzchni gruntów użytkowanych rolniczo pokryta jest glebami o wysokiej produktywności, tj. glebami zaklasyfikowanymi do II-IV klasy bonitacyjnej.

Na pozostałych terenach zabudowa ma charakter siedlisk rolniczych w umiarkowanym stopniu rozproszonych, zlokalizowanych przede wszystkim wzdłuż dróg. Podstawową bazą mieszkaniową Gminy jest budownictwo zagrodowe i jednorodzinne, zamieszkuje tam zdecydowana większość mieszkańców Gminy.

Gminę Warka można podzielić przestrzennie na dwie części: zachodnią i wschodnią, linią rozgraniczającą obie części jest przebiegająca przez teren Gminy linia kolejowa, wzdłuż południowej granicy obu części przepływa rzeka Pilica:

- część zachodnia – w niej zlokalizowane są miejscowości Branków, Michałów Górny, Michałów Dolny, Budy Michałowskie, Bończa, Palczew, Palczew-Parcela, Wrociszew, Wola Palczewska, Zastruże, Lechanice, Gucin, Opożdżew, Budy Opożdżewskie, Grzegorzewice, Kazimierków, Wichradz, Krześniaków, Murowanka, Laski, Michalczew. Prócz dominujących użytków rolnych, w pobliżu Woli Palczewskiej, Opożdżewa oraz Murowanki zlokalizowane są większe kompleksy leśne. Mniejsze zbiorniki wodne (stawy) znajdują się w miejscowościach Bończa oraz Wichradz.
- część wschodnia – w jej granicach położone są miejscowości Warka, Stara Warka, Piaseczno, Prusy, Gośniewice, Hornigi, Gąski, Dębnowola, Klonowa Wola, Borowe, Magierowa Wola, Konary, Podgórzyce, Ostrówek, Przylot, Ostrołęka, Nowa Ostrołęka, Niwy Ostrołęckie, Grażyna, Kalina, Pilica. Prócz dominujących użytków rolnych, w okolicach miejscowości Borowe, Konary, Przylot i Ostrołęka zlokalizowane są większe kompleksy leśne. W części wschodniej położone są tereny zalewowe, będące elementem środkowej doliny Wisły, gdzie Pilica uchodzi do największej rzeki w kraju.

Głównym ośrodkiem administracyjno-usługowym Gminy jest miejscowość Warka. W niej zlokalizowane są następujące obiekty użyteczności publicznej: Urząd Miejski, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna, Centrum Sportu i Rekreacji, 2 szkoły podstawowe z oddziałami przedszkolnymi, przedszkole samorządowe, 2 publiczne przychodnie zdrowia, komisariat policji oraz jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej, a także Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego w Warce. Mieszkańcy Gminy mogą zrealizować w tym mieście zarówno potrzeby związane z usługami niższego rzędu (m.in. usługi handlu i napraw, podstawowa edukacja i ochrona zdrowia, transport, podstawowe usługi publiczne, fryzjer/barber), sportu, kultury, rozwojem zainteresowań oraz wyspecjalizowanymi usługami wyższego rzędu (m.in. bankowość, ubezpieczenia, obsługa prawna, consulting, biura projektowe).

Aktami prawa miejscowego regulującymi planowanie przestrzenne w Gminie są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Na obszarze Gminy Warka obowiązuje 6 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które zajmują 0,22% powierzchni Gminy.

Uchwałą nr XXXIII/197/17 Rady Miejskiej w Warce z dnia 16 marca 2017 roku oraz nr XXVIII/188/20 z dnia 29 października 2020 r. przyjęto aktualizację Lokalnego Programu Rewitalizacji na lata 2016-2023. Jako obszar rewitalizacji wyznaczono teren śródmieścia miasta Warka.

Wnioski:

- W związku z niewielkim udziałem terenu, na którym obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, na obszarach, które nie są ujęte w tych planach, wydawane są decyzje o warunkach zabudowy. Od 2017 roku zauważalny jest wzrost liczby wydawanych decyzji, który najbardziej wyraźny jest w latach 2020-2021 (wzrost ze 105 do 180 wydanych decyzji). Jednocześnie w latach 2018-2021 nastąpił znaczny wzrost (z 37 do 107) wydanych pozwoleń na budowę i zgłoszeń budowy z projektem budowlanym dla nowych budynków mieszkalnych. Powyższe dane wskazują na rokroczny wzrost inwestycji budowlanych, który wiąże się z coraz większą ilością wydawanych decyzji o charakterze planistycznym.
- Niski udział planów miejscowych w całkowitej powierzchni Gminy i tym samym coraz większe korzystanie z alternatywy w postaci decyzji o warunkach zabudowy, może w przyszłości utrudnić władzom samorządowym racjonalną politykę przestrzenną. Zwiększa się również niebezpieczeństwo chaotycznego rozproszenia lokalizacji inwestycji, niekoniecznie zgodnego z założeniami ładu przestrzennego w Gminie.
- Gmina Warka pod względem gleb bardzo wyróżnia się na tle pozostałych gmin województwa mazowieckiego. W związku z tym rolnictwo jest tu intensywne. Ponadto jest uwarunkowane bliskością chłonnego rynku aglomeracji warszawskiej.

- Należy również brać pod uwagę zmiany w zagospodarowaniu przestrzennym Gminy wynikające z budowy Centralnego Portu Komunikacyjnego. Na terenie Gminy Warka planuje się budowę linii kolejowych.

Walory przyrodnicze i kulturowe

Opracowany przez J. Kondrackiego podział fizyczno-geograficzny Polski kwalifikuje obszar Gminy Warka jako element przestrzenny czterech jednostek: mezoregionu Równiny Warszawskiej, mezoregionu Doliny Środkowej Wisły, mezoregionu Wysoczyzny Rawskiej oraz mikroregionu Doliny dolnej Pilicy. Jednostki te stanowią część makroregionu Niziny Środkowomazowieckiej, a także makroregionu Wzniesień Południowomazowieckich.

Gminę Warka charakteryzuje udział rozmaitych warunków występowania wód w strefie przypowierzchniowej, co związane jest z budową geologiczną i morfologią terenu. Na większości obszaru występuje stały poziom wód gruntowych. Sieć hydrograficzną Gminy Warka w większości stanowią rzeki Wisła oraz jej dopływy: Pilica i Czarna. Uzupełniają ją mniejsze cieki: Kanał „A" (starorzecze Pilicy), Dyga, Strzyżynka lub Struga. Na terenie Gminy zlokalizowane są naturalne i sztuczne zbiorniki wodne. Zbiorniki naturalne najliczniej występują w obrębie doliny Pilicy, m.in. jako pozostałości po starorzeczach. W związku ze swoim położeniem – w miejscu złączenia dwóch dużych cieków wodnych (Wisły i Pilicy), Gmina Warka narażona jest na występowanie powodzi. Pełniące funkcję ochronną wały przeciwpowodziowe zlokalizowane są w obrębach miejscowości: Przylot, Ostrołęka, Niwy Ostrołęckie (wał przeciwpowodziowy rzeki Pilicy) oraz Podgórzyce, Konary, Ostrówek, Przylot (wał przeciwpowodziowy rzeki Wisły).

Na obszarze Gminy Warka znajdują się następujące tereny wskazane do objęcia ochroną na podstawie przepisów szczególnych:

1. Obszar Chronionego Krajobrazu:
    - Dolina Pilicy i Drzewiczki – obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych;
2. Obszar Specjalnej Ochrony Natura 2000:
    - Dolina Pilicy (PLB140003) – na obszarze można wyróżnić co najmniej 9 typów siedlisk z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG i 9 gatunków z Załącznika II tej dyrektywy. Odnotowano tu również występowanie 575 gatunków roślin naczyniowych, w tym rzadkich, zagrożonych i prawnie chronionych. Pilica jest ważną rzeką z punktu widzenia ochrony ichtiofauny (występuje tu 7 gatunków ryb z Załącznika II Dyrektywy Rady 92/43/EWG), jest również zasiedlona przez bobry i wydry;
    - Dolina Dolnej Pilicy (PLH140016) – obszar o łącznej powierzchni ok. 32 tys. ha, został ustanowiony na mocy Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Na wskazanym terenie występuje 575 gatunków roślin naczyniowych, w tym rzadkich, zagrożonych i prawnie chronionych. Dodatkowo na obszarze odnotowano 32 gatunki

ptaków z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG oraz 6 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi. Występuje tu także 10 typów siedlisk z Załącznika I Dyrektywy Siedliskowej - od kserotermicznych po bagienne oraz 9 gatunków z Załącznika II tej Dyrektywy.

- Dolina Środkowej Wisły (PLB140004) – obszar o łącznej powierzchni ponad 30 tys. ha, który obejmuje fragment rzeki Wisły pomiędzy Dęblinem a Płockiem. Na wskazanym terenie ciek wodny zachował swój naturalny charakter rzeki roztopowej. Na obszarze wyróżniono ok. 50 gatunków ptaków wodno-błotnych (występują tu 3 gatunki z Załącznika I Dyrektywy Rady 79/409/EWG) oraz 9 gatunków ptaków wpisanych do Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt.

~~3. Korytarz ekologiczny:~~

- ~~Korytarz ekologiczny Dolina Pilicy Północnej.~~

4. Pięć pomników przyrody – cztery dęby szypułkowe oraz sosna pospolita.

Pierwsze informacje dotyczące miasta Warka datowane są na XIII wiek, w tym okresie Warka otrzymała prawa miejskie. Korzystne położenie geograficzne było główną determinantą dynamicznego rozwoju ośrodka o charakterze targowym. Na przełomie XV i XVI wieku nastąpił najbardziej intensywny rozwój gospodarczo-handlowy miasta, na co wpływ miały przede wszystkim branże piwowarska i szewska. Wybuchające w XVII wieku konflikty w dużym stopniu wstrzymały dalszy rozkwit gospodarczy Warki. W II połowie XIX wieku nastąpiło ponowne ożywienie gospodarcze miasta. Zakładano nowe działalności rzemieślnicze, powstawały mniejsze obiekty przemysłowe. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, w 1934 roku Warka uzyskała połączenie kolejowe z Krakowem i Warszawą. Podczas II Wojny Światowej Warka poniosła ogromne straty społeczne i infrastrukturalne. W czasie okupacji hitlerowcy zamordowali wielu mieszkańców, natomiast w wyniku walk wyzwoleńczych 1945 roku miasto zostało niemal doszczętnie zniszczone. Po zakończeniu konfliktu przystąpiono do odbudowy miasta. W drugiej połowie XX wieku powstały nowe zakłady przemysłowe, rozbudowano kompleks browaru oraz zelektryfikowano linię kolejową. Z Warką związanych jest wiele postaci historycznych: Kazimierz Pułaski, Jędrzej Święcicki, Adam Jarzębski, Piotr Wysocki czy Władysław Matlakowski.

Na obszarze Gminy Warka znajdują się 22 obiekty lub zespoły obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków. Ponadto prowadzona jest Gminna Ewidencja Zabytków. Obejmuje 123 zabytki nieruchome (kapliczki, budynki, elementy zabudowy, cmentarze, krzyże) oraz 138 stanowisk archeologicznych w postaci śladów osadnictwa i osad.

W granicach Gminy zlokalizowane są cztery szlaki turystyczne (3 piesze i 1 rowerowy), których przystankami są najważniejsze obiekty przyrodnicze i zabytkowe obszaru.

Na terenie Gminy Warka funkcjonuje Szlak Jabłkowy w Największym Sadzie Europy, który scala podmioty turystyczne i promujące dobro regionu jakim jest jabłko.

Branża piwowarska w Gminie Warka jest rozpoznawalna w całym kraju przede wszystkim dzięki funkcjonującemu od 1968 roku Browarowi Warka. Obecnie browar wytwarza rocznie

ok. 3,5 mln hektolitrów piwa i jest jednym z największych browarów przemysłowych w Polsce. Ponadto w Mieście funkcjonuje powstały w 2016 roku browar rzemieślniczy BroWarka.

Wnioski:

- Niskie pokrycie obszarami chronionymi zwiększa możliwości inwestycyjne oraz mieszkaniowe Gminy.
- W związku z bogatą i ciekawą historią na obszarze Gminy stwierdza się potencjał związany z rozwojem turystyki aktywnej, której założenia opierają się na kontakcie z przyrodą. Położenie Gminy w dolinach Wisły i Pilicy sprawia, że bardzo popularną aktywnością jest turystyka kajakowa, spływy kajakowe organizowane są trasie Budy Michałowskie-Warka.
- Historia oraz dziedzictwo lokalne mogą stanowić ważną gałąź lokalnej gospodarki, przyciągając na jej obszar turystów, osoby zainteresowane aktywną rekreacją oraz pasjonatów dziejów Polski, aby tak się stało konieczne jest jednak podjęcie aktywnych działań zmierzających do rewitalizacji i odnowy zachowanych dotąd zabytków, w celu zwiększenia turystycznego potencjału Gminy.
- Praktykowane od stuleci branża sadownicza i browarnicza są istotnym elementem budującym tożsamość lokalną mieszkańców Gminy Warka.

2. *Wnioski z diagnozy sytuacji gospodarczej*

Gospodarka lokalna i rynek pracy

Gospodarka lokalna Gminy Warka w wysokim stopniu opiera się na produkcji rolniczej. Według przeprowadzonego w 2020 roku Powszechnego Spisu Rolnego w gospodarstwach rolnych pracowało 4227 mieszkańców Gminy Warka, co w tamtym roku stanowiło 21,8% ludności. Wśród rodzajów działalności rolniczej zdecydowanie najbardziej popularną jest produkcja roślinna, w której przede wszystkim dominuje działalność sadownicza. Łączna liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w 2021 roku w REGON w Gminie Warka wyniosła 1889, na przestrzeni lat 2017-2021 nastąpił wzrost tychże podmiotów o 260.

Do największych przedsiębiorstw zlokalizowanych w granicach Gminy Warka należą m.in.:

- Warwin S.A. (Warka) – wyroby winiarskie, koncentraty owocowe
- Browar w Warce, Grupa Żywiec (Warka) – produkty piwne;
- Deltima – logistyka dla firm
- Prima Group, (Piaseczno) – działalność sadownicza;
- Grupy Producentów Owoców: Twój Owoc, Grupa Konary
- Klondaik, Janusz Lipka (Warka) – branża deweloperska;
- Geyer & Hosaja Sp. z o.o. (Warka) – wyroby gumowe;
- P.P.H. AGROPAK (Warka) – producent opakowań na owoce i warzywa;
- Mazowieckie Centrum Maszyn Sadowniczych (Warka) – sprzęt rolniczy;

- KRÓLIK Wiesław Królik (Warka) – sprzęt rolniczy.

Wnioski:

- Wysoki poziom produkcji piwowarskiej, sadowniczej, przechowalnictwo i przetwórstwo, wymagają dalszego rozwoju infrastruktury, zarówno w zakresie obsługi, jak i zbytu piwa, owoców i przetworów.
- Należy wskazać, że udział zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w Gminie Warka we wszystkich zarejestrowanych podmiotach powiatu grójeckiego jest wysoki i wynosi 18,6%. Wśród wszystkich gmin powiatu grójeckiego, wyższy udział występuje jedynie w Gminie i Mieście Grójec (39%).
- Wśród podmiotów gospodarczych działających na terenie Gminy Warka, najwięcej realizuje swoją działalność w sekcji handlu hurtowego i detalicznego; naprawy pojazdów samochodowych, włączając motocykle, w mniejszym stopniu działalność przedsiębiorstw realizowana jest w sektorze budownictwa oraz przetwórstwa przemysłowego.
- W związku z profilem gospodarczym Gminy Warka, w jej granicach zawodami deficytowymi są: ogrodnicy i sadownicy; pracownicy fizyczni w produkcji i pracach prostych; gospodarze obiektów, portierzy, woźni i dozorcy. Ponadto ogłoszenia o pracę w Gminie skierowane są również do pracowników ochrony zdrowia, nauczycieli, kosmetyczek, pracowników przetwórstwa spożywczego, rolników, hodowców i pracowników branży budowlanej. Poszukiwani są również chętni do pracy w transporcie i magazynowaniu.
- Należy mieć także na względzie wpływ dużych ośrodków miejskich, szczególnie Warszawy, na „wysysanie" z lokalnego rynku osób w wieku kreatywnym, dla których może brakować miejsc pracy odpowiadających ich wysokim kwalifikacjom oraz oczekiwanym warunkom płacowym.
- Negatywne tendencje na rynku pracy mogą pojawiać się na skutek zachodzących zmian demograficznych (spadek liczby urodzeń, migracje, spadek liczby mieszkańców Gminy). Podejmowane działania powinny zachęcać mieszkańców Gminy do pozostania na jej terenie oraz przyciągać do niej nowych mieszkańców. Poza sferą gospodarczą działania te powinny obejmować także przedsięwzięcia w zakresie rozwoju usług społecznych, ochrony środowiska, prowadzonej polityki przestrzennej, realizacji aktywnych form aktywizacji osób bezrobotnych w sposób szczególny powinna odpowiadać na zdiagnozowane potrzeby oraz grupy osób posiadających największe problemy ze znalezieniem pracy (np. osoby powyżej 50 roku życia, osoby ze szczególnymi potrzebami).

Infrastruktura drogowa i transport publiczny

Sieć komunikacyjną stanowią: droga wojewódzka nr 79 relacji Warszawa-Bytom (długość na terenie Gminy – 5,28 km) oraz dwie drogi wojewódzkie: nr 730 łącząca drogę S7 z drogą krajową nr 48 oraz nr 731 relacji Potycz-Białobrzegi (łączna długość dróg wojewódzkich na terenie

Gminy wynosi ok. 39 km). Przez teren Gminy przebiega linia kolejowa wraz z czterema przystankami kolejowymi. Głównymi kierunkami destynacji są miasta Warszawa (26 kursów w ciągu dnia, średni czas dojazdu ok. 1 godz.), Radom (28 kursów w ciągu dnia, średni czas dojazdu ok. 50 min) oraz Kraków (22 kursy w ciągu dnia, średni czas dojazdu ok. 3 godz. 20 min). Przewozy realizowane są przez Koleje Mazowieckie, Twoje Linie Kolejowe oraz PKP Intercity.

Do najpilniejszych inwestycji w zakresie dróg i infrastruktury okołodrogowej należą:

1. W obrębie miasta Warka:
    - przebudowa ul. Wójtowskiej
    - przebudowa parkingu PKP;
    - przebudowa i budowa ulic: Wichradzkiej (projekt i wykonanie – etap II), Parkowej (projekt i wykonanie), Fabrycznej (budowa – etap II), Baczyńskiego, Różanej, Konopnickiej, Orzeszkowej (etap II), Tęczowej;
    - przebudowy ulic w dzielnicy Winiary (Wołodyjowskiego, Zagłoby, Billewiczówny, Paska, Dereniowa, Dickensa, Skrzetuskiego, Baśniowa, Szafirowa, Malownicza, Piękna, Złota, Wyszyńskiego, Cicha, Potokowa, Dominikańska);
    - odwodnienie w rejonie ulic Wichradzkiej/Nowakowskiego;
    - budowa drogi gminnej 161105W ul. Grójecka - ul. Gośniewska;
2. Na pozostałym obszarze Gminy:
    - utwardzenie dróg gruntowych;
    - budowa dróg w obrębie wsi Gucin, Lechanice, Branków, Gośniewice, Hornigi o łącznej długości ok. 6 km.

Okresowy przegląd stanu dróg przeprowadzany jest w okresach rocznych i pięcioletnich.

Usługi w zakresie publicznego transportu zbiorowego na obszarze Gminy Warka realizowane są odpłatnie przez Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej Sp. z o.o. w Grójcu. Przystanki autobusowe obsługiwane przez PKS Grójec zlokalizowane są w następujących miejscowościach Gminy Warka: Miasto Warka (9 przystanków), Grzegorzewice (2 przystanki), Lechanice, Bończa, Zastruże, Michałów Dolny, Górny, Palczew, Branków, Laski (2 przystanki), Krześniaków, Nowa Wieś (2 przystanki), Murowanka, Gośniewice, Piaseczno, Magierowa Wola, Konary oraz Dębnowola.

Przewozy i odwozy dzieci do szkół na terenie Gminy Warka realizowane przez firmę przewozową wybraną w corocznym postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego.

Długość ścieżek rowerowych na terenie Gminy wynosi 8 km. Funkcjonują: zielony szlak rowerowy oraz 3 szlaki piesze (czerwony, zielony, czarny) Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego.

Wnioski:

- Stan techniczny dróg gminnych wymaga ponoszenia stałych nakładów związanych z ich bieżącym utrzymaniem, modernizacją odcinków o pogorszonym stanie oraz rozbudową.

- Przeprowadzane działania modernizacyjne oraz rozbudowa siatki drogowej na terenie Gminy powinna uwzględniać działania zmierzające do poprawy bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego, takie jak np. modernizacja oświetlenia ulicznego, tworzenie aktywnych przejść dla pieszych.
- W celu poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego, ograniczenia jego natężenia (zwłaszcza na krótkich odcinkach), zmniejszenia zanieczyszczenia powietrza pochodzącego z tzw. emisji liniowej oraz poprawy komfortu korzystania z dróg przez wszystkich użytkowników należy zadbać o stworzenie systemu ścieżek rowerowych, połączonego z infrastrukturą rowerową na terenie całego kraju.
- Długość ścieżek na terenie Gminy Warka nie jest wystarczająca, nie mogą one zatem stanowić poważnej alternatywy dla komunikacji drogowej i wymagają sukcesywnego rozwoju.
- Transport publiczny nie zapewnia odpowiedniej siatki połączeń, która umożliwiałaby sprawną komunikację w ramach Żyrardowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Sieć kolejowa nastawiona jest na połączenia z Warszawą, przez co nie może być wykorzystywana do bezpośredniego łączenia Gminy Warka z sąsiednimi Gminami.

Infrastruktura i środowisko – urządzenia sieciowe

Podmiotem odpowiedzialnym za zaopatrywanie (pobór, dostarczanie, dystrybucja) w wodę oraz za działania z zakresu odprowadzania i oczyszczania ścieków na terenie Gminy Warka jest Zakład Usług Komunalnych Sp. z o.o. w Warce.

Długość sieci wodociągowej na terenie Gminy to 98,48 km. Pozyskiwanie zasobów wodnych zaspokajających potrzeby mieszkańców pochodzi z 7 ujęć wód podziemnych (12 studni) i odbywa się z pomocą sześciu stacji uzdatniania wody. Poziom zwodociągowania Gminy według danych GUS wynosi 73,6%.

Długość sieci kanalizacyjnej na terenie Gminy wynosi 111,17 km. Funkcjonują dwie oczyszczalnie ścieków: w Warce oraz w Konarach.

Na obszarze Gminy Warka wyznaczono aglomerację kanalizacyjną obejmującą miejscowości Warka, Stara Warka, Grzegorzewice, Gośniewice, Wichradz i Laski. Równoważna liczba mieszkańców (RLM) aglomeracji wynosi 33 247. Poziom skanalizowania aglomeracji wynosi 97,31%, natomiast poziom skanalizowania całego obszaru Gminy wynosi 63,2% (dane GUS).

Miejscowościami podłączonymi do sieci gazowej w Gminie Warka są: Warka, Branków, Michalczew, Nowa Wieś, Palczew, Palczew-Parcela, Stara Warka, Wrociszew, Zastruże. Podmiotem odpowiedzialnym za zarządzanie siecią gazową jest Polska Spółka Gazownictwa Sp. z o.o. Udział korzystających z sieci gazowej w Gminie wynosi 32,9%.

Wnioski:

- Należy stale rozwijać i podnosić jakość infrastruktury sieciowej na terenie Gminy Warka.
- Gmina jest w niskim stopniu zaopatrzona w sieć wodociągową (73,6%), jest to poziom niższy od średniej powiatowej (75,9%) i wojewódzkiej (90,7%). Spowodowane jest to faktem dużego rozproszenia zabudowy mieszkalnej na obszarach wiejskich Gminy. W zakresie sieci kanalizacyjnej udział korzystających z tego typu infrastruktury jest wyższy (63,2%), aniżeli poziom powiatowy (43,4%), lecz niższy niż wojewódzki (70,2%). Udział korzystających z instalacji gazowej w Gminie Warka jest niższy (32,9%) aniżeli udział powiatowy w tym zakresie (53,1%) oraz wojewódzki (55%).
- W związku z rosnącą liczbą inwestycji budowlanych na terenie Gminy, zarówno mieszkaniowych jak i inwestycyjnych, w przyszłości konieczna będzie dalsza rozbudowa systemu wodno-kanalizacyjnego na jej terenie, uwzględniająca nowe tereny zainwestowania.
- Uregulowaniu powinien podlegać także stan gospodarki wodno-kanalizacyjnej poza wyznaczoną aglomeracją.

Gospodarka odpadami oraz działalność w zakresie ochrony środowiska

W wyniku przejęcia od 1 stycznia 2020 r. przez Gminę Warka obowiązków w zakresie gospodarki odpadami od Związku Międzygminnego NATURA, podmiotem odpowiedzialnym za odbiór, wywóz i zagospodarowanie odpadów komunalnych na terenie Gminy jest Zakład Usług Komunalnych w Warce Sp. z o.o. Międzygminny Związek NATURA w latach 2017-2019 zrzeszał 8 gmin: Grójec, Warka, Belsk Duży, Błędów, Chynów, Goszczyn, Jasieniec, Promna. W 2021 roku w Gminie Warka liczba mieszkańców objętych systemem gospodarowania odpadami komunalnymi wynosiła 17 229.

W ramach prowadzenia gospodarki odpadami komunalnymi z nieruchomości niezamieszkałych, właściciele takich obiektów są zobowiązani do podpisania indywidualnych umów z firmami wpisanymi do Rejestru Działalności Regulowanej prowadzonego przez Burmistrza Gminy Warka.

Na obszarze Gminy funkcjonuje Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych zlokalizowany w Warce, ul Grójecka 24. W punkcie nieodpłatnie przyjmowane są odpady komunalne od właścicieli nieruchomości zamieszkałych na terenie Gminy Warka, którzy złożyli w Urzędzie Miejskim w Warce deklarację o wysokości opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi lub otrzymali decyzję określającą wysokość opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi.

W ramach ochrony środowiska latach 2018-2021 na obszarze Gminy Warka obowiązywał Program Ochrony Środowiska. W granicach Gminy Warka występują obiekty, których elementy

składają się z materiałów azbestowych. W związku z tym wprowadzono Program usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Warka na lata 2014-2032.

Gmina Warka prowadzi ewidencję źródeł ciepła. Wnioskować z niej można, że w 2021 roku dominującym źródłem ciepła były źródła stałe – 7 136 źródeł, następną liczną grupą były źródła gazowe - 408. Rzadziej korzystano z energii elektrycznej – 71 oraz pieców olejowych – 48. Pompy ciepła oraz kolektory społeczne charakteryzują się najniższym udziałem wykorzystania.

W ramach wparcia mieszkańców w zakresie wymiany źródeł ciepła, Gmina Warka realizuje ogólnopolski program „Czyste powietrze". Według Rankingu gmin w programie „Czyste Powietrze" (www.krakowskialarmsmogowy.pl) w 2022 roku Gmina Warka zajęła 1648 miejsce przy liczbie złożonych wniosków 77. Ranking gmin utworzony został na podstawie dostarczonych przez wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej danych o liczbie wniosków do programu "Czyste Powietrze" złożonych przez właścicieli budynków jednorodzinnych w poszczególnych Gminach. Ranking powstał na bazie liczby wniosków przyjętych w danym kwartale. O pozycji Gminy w rankingu decyduje wskaźnik, którego wartość wyznacza liczba wniosków złożonych z terenu danej Gminy na 1000 budynków jednorodzinnych.

W 2021 dokonano rozbudowy sieci ciepłowniczej w mieście Warka, do sieci podłączono m.in. budynek Centrum Sportu i Rekreacji, na ten moment liczba źródeł ciepła w sieci cieplnej wynosi 12.

Na terenie Gminy Warka zlokalizowane są 3 czujniki jakości powietrza zlokalizowane na budynkach Ochotniczej Straży Pożarnej w Warce, Liceum Ogólnokształcącego w Warce oraz Publicznej Szkoły Podstawowej nr 2 w Warce. Roczne raporty poziomów pyłów zawieszonych PM 2,5 i PM 10 z czujników wskazują na przekraczanie umiarkowanych poziomów w miesiącach jesiennych i zimowych (październik, listopad, grudzień, styczeń, luty).

Wnioski:

- Corocznie łączna ilość zebranych odpadów na terenie Gminy Warka wzrasta. W 2021 roku udział segregowanych odpadów w łącznej liczbie odpadów wynosił zaledwie 27%. Poziom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła w latach 2020-2021 nie był osiągany. Jedynie w roku 2020 utrzymywano poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania.
- Działania w zakresie wymiany źródeł ciepła skierowane do mieszkańców Gminy powinny koncentrować się wokół wspierania wymiany przestarzałych i wysokoemisyjnych pieców grzewczych na technologie nisko i zeroemisyjne (np. odnawialne źródła energii).
- Jednocześnie system ciepłowniczy powinien podlegać stałej rozbudowie, co przyczyni się do ograniczenia problemu tzw. niskiej emisji zanieczyszczeń do atmosfery, w szczególności w okresie jesienno-zimowym.

- Postępujące zanieczyszczanie środowiska oraz wynikające z niego zmiany klimatyczne, będące skutkiem nadmiernej ekspansji człowieka na środowisko zmuszają do podejmowania działań ograniczających jego degradację oraz służących poprawie jego składowych. Działania te powinny być związane są w szczególności z ochroną powietrza atmosferycznego, bioróżnorodności, wód powierzchniowych i podziemnych oraz gleb.
- Należy dalej realizować szereg jednorocznych i wieloletnich programów związanych z ochroną środowiska, które w kompleksowy sposób odpowiadają na zdiagnozowane problemy. Przede wszystkim ważnym jest podjęcie działań na rzecz opracowania aktualnego Programu Ochrony Środowiska.

Stan finansów samorządowych

W latach 2017-2021 dochody budżetu Gminy Warka regularnie rosły. Największy udział wśród dochodów ogółem Gminy stanowią dochody bieżące. W latach 2017-2021 stanowiły one średnio 94% dochodów budżetowych, poza nieznacznymi wzrostami w latach 2018-2019 (ok. 95%), udział dochodów bieżących w dochodach ogółem utrzymywał się na stałym poziomie i wynosił ok. 93%. Poza środkami finansowymi pochodzącymi z subwencji ogólnej oraz dotacji i środków przeznaczonych na cele bieżące, znaczną rolę w formowaniu regularnego wzrostu dochodów ogółem stanowią środki pochodzące z pozostałych dochodów bieżących w tym z podatku od nieruchomości.

Jednocześnie w okresie 2017-2021 równolegle do dochodów wzrastały wydatki bieżące Gminy Warka. Na przestrzeni analizowanych lat różnica wydatków bieżących wyniosła ponad 32,4 mln zł. Tendencja ta jest zjawiskiem naturalnym, jednak ważne jest, aby wzrost wydatków bieżących był współmierny do wzrostu uzyskiwanych dochodów bieżących.

Zauważyć można, że dochody na 1 mieszkańca Gminy systematycznie rosły. Należy jednak wskazać, że na przestrzeni analizowanego okresu, wskaźnik ten był niższy dla Gminy Warka aniżeli średnia powiatowa i wojewódzka.

Struktura dochodów budżetu Gminy jest stabilna. Na przestrzeni lat 2017-2021 udział dochodów własnych bez PIT i CIT utrzymał się na poziomie 26%, udziały w podatkach centralnych również utrzymywały ten sam poziom – 19%. Dotacje stanowią największy udział w strukturze dochodów Warka – średnio 32%. Warto jednak zauważyć, że różnica między pierwszym, a drugim analizowanym rokiem jest największa – wzrost o 3%. Subwencje natomiast średnio liczyły 20% rocznie.

W Gminie Warka w latach 2017-2021 największy udział wśród dochodów podatkowych stanowiły udziały w podatku dochodowym od osób fizycznych (PIT), podatek od nieruchomości, oraz podatek od czynności cywilnoprawnych. Należy wskazać, że pomimo rozwiniętej funkcji rolniczej Gminy Warka, dochody pochodzące z podatku rolnego (stawki podatku maksymalne) utrzymywały się na stałym poziomie i były w analizowanym okresie kilkunastokrotnie mniejsze od dochodów z udziału w podatkach centralnych.

Wnioski:

- Duży udział w dochodach własnych i udziału w podatkach daje możliwości kształtowania polityki finansowej Gminy, a tym samym samodzielnego finansowania inwestycji.
- Sytuacja finansowa Gminy kształtuje się na stabilnym poziomie, który obecnie nie zagraża bezpieczeństwu jej funkcjonowania w najbliższej przyszłości. Należy jednak mieć na uwadze, iż niestabilna sytuacja na rynku usług oraz rosnąca inflacja może wpłynąć na zwiększenie wydatków bieżących Gminy, a w konsekwencji spadek jej zdolności inwestycyjnych.
- Zgodnie z Wieloletnią Prognozą Finansową Gminy Warka na lata 2022-2030 przyjętą Uchwałą Nr LXIV/455/22 Rady Miejskiej Warka z dnia 8 listopada 2022 roku w sprawie zmiany Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Warka, kształtowanie się wskaźnika obsługi zadłużenia budżetu Gminy Warka pozwala na obsługę dodatkowych zobowiązań, co daje zwiększenie możliwości realizacji zadań zapisanych w treści niniejszej Strategii.
- Zgodnie z tym samym dokumentem potencjał inwestycyjny Gminy rozumiany jako suma środków finansowych pozostających do dyspozycji, po pokryciu wszystkich bieżących kosztów funkcjonowania (wydatków bieżących) oraz spłacie obecnie zaplanowanych rat kapitałowych (rozchodów) w latach realizacji Strategii wyniesie ok. ponad 69 mln zł, w tym ponad 29 mln zł w 2023 roku (na tą kwotę składają się m.in. środki z tytułu dofinansowania przeznaczonego na inwestycje z Programu Inwestycji Strategicznych POLSKI ŁAD – 12 mln zł). Należy mieć jednak na uwadze, że WPF najbardziej precyzyjnie odnosi się do roku bieżącego i przyszłego. Prognoza na kolejne lata wyznaczana jest na podstawie trendów makroekonomicznych, które w obecnej sytuacji gospodarczej często ulegają zmianie, dlatego potencjał inwestycyjny przedstawia również szacunkowe wartości.

3. Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej

Demografia

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, Gminę Warka w 2021 roku zamieszkiwało 19 122 osób, co stanowiło 20% ludności powiatu grójeckiego. Gęstość zaludnienia wyniosła 95 os./km^2. Pod tym względem Gmina Warka zajmowała drugie miejsce wśród gmin powiatu grójeckiego, gdzie przodowała Gmina i Miasto Grójec z gęstością zaludnienia wynoszącą 213 os./km^2.

Wzrost liczby ludności zależy od dwóch czynników – przyrostu naturalnego oraz salda migracji. Przyrost naturalny to różnica między urodzeniami żywymi, a zgonami, natomiast saldo migracji jest różnicą między zameldowaniami, a wymeldowaniami. W Gminie Warka w 2021 roku odnotowano ujemny przyrost naturalny na 1000 mieszkańców, który wyniósł -2,61 (w 2017 roku przyrost naturalny ogółem wyniósł -13, natomiast w 2021 roku -50). Wartość salda migracji na 1000 mieszkańców dla Gminy Warka w 2021 roku kształtowała się na poziomie 0,40. Od 2017

roku średnia zmiana wskaźnika wyniosła -0,20 (w 2017 roku saldo migracji ogółem wyniosło 23, natomiast w roku 2021 – 8). W obu zjawiskach zauważalna jest zatem tendencja spadkowa mająca wpływ na stopniowe zmniejszanie się liczby ludności w Gminie Warka.

Analizując wskaźniki demograficzne dla Gminy Warka zaobserwować można stopniowe starzenie się społeczeństwa. Uszczegółowieniem analizy struktury demograficznej jest zestawienie liczbowe osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w latach 2017-2021 w Gminie Warka. W analizowanym okresie systematycznie rosła liczba osób w wieku poprodukcyjnym. Jednocześnie spadała liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym w analizowanym okresie uległa niewielkiemu wzrostowi.

Według prognozowanych danych Głównego Urzędu Statystycznego na lata 2016-2030, w ciągu czternastu lat nastąpią zmiany w:

- udziale osób w wieku przedprodukcyjnym – w stosunku do ludności ogółem zmniejszy się z 19,04% do 18,37%;
- udziale osób w wieku produkcyjnym – w stosunku do ludności ogółem zmniejszy się z 61,97% do 56,17%;
- udziale osób w wieku poprodukcyjnym – w stosunku do ludności ogółem zwiększy się z 18,98% do 25,46%.

Na terenie Warki daje się zaobserwować wzrost liczby nowych wielorodzinnych budynków mieszkalnych. Osiedlają się zarówno młode małżeństwa, jak i osoby starsze, wśród nich to osoby z okolicznych wsi, którzy w związku z pogarszającą się sytuacją w rolnictwie, obawami przed utrzymaniem domu na starość przeprowadzają się do Warki. Tego ruchu migracyjnego nie odzwierciedlają formalne statystyki, ze względu na brak obowiązku meldunkowego. Świadczy o tym m.in. wskaźnik mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności (Bank Danych Lokalnych), który w Warce na przestrzeni lat 2018-2021 wzrósł z poziomu 1,0 do poziomu 9,7, przy czym w 2019 osiągnął wartość najwyższą 12,2.

Wnioski:

- Na spadek liczby mieszkańców Gminy Warka znaczny wpływ mają powszechnie występujące i zdefiniowane tendencje w zakresie spadku liczby urodzeń oraz wyludniania się terenów gmin położnych w znacznej odległości od dużych centrów rozwoju w kraju (peryferyzacja).
- W celu przeciwdziałania negatywnym skutkom opisywanych zjawisk demograficznych rozwijać programy zachęcające do pozostania mieszkańców na terenie Gminy lub osiedlania się w jej granicach nowych mieszkańców. W szczególności rozwijać należy usługi skierowane do rodzin z dziećmi oraz coraz liczniejszej, ale zróżnicowanej wewnętrznie grupy seniorów.
- Proces starzenia się społeczeństwa będzie w przyszłości prowadził do zwiększenia zapotrzebowania na usługi w zakresie srebrnej gospodarki, problemów w zakresie

utrzymania szkół, znalezienia pracy dla nauczycieli, zmniejszaniem się liczby osób posiadających wykształcenie wyższe.

- Spadek liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym może prowadzić do zmniejszenia się poziomu atrakcyjności inwestycyjnej Gminy Warka i prowadzić do wystąpienia negatywnych konsekwencji na rynku pracy (m.in. brak zastępowalności pokoleniowej).
- Atrakcyjność Gminy Warka, jako miejsca do zamieszkania powinna być budowana na tworzeniu warunków do rozwoju, aktywnej społeczności, systemowych rozwiązań w zakresie funkcjonowania i struktury przestrzeni publicznych, poprawy jakości komponentów środowiska oraz rozwoju zdywersyfikowanej gospodarki.
- Prognoza demograficzna wskazuje gwałtowny wzrost osób w wieku poprodukcyjnym, a w konsekwencji zmniejszenie liczby osób aktywnych zawodowo w ogóle mieszkańców Gminy Warka. Następstwem takiego bilansu będzie wzrost popytu na usługi społeczne (w tym świadczenia dla seniorów), i jednoczesny spadek popytu na usługi skierowane do najmłodszych mieszkańców (przedszkola, szkoły), a także przekładający się na spadek dochodów brak zastępowalności pokoleń na rynku pracy oraz trudności w znalezieniu pracowników.

Kapitał społeczny – żłobki, przedszkola oraz oświata

Na terenie Gminy Warka funkcjonują 2 prywatne żłobki: Żłobek Mały Miś w Warce (liczba zajętych miejsc 30/50) i Żłobek Calineczka w Warce (liczba zajętych miejsc 16/20) oraz prywatny klub dziecięcy: Klub Dziecięcy Mały Miś (liczba zajętych miejsc 16/22). Ponadto aktywnie działa 8 placówek przedszkolnych publicznych (do których w 2021 roku uczęszczało łącznie 632 dzieci) oraz 3 placówki przedszkolne niepubliczne (do których w 2021 roku uczęszczało łącznie 268 dzieci). Największą placówką jest Przedszkole Samorządowe nr 1 w Warce, do którego w 2021 roku uczęszczało 250 dzieci w 10 grupach przedszkolnych. Jest otwarte w stałych godzinach 6:00 17:00. Najmniejszą placówką jest Oddział przedszkolny – Publiczna Szkoła Podstawowa w Ostrołęce, z liczbą 27 dzieci w dwóch grupach przedszkolnych. Godziny otwarcia to 8:00-14:30.

Gmina Warka w 2021 roku mogła pochwalić się stuprocentowym udziałem dzieci objętych opieką przedszkolną. W porównaniu do roku poprzedzającego, w latach 2017-2020 zwiększała się liczba dzieci z terenu innych gmin uczęszczających do placówek przedszkolnych na terenie Gminy Warka, jednak w 2021 roku liczba dzieci wróciła do stanu wyjściowego (7). Rokrocznie zwiększały się miesięczne koszty utrzymania dziecka w przedszkolu gminnym oraz wysokość miesięcznej dotacji na dziecko w przedszkolu niepublicznym.

Na terenie Gminy Warka funkcjonuje 7 szkół podstawowych. Najwięcej uczniów uczęszcza do Publicznej Szkoły Podstawowej Nr 2 z oddziałami integracyjnymi w Warce – 665. Liczba oddziałów wynosi 29, co w przeliczeniu na średnią wielkość daje 22 uczniów na oddział. Najmniej liczną szkołą jest Publiczna Szkoła Podstawowa w Michałowie, do której uczęszcza 77 uczniów podzielonych na 8 oddziałów, a więc średnia wielkość oddziału wynosi 8.

Stan bazy dydaktycznej w szkołach terenu Gminy Warka jest zróżnicowany. Największa liczba sal lekcyjnych na oddział szkolny znajduje się w Publicznej Szkole Podstawowej w Ostrołęce – łącznie z budynkiem w Dębnowoli (1,43 sali na oddział). W najmniejszym stopniu pod tym względem odpowiada na zapotrzebowanie uczniów Publiczna Szkoła Podstawowa w Nowej Wsi (0,75 sali na oddział). W zakresie wyposażenia sal w projektory multimedialne najlepiej wyposażoną placówką jest Publiczna Szkoła Podstawowa w Nowej Wsi (1 projektor na salę lekcyjną), a najgorzej wyposażoną jest w tym aspekcie Publiczna Szkoła Podstawowa w Ostrołęce - łącznie z budynkiem w Dębnowoli (0,1 projektora na salę lekcyjną). W największym stopniu skomputeryzowana jest Publiczna Szkoła Podstawowa w Konarach (1 komputer na 2,9 uczniów), a w najmniejszym stopniu Publiczna Szkoła Podstawowa Nr 2 z oddziałami integracyjnymi w Warce (1 komputer na 10,39 uczniów).

Wnioski:

- Rozwinięta sieć żłobków, przedszkoli oraz szkół podstawowych zabezpiecza potrzeby mieszkańców Gminy Warka. Mieszkańcy zauważają jednak potrzebę stworzenia placówki publicznej.
- Szkoły podstawowe na terenie Gminy Warka oferują swoim uczniom bogatą ofertę zajęć dodatkowych, kół przedmiotowych, kół i zespołów artystycznych oraz zajęć sportowych, jednak oferta ta jest szersza w szkołach zlokalizowanych na terenie miasta niż na terenach wiejskich, przez co występują znaczne dysproporcje pomiędzy szkołami.
- Stałe podnoszenie poziomu edukacji w Gminie powinno odbywać się zarówno na drodze modernizacji infrastruktury szkolnej, doposażenia bazy dydaktycznej placówek oświatowych, zwiększania liczby oraz atrakcyjności oferowanych zajęć pozalekcyjnych, jak i poprawy jakości prac kadry nauczycielskiej (np. poprzez modyfikację systemu motywacyjnego) oraz systemowe wsparcie uczniów zdolnych i słabszych.
- Gmina Warka na bieżąco monitoruje koszty utrzymania ucznia/wychowanka w szkołach i placówkach oraz podejmuje działania w celu optymalizacji wydatków.
- Dopełnienie systemowych działań w zakresie wsparcia rozwoju edukacji powinno także następować na drodze rozwoju współpracy z obecnymi w Powiecie organizacjami pozarządowymi działającymi w sferze oświaty, nauki, kultury, sportu, itp.

Kultura i sport

Podmiotem odpowiedzialnym za rozwój sfery kulturalnej na terenie Gminy Warka jest Gminna Instytucja Kultury Dworek na Długiej w Warce. Do statutowych działań instytucji należą: prowadzenie różnorodnych form edukacji kulturalnej i wychowanie poprzez sztukę dzieci, młodzieży i dorosłych; inicjowanie i stwarzanie warunków dla rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego, kół, klubów zainteresowań, sekcji i zespołów; organizowanie koncertów, festiwali, wystaw, przeglądów osiągnięć kulturalnych, konkursów, plenerów, imprez o charakterze artystycznym, rozrywkowym, rekreacyjno-sportowym i turystycznym; współdziałanie ze szkołami, biblioteką, z instytucjami i organizacjami społecznymi; organizowanie i prowadzenie warsztatów rękodzieła artystycznego, fotograficznych pracowni specjalistycznych. Na obszarze Gminy

Warka funkcjonuje Miejsko-Gminna Biblioteka im. ks. Marcelego Ciemniewskiego. Jest to gminna instytucja kultury działająca w ramach krajowej sieci bibliotecznej.

Ważną instytucją o charakterze kulturalnym, położoną w Gminie Warka jest Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego w Warce. Jego siedziba zlokalizowana jest w pałacu wzniesionym w 1689 roku jako siedziba Stanisława Antoniego Szczuki, podkanclerzego litewskiego i referendarza koronnego. Misja instytucji brzmi następująco: kultywowanie pamięci i ochrona materialnego dziedzictwa po polsko-amerykańskim bohaterze Kazimierzu Pułaskim, polskim wychodźstwie, szczególnie do USA oraz ochrona materialnego i duchowego dziedzictwa kulturowego ziemi grójeckiej i Warki; zaspokajanie potrzeb poznawczych i edukacyjnych społeczeństwa, w tym szczególnie budowanie postaw patriotycznych, budzenie poczucia więzi z innymi, z którymi wiąże nas wspólna historia. Ponadto Muzeum czynnie angażuje się w organizację inicjatyw promocyjnych Gminy o charakterze historyczno-kulturalnym.

Główną jednostką o charakterze sportowo-rekreacyjnym w Gminie Warka jest Centrum Sportu i Rekreacji w Warce. Przedmiotem działalności CeSiR jest: organizacja imprez sportowo-rekreacyjnych i widowiskowo-sportowych; zapewnienie kadry instruktorsko-trenerskiej do prowadzenia zajęć w zakresie kultury fizycznej, sportu i rekreacji; rozwój sportu wśród dzieci i młodzieży; współpraca z organizacjami i stowarzyszeniami działającymi w obszarze kultury fizycznej.

Obiekt CeSiR na swym wyposażeniu posiada następujące elementy infrastruktury: hala sportowa (z boiskami do piłki nożnej, koszykówki, siatkówki, piłki ręcznej oraz tenisa ziemnego), kryta pływalnia „Olimpic" (z basenem pływackim, niecką rekreacyjną ze zjeżdżalnią, biczami wodnymi i masażem podwodnym oraz sauną), strzelnica pneumatyczna, siłownia, sale (tańca, fitness, imprez, konferencyjna), świetlica informatyczna, patio ze sprzętem do grillowania oraz pokoje noclegowe. Zajmuje się organizacją zajęć sportowych dla różnych grup wiekowych: piłka nożna, koszykówka, siatkówka, taniec, strzelectwo, tenis stołowy, muai-thai, lekkoatletyka, fitness (Zdrowy Kręgosłup, Aerobic 50+, ABT, TBC, Pilates, Zumba), zajęcia dla grup senioralnych (UTW, KZW, WKS Radość z Życia).

Wnioski:

- Dostępna na obszarze Gminy oferta kulturalna charakteryzuje się wysoką jakością i różnorodnością wydarzeń. Pomimo tego powinna być ona stale monitorowana, rozwijana, wzbogacana oraz dostosowywana do zmieniających się trendów, potrzeb i oczekiwań mieszkańców. Do najważniejszych wydarzeń gminnych o charakterze kulturalnym należą: Święto Warki, Piknik historyczno-kulturalny Vivat Pułaski, Światowy Dzień Jabłka, koncerty z okazji Dnia Kobiet i Dnia Niepodległości, Mikołajki dla dzieci, Dzień Dziecka organizowany na rynku, Seniorada oraz Przegląd Piosenki Seniora.
- Podejmowane działania w zakresie rozwoju kultury muszą zostać wzmocnione przez ich odpowiednią promocję, tak aby informacja o nich miała możliwość dotarcia do jak najszerszej grupy odbiorców wewnątrz, ale także na zewnątrz Gminy.

- Istniejąca w Gminie baza sportowa i rekreacyjna zapewnia jej mieszkańcom możliwość stałego dbania i rozwijania własnej kultury fizycznej, niemniej konieczne jest także podjęcie działań w zakresie budowy nowych obiektów ogólnodostępnej infrastruktury sportowej i rekreacyjnej. Zmieniające się potrzeby mieszkańców (wynikające ze zmian demograficznych, postępu technologicznego, zmiany zainteresowań ludzi) powinny pociągać za sobą także rozwój oferty sportowo-rekreacyjnej, dostosowanej do wymagań mieszkańców w każdej grupie wiekowej.
- Na obszarach wiejskich Gminy rozwój oferty kulturalnej powinien odbywać się w oparciu o istniejącą tam infrastrukturę, która będzie modernizowana i rozwijana. W szczególności wykorzystać należy potencjał świetlic wiejskich, których działalność powinna być stale rozszerzana i modyfikowana.
- Część obiektów sportowych wymaga przeprowadzenia remontów i modernizacji, połączonej z dostosowaniem ich do występujących aktualnie trendów i potrzeb mieszkańców.

Bezpieczeństwo publiczne

Za bezpieczeństwo mieszkańców Gminy Warka odpowiedzialnych jest 34 funkcjonariuszy Posterunku Policji Warka, będącego w strukturach Komendy Powiatowej Policji w Grójcu. Miejscowości zlokalizowane w Gminie Warka przypisane są do 3 rejonów służbowych, które przydzielone mają dzielnicowego. Monitoring stanowi 19 kamer zlokalizowanych przy najważniejszych obiektach Gminy.

W granicach Gminy Warka funkcjonuje 12 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej, 3 z nich ujętych jest w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym.

Wnioski:

- Należy stale zwiększać poczucie bezpieczeństwa wśród mieszkańców, zarówno poprzez podnoszenie kompetencji pracowników policji oraz straży pożarnej, jak i modernizację sprzętu.
- Do najczęściej popełnianych przestępstw i wykroczeń w granicach Gminy Warka należą zakłócanie ciszy nocnej, rozboje, pobicia oraz spożywanie alkoholu w miejscach publicznych.
- W 2021 roku wskaźnik wykrywalności przestępstw przez policjantów Komisariatu Policji w Warce w tzw. obszarze ogólnym wyniósł 81,85%, w obszarze przestępstw kryminalnych wyniósł 75,33%, natomiast w obszarze najbardziej dokuczliwych przestępstw dla obywateli wskaźnik wyniósł 55,4%.

Otoczenie wewnętrzne i zewnętrzne Gminy

Na obszarze Gminy Warka funkcjonują organizacje pozarządowe, których działalność dotyczy m.in. zaspokajania potrzeb mieszkańców w zakresie rozwoju ich zainteresowań, promowania zdrowego trybu życia i pielęgnowania wartości lokalno-kulturowych Gminy. Są to m.in. : Stowarzyszenie W.A.R.K.A., Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Aktywności Lokalnej ANIMATOR, Stowarzyszenie „Made in Bończa", Stowarzyszenie Sady Grójeckie, Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Stara Warka, Stowarzyszenie Dobromocni, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Oddział im. W. Krawczyka w Warce, Towarzystwo Przyjaciół Miasta Warki, Stowarzyszenie Dzieci i Osób Niepełnosprawnych TĘCZA, Warecki Klub Strzelecki, Klub Kajakowy Korek, Klub Sportowy Warka, Klub Sportowy Pułaski, Klub Sportowy Start Pułaski Warka, Związek Kombatantów i Byłych Więźniów Politycznych Koło Warka, KGW Bończa, KGW Wolanki Wola Palczewska, KGW „Babeczki z rodzynkami" Magierowa Wola, KGW Branków, KGW Nowa Wieś, KGW Ale Laski z Lasek oraz Wareckie Towarzystwo Siatkówki Warka.

Aktywność starszych mieszkańców jest widoczna w grupach senioralnych działających przy instytucjach np. Klubach Senior + oraz niezależnie. Wśród Klubów Seniora działających na terenie gminy Warka w 2021 roku należy wymienić: Michałowskie Seniorki, Aktywne Piaseczno, Złota Reneta z Ostrołęki, Klub Złotego Wieku w Warce, Grupa Senioralna Czerwone Jabłuszko Nowa Wieś, Uniwersytet Trzeciego Wieku w Warce, Seniorzy Preferują Aktywność SPA Bończa, Grupa Młodzi Duchem z Michalczewa, Warecki Klub Seniora Radość z Życia, Starówka ze Starej Warki, Kwitnąca Jabłoń Konary, Klub Seniora Laski.

Gmina Warka uczestniczy w Budżecie Obywatelskim Mazowsza. BOM jest demokratycznym procesem konsultacji społecznych, w ramach, których mieszkańcy współdecydują o wydatkach publicznych w województwie w perspektywie kolejnego roku budżetowego.

Gmina Warka jest członkiem Lokalnej Grupy Działania Jabłkowa Kraina (wraz z Gminami Chynów, Goszczyn, Grójec oraz Jasieniec).

Wnioski:

- O aktywności mieszkańców danej Gminy oraz ich zaangażowaniu w życie społeczne świadczy m.in. liczba działających na jej terenie organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców a także liczba nieformalnych grup mieszkańców, których działalność jest widoczna na terenie gminy. Analizując dane dla lat 2017-2021, zauważyć można, że liczba organizacji pozarządowych w Gminie Warka nieznacznie wzrastała, będąc jednak na niższym poziomie niż średnia powiatowa i wojewódzka. Natomiast daje się zauważyć gwałtowny wzrost liczby grup senioralnych w ostatnich 5 latach.
- Dalszemu rozwojowi Gminy, w szczególności w obszarze społecznym, kulturowym, turystycznym oraz sportowym służyć powinno także wzmocnienie współpracy instytucji gminnych w organizacjami pozarządowymi, np. poprzez wsparcie profesjonalizacji lokalnego sektora NGO.
- Obecnie „Jabłkowa Kraina" intensywnie realizuje prace związane z opracowaniem Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023-2027. Ramowe obszary, które będą opisywane w

dokumencie to innowacyjność, cyfryzacja, środowisko, klimat, zmiany demograficzne oraz partnerstwo w realizacji dokumentu.

Opieka zdrowotna i pomoc społeczna

W zakresie ochrony zdrowia mieszkańcy Gminy Warka mogą korzystać w ramach Narodowego Funduszu Zdrowia z usług Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Warce, podmiotem tworzącym Zakład jest Gmina Warka. Ponadto w mieście Warka funkcjonują Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Zdrowa Rodzina Andrzej Niemirski, Prima-Med. Przychodnia lekarzy specjalistów, Przychodnia Lekarzy Specjalistów Medical . Najbliższy punkt Szpitalnego Oddziału Ratowniczego znajduje się w Grójcu, w odległości 28 km od miejscowości Warka. W leki i pozostałe produkty medyczne mieszkańcy Gminy mogą zaopatrywać się w 7 placówkach aptecznych.

Polityka społeczna i prorodzinna realizowana jest przez Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Warce. Poza działaniami ustawowymi w 2021 roku Ośrodek podejmował także wiele dodatkowych działań w celu podnoszenia jakości i poszerzenia usług świadczonych dla najuboższych i najbardziej potrzebujących mieszkańców Gminy Warka. Współpracował przy tym z instytucjami, jednostkami organizacyjnymi Gminy, osobami prywatnymi, fundacjami oraz realizatorami projektu ,,Szlachetna Paczka". W ramach działalności MGOPS funkcjonują 3 kluby Senior+ zlokalizowane w Starej Warce, Michalczewie i Piasecznie. Kluby zrzeszają łącznie 45 osób w wieku 60+ nieaktywnych zawodowo.

Na przestrzeni lat 2017-2021 zauważalny jest spadek zarówno mieszkań komunalnych jak i socjalnych. Liczba mieszkań komunalnych spadła z 230 do 208, z kolei socjalnych spadło nieznacznie, ponieważ ubyło jednego mieszkania.

Wnioski:

- W obliczu występujących cywilizacyjnych zagrożeń dla życia i zdrowia mieszkańców Gminy rozwijać należy działania w zakresie profilaktyki zdrowotnej, które w przyszłości przełożą się na zmniejszenie liczby osób wymagających opieki w zakresie systemu ochrony zdrowia.
- Na obszarze Gminy Warka sukcesywnie spada liczba rodzin oraz osób korzystających z systemu pomocy społecznej.
- Gmina realizuje szereg jednorocznych i wieloletnich programów społecznych, które w kompleksowy sposób odpowiadają na zdiagnozowane problemy i potrzeby jej mieszkańców.
- Zchodzące zmiany demograficzne (m.in. proces starzenia się społeczeństwa) będą wymagały podjęcia w przyszłości działań w zakresie utworzenia miejsc opieki krótko i długoterminowej oraz aktywizacji i integracji społecznej mieszkańców.
- Na koniec 2021 roku liczba rodzin oczekujących na przydział mieszkania komunalnego w Gminie Warka wynosiła 78, w związku z tym należy podjąć działania w zakresie budowy nowych mieszkań komunalnych oraz stwarzać sprzyjające warunki do rozwoju

budownictwa mieszkaniowego, dodatkowo należy podjąć działania w zakresie poprawy stanu technicznego budynków i mieszkań komunalnych obecnie wykorzystywanych przez Gminę i jej mieszkańców.

4. Jakość życia w Gminie – wyniki badań ankietowych

Na potrzeby diagnozy stanu społeczno-gospodarczego Gminy Warka przeprowadzone zostały badania ankietowe wśród mieszkańców w formie kwestionariusza on-line. Ich celem było poznanie opinii dotyczącej jakości życia w Gminie, potrzeb mieszkańców oraz określenia priorytetów rozwojowych na najbliższe lata. Badania prowadzone były od 11 października 2022 r. do 11 listopada 2022 r. Łącznie wpłynęło **207 ankiet.**

Respondenci odpowiadali na 8 pytań z zakresu społeczeństwa, gospodarki, przestrzeni i środowiska, infrastruktury technicznej, turystyki i rekreacji, edukacji i kultury. W większości odpowiedzi udzielały kobiety, osoby w wieku 36-45 lat, osoby pracujące oraz mieszkańcy miasta.

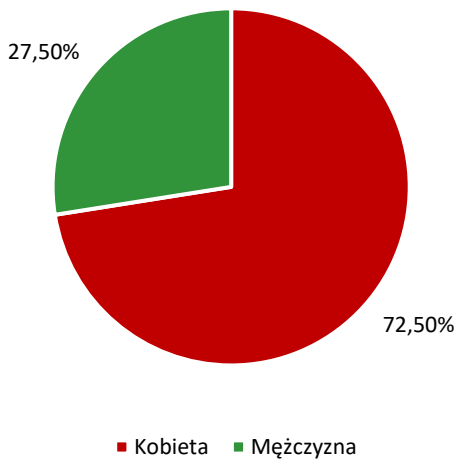

Ryc. 1. Podział respondentów ze względu na płeć
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet

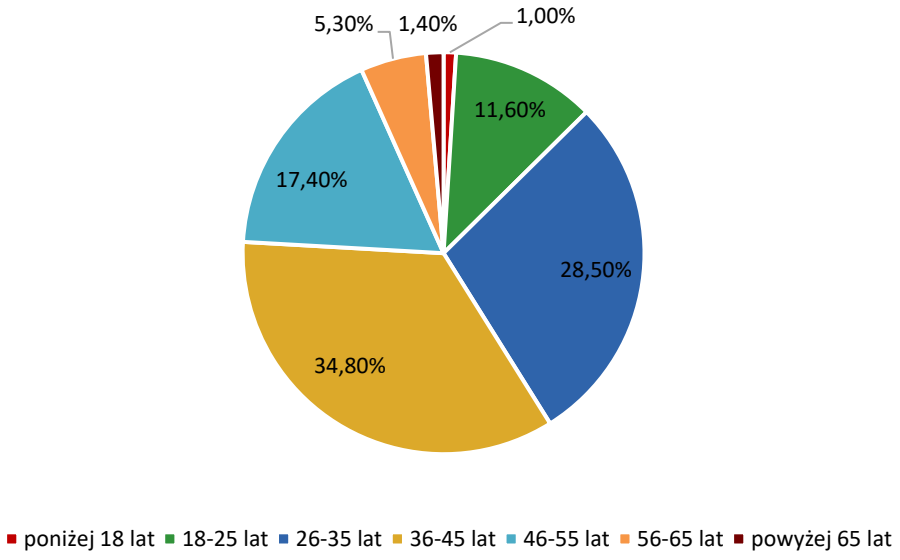

Ryc. 2. Podział respondentów ze względu na wiek
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet

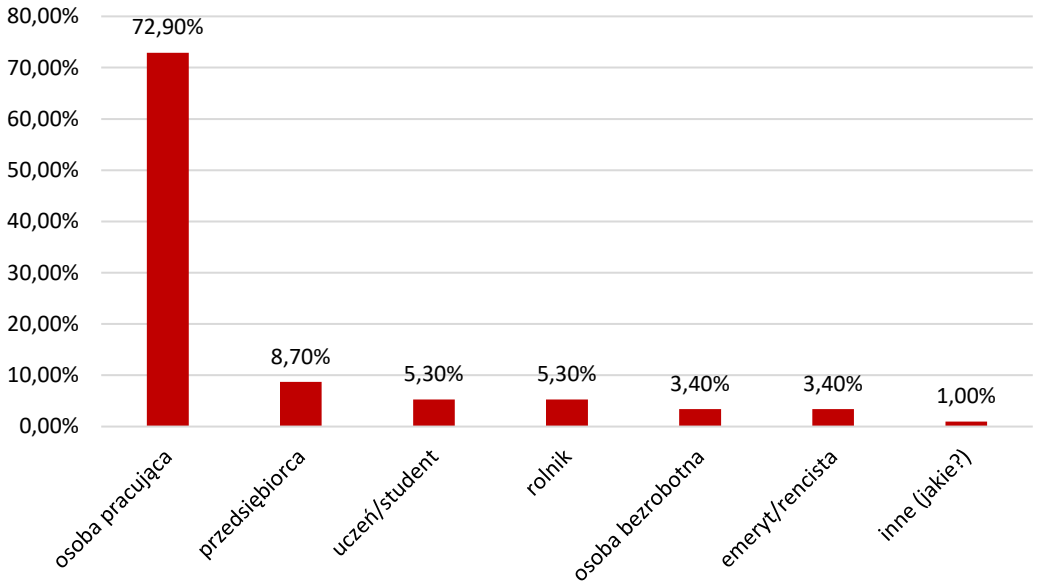

Ryc. 3. Podział respondentów ze względu na status
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet

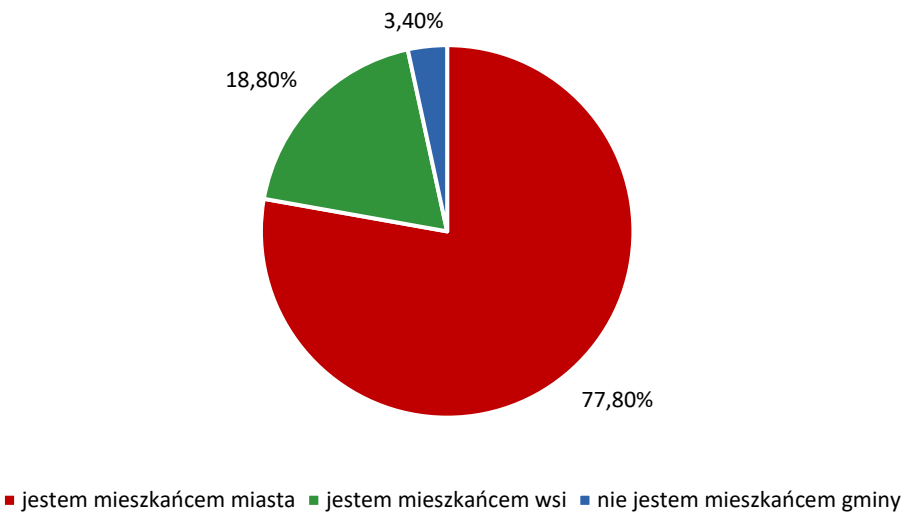

Rysunek 1. Podział respondentów ze względu na miejsce zamieszkania
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet

5. Ocena sytuacji Gminy

W Gminie Warka w skali od 1 do 5, gdzie 1 to ocena bardzo zła, a 5 to ocena bardzo dobra, mieszkańcy najlepiej oceniają działania w zakresie edukacji i kultury (średnia ocena wynosiła 3,01), z kolei najgorzej społeczeństwo (średnia ocena wynosiła 2,69). Pozostałe obszary ocenione zostały w przedziale od 2,76 do 3,00. Średni wynik Gminy dla wszystkich badanych kategorii wyniósł 2,87.

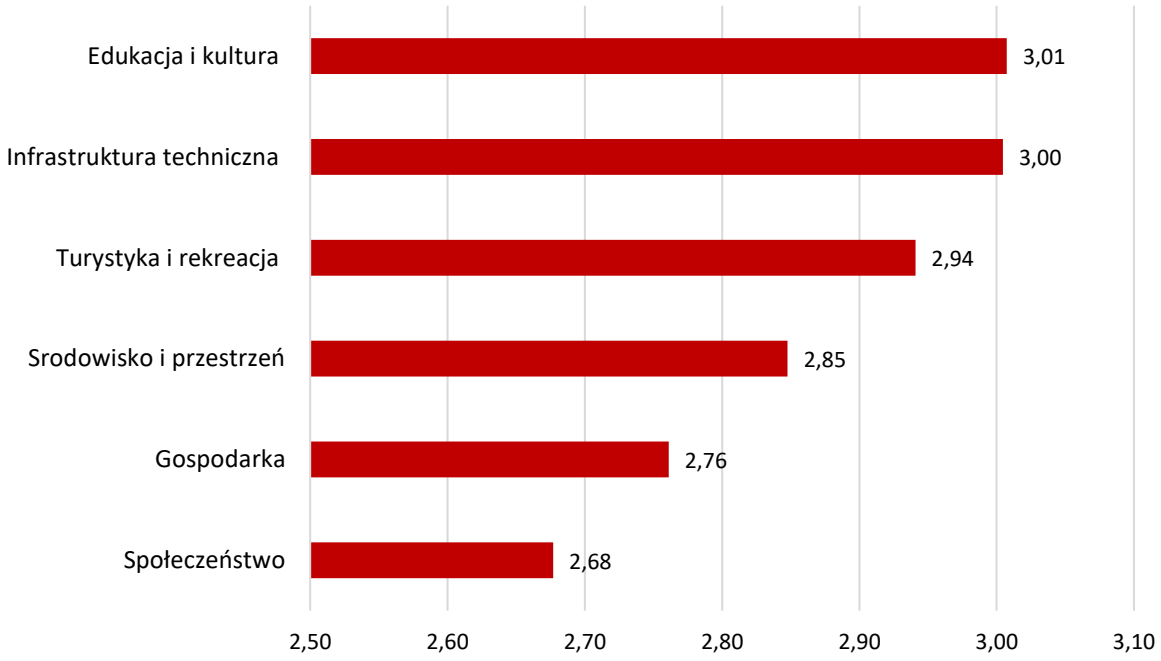

Ryc. 4. Ocena poszczególnych obszarów według ankietowanych w Gminie Warka
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet

Tabela poniżej przedstawia średnie oceny poszczególnych elementów znajdujących się w danym obszarze.

Najniżej oceniony ze wszystkich obszarów został dostęp do specjalistycznej opieki medycznej (1,90). Mieszkańcy wskazywali również na duży problem w zakresie: dostępu do żłobków, dostępu do specjalistycznej opieki medycznej, funkcjonowania transportu zbiorowego na terenie Gminy, świadomości ekologicznej mieszkańców, oferty spędzania czasu wolnego na terenie Gminy dla młodzieży.

Tab. 1. Oceny poszczególnych podobszarów w Gminie Warka

Społeczeństwo	Ocena
Wsparcie osób starszych oferowane przez gminę (Klub Seniora)	3,39
Funkcjonalność budynków administracji publicznej	3,18
Zadowolenie z usług świadczonych przez Urząd Miejski w Warce	3,05
Bezpieczeństwo publiczne na terenie Gminy	2,94
Aktywność mieszkańców na rzecz Gminy	2,92
Wsparcie osób niesamodzielnych	2,69
Skuteczność działania pomocy społecznej	2,66
Dostęp do podstawowej opieki medycznej	2,66
Jakość opieki żłobkowej na terenie Gminy	2,59
Jakość infrastruktury żłobkowej na terenie Gminy	2,16
Dostęp do żłobków / klubów malucha	1,99
Dostęp do specjalistycznej opieki medycznej	1,90
Gospodarka	**Ocena**
Atrakcyjność inwestycyjna obszaru Gminy	3,29
Konkurencyjność Gminy jako miejsca zamieszkania i lokalizacji inwestycji	3,20
Dostępność usług na terenie Gminy	3,05
Perspektywy rozwojowe działalności rolniczej w Gminie	2,89
Konkurencyjność przedsiębiorstw na rynku lokalnym	2,77
Połączenia komunikacyjne z innymi Gminami i miastami	2,77
Warunki prowadzenia i rozwijania działalności gospodarczej na terenie Gminy	2,62
Możliwość uzyskania zatrudnienia na terenie Gminy	2,14
Funkcjonowanie transportu zbiorowego na terenie Gminy	2,12
Środowisko i przestrzeń	**Ocena**
Walory środowiska przyrodniczego w Gminie	3,88
Estetyka swojej Gminy	3,37
Czystość terenów zieleni	3,18
Jakość powietrza w Gminie	2,95
System odbioru odpadów na terenie Gminy	2,92
Efektywność zagospodarowania przestrzeni w Gminie (czy tereny są wykorzystywane optymalnie)	2,71
Czystość wód powierzchniowych i terenów przylegających	2,68
Oferta Gminy w działaniach wspierających ochronę środowiska	2,51
Infrastruktura melioracji szczegółowej (rowy, sieć drenarska, przepusty itp.)	2,50
Świadomość ekologiczna mieszkańców	2,38
Rozwój odnawialnych źródeł energii na terenie Gminy	2,26

Infrastruktura techniczna	Ocena
Dostęp do Internetu w Gminie	3,25
Jakość sieci gazowej	3,20
Jakość sieci kanalizacyjnej	3,04
Jakość sieci wodociągowej	3,03
Mała infrastruktura drogowa (chodniki, oświetlenie, przystanki, itp)	2,94
Bezpieczeństwo przy głównych drogach w związku z ruchem aut osobowych i ciężarowych	2,83
Stan dróg w Gminie	2,75
Turystyka i rekreacja	**Ocena**
Atrakcyjność turystyczna Gminy	3,80
Poziom bazy sportowo-rekreacyjnej w Gminie	3,28
System ścieżek rowerowych	3,23
Poziom bazy gastronomicznej	3,10
Poziom bazy turystyczno-wypoczynkowej	3,04
Wyposażenie placów zabaw i siłowni zewnętrznych	2,96
Oferta spędzania wolnego czasu na terenie Gminy dla seniorów	2,95
Oferta spędzania wolnego czasu na terenie Gminy dla dzieci	2,70
Działania promocyjne Gminy, mające na celu pozyskanie potencjalnych turystów	2,56
Oferta spędzania wolnego czasu na terenie Gminy dla dorosłych	2,50
Oferta spędzania wolnego czasu na terenie Gminy dla młodzieży	2,22
Edukacja i kultura	**Ocena**
Dostęp do edukacji w szkołach podstawowych	3,64
Działalność domu kultury i biblioteki	3,47
Jakość edukacji przedszkolnej w Gminie	3,41
Jakość edukacji w szkołach podstawowych w Gminie	3,29
Jakość infrastruktury przedszkolnej na terenie Gminy	3,19
Jakość infrastruktury w szkołach podstawowych (sale lekcyjne, sale sportowe, wyposażenie pracowni szkolnych, szatnie, inne)	3,12
Dostęp do obiektów kulturalnych w Gminie? (godziny i dni otwarcia, itp.)	3,06
Dostęp do edukacji w szkołach ponadpodstawowych (w tym dojazd)	3,04
Jakość infrastruktury w szkołach ponadpodstawowych (sale lekcyjne, sale sportowe, wyposażenie pracowni szkolnych, szatnie, inne)	3,02
Jakość edukacji w szkołach ponadpodstawowych w Gminie	3,00
Jakość i różnorodność wydarzeń kulturalno-rozrywkowych w Gminie	2,97
Dostęp do edukacji przedszkolnej	2,83
Działalność świetlic wiejskich	2,70
Organizację dowozu dzieci do szkół	2,66
Wsparcie dla uczniów zdolnych w szkołach na terenie Gminy	2,66
Dodatkową ofertę (kółka zainteresowań, klasy sportowe, dodatkowe zajęcia itp.) w szkołach na terenie Gminy	2,54
Wsparcie dla uczniów z trudnościami w nauce w szkołach na terenie Gminy	2,54

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet

Wskazać należy, że żadna dziedzina funkcjonowania Gminy nie została wyróżniona oceną bardzo dobrą. Najwyższą ocenę wśród mieszkańców zdobyły: atrakcyjność turystyczna Gminy,

dostęp do edukacji w szkołach podstawowych oraz walory środowiska przyrodniczego w Gminie.

5.1. Pożądane priorytety rozwojowe

W ankiecie należało również wskazać główne priorytety rozwojowe Gminy Warka. Wśród najczęściej wskazywanych znalazła się poprawa dostępy do usług medycznych, poprawa infrastruktury drogowej, rozbudowa ścieżek pieszo-rowerowych, zajęcia pozalekcyjne dla dzieci i młodzieży, zwiększenie dostępności przedszkoli czy stworzenie miejsc opieki nad dziećmi do lat 3. Najmniej priorytetowym według mieszkańców jest aktywizacja osób starszych, budowa i modernizacja świetlic wiejskich, budowa i modernizacja sieci wodociągowej oraz poprawa bezpieczeństwa publicznego, co pokrywa się z najlepiej ocenianymi podobszarami we poprzedzających częściach ankiety.

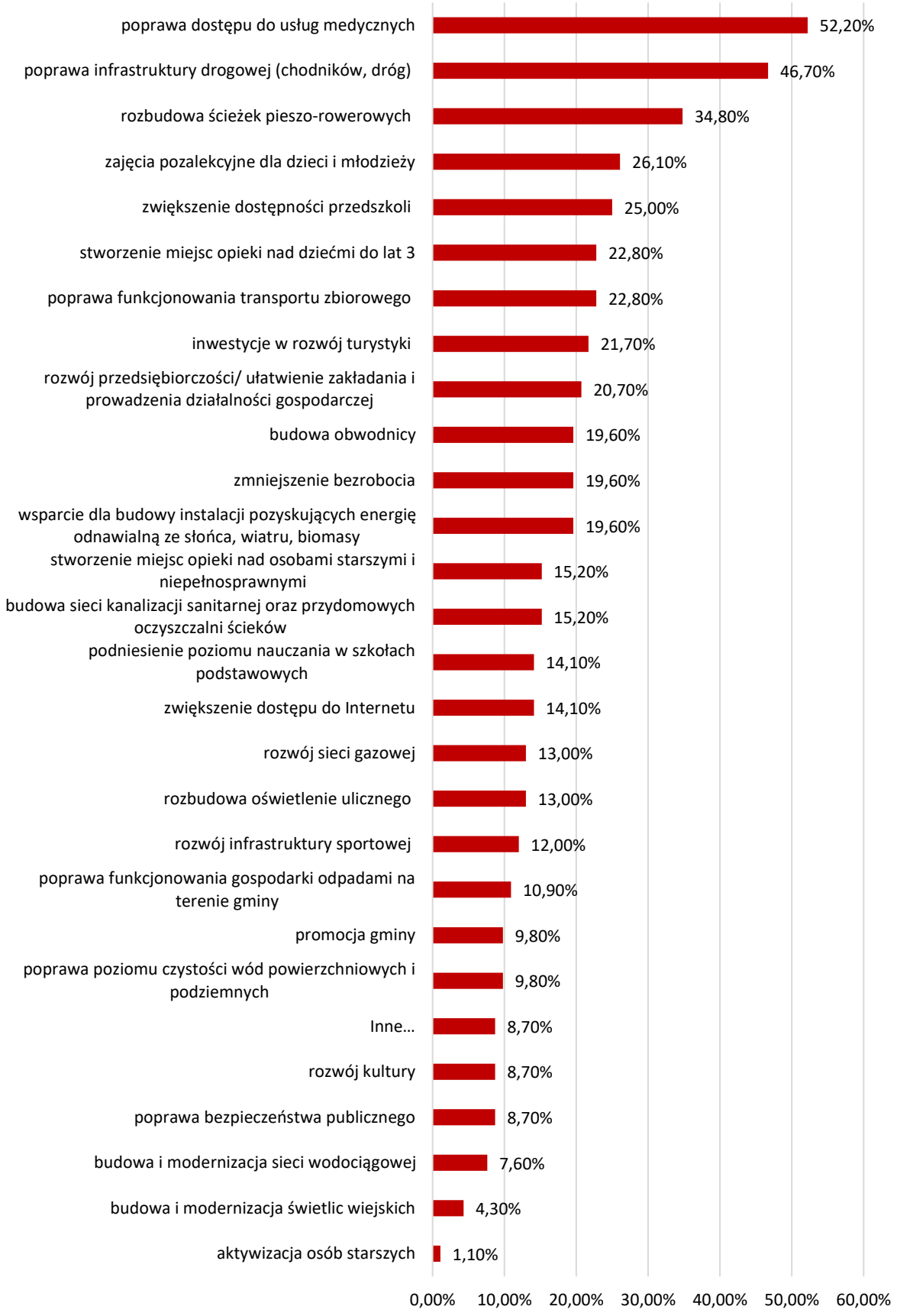

Ryc. 5. Główne priorytety rozwoju według ankietowanych
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet

Ostatnia część ankiety stanowiła pytanie otwarte dotyczące tego, co, według mieszkańców, powinno stać się wizytówką Gminy Warka. Jednocześnie, pytanie to, często postrzegane jest przez pryzmat zagadnień, które miałyby stanowić pożądane priorytety rozwoju.

Mieszkańcy w tej części ankiety, wizytówką Gminy Warka najczęściej określali: czystość, ład, turystyka i bezpieczeństwo. Odpowiedziami, które powtarzały się wielokrotnie były także: Rynek, Browar Warka, czy rzeka Pilica.

Przeprowadzone badania ankietowe wśród mieszkańców wskazują, że kluczowe dla rozwoju i wymagające interwencji obszary to:

1) infrastruktura techniczna,
2) poprawa dostępu do usług medycznych,
3) oferta czasu wolnego,
4) poprawa funkcjonowania transportu zbiorowego.

6. Analiza SWOT z uwzględnieniem elementów partycypacji społecznej

Analiza SWOT jest powszechnie wykorzystywana w jednostkach administracji publicznej jako narzędzie analizy strategicznej. Pozwala ono porównać silne i słabe strony jednostki wynikające z otoczenia wewnętrznego, z szansami i zagrożeniami dla rozwoju płynącymi z otoczenia zewnętrznego, a także określić ich wzajemne oddziaływanie. Podczas analizy danych, dokonano podziału zebranych informacji na cztery grupy:

- **S (ang. strengths)** – mocne strony: wszystko to, co stanowi atut, przewagę, zaletę, na które bezpośredni wpływ ma Gmina;
- **W (ang. weaknesses)** – słabe strony: wszystko to, co stanowi słabość, barierę, wadę, na które bezpośredni wpływ ma Gmina;
- **O (ang. opportunities)** – szanse: wszystko to, co stwarza szansę korzystnej zmiany, których występowanie jest uwarunkowane czynnikami leżącymi poza możliwościami bezpośredniego wpływu Gminy;
- **T (ang. threats)** – zagrożenia: wszystko to, co stwarza warunki dla niekorzystnej zmiany, których występowanie jest uwarunkowane czynnikami leżącymi poza możliwościami bezpośredniego wpływu Gminy.

Informacje te pochodziły z:

- wniosków zawartych w Diagnozie sytuacji przestrzennej, gospodarczej i społecznej Gminy Warka,
- danych liczbowych, opisowych i przestrzennych pozyskanych z Urzędu Miejskiego w Warce, a także ze źródeł zewnętrznych,
- warsztatów strategicznych oraz wizji lokalnej,
- wyników badań ankietowych.

Analizę SWOT dla Gminy Warka przedstawia zestawienie poniżej:

Tab. 2. Analiza SWOT dla Gminy Warka

Uwarunkowania wewnętrzne

Silne Strony

- Korzystne położenie geograficzne, atrakcyjne osiedleńczo ze względu na bliskość Warszawy, drogi wojewódzkiej nr 79 relacji Warszawa-Bytom oraz dwóch dróg wojewódzkich: nr 730 łącząca drogę S7 z drogą krajową nr 48 oraz nr 731 relacji Potycz-Białobrzegi.
- Dobrze rozwinięty sektor sadowniczy i przetwórczy (grójecko-warecki kompleks sadowniczy) oraz piwowarski, zapewniający pracę mieszkańcom Gminy Warka oraz stały dochód do budżetu gminnego.
- Wysokiej jakości gleby warunkujące intensywne rolnictwo.
- Atrakcyjne walory przyrodnicze (m.in. Dolina Pilicy, Dolina Pilicy i Drzewiczki, Dolina Wisły, Korytarz ekologiczny Dolina Pilicy Północnej), kulturowe (zabytkowe zespoły dworskie, pałacowe, parkowe, sakralne).
- Rozwijająca się turystyka kajakowa (kajakowe na trasie Budy Michałowskie – Warka).
- Dobrze rozwinięta opieka przedszkolna spełniająca potrzeby mieszkańców.
- Dobrze rozwinięte zaplecze sportowe oraz rekreacyjne na terenie Gminy (dużo rodzajów obiektów sportowych oraz rozwinięte zaplecze CeSiR-u).
- Konkurencyjne ceny nieruchomości w obszarze oddziaływania Warszawy.
- PSZOK na terenie Gminy, tworzący możliwości nieodpłatnego pozbywania się nietypowych i problematycznych odpadów oraz zapewniający bezpieczeństwo środowiska (eliminacja „dzikich wysypisk" i nielegalnego spalania odpadów w gospodarstwach domowych).
- Współpraca z WFOŚiGW w zakresie dofinansowań do wymiany źródeł ciepła oraz wsparcie mieszkańców w pozyskiwaniu zewnętrznych funduszy na termomodernizację budynków mieszkalnych.
- Szeroka sieć Ochotniczych Straży Pożarnych, dobrze zorganizowanych i licznych jednostek, które są lokalną kuźnią aktywności i społecznej odpowiedzialności.

Słabe Strony

- Pogłębiające się trudności komunikacyjne w skutek nadmiernego przeciążenia ruchem samochodowym podstawowego układu komunikacji drogowej oraz braku obwodnicy Miasta.
- Słaba jakość nawierzchni asfaltowej na wybranych odcinkach dróg Gminy Warka oraz braki w infrastrukturze okołodrogowej (chodniki, oświetlenie) skutkujące zmniejszeniem poziomu bezpieczeństwa.

- Niskie skanalizowanie oraz zwodociągowanie Gminy oraz przestarzała infrastruktura wodno-kanalizacyjna spowodowane rozproszeniem miejscowości, co powoduje trudności w wyposażeniu w zbiorcze systemy kanalizacji oraz oczyszczalni ścieków (wysokie koszty eksploatacji i budowy).
- Niedopracowany system melioracji oraz retencji na terenie Gminy Warka.
- Niska efektywność energetyczna obiektów publicznych.
- Niski udział Gminy objęty MPZP (0,22%), prowadzenie polityki przestrzennej w oparciu o decyzje o warunkach zabudowy oraz decyzje ustanawiające lokalizację inwestycji celu publicznego.
- Brak aktualnego Programu Ochrony Środowiska.
- Niedostatecznie rozwinięta komunikacja publiczna wewnątrz i na zewnątrz Gminy.
- Brak publicznego żłobka na terenie Gminy Warka.
- Brak atrakcyjnych miejsc pracy poza sadownictwem, rolnictwem czy browarnictwem, czego wynikiem jest odpływ młodych ludzi.
- Postępujący wzrost senioralnego obciążenia demograficznego skutkujący koniecznością dostosowania usług społecznych dla seniorów.
- Zmniejszający się udział subwencji oświatowej w kosztach funkcjonowania systemu oświaty w Gminie.
- Niewystarczająca liczba zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży.
- Niezaspokojone potrzeby mieszkańców w zakresie opieki zdrowotnej (braki w zakresie dostępności lekarzy specjalistów).
- Niedobór mieszkań komunalnych.
- Oferta kulturalna niezaspokajająca oczekiwań mieszkańców i niedostosowana do odbiorców z różnych grup wiekowych.
- Niewystarczająco rozwinięty system ścieżek pieszo-rowerowych.
- Niewykorzystany potencjał turystyczny, brak promocji terenów.

Uwarunkowania zewnętrzne

Szanse

- Włączenie Gminy do Żyrardowskiego Obszaru Funkcjonalnego: realizacja projektów partnerskich, wykorzystanie ponadlokalnych potencjałów rozwojowych i wspólne zapobieganie ponadlokalnym zagrożeniom.
- Nowa perspektywa finansowa Unii Europejskiej na lata 2021-2027 dająca możliwości pozyskiwania środków na rozwój Gminy Warka.
- Potencjał turystyczny Gminy Warka, szczególnie Szlak Jabłkowy, stwarzający szansę na rozwój turystyki weekendowej na terenie Gminy.

- Wzrost zagranicznego i krajowego popytu na bioprodukty, co przyczyni się do rozwoju rolnictwa ekologicznego. Rozwój edukacji rolników w zakresie rolnictwa ekologicznego.
- Znacząca poprawa stanu środowiska przyrodniczego (osiągnięcie norm ekologicznych obowiązujących w Unii Europejskiej). Zmiany procesów produkcyjnych (nowoczesne i bezpieczne ekologicznie technologie) oraz minimalizacji zużycia surowców naturalnych i emisji zanieczyszczeń do środowiska przyrodniczego, a także racjonalna gospodarka odpadami stałymi (recykling).
- Zwiększająca się świadomość ekologiczna oraz coraz silniejsze postawy przyjazne środowisku wśród mieszkańców.
- Współpraca Gminy z instytucjami zewnętrznymi będącymi Instytucjami Zarządzającymi w zakresie rządowych programów dotacyjnych: dofinansowania wewnętrzne i zewnętrzne wspierające rozwój OZE (m.in. program „Czyste powietrze") i wymianę źródeł ciepła na ekologiczne; dofinansowanie inwestycji dotyczących małej retencji.

Zagrożenia

- Działania związane z budową Centralnego Portu Komunikacyjnego, które będą niosły za sobą wzmożony ruch na drogach, zwiększone zagrożenia związane z hałasem (budowa lotniska) oraz zanieczyszczenie środowiska.
- Zaawansowana automatyzacja w dużych przedsiębiorstwach (m.in. Browar), w sadownictwie czy przemyśle przetwórczym, która wpłynie zmniejszenie liczby miejsc pracy.
- Postępujące zmiany klimatu skutkujące m.in. anomaliami pogodowymi, suszą, powodziami, podtopieniami, co silnie oddziałuje na branżę rolniczą.
- Wpływ czynników zewnętrznych o zasięgu globalnym na sytuację społeczno-gospodarczą (np. epidemia, konflikty zbrojne). Duża grupa uchodźców z Ukrainy na terenie Gminy Warka, w tym część osób niesamodzielnych oraz matki z dziećmi z pogarszającą się sytuacją materialną.
- Dalszy wzrost liczby bezrobotnych oraz zjawiska ubóstwa ekonomicznego w społeczeństwie polskim, spowodowane słabnącym tempem rozwoju gospodarczego kraju .
- Starzejące się społeczeństwo powodujące wzrost zapotrzebowania na usługi senioralne i coraz mniejsza liczba mieszkańców aktywnych zawodowo.
- Wysoki poziom udzielanych świadczeń z pomocy społecznej przekładający się na wieloletnie uzależnienie beneficjentów od pobieranych zasiłków. Powoduje to bierność zawodową wśród mieszkańców oraz zjawisko dziedziczenia ubóstwa i bezrobocia.
- Wzrost uzależnień oraz przemocy wśród mieszkańców Gminy oraz wzrost problemów opiekuńczo-wychowawczych wśród dzieci i młodzieży.
- Zmiany systemu prawnego dotyczące funkcjonowania i finansowania jednostek samorządu terytorialnego w Polsce;
- Rosnąca inflacja oraz wzrost wydatków bieżących spowodowany wzrostem cen energii, gazu itd.

- Zwiększanie się kosztów gospodarowania odpadami komunalnymi m.in. w związku rosnącą inflacją, stałymi wzrostami kosztów energii elektrycznej i gazu oraz kosztów pracowniczych.
- Ograniczony wpływ na system oświaty oraz system ochrony zdrowia.
- Ograniczony wpływ na infrastrukturę drogową wojewódzką, krajową, powiatową – potencjalne trudności w skomunikowaniu i modernizacji dróg.

CZĘŚĆ II: STRATEGICZNE KIERUNKI ROZWOJU GMINY WARKA

1. Misja i wizja

Strategia Rozwoju Gminy Warka na lata 2023-2030 została opracowana na podstawie wniosków z przeprowadzonej diagnozy aktualnej sytuacji Gminy, wizji lokalnej, badań ankietowych oraz warsztatu strategicznego. Podczas przeprowadzanych prac zwracano uwagę zarówno na potencjały Gminy (jej strony silne, pozwalające na wykorzystanie szans dla przyszłego rozwoju), jak również problemy (strony słabe, stanowiące zagrożenia dla jej dalszego rozwoju). W procesie strategicznym, podczas warsztatu strategicznego, określono także MISJĘ oraz WIZJĘ Gminy Warka, które na późniejszym etapie prac stanowiły drogowskaz dla wyznaczania celów strategicznych i operacyjnych.

MISJA jest to element Strategii, który wskazuje na najważniejsze kierunki rozwoju Gminy. Skupione są w niej wszystkie podstawowe wartości, które przyświecają władzom Gminy Warka i jej mieszkańcom w procesach rozwojowych. Wskazuje także na czynniki uzasadniające przyjęcie określonych wartości jako nadrzędnych. Jest to ścieżka, jaką należy podjąć do osiągnięcia wizji. Zawiera w sobie odpowiedź na pytania: Kim jesteśmy? Czym się zajmujemy? Co jest naszym priorytetem?

Uwzględniając przyjęte założenia **misja Gminy Warka** brzmi następująco:

Gmina Warka rozwija się społecznie, gospodarczo oraz przestrzennie w sposób zrównoważony, przy zachowaniu szczególnej dbałości o tożsamość lokalną i środowisko naturalne.

W procesie powstawania dokumentu istotne było również stworzenie WIZJI, czyli obrazu Gminy, który będzie efektem realizacji przyjętej strategii rozwoju. WIZJA ukazuje Warka w perspektywie strategicznej – zmienionej dzięki realizacji przyjętych działań i osiągnięcie zamierzonych przez władze celów.

Wizja Gminy:

- obrazuje stan docelowy Gminy w 2030 roku,
- ukazuje aspiracje władz i mieszkańców Gminy,
- jednoczy społeczność lokalną wokół określonej idei.

Gmina Warka w 2030 roku to prężnie rozwijający się obszar w oparciu o walory przyrodnicze, turystyczne oraz dziedzictwo historyczne i sadownicze. To dobre miejsce do życia dla każdego.

2. Cele strategiczne rozwoju w wymiarze przestrzennym, gospodarczym i społecznym

Na podstawie diagnozy aktualnego stanu Gminy Warka, jej sytuacji gospodarczej, społecznej i przestrzennej oraz uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, a także dążąc do osiągnięcia stanu Gminy opisanego w wizji rozwoju, określono trzy cele strategiczne odnoszące się do głównych obszarów rozwojowych:

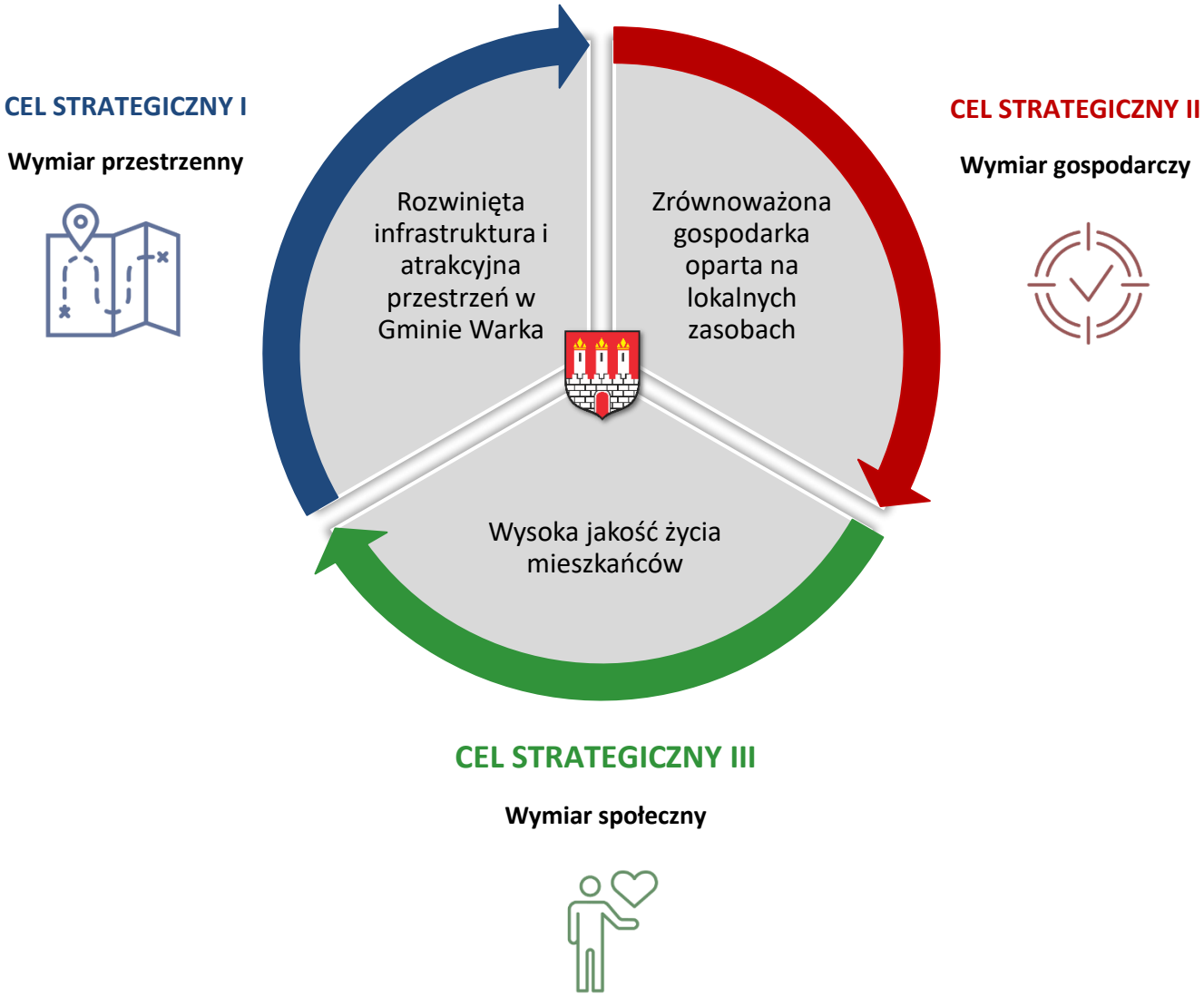

Powyższe postulaty stanowią odzwierciedlenie wizji Gminy, jaka ma zostać osiągnięta w 2030 roku. Cele strategiczne odwzorowują obszary rozwojowe w trzech sferach: przestrzennej, gospodarczej i społecznej, które budują wizerunek jednostki terytorialnej. Sfery te cechuje wzajemne przenikanie się – podejmowane działania w sferze przestrzennej będą wpływały na gospodarkę lokalną, a ta z kolei na sytuację społeczną. Aktywne i świadome społeczeństwo lokalne w dobrej sytuacji materialnej będzie z kolei wpływało na jakość środowiska przyrodniczego. Dla osiągnięcia równowagi konieczne jest równoległe realizowanie zadań w każdej z wymienionych sfer. Aby urzeczywistnić realizację celów strategicznych, dla każdego z nich

ustanowiono cele operacyjne, które porządkują poszczególne działania. Cele operacyjne przedstawiono w tabeli poniżej.

CELE STRATEGICZNE:		
CEL I: Rozwinięta infrastruktura i atrakcyjna przestrzeń w Gminie Warka	**CEL II: Zrównoważona gospodarka oparta na lokalnych zasobach**	**CEL III: Wysoka jakość życia mieszkańców Gminy Warka**

CELE OPERACYJNE:					
1.1.	Spójna i funkcjonalna infrastruktura	**2.1.**	Przyjazne warunki do rozwoju przedsiębiorczości	**3.1.**	Rozwinięta oferta edukacyjna oraz opiekuńcza dla najmłodszych
1.2.	Wysoka jakość stanu środowiska naturalnego	**2.2.**	Atrakcyjna oferta turystyczna	**3.2.**	Wysoka jakość funkcjonowania usług zdrowotnych oraz społecznych
1.3.	Atrakcyjna i dostępna przestrzeń	**2.3.**	Pozytywny wizerunek Gminy oraz wzmacnianie tożsamości lokalnej	**3.3.**	Aktywni oraz zintegrowani mieszkańcy

CEL STRATEGICZNY I: ROZWINIĘTA INFRASTRUKTURA I ATRAKCYJNA PRZESTRZEŃ W GMINIE WARKA

Cele operacyjne:

Cel operacyjny 1.1.
Spójna i funkcjonalna infrastruktura

Cel operacyjny 1.2.
Wysoka jakość stanu środowiska naturalnego

Cel operacyjny 1.3.
Atrakcyjna i dostępna przestrzeń

Znaczenie dla rozwoju Gminy ma wysoka jakość dróg i infrastruktury towarzyszącej, która wpływa na bezpieczeństwo i komfort mieszkańców. Jednym z większych przedsięwzięć infrastruktury drogowej będzie budowa obwodnicy Warki, które odciąży centrum miasta od znacznego ruchu samochodowego. Ważne jest, aby infrastruktura komunikacyjna była dobrze rozbudowana, spójna i projektowana z uwzględnieniem wszystkich użytkowników ruchu – zarówno kierowców, jak i pieszych oraz rowerzystów.

Nieodłącznym aspektem zrównoważonej przestrzeni jest optymalnie rozbudowana sieć infrastruktury technicznej o wysokiej jakości. Rozwinięta infrastruktura sieciowa oddziałuje na rozwój gospodarczy, sytuację społeczną, a także na jakość środowiska przyrodniczego. Jej projektowanie powinno uwzględniać nie tylko potrzeby mieszkańców, ale także potrzeby i wymogi środowiska. Zauważalnym problemem jest niski stopień skanalizowania oraz zwodociągowania na obszarach wiejskich, dlatego też zaleca się dalszy rozwój tej sieci.

Zrównoważony rozwój gospodarczy zakłada także wdrożenie niskoemisyjnej i energooszczędnej gospodarki. Szczególnie istotne jest to w związku ze zmianami klimatu, ale także z nadchodzącym kryzysem energetycznym. Gospodarka niskoemisyjna wiąże się również ze wzrostem wykorzystania źródeł odnawialnych oraz wsparciu mieszkańców przy wymianie źródeł ciepła.

Jedną ze składowych do zapewnienia wysokiej jakości życia mieszkańców jest stworzenie atrakcyjnej przestrzeni do życia, pracy i wypoczynku. Ład przestrzenny uwzględnia bowiem w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne. Pierwszym krokiem do osiągnięcia takiego rezultatu jest zapewnienie prawnych uregulowań gospodarowania zasobami przestrzeni.

Zbiór działań służących realizacji celu strategicznego, a dalej celów operacyjnych w sferze przestrzennej przedstawia poniższe zestawienie.

CEL STRATEGICZNY I ROZWINIĘTA INFRASTRUKTURA I ATRAKCYJNA PRZESTRZEŃ W GMINIE WARKA			
CEL OPERACYJNY	**KIERUNKI DZIAŁAŃ**	**OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ**	**WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA DZIAŁAŃ**
1.1. Spójna i funkcjonalna infrastruktura	• Poprawa jakości i dostępu do infrastruktury drogowej wraz z infrastrukturą przydrożną, w tym chodników, poboczy, przejść dla pieszych, oświetlenia, • Wsparcie i działania na rzecz budowy obwodnicy Warki, • Współpraca z Krajowym, Powiatowym i Wojewódzkim Zarządem Dróg w zakresie budowy modernizacji i remontów dróg wyższego rzędu, • Stworzenie spójnego systemu dróg i ścieżek rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą (m.in. wiaty rowerowe, tablice informacyjne itp.), • Zwiększenie dostępu do sieci kanalizacyjnej oraz poprawa jej jakości, • Zwiększenie dostępu do sieci wodociągowej i poprawa jakości systemu uzdatniania wód, • Budowa oczyszczalni ścieków w południowej części Gminy, • Zwiększenie dostępu oraz modernizacja sieci gazowej,	• Poprawa stanu oraz bezpieczeństwa na drogach, • Rozbudowa sieci drogowej na terenie Gminy, • Rozwój sieci dróg rowerowych oraz infrastruktury towarzyszącej na terenie Gminy oraz upowszechnienie roweru jako środka transportu i narzędzia rekreacji, • Lepsza komunikacja na obszarze Gminy, • Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez zwiększenie dostępu do infrastruktury podstawowej, • Zwiększenie bezpieczeństwa dostaw wody dla mieszkańców.	• Długość zmodernizowanych dróg oraz chodników (km), • Długość nowych i zmodernizowanych dróg i ciągów pieszo-rowerowych (km) , • Liczba nowych punktów oświetlenia drogowego oraz przejść dla pieszych(szt.), • Długość nowo wybudowanej sieci kanalizacyjnej (km) , • Długość nowo wybudowanej sieci wodociągowej (km), • Odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej (os.), • Odsetek mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej (os.), • Odsetek mieszkańców korzystających z sieci gazowej (%), • Długość nowobudowanej sieci gazowej (km).

1.2. Wysoka jakość stanu środowiska naturalnego	• Przeciwdziałanie występowaniu zjawisk ekstremalnych oraz adaptacja do zmian klimatu poprzez zachowywanie naturalnej zdolności retencyjnej gruntów, promowanie i wspieranie rozwiązań w zakresie zwiększania retencji oraz rozwój zielonej i niebieskiej infrastruktury, • Zachowanie obszarów chronionych oraz zapewnienie ochrony miejsc posiadających szczególne walory środowiskowe, • Rozwój odnawialnych źródeł energii (m.in. elektrowni wiatrowych, instalacji fotowoltaicznych), • Ochrona prawna istniejących walorów krajobrazowych Gminy, • Zwiększenie odporności środowiska na zmiany klimatu m.in. poprzez zwiększenie terenów biologicznie czynnych, wprowadzanie zadrzewień, • Poprawa jakości powietrza w Gminie poprzez realizację działań wspierających ograniczanie niskiej emisji (m.in. termomodernizacja budynków oraz wymiana źródeł ciepła na niskoemisyjne), • Działania na rzecz ograniczenia ilości wytwarzanych odpadów oraz ich segregowania, w tym podejmowanie działań i przeprowadzanie akcji edukacyjnych na rzecz podniesienia świadomości ekologicznej mieszkańców Gminy.	• Zabezpieczenie obszaru Gminy przez wystąpieniem niepożądanych skutków zmian klimatycznych oraz występowaniu zjawisk ekstremalnych (susze, podtopienia, powodzie), • Regulacja i utrzymanie odpowiednich stosunków wodnych, • Poprawa stanu środowiska w Gminie, • Poprawa jakości powietrza w Gminie, • Zmniejszenie zanieczyszczenia wód i gleby, • Poprawa stanu zdrowia mieszkańców, • Ograniczenie ryzyka występowania chorób cywilizacyjnych związanych z zanieczyszczeniem powietrza, • Spadek ilości odpadów wytwarzanych przez mieszkańców, • Wzrost ilości odpadów segregowanych, • Wzrost powierzchni biologicznie czynnej i zachowanie bioróżnorodności w granicach Gminy, • Efektywniejsza gospodarka odpadami w Gminie, • Zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców.	• Emisja pyłów zawieszonych PM2,5 i PM10 (µg/m^3), • Ilość odpadów produkowanych na jednego mieszkańca (kg), • Liczba budynków i obiektów w Gminie z zamontowanymi instalacjami OZE (szt.), • Liczba nasadzeń i zadrzewień (szt.), • Powierzchnia gminnych lasów i terenów czynnych biologicznie (ha), • Liczba przeprowadzonych działań i kampanii edukacyjnych (szt.).

1.3. Atrakcyjna i dostępna przestrzeń	• Przeznaczenie nowych terenów pod zabudowę mieszkaniową oraz inwestycyjną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, • Zwiększenie pokrycia obszaru Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego oraz ograniczenie niekontrolowanej i rozproszonej zabudowy, • Tworzenie warunków do rozwoju sieci transportu publicznego, w tym współpraca z podmiotami zewnętrznymi w tym zakresie, • Wsparcie przy budowie parkingu przy stacji PKP Warka po obu stronach stacji, • Zwiększenie dostępności wszystkich obiektów i miejsc użyteczności publicznej dla osób z niepełnosprawnościami i osób starszych poprzez usuwanie barier architektonicznych, • Rozwój systemu monitoringu miejskiego, • Poprawa stanu technicznego budynków przestrzeni publicznej.	• Zwiększenie funkcjonalności przestrzeni Gminy, • Rozwój zabudowy z zachowaniem ładu przestrzennego • Uspójnienie polityki przestrzennej, • Uatrakcyjnienie Gminy dla inwestorów, • Rozwój terenów zabudowy z zachowaniem ładu przestrzennego, • Ograniczenie presji na środowisko, • Podniesienie jakości życia mieszkańców i funkcjonalności przestrzeni publicznej. • Zapewnienie osobom ze szczególnymi potrzebami dostępności przestrzennej, • Zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców poprzez rozwój systemu monitoringu.	• Stopień pokrycia obszaru Gminy MPZP (%), • Liczba połączeń komunikacji miejskiej (szt.), • Liczba wyremontowanych i zmodernizowanych obiektów przestrzeni publicznej (szt.), • Liczba miejsc parkingowych na stacji PKP Warka (szt.), • Liczba usuniętych barier architektonicznych (szt.), • Liczba zainstalowanych kamer na terenie Gminy Warka (szt.).

CEL STRATEGICZNY II: ZRÓWNOWAŻONA GOSPODARKA OPARTA NA LOKALNYCH ZASOBACH

Cele operacyjne:

Cel operacyjny 2.1.
Przyjazne warunki do rozwoju przedsiębiorczości

Cel operacyjny 2.2.
Atrakcyjna oferta turystyczna

Cel operacyjny 2.3.
Pozytywny wizerunek Gminy oraz wzmacnianie tożsamości lokalnej

Istotnym sektorem wpływającym na jakość życia mieszkańców Gminy jest gospodarka: lokalna i regionalna. Dotyczy to zarówno stanu finansów samorządowych, który decyduje o możliwościach inwestycyjnych jednostki oraz poziomie świadczonych przez samorząd usług: społecznych, komunalnych, edukacyjnych, zdrowotnych, kulturalnych i innych, ale także poziomu przedsiębiorczości i rynku pracy. Wypracowanie systemu wsparcia dla przedsiębiorców czy zabezpieczenie i uzbrojenie terenów pod działalność inwestycyjną, wpłynie pozytywnie na wzrost liczby przedsiębiorstw, ich kondycję, powstanie nowych i atrakcyjnych miejsc pracy i spadek bezrobocia. Zakłada się zatem wyznaczenie, uzbrajanie nowych terenów inwestycyjnych oraz stworzenie klimatu sprzyjającego inwestorom oraz przedsiębiorcom.

Oprócz promowania atrakcyjności inwestycyjnej Gminy, jej terenów inwestycyjnych i potencjału do dalszego rozwoju przedsiębiorczości, ważne jest również promowanie jej walorów przyrodniczych i kulturalnych, których w Gminie Warka nie brakuje, możliwości spędzania wolnego czasu i odpoczynku na łonie natury oraz odbywających się na jej terenie imprez i wydarzeń. Działania te mają prowadzić do wzmocnienia rozpoznawalności Gminy w regionie i przyciągnąć do niej nie tylko inwestorów, ale i nowych mieszkańców czy turystów. Specyfika Gminy, tradycje sadownicze oraz piwowarskie, dają jej potencjał do rozwoju turystyki jednodniowej, weekendowej oraz umożliwiają rozwój oferty wypoczynkowej dla mieszkańców, w oparciu o gminne zabytki oraz walory przyrodniczo-krajobrazowe Gminy. Konieczny jest jednak rozwój infrastruktury turystycznej oraz jej promocja.

Powyższe cele operacyjne stanowić będą podstawę do realizacji konkretnych działań, które zamieszczono w poniższej tabeli.

CEL STRATEGICZNY II ZRÓWNOWAŻONA GOSPODARKA OPARTA NA LOKALNYCH ZASOBACH			
CEL OPERACYJNY	**KIERUNKI DZIAŁAŃ**	**OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ**	**WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA DZIAŁAŃ**
2.1. Przyjazne warunki do rozwoju przedsiębiorczości	• Wyznaczenie i uzbrajanie terenów inwestycyjnych (m.in. przy przystanku towarowym PKP „Obwodnica”) oraz wyznaczanie nowych zgodnie z zapisami dokumentów planistycznych, • Stworzenie strefy przemysłowej (tereny między ul. Gośniewską a Grójecką), • Działania promocyjne na rzecz wykreowania wizerunku Gminy atrakcyjnej dla rozwoju działalności gospodarczej m.in. udział w targach nieruchomości oraz inwestycji, • Wspieranie mieszkańców w zakładaniu nowych działalności gospodarczych na terenie Gminy oraz organizacja kursów i szkoleń podnoszących kompetencje zawodowe mieszkańców, • Nawiązanie współpracy z instytucjami otoczenia biznesu na rzecz rozwoju przedsiębiorczości, • Opracowanie systemu doradztwa zawodowego dla ludzi młodych na temat dostępnych ścieżek kariery na podstawie badań lokalnego rynku pracy, • Stworzenie zachęt do prowadzenia działalności gospodarczej, m.in. wprowadzenie zwolnień podatkowych.	• Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej Gminy, • Zwiększenie liczby ofert inwestycyjnych na terenie Gminy Warka, • Wzrost dochodów do budżetu Gminy wraz z pojawieniem się inwestorów, • Zwiększenie liczby przedsiębiorstw na terenie Gminy, • Kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców, • Zatrzymanie odpływu ludzi młodych w związku z poszukiwaniem pracy, • Nawiązanie ścisłej współpracy pomiędzy Urzędem a przedsiębiorcami, • Zmniejszenie bezrobocia.	• Powierzchnia terenów inwestycyjnych (ha), • Liczba przedsiębiorstw na terenie Gminy (szt.), • Udział bezrobotnych w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym (%), • Liczba przeprowadzonych badań rynku pracy (szt.), • Wielkość wpływów do budżetu Gminy z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej (zł), • Liczba współpracujących z samorządem instytucji otoczenia biznesu (szt.), • Liczba przeprowadzonych kampanii/szkoleń/warsztatów na rzecz wsparcia zawodowego (szt.).

2.2. Atrakcyjna oferta turystyczna	• Wykorzystanie i wzmacnianie potencjału turystycznego Gminy m.in. Szlaku Jabłkowego, • Adaptacja budynku szkoły w Michałowie w celu utworzenia Muzeum Jabłka, • Współpraca z podmiotami lokalnymi oraz partnerami zewnętrznymi w zakresie tworzenia ponadlokalnej oferty turystycznej, • Stworzenie infrastruktury turystycznej promującej lokalne dziedzictwo kulturowe tj. np. tablice informacyjne przy zabytkach, ścieżki lokalne z historycznym opisem danej miejscowości itd., • Zachowanie obiektów zabytkowych, zwiększenie ich rozpoznawalności oraz zapewnienie dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, • Tworzenie zachęt do odnowy zabytków będących w posiadaniu właścicieli prywatnych.	• Podniesienie atrakcyjności turystycznej Gminy, • Wzrost liczby turystów w Gminie, • Wzrost dochodów Gminy, • Promocja Gminy na zewnątrz, • Zwiększenie rozpoznawalności Gminy w oparciu produkty lokalne i wydarzenia związane z dziedzictwem kulturalnym, • Wzrost aktywności lokalnych organizacji pozarządowych oraz grup producenckich, • Rozwój infrastruktury turystycznej, • Zwiększenie świadomości walorów kulturowych i turystycznych wśród mieszkańców Gminy oraz turystów • Wzmocnienie tożsamości społecznej i kulturowej mieszkańców, • Zabezpieczenie obiektów dziedzictwa historyczno-kulturowego.	• Liczba zorganizowanych wydarzeń promujących produkty lokalne (szt.), • Liczba wydarzeń kulturalnych i sportowych (szt.), • Liczba obiektów turystycznych na terenie Gminy (szt.), • Liczba zagospodarowanych/odrestaurowanych zabytków na terenie Gminy (szt.).
2.3. Pozytywny wizerunek Gminy oraz wzmacnianie tożsamości lokalnej	• Opracowanie planu promocji i komunikacji Gminy Warka oraz budowa marki „Warka" w oparciu o potencjał jakim jest tradycja sadownicza oraz piwowarska, • Utworzenie Centrum Informacji o Regionie, • Stworzenie spójnej identyfikacji regionu, w tym logo zawierającego element jabłka, • Stworzenie sieci współpracy branży turystycznej oraz producentów produktów	• Rozwój lokalnych twórców, producentów, rękodzielników, • Zwiększenie świadomości walorów kulturowych i turystycznych wśród mieszkańców gminy, odwiedzających i turystów, • Wzmacnianie tożsamości społecznej i kulturowej mieszkańców, • Promocja Gminy na zewnątrz,	• Liczba lokalnych wytwórców wspieranych finansowo, merytorycznie lub promocyjnie przez gminę (os.), • Liczba zorganizowanych wydarzeń kulturalnych, sportowych, historycznych (szt.),

	lokalnych, wsparcie promocji lokalnych produktów, • Opracowanie aplikacji oraz strony internetowej z informacjami o turystyce, możliwościach wypoczynku, czy turystycznych ciekawostkach. • Współpraca z okolicznymi gminami, stowarzyszeniami, partnerami społecznymi oraz przedsiębiorcami w celach promocyjnych Gminy Warka, • Organizacja jarmarków tematycznych w oparciu o dostępność produktów lokalnych, • Określenie priorytetowych wydarzeń i ich kompleksowa promocja.	• Integracja mieszkańców Gminy • Wzmocnienie rozpoznawalności Gminy w oparciu o cykliczne imprezy związane z dziedzictwem lokalnym, • Aktywizacja lokalnej społeczności, • Zwiększenie ruchu na stronie internetowej Gminy oraz w mediach społecznościowych, • Zwiększenie liczby wydarzeń kulturalnych i sportowych organizowanych na terenie Gminy.	• Liczba uczestników wydarzeń kulturalnych (os.), • Wielkość dochodów ze sprzedaży produktów lokalnych (zł) • Liczba podmiotów działających w mediach, we współpracy z Gminą (szt.), • Liczba obserwatorów gminnych stron internetowych, profili społecznościowych (os.), • Liczba odwiedzających gminne portale internetowe (os.), • Liczba zorganizowanych jarmarków (szt.).

CEL STRATEGICZNY III: WYSOKA JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW GMINY WARKA

Cele operacyjne:

Cel operacyjny 3.1.
Rozwinięta oferta edukacyjna oraz opiekuńcza dla najmłodszych

Cel operacyjny 3.2.
Wysoka jakość funkcjonowania usług zdrowotnych oraz społecznych

Cel operacyjny 3.3.
Aktywni oraz zintegrowani mieszkańcy

Istotnym aspektem życia w Gminie jest edukacja. Wysoka jakość kształcenia przekłada się na przyszłą sytuację każdego młodego człowieka, ale także wpływa na rynek pracy i kształtowanie się bezrobocia. Podnoszenie jakości infrastruktury szkolnej i bazy dydaktycznej oraz doskonalenie kadry wychowawczej i oświatowej, podnoszenie jej kompetencji, np. poprzez kursy i szkolenia, wpłynie na wzrost poziomu nauczania. Ważne jest również zapewnienie bogatej oferty atrakcyjnych zajęć pozalekcyjnych, które będą odpowiadać oczekiwaniom dzieci i młodzieży oraz wsparcia dla uczniów szczególnie uzdolnionych (wspomagających rozwój poza podstawą programową). W związku z występowaniem zjawisk globalnych, takich jak pandemia, a także popularyzacją wykonywania pracy czy nauki w formie zdalnej pojawiło się zwiększone zapotrzebowanie na opiekę psychologiczną wśród dzieci i młodzieży.

Czynnikami poprawiającymi jakość życia mieszkańców jest niewątpliwie rozwój usług społecznych. W Gminie Warka, podobnie jak w całym kraju, obserwowane jest zjawisko starzenia się społeczeństwa. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym corocznie się zwiększa. Powoduje to wzrost zapotrzebowania na usługi społeczne, w szczególności opiekuńcze. W tym celu potrzebna jest rozbudowana oferta społeczna, która będzie odpowiadać na potrzeby każdej grupy społeczności gminnej: zawodowej, wiekowej czy zróżnicowanej ze względu na płeć, sytuację rodzinną lub materialną, a także osób narażonych na wykluczenie społeczne.

Integracja mieszkańców związania jest także z szeroką ofertą spędzania czasu wolnego. Rozwinięta oferta kulturalna i sportowa powinna iść w parze z wysokiej jakości infrastrukturą, dlatego ważne jest stworzenie nowoczesnych i dostępnych terenów rekreacyjnych, odpowiadających na potrzeby wszystkich grup społeczności lokalnej, a także zapewnienie wsparcia dla instytucji dostarczających usługi kultury. Ważne jest także zapewnienie wsparcia organizacjom pozarządowym czy klubom sportowym, z uwagi na to, iż pełnią ważną rolę w edukowaniu mieszkańców, kształtowaniu i promowaniu postaw społecznych, upowszechnianiu aktywności fizycznej i twórczej oraz promocji kultury i lokalnego dziedzictwa.

Powyższe cele operacyjne stanowić będą podstawę do realizacji konkretnych działań, które zamieszczono w poniższej tabeli.

CEL STRATEGICZNY III WYSOKA JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW GMINY WARKA			
CEL OPERACYJNY	**KIERUNKI DZIAŁAŃ**	**OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ**	**WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA DZIAŁAŃ**
3.1. Rozwinięta oferta edukacyjna oraz opiekuńcza dla najmłodszych	• Zapewnienie nowoczesnej bazy infrastrukturalnej i lokalowej w obszarze edukacji i wychowania poprzez rozbudowę, modernizację i doposażenie obiektów, • Utworzenie publicznego żłobka na terenie Gminy Warka, • Podnoszenie jakości bazy dydaktycznej oraz poziomu nauczania, • Doskonalenie kadry wychowawczej i oświatowej, np. poprzez kursy i szkolenia dla nauczycieli, • Zapewnienie opieki psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów i wychowanków na każdym etapie nauczania, • Organizacja zajęć pozalekcyjnych dostosowanych do zainteresowań i potrzeb dzieci i młodzieży, • Wsparcie uczniów z problemami w nauce, np. poprzez dodatkowe zajęcia wyrównujące szanse, • Wsparcie uczniów zdolnych umożliwiające im dalszy rozwój poza podstawą programową, np. poprzez program stypendialny.	• Rozwinięta baza dydaktyczna i infrastruktura szkolna oraz wysokie kompetencje kadry oświatowej gwarantujące wysokie wyniki nauczania, • Podniesienie jakości systemu kształcenia • Aktywizacja kobiet na rynku pracy, • Wyższe wyniki uzyskiwane na egzaminach zewnętrznych • Szeroka oferta zajęć pozalekcyjnych, dostosowana do zainteresowań dzieci i młodzieży szkolnej, • Zajęcia dodatkowe skierowane do dzieci i młodzieży potrzebujących dodatkowego wsparcia w nauce, w celu wyrównania ich szans z rówieśnikami, a w konsekwencji na rynku pracy, • Wykwalifikowana kadra pedagogiczna, • Wielopłaszczyznowy rozwój dzieci, pod kątem edukacyjnym oraz psychologiczno-pedagogicznym.	• Liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury szkolnej i przedszkolnej (szt.), • Liczba miejsc w żłobkach (szt.), • Poziom wyników egzaminów państwowych (%) • Liczba przeprowadzonych kursów/szkoleń dla kadry oświatowej (szt.) • Liczba psychologów działających w szkołach (os.) • Liczba odbywających się zajęć dodatkowych dla dzieci i młodzieży (szt.) • Liczba dzieci otrzymujących wsparcie w nauce (os.) • Liczba dzieci otrzymujących stypendium naukowe (os.), • Kwota udzielanego wsparcia (zł).

3.2. Wysoka jakość funkcjonowania usług zdrowotnych oraz społecznych	• • Zwiększenie dostępu do opieki specjalistycznej, w szczególności usług rehabilitacyjnych, • Rozwój infrastruktury związanej z usługami społecznymi, • Rozwój gminnej polityki senioralnej oraz działalności miejsc dedykowanym seniorom, • Wsparcie i realizacja zadań związanych z ochroną zdrowia - programy zdrowotne i profilaktyczne realizowane we współpracy i samodzielnie przez Gminę, • Zwiększanie świadomości mieszkańców w zakresie walki z uzależnieniami i promocja zdrowia, w tym aktywnego z trybu życia, • Zwiększenie dostępności mieszkań komunalnych i socjalnych, • Wsparcie i rozwój działalności Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Warce oraz zwiększenie dostępu do usług opiekuńczych wysokiej jakości dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym doszkalanie kadry opiekunów i asystentów rodzin, • Zapewnienie dostępności cyfrowej oraz informacyjnej placówek publicznych m.in. poprzez dostosowanie stron internetowych, mediów społecznościowych,	• Poprawa jakości życia mieszkańców, • Zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego, • Wykreowanie postaw prozdrowotnych wśród mieszkańców, • Poprawa warunków funkcjonowania osób ze szczególnymi potrzebami, • Zapewnienie opieki nad osobami starszymi, • Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, • Aktywizacja osób starszych, • Dopasowanie oferty usług społecznych do zmieniającej się struktury demograficznej, • Wzrost poziomu dostępności do usług administracyjnych oraz sprawności obsługi mieszkańców Gminy, • Zwiększenie szans wdrożenia społecznego dla osób ze szczególnymi potrzebami i osobami niepełnosprawnymi.	• Liczba lekarzy specjalistów przyjmująca na terenie gminy (os.), • Liczba programów zdrowotnych i profilaktycznych realizowanych w gminie (szt.), • Liczba podejmowanych inicjatyw w zakresie aktywizacji osób starszych (szt.), • Liczba kampanii przeprowadzonych w zakresie walki z uzależnieniami (szt.), • Liczba opiekunów i asystentów rodzin (os.), • Liczba wdrożonych usług elektronicznych spełniających zasady dostępności (szt.).

	aplikacji, odtwarzaczy multimedialnych do osób ze szczególnymi potrzebami.		
3.3. Aktywni oraz zintegrowani mieszkańcy	• Wspieranie oraz promowanie działań Gminnej Instytucji Kultury Dworek, Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego oraz Miejsko-Gminnej Biblioteki im. im. ks. Marcelego Ciemniewskiego, • Wspieranie oraz promowanie działalności Centrum Sportu i Rekreacji w Warce, • Rozbudowa i modernizacja obiektów infrastruktury kulturalnej oraz sportowej, • Rozwój oferty kulturalnej i sportowej dostosowanej do potrzeb wszystkich grup wiekowych, w tym organizacja zajęć, wydarzeń, imprez, • Wykorzystanie budynków pełniących rolę świetlic wiejskich w rozwoju kulturalno-sportowym sołectw poprzez organizację zajęć dla dzieci i dorosłych • Zachęcanie do uczestnictwa w gminnych wydarzeniach oraz działalności w ramach organizacji pozarządowych, • Wsparcie organizacji pozarządowych w aplikowaniu o środki zewnętrzne oraz zapewnienie im zaplecza lokalowego, a także powierzanie szerszego spektrum zadań własnych Gminy organizacjom pozarządowym.	• Wzrost integracji społecznej i aktywności mieszkańców na rzecz rozwoju Gminy, • Zwiększenie znaczenia funkcjonujących na terenie Gminy organizacji pozarządowych i liczby ich członków, • Rozwój oferty kulturalno-sportowej, odpowiadającej potrzebom i zainteresowaniom mieszkańców z wykorzystaniem nowopowstałej lub zmodernizowanej infrastruktury kulturalnej i sportowej, • Minimalizacja ryzyka wykluczenia społecznego	• Liczba rozbudowanych i zmodernizowanych obiektów infrastruktury kulturalnej oraz sportowej(szt.), • Liczba zorganizowanych wydarzeń kulturalnych w roku (szt.), • Liczba uczestników wydarzeń kulturalnych (os.) • Liczba inicjatyw wsparcia dla NGO (szkolenia, doradztwo) (szt.), • Liczba świetlic, w których odbywają się cykliczne zajęcia/spotkania dla mieszkańców (szt.)

3. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Warka

Gmina Warka jest gminą miejsko-wiejską położoną w powiecie grójeckim, w południowej części województwa mazowieckiego. Jednocześnie stanowi część jednostki NUTS 2 Mazowiecki Regionalny w ramach klasyfikacji NUTS w Polsce. Zajmuje powierzchnię 202 km^2, przy czym samo miasto zajmuje 27 km^2. Gmina Warka zlokalizowana jest na granicy sześciu powiatów. Od wschodu graniczy z Gminami Wilga (powiat garwoliński), Magnuszew (powiat kozienicki) oraz Grabów nad Pilicą (powiat kozienicki), od południowego wschodu z Gminą Stromiec (powiat białobrzeski), od południa z Gminą Białobrzegi (powiat białobrzeski), od południowego wschodu z Gminą Promna (powiat białobrzeski), od zachodu z Gminami Jasieniec i Chynów a od północy z Gminami Góra Kalwaria (powiat piaseczyński) i Sobienie-Jeziory (powiat otwocki). Obszar Gminy stanowi 15,96% powierzchni powiatu grójeckiego

W jej granicach położonych jest 46 sołectw Bończa, Borowe, Branków, Brzezinki, Budy Michałowskie, Budy Opożdżewskie, Dębnowola, Gąski, Gośniewice, Grażyna, Grzegorzewice, Gucin, Hornigi, Kalina, Kazimierków, Klonowa Wola, Konary, Krześniaków, Laski, Lechanice, Magierowa Wola, Michalczew, Michałów Dolny, Michałów Górny, Michałów-Parcele, Murowanka, Niwy Ostrołęckie, Nowa Wieś, Nowe Biskupice, Opożdżew, Ostrołęka, Ostrówek, Palczew, Palczew-Parcela, Piaseczno, Pilica, Podgórzyce, Prusy, Przylot, Stara Warka, Stare Biskupice, Wichradz, Wola Palczewska, Wrociszew, Zastruże. Miejscowościami, które nie wchodzą w obręb wymienionych sołectw są Gajówka Michałów, Nowa Ostrołęka, Oskardów, Paulin.

Miasto Warka rozwinęło się w centralnej części Gminy, na wysoczyźnie. Możliwości rozwoju przestrzennego miasta w kierunku południowym są ograniczone meandrem Pilicy. Pomimo istnienia przeprawy przez Pilicę umożliwiającej powiązanie z obszarami położonymi na południe od Warki, to zewnętrzne powiązania funkcjonalno-przestrzenne Gminy odbywają się w kierunkach północnych. Miasto Warka, chociaż jest skrajnie położone względem obszaru wiejskiego, dobrze pełni funkcję ośrodka wielofunkcyjnego o subregionalnym zasięgu, w którym zaspokajane są potrzeby mieszkańców Gminy w zakresie szkolnictwa podstawowego i ponadpodstawowego, usług rekreacji, kultury i rozrywki, bardziej specjalistycznej opieki medycznej oraz handlu i usług bardziej wyspecjalizowanych. Potrzeby podstawowe obejmujące zakupy podstawowych artykułów żywnościowych i przemysłowych, szkolnictwo podstawowe oraz podstawową opiekę medyczną mieszkańcy Gminy mają możliwość zaspokojenia również w wybranych miejscowościach sołeckich na terenie Gminy. Siedziba władz powiatowych znajduje się w mieście Grójec.

Gmina charakteryzuje się stosunkowo dobrym położeniem komunikacyjnym i posiada dogodną sieć drogowo-kolejową. Gminę przecina droga krajowa nr 79 łącząca Warszawę z Kozienicami. Przez Warkę prowadzą dwie drogi wojewódzkie: Warszawa–Warka–Białobrzegi (nr 731) oraz Grójec–Warka–Kozienice (nr 730). Przez teren Gminy przebiega linia kolejowa wraz z czterema przystankami kolejowymi, głównymi kierunkami dojazdów są miasta: Warszawa, Radom oraz Kraków. Odległość z miejscowości Warka do jednostki miejskiej o znaczeniu powiatowym – Grójca wynosi 28 km, podróż samochodem zajmuje czas ok. 30 minut. Miasto o znaczeniu wojewódzkim – Warszawa znajduje się w odległości 60 km, czas dojazdu samochodem do tego miasta zajmuje około 1 godziny i 20 minut. Bliskość i dogodne połączenia z

każdym z tych miast sprawiają, że wszystkie one stanowią miejsca, w których mieszkańcy Gminy mogą zaspokajać potrzeby, których nie mogą zaspokoić na lokalnym rynku.

Struktura zagospodarowania gruntów Gminy Warka przedstawia się następująco:

- użytki rolne – 15 615 ha,
- grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione – 2 918 ha,
- grunty pod wodami – 467 ha,
- grunty zabudowane i zurbanizowane – 864 ha,
- nieużytki – 330 ha,
- tereny różne – 33 ha.

Pod względem użytkowania teren Gminy Warka zdominowany jest przez użytki rolne stanowiące 79,36% całkowitej powierzchni. Wg klasyfikacji funkcjonalnej gmin na potrzeby monitoringu planowania przestrzennego, obszar Gminy został zakwalifikowany do typu H – Gmina z intensywnie rozwiniętą funkcją rolniczą. Wynika to m.in. z wysokiego udziału użytków rolnych w dobrej kulturze gleb (>50%) oraz wysokiego udziału sadów (>5%) w powierzchni Gminy. Powyższe dane wskazują, że pomimo postępujących przemian funkcjonalnych obszarów wiejskich w innych Gminach kraju o dominującej funkcji rolniczej, Gmina Warka wciąż w dużej mierze opiera swój rozwój gospodarczy na produkcji rolniczej. Tereny leśne stanową 10,82%, strukturę użytkowania uzupełniają tereny zurbanizowane, nieużytki, wody oraz inne. Gmina Warka, ze względu na wysoką jakość gleb, bardzo wyróżnia się na tle pozostałych gmin województwa mazowieckiego. W związku z tym rolnictwo jest tu intensywne. Ponadto jest uwarunkowane bliskością chłonnego rynku aglomeracji warszawskiej.

Lesistość Gminy jest niewielka i wynosi ok. 10,8%. Mała lesistość Gminy związana jest z występowaniem powszechnie gleb wysokiej bonitacji. Lasy, zajmują tereny o niskiej przydatności rolniczej. Nadleśnictwo Grójec, na terenie którego znajduje się Gmina, podlega pod Regionalną Dyrekcję Lasów Państwowych w Warszawie. Nadleśnictwo cechuje się dużym rozdrobnieniem lasów. Dominującym typem siedliskowym w nadleśnictwie są drzewostany liściaste i mieszane. Siedliska borowe stanowią około 35% ogólnej powierzchni lasu. W drzewostanie najczęściej spotykanymi gatunkami są sosna oraz dąb. Pozostałe gatunki to m.in. brzoza, klon, wiąz, jesion, olcha czy świerk. W Gminie Warka znaczące kompleksy leśne o powierzchni ok. 100 ha znajdują się w rejonie miejscowości: Ignacówka, Wola Palczewska, Gośniewice, Gąski i Michalczew. Najcenniejsze przyrodniczo tereny leśne na obszarze Gminy objęte są ochroną prawną w ramach Obszaru Chronionego Krajobrazu „Dolina Pilicy i Drzewiczki".

W przestrzeni Gminy Warka wyróżnić można kilka czytelnych struktur funkcjonalno-przestrzennych:

- **obszar centralny (Warka)** – o wielofunkcyjnym charakterze ze zwartą zabudową miejską. Tutaj zbiegają się główne drogi, a rozwinięte funkcje usługowe mają centrotwórczy i ponadlokalny charakter;
- **obszar wschodni**, nadpiliczno-wiślany – obejmujący miejscowości nadpiliczne i nadwiślane, o czytelnym układzie osadniczym (zwartą zabudową zlokalizowaną najczęściej w

otoczeniu terenów leśnych), z przewagą funkcji mieszkaniowej, rekreacyjnej i przyrodniczej (Niwy Ostrołęckie, Ostrołęka, Przylot, Ostrówek, Podgórzyce);

- **obszary wielofunkcyjne o zróżnicowanym układzie osadniczym** (zwartą zabudową zlokalizowaną wzdłuż dróg i sadami rozciągającymi się na jej zapleczu oraz zabudową rozproszoną, również zlokalizowaną wzdłuż dróg), o wielofunkcyjnym charakterze, łączące funkcje mieszkaniowe, rekreacyjne, przyrodnicze i rolnicze (południowo-wschodni: Stara Warka, Pilica, południowo-zachodni: Budy Michałowskie, część miejscowości Lechanice i Warka);
- **obszary wielofunkcyjne o czytelnym układzie osadniczym** (zwartą zabudową zlokalizowaną wzdłuż dróg i sadami rozciągającymi się na jej zapleczu oraz zabudową rozproszoną, również zlokalizowana wzdłuż dróg), o wielofunkcyjnym charakterze, łączące funkcje mieszkaniowe, usługowe i rolnicze (północny: Konary, północno-zachodni: Laski, Nowa Wieś, południowo-zachodni: Michałów Dolny i Michałów Górny, Michalczew);
- **obszary monofunkcyjne** o czytelnym układzie osadniczym (zwartą zabudową zlokalizowaną wzdłuż dróg i sadami rozciągającymi się na jej zapleczu) łączące funkcje mieszkaniowe i rolnicze (Bończa, Branków, Palczew, Wola Palczewska, Stare Biskupice, Wrociszew, Zastróże, Opożdżew, Kazimierków, Wichradz, Murowanka, Hornigi, Gąski, Gośniewice, Piaseczno, Klonowa Wola, Magierowa Wola;
- **obszary monofunkcyjne bez czytelnego układu osadniczego** (z rozproszoną zabudową) łączące funkcje mieszkaniowe i rolnicze (zachodni: Michałów Parcela, Palczew Parcela, północno-zachodni: Gucin, Nowe Biskupice, Budy Opożdżewskie, Brzezinki, Krześniaków, Prusy, wschodni: Kalina, Grażyna, Dębnowola);
- **obszary monofunkcyjne prawie pozbawione zabudowy**, o charakterze przyrodniczym (Wola Palczewska, Michałów Parcela, Borowe).

Najbardziej złożony układ przestrzenny posiada Miasto Warka. Staromiejskie centrum jest bardzo zadbane, zarówno w zakresie wystroju elewacji, nawierzchni ulic i chodników, wyposażenia w obiekty małej architektury. Największa koncentracja usług występuje w Warce w rejonie starówki i na północ od niej. Jeszcze dalej, w rozwidleniu dróg wojewódzkich i po zachodniej stronie ulicy Gośniewskiej na całej jej długości w granicach Miasta zlokalizowane są zakłady produkcyjne i usługi bardziej uciążliwe – stacje paliw, browar, zakłady przetwórstwa owoców, składy budowlane. Osiedla mieszkaniowe rozwinęły się w zdecydowanym oddaleniu od ww. „strefy przemysłowej", tj. w zachodniej części Miasta pomiędzy torami kolejowymi a starówką (zabudowa jednorodzinna), w północno-wschodniej (zabudowa jednorodzinna) oraz południowej części Miasta, a także w części środkowo-północnej na wschód od drogi wojewódzkie nr 731 (zabudowa wielorodzinna). Nowe budownictwo mieszkaniowe powstaje w miarę dostępności terenu na zapleczu istniejących osiedli, tworząc coraz większą strefę podmiejską.

Dominującym typem zabudowy na obszarach wiejskich natomiast jest zabudowa zagrodowa, mniej popularna jest zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna. Wśród zwartej zabudowy

mieszkaniowej występują pojedyncze obiekty usługowe, a także, co jest cechą charakterystyczną rejonu warecko-grójeckiego, obiekty służące przechowywaniu produkowanych tu owoców, głównie jabłek. Obiekty te towarzyszą zabudowie mieszkalnej lub występują niezależnie od niej.

Podstawową sieć hydrograficzną tworzą rzeki: Wisła oraz jej dwa dopływy Pilica i Czarna. Mimo, że największą rzeką płynącą przez obszar Gminy jest Wisła, to większe znaczenie, pod względem zajmowanej powierzchni oraz oddziaływania na całokształt warunków środowiska przyrodniczego i związane z nim możliwości rozwoju Gminy, ma rzeka Pilica. Wisła przepływa przez gminę Warka na niewielkim odcinku, wyznaczając jej północno-wschodnią granicę. Pilica i jej dolina ogranicza terytorium Gminy od strony południowej, południowo-wschodniej oraz wschodniej. Poza ww. ciekami, sieć hydrograficzną Gminy tworzą także inne, mniejsze rzeki, takie jak np. Kanał „A" (starorzecze Pilicy), Dyga, Strzyżynka lub Struga. Na terenie Gminy licznie występują naturalne i sztuczne zbiorniki wodne. Zbiorniki naturalne najliczniej występują w obrębie doliny Pilicy, m.in. jako pozostałości po starorzeczach.

Na terenie Gminy Warka znajdują się obszary i obiekty prawnie chronione:

- obszar Natura 2000:
    - Dolina Dolnej Pilicy – obszar mający znaczenie dla Wspólnoty (OZW), PLH140016,
    - Dolina Pilicy – obszar specjalnej ochrony ptaków (OSO), PLB140003,
    - Dolina Środkowej Wisły – obszar specjalnej ochrony ptaków (OSO), PLB140004;
- Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina rzeki Pilicy i Drzewiczki (OChKDPD);
- pomniki przyrody.

Bezpośrednio do granic Gminy Warka przylegają również od strony północnej i północno-wschodniej: Warszawski Obszar Chronionego Krajobrazu oraz Nadwiślański Obszar Chronionego Krajobrazu.

Strukturę funkcjonalno-przestrzenną Gminy Warka przedstawiono na poniższej rycinie.

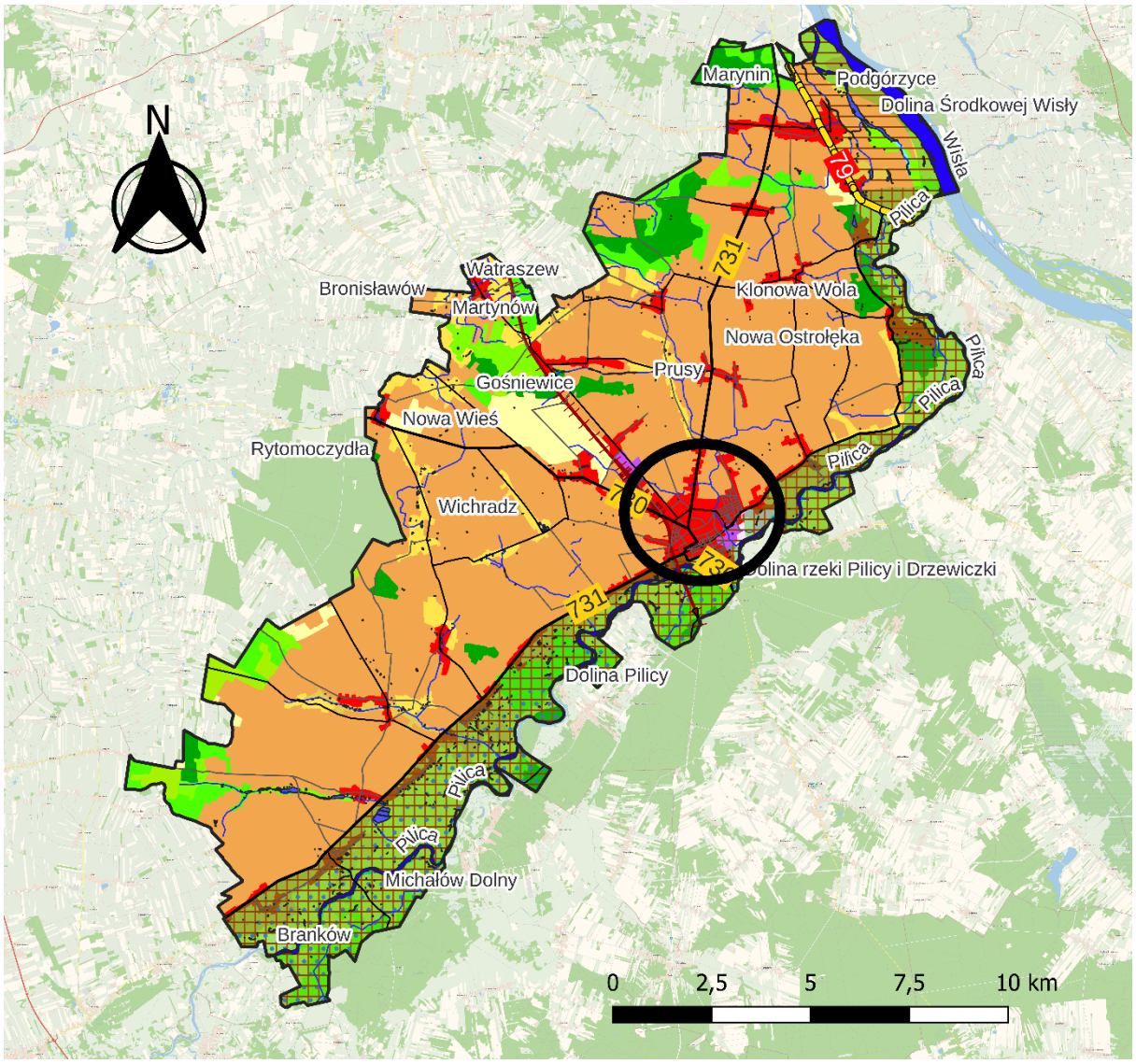

Legenda

- Gmina Warka
- Obszary Chronionego Krajobrazu
- Korytarze ekologiczne
- Obszary Specjalnej Ochrony
- Specjalne Obszary Ochrony
- droga krajowa
- droga wojewódzka
- droga powiatowa
- droga gminna
- linie kolejowe
- Zabudowa luźna
- Tereny przemysłowe lub handlowe
- Miejskie tereny zielone
- Tereny sportowe i wypoczynkowe
- Grunty orne poza zasięgiem urządzeń nawadniających
- Sady i plantacje
- Łąki, pastwiska
- Złożone systemy upraw i działek
- Tereny zajęte głównie przez rolnictwo z dużym udziałem roślinności naturalnej
- Lasy liściaste
- Lasy iglaste
- Lasy mieszane
- Lasy i roślinność krzewiasta w stanie zmian
- Cieki
- Zbiorniki wodne
- Ośrodek lokalny

Ryc. 6. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Warka

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Corine Land Cover 2018 i Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

4. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w Gminie

Nadrzędnym dokumentem planistycznym w Gminie Warka jest Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, które określa politykę przestrzenną Gminy i kierunki zagospodarowania przestrzennego. W celu realizacji strategicznych celów rozwoju Gminy wyodrębniono strefy funkcjonalno-przestrzenne wymienione w poprzednim rozdziale o różnych kierunkach zagospodarowania, uwzględniające uwarunkowania zawarte w Studium.

Uwzględniając bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę oraz wnioski z tego bilansu, wyodrębniono tereny o różnych kierunkach w zakresie przeznaczenia i różnych zasadach zagospodarowania. Dla każdego z rodzajów terenu określono funkcję dominującą oraz dopuszczalną, warunki zagospodarowania oraz wskaźniki kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu. Tymi terenami są:

- Tereny wielofunkcyjne centrum – CUM,
- Tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej – MN,
- Tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i usług – MNU,
- Tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej – MW,
- Tereny zabudowy rekreacji indywidualnej i zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej – ML,
- Tereny zabudowy rekreacji indywidualnej i zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej na terenach o charakterze leśnym – MLS,
- Tereny zabudowy usługowej – U,
- Tereny infrastruktury społecznej gminy – UG,
- Tereny turystyczno-rekreacyjne – UTR,
- Tereny urządzeń sportu i rekreacji – US,
- Tereny obiektów produkcyjnych, składów, magazynów i usług – PU,
- Tereny obiektów produkcyjnych, składów i magazynów – P,
- Tereny obiektów przetwórstwa rolno-spożywczego – PR,
- Tereny placów miejskich – PL,
- Tereny infrastruktury technicznej – I,
- Tereny rolnicze – R,
- Tereny łąk i pastwisk – PS,
- Tereny rolnicze do zalesienia – RZL,
- Lasy państwowe – ZLP / lasy pozostałe – ZL,
- Tereny zieleni naturalnej doliny rzecznej – ZR,
- Tereny zieleni naturalnej doliny rzecznej i rekreacji – ZRR,
- Tereny upraw ogrodniczych i rekreacji – ZW,

- Tereny zieleni urządzonej – ZP,
- Tereny zieleni urządzonej i usług – ZPU,
- Tereny cmentarzy czynnych – ZC,
- Tereny cmentarzy nieczynnych – ZCN,
- Tereny wód powierzchniowych – W,

Na terenie gminy Warka nie wskazuje się terenów lokalizacji obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2 000,0 m^2.

W planach miejscowych zaleca się ustalenie warunków lokalizacji oraz dopuszczalnej wielkości urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii. Nie przewiduje się w obszarze Gminy lokalizacji elektrowni wiatrowych w rozumieniu przepisów odrębnych dotyczących inwestycji w zakresie elektrowni wiatrowych oraz innych urządzeń wytwarzających energię z energii wiatru o mocy przekraczającej 100 kW.

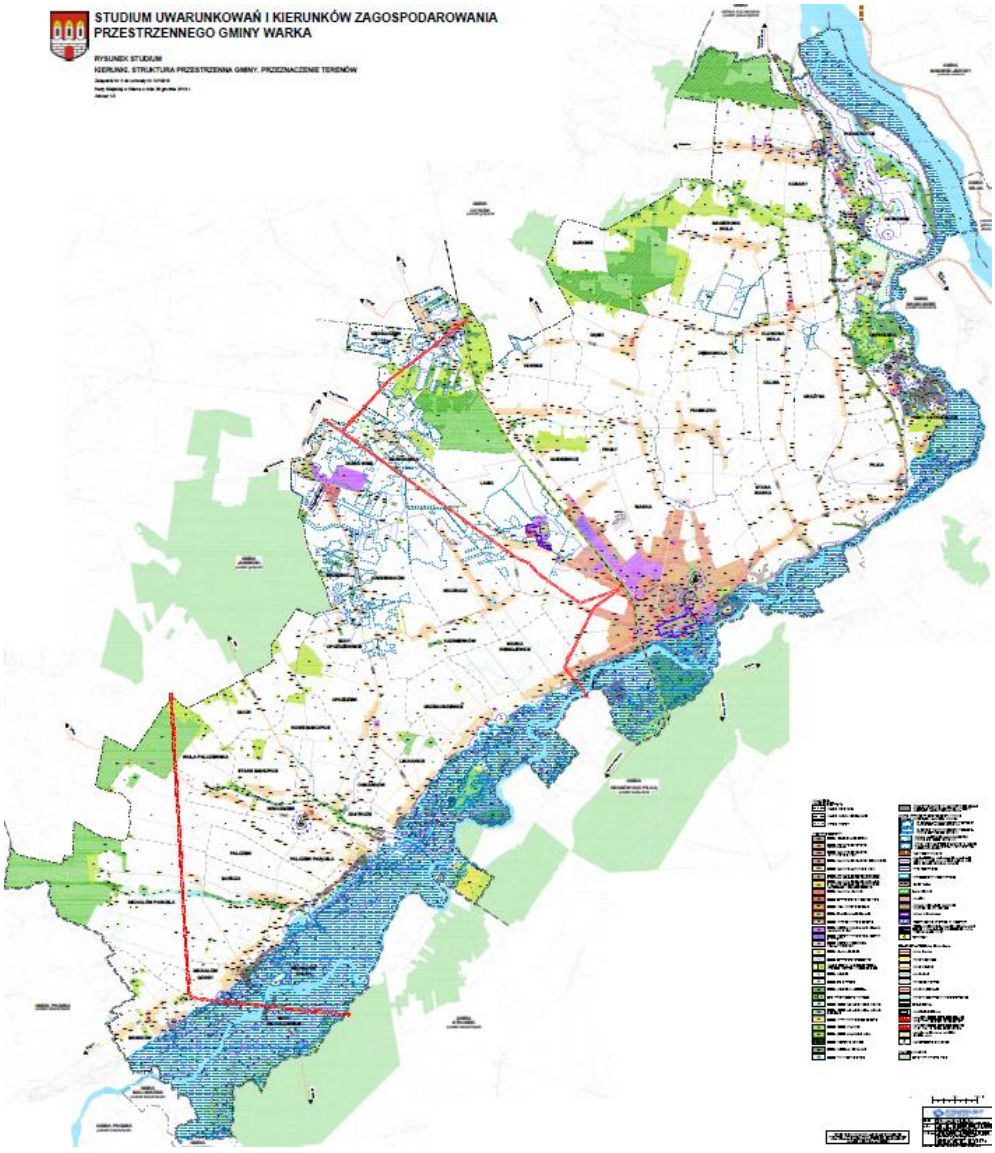

Rysunek 2. Kierunki zagospodarowania przestrzennego w Gminie Warka
Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Warka

W „Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego" przyjętym uchwałą nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego dnia 19 grudnia 2018 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. Z dnia 28 grudnia 2018 r. poz. 13180) Gmina Warka została zaliczona do **strategicznego obszaru produkcji żywicielskiej** (SOŻ) w ramach podregionu sochaczewsko-grójeckiego. Gmina zakwalifikowana została także jako **wiejski obszar funkcjonalny uczestniczący w procesach rozwojowych**. Zgodnie z Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, są to tereny ściśle powiązane z najważniejszymi ośrodkami miejskimi regionu, położone w strefie oddziaływania potencjału rozwojowego miast. Obszary te charakteryzują się dobrymi połączeniami komunikacyjnymi z miastami i tym samym ułatwionym dostępem do rynku pracy, usług publicznych i usług wyższego rzędu. W Gminach zlokalizowanych na tych terenach zauważalne jest zjawisko suburbanizacji oraz zatracania ich wiejskiego charakteru związanego z funkcjonowaniem gospodarstw rolnych. W coraz większym stopniu zaczynają pełnić funkcje pozarolnicze – usługowe i produkcyjne.

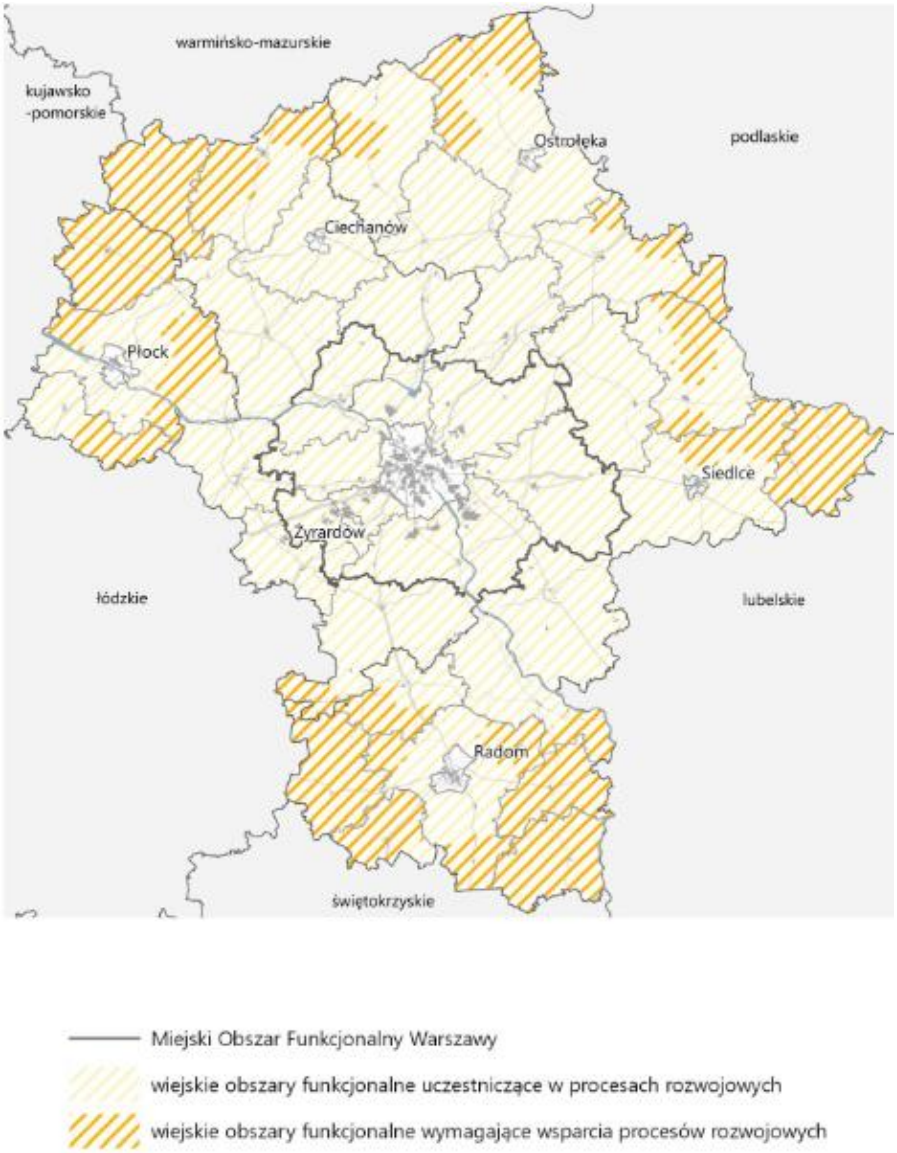

Rysunek 3. Wiejskie obszary funkcjonalne
Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

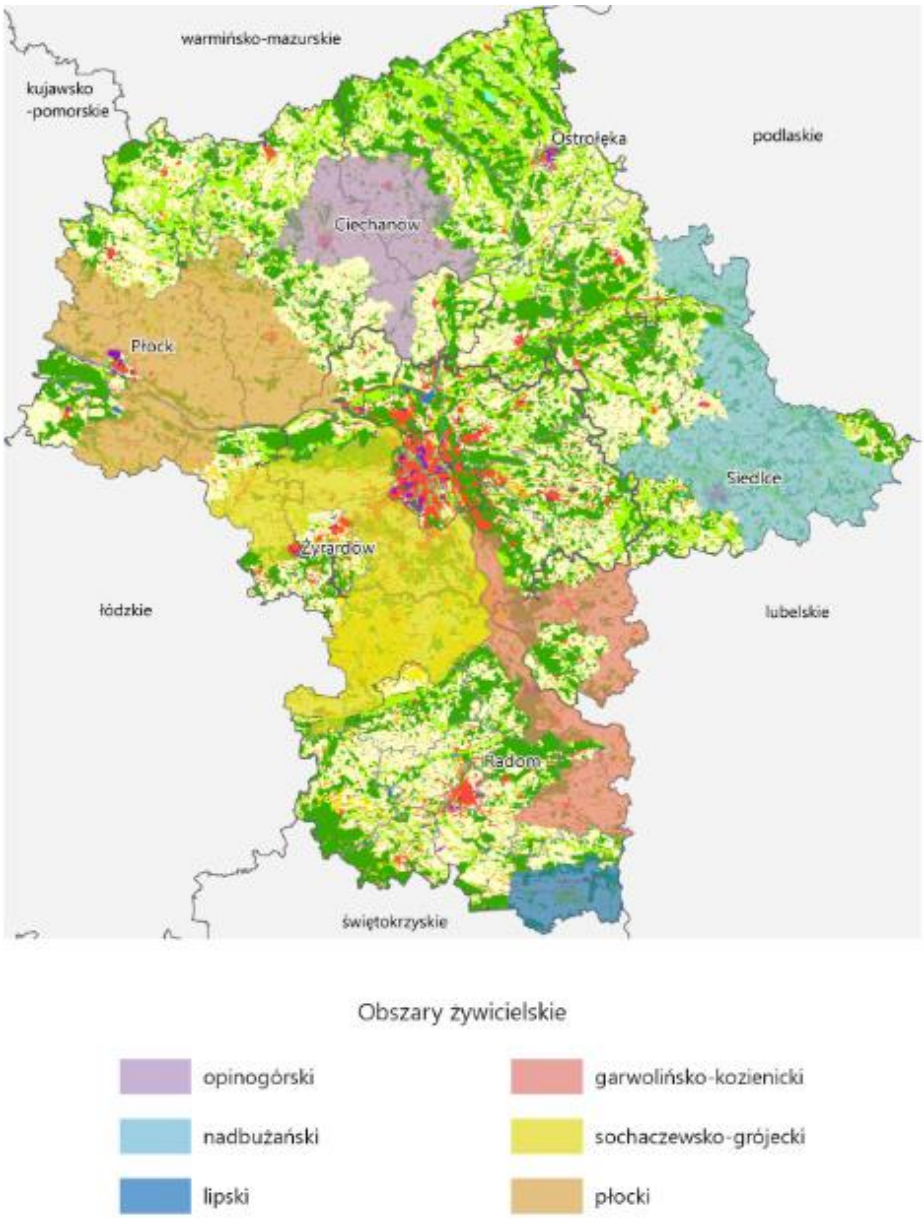

Rysunek 4. Obszary predestynowane do pełnienia funkcji żywicielskich o strategicznym znaczeniu
Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Plan na tych obszarach wskazuje następujące zasady zagospodarowania:

- ochrona terenów otwartych przed rozpraszaniem zabudowy;
- przeciwdziałanie negatywnym skutkom suburbanizacji w aspekcie ochrony środowiska;
- ochrona krajobrazu przed chaosem inwestycyjnym i kształtowanie ładu przestrzennego;
- ochrona gruntów rolnych klas I-III oraz gruntów leśnych przed ich nieuzasadnionym przeznaczaniem na cele nierolnicze i nieleśne;
- wspieranie działalności gospodarczej towarzyszącej produkcji rolnej, a także dążenie do zrównoważonego rozwoju funkcji pozarolniczych;

- przeciwdziałanie nadmiernemu przeznaczaniu gruntów rolnych na inne cele poprzez uwzględnianie w SUiKZP uwarunkowań wynikających ze stanu środowiska, w tym stanu rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz przeciwdziałanie przeznaczaniu przez Gminy gruntów rolnych klas I-III na cele nierolnicze w MPZP z uwzględnieniem struktury użytków rolnych oraz uwzględnianie położenia i sąsiedztwa w procesie decyzyjnym;
- ograniczanie przeznaczania najlepszych gleb pod uprawy roślin energetycznych;
- przeciwdziałanie fragmentacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej poprzez poprawę struktury obszarowej gospodarstw, w tym scalanie gruntów i zagospodarowanie poscaleniowe;
- zachowywanie funkcji towarzyszących produkcji żywności, m.in.: utrzymywanie tradycyjnego krajobrazu rolniczego, zachowywanie wolnych przestrzeni użytkowanych rolniczo, utrzymywanie trwałych użytków zielonych dla ochrony bioróżnorodności;
- wzmacnianie wykształconych kierunków produkcji rolniczej oraz zwiększanie towarowości gospodarstw rolnych w celu utrzymania wysokiego poziomu i jakości produkcji rolniczej tych obszarów;
- upowszechnianie działań rolno-środowiskowo-klimatycznych zapewniających rozwój gospodarki rolnej zintegrowanej z ochroną zasobów i walorów przyrodniczych, w tym rozwój rolnictwa ekologicznego;
- działania na rzecz poprawy warunków glebowo-wodnych dla rolnictwa m.in. poprzez budowę i renowację infrastruktury nawadniającej i odwadniającej;
- upowszechnienie działań polegających na wdrożeniu zapisów Programu działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu, tzw. programu azotanowego.

Kształtowanie polityki przestrzennej Gminy powinno odbywać się zatem w oparciu o zasady zagospodarowania ujęte w „Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego”, jak i poniższe wytyczne:

- tworzenie warunków zmierzających do poprawy jakości życia wszystkich mieszkańców Gminy;
- harmonijny i skoordynowany rozwój struktur osadniczych przy uwzględnieniu cech i walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz tradycji regionu;
- stałe dążenie do kształtowania i poprawy ładu przestrzennego stanowiącego wartość ogólnospołeczną;
- ochrona tradycji i kultury regionu;
- ochrona środowiska przyrodniczego i kulturowego, przy założeniu racjonalnego ich wykorzystania dla potrzeb lokalnych i ponadlokalnych skorelowanego z procesem rozwoju społeczno-gospodarczego;
- bezpieczeństwo publiczne, ochrona zdrowia i życia ludzi, ochrona mienia;

- rozwój i modernizacja infrastruktury technicznej przy uwzględnieniu integralności wewnętrznej Gminy oraz powiązań ponadlokalnych, służących wzmocnieniu konkurencyjności i spójności regionu;
- uwzględnienie budowy Centralnego Portu Komunikacyjnego w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w Gminie.

Według Planu Gmina Warka została zakwalifikowana także do **obszarów szczególnego zagrożenia powodzią suszą i osuwiskami,** a ryzyko powodziowe związane z Wisłą Mazowiecką określono jako wysokie. W Planie zakłada się podejmowanie działań na rzecz zapobiegania zagrożeniom naturalnym poprzez:

- uwzględnianie map zagrożenia powodziowego, map ryzyka powodziowego, planów zarządzania ryzykiem powodziowym oraz studiów ochrony przeciwpowodziowej (dla odcinków rzek które nie zostały objęte mapami) a także Planu przeciwdziałania skutkom suszy w regionie wodnym Środkowej Wisły;
- przeciwdziałanie wystąpieniu skutków powodzi i suszy, także we współpracy z sąsiednimi województwami;
- realizację inwestycji z zakresu ochrony przeciwpowodziowej przewidzianych w Planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (zapewnienie odpowiedniej przepustowości koryt rzecznych, budowa wałów przeciwpowodziowych, urządzeń piętrzących i zbiorników retencyjnych) oraz działań strategicznych ujętych w Planie zarządzania ryzykiem powodziowym dla dorzecza Wisły (m.in. budowa, rozbudowa i przebudowa infrastruktury przeciwpowodziowej);
- utrzymanie oraz zwiększanie istniejącej zdolności retencyjnej zlewni poprzez m.in.: zmniejszanie odpływu wód opadowych i roztopowych ze zlewni, zwiększenie różnych form retencji wodnej (budowa zbiorników retencyjnych wraz z budowlami hydrotechnicznymi, zwiększanie lesistości, odtwarzanie terenów wodno-błotnych,
- przywracanie naturalnego charakteru cieków i naturalnych przepływów wód, tworzenie polderów zalewowych);
- zapewnienie wysokiego stopnia zabezpieczeń technicznych i organizacyjnych w zakresie zdarzeń losowych i sytuacji kryzysowych związanych z głównymi rzekami regionu m.in. z rzeką Wisłą oraz funkcjonowaniem stopnia wodnego we Włocławku, zapory w Dębem, zbiornika w Domaniowie,
- ograniczanie zagospodarowania na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią, zwiększanie bezpieczeństwa powodziowego terenów o intensywnym zagospodarowaniu oraz obiektów stanowiących potencjalne zagrożenie dla środowiska, obiektów użyteczności publicznej, stanowiących cenne dziedzictwo kulturowe, itp.,
- zwiększanie wykorzystania wód opadowych i roztopowych,
- realizację projektu pt. „System Osłony Przeciwosuwiskowej”,
- stabilizację i zabezpieczanie terenów osuwiskowych przy zachowaniu wartości przyrodniczo-krajobrazowych obszaru.

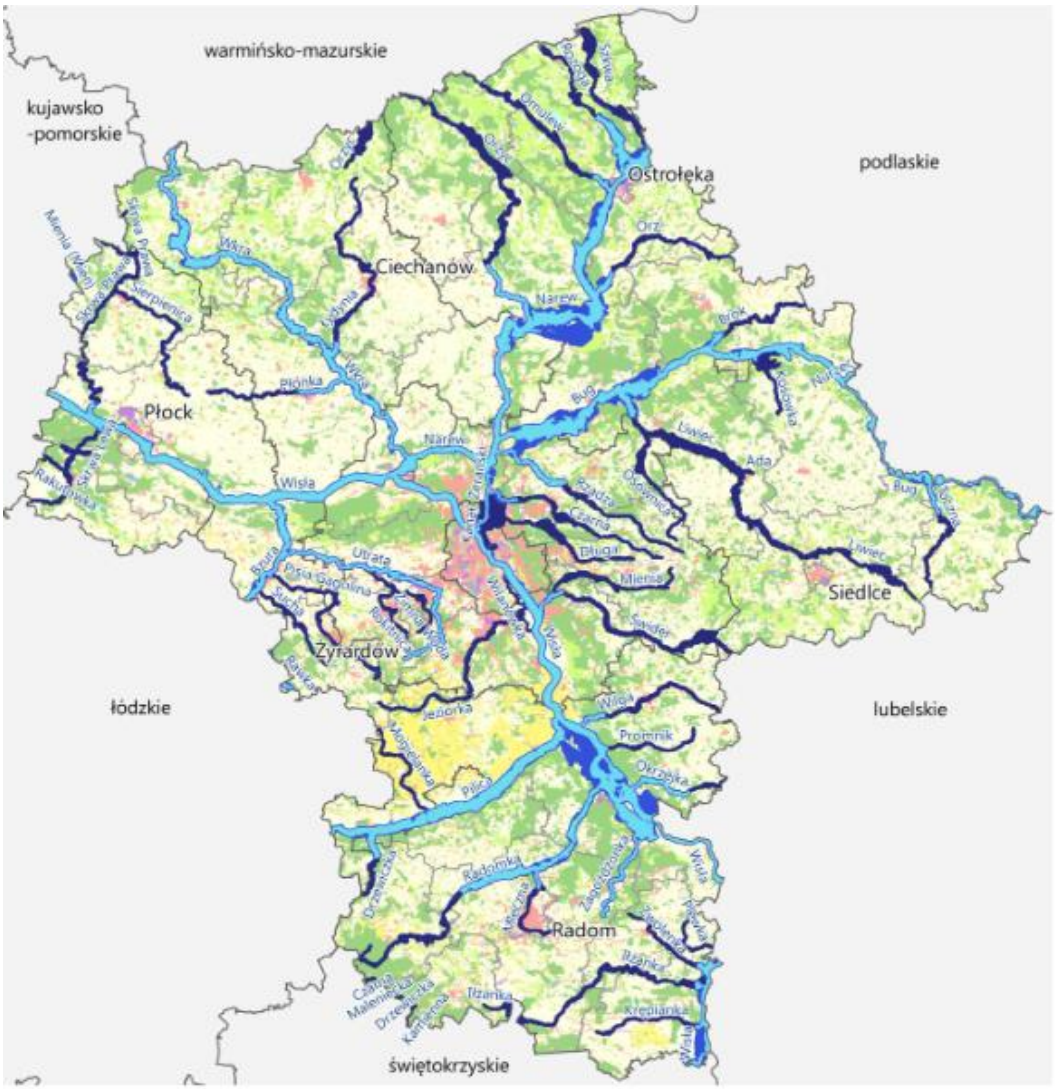

Ryc. 7. Obszary szczególnego zagrożenia powodzią
Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Obszary szczególnego zagrożenia powodzią podlegają zagospodarowaniu, które nie może naruszać ustaleń planu zarządzania ryzykiem powodziowym czy stanowić zagrożenia dla ochrony zdrowia ludzi i środowiska oraz nie może utrudniać zarządzania ryzykiem powodziowym. Głównym celem Planu zarzadzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły jest zapewnienie racjonalnego gospodarowania obszarami zagrożenia powodziowego. W przypadku lokalizowania na obszarach szczególnego zagrożenia m.in. nowych obiektów budowlanych oraz gromadzenia ścieków niezbędne jest uzyskanie pozwolenia wodnoprawnego.

5. Spójność kierunków rozwoju Gminy z kierunkami wynikającymi ze strategii rozwoju województwa. Obszary strategicznej interwencji określone w strategii rozwoju województwa wraz z zakresem planowanych działań.

Cele strategiczne oraz cele operacyjne ujęte w niniejszej Strategii odnoszą się do zidentyfikowanych problemów mieszkańców na obszarze Gminy Warka. Wobec tego komplementarność celów wyznaczonych w Strategii z innymi działaniami oraz priorytetami wpływa na skuteczność i efektywność realizacji dokumentu.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO 2030+ Innowacyjne Mazowsze jest najważniejszym dokumentem samorządu województwa, określającym kierunki polityki rozwoju w perspektywie średnio- i długookresowej, wskazującym główne wyzwania, a także cele rozwojowe regionu do zrealizowania przez samorząd województwa oraz inne podmioty. Z jednej strony jest punktem odniesienia dla innych dokumentów strategicznych, programowych i planistycznych na poziomie regionalnym oraz lokalnym, jednocześnie przenosząc na poziom regionalny zapisy dokumentów przyjętych przez rząd Rzeczypospolitej Polskiej i Komisję Europejską. Strategia wpisuje się w ramy czasowe przyszłej perspektywy programowania Unii Europejskiej.

W **STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO 2030+ Innowacyjne Mazowsze** za priorytetowy cel główny przyjęto:

ZAPEWNIENIE WYSOKIEJ JAKOŚCI ŻYCIA POPRZEZ TRWAŁY I ZRÓWNOWAŻONY PRZESTRZENNIE ROZWÓJ WOJEWÓDZTWA, SŁUŻĄCY WZROSTOWI ZNACZENIA REGIONU W EUROPIE I NA ŚWIECIE, PRZY POSZANOWANIU ZASOBÓW ŚRODOWISKA.

Realizacja celu głównego odbywać się będzie poprzez pięć celów strategicznych przyporządkowanych pięciu obszarom:

Tab. 3. Cele strategiczne przyjęte w STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO 2030+ Innowacyjne Mazowsze

Obszar	Nazwa celu	Opis celu
Gospodarka	**Konkurencyjne i innowacyjne Mazowsze**	Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii
Dostępność	**Dostępne i mobilne Mazowsze**	Poprawa dostępności i spójności terytorialnej regionu przy ograniczeniu presji na przestrzeń i środowisko, kształtowanie ładu przestrzennego
Środowisko i energetyka	**Zielone, niskoemisyjne Mazowsze**	Poprawa stanu środowiska poprzez racjonalne gospodarowanie zasobami przyrody
Społeczeństwo	**Mazowsze zintegrowane społecznie**	Poprawa jakości i dostępności do usług społecznych oraz wzmocnienie

		kapitału ludzkiego i społecznego w ramach nowoczesnej gospodarki
Kultura i dziedzictwo	**Mazowsze bogate kulturowo**	Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju województwa i poprawy jakości życia

Źródło: STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIEC-KIEGO 2030+ Innowacyjne Mazowsze

Poniższa tabela przedstawia spójność celów operacyjnych zawierających się w Strategii Rozwoju Gminy Warka na lata 2023-2030 z kierunkami działań wskazanymi w STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO 2030+ Innowacyjne Mazowsze.

Tab. 4 Spójność kierunków strategii wojewódzkiej ze Strategią Rozwoju Gminy Warka na lata 2023-2030

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO 2030+ INNOWACYJNE MAZOWSZE	STRATEGIA ROZWOJU GMINY WARKA NA LATA 2023-2030
GOSPODARKA 1. Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości 2. Rozwój zintegrowanego systemu sprzyjającego generowaniu i absorpcji innowacji 3. Cyfryzacja gospodarki 4. Rozwój konkurencyjnej gospodarki 5. Rozwój miast jako centrów aktywności gospodarczej 6. Aktywizacja gospodarcza obszarów wiejskich	**CEL I: Rozwinięta infrastruktura i atrakcyjna przestrzeń w Gminie Warka** 1.3. Atrakcyjna i dostępna przestrzeń **CEL II: Zrównoważona gospodarka oparta na lokalnych zasobach** 2.1. Przyjazne warunki do rozwoju przedsiębiorczości 2.2. Atrakcyjna oferta turystyczna 2.3. Pozytywny wizerunek Gminy oraz wzmacnianie tożsamości lokalnej
DOSTĘPNOŚĆ 1. Zwiększenie dostępności transportowej i spójności przestrzennej regionu oraz udziału środków transportu przyjaznych dla środowiska, mieszkańców i przestrzeni 2. Rozwój uporządkowanej sieci osadniczej, sprzyjającej wykorzystaniu transportu zbiorowego i ruchowi niezmotoryzowanemu 3. Udrożnienie systemu tranzytowego i ograniczenie ruchu tranzytowego na pozostałych trasach	**CEL I: Rozwinięta infrastruktura i atrakcyjna przestrzeń w Gminie Warka** 1.1. Spójna i funkcjonalna infrastruktura 1.3. Atrakcyjna i dostępna przestrzeń
ŚRODOWISKO I ENERGETYKA	**CEL I: Rozwinięta infrastruktura i atrakcyjna przestrzeń w Gminie Warka**

1. Zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz zachowanie wysokich walorów środowiska 2. Proekologiczna transformacja energetyki 3. Przeciwdziałanie zagrożeniom naturalnym i adaptacja do zmian klimatu 4. Poprawa jakości środowiska 5. Podnoszenie efektywności energetycznej	1.1. Spójna i funkcjonalna infrastruktura 1.2. Wysoka jakość stanu środowiska naturalnego 1.3. Atrakcyjna i dostępna przestrzeń
SPOŁECZEŃSTWO 1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego 2. Podnoszenie standardów funkcjonowania infrastruktury społecznej oraz zmniejszenie różnic w dostępie do świadczeń zdrowotnych i opiekuńczych 3. Aktywizacja społeczno-gospodarcza mieszkańców 4. Rozwój priorytetowych dla województwa dziedzin nauki 5. Włączenie i integracja społeczna	**CEL II: Zrównoważona gospodarka oparta na lokalnych zasobach** 2.1. Przyjazne warunki do rozwoju przedsiębiorczości **CEL III: Wysoka jakość życia mieszkańców Gminy Warka** 3.1. Rozwinięta oferta edukacyjna oraz opiekuńcza dla najmłodszych 3.2. Wysoka jakość funkcjonowania usług zdrowotnych oraz społecznych 3.3. Aktywni oraz zintegrowani mieszkańcy
KULTURA I DZIEDZICTWO 1. Ochrona i wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego 2. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego, potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju gospodarczego i promocji województwa 3. Upowszechnianie kultury i twórczości 4. Kreowanie miast i wsi jako centrów aktywności kulturalnej i turystycznej	**CEL II: Zrównoważona gospodarka oparta na lokalnych zasobach** 2.2.Atrakcyjna oferta turystyczna 2.3.Pozytywny wizerunek Gminy oraz wzmacnianie tożsamości lokalnej **CEL III: Wysoka jakość życia mieszkańców Gminy Warka** 3.3. Aktywni oraz zintegrowani mieszkańcy

Źródło: opracowanie własne

W STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO 2030+ Innowacyjne Mazowsze określono obszary strategicznej interwencji (OSI) o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania, potencjałów rozwojowych, do których jest kierowana interwencja publiczna. Wyznaczone zostały dwa typy OSI: problemowe oraz bieguny wzrostu.

Gmina Warka została zakwalifikowana do **Żyrardowskiego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego** stanowiącego potencjalny biegun wzrostu (Żyrardów jako miasto o znaczeniu subregionalnym). Dzięki temu Gmina została uwzględniona w **Planie Działań Innego Instrumentu Terytorialnego Żyrardowskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021-2027,** w ramach którego możliwa będzie realizacja części działań wskazanych w Strategii.

Dla OSI stanowiących bieguny wzrostu, w STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO 2030+ Innowacyjne Mazowsze wskazano potrzebę wielowymiarowego i wielopoziomowego współzarządzania, a współpraca powinna być ukierunkowana w szczególności na:

1. uporządkowanie gospodarki przestrzennej i przywrócenie ładu przestrzennego w miejskich obszarach funkcjonalnych, obejmujące w szczególności koordynację procesów planowania przestrzennego w celu ochrony ładu przestrzennego, terenów otwartych przed rozpraszaniem zabudowy, chaosem inwestycyjnym i przeznaczaniem gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne, jak też rewitalizację oraz dbałość o dostęp do wysokiej jakości terenów zieleni i ograniczanie emisji hałasu;
2. rozwój efektywnego systemu transportowego opartego na transporcie zbiorowym i niezmotoryzowanym, tj. rozwój infrastruktury pieszej, zintegrowanej sieci tras rowerowych zgodnej ze standardami określonymi na poziomie województwa połączonej z trasami wojewódzkimi, a także niskoemisyjnego transportu zbiorowego zintegrowanego z systemem wojewódzkim;
3. poprawę jakości powietrza, w tym kompleksową modernizację energetyczną budynków, likwidację źródeł niskiej emisji, inwestycje w OZE, tworzenie korytarzy regeneracyjnych miast, rozwój zielonej i niebieskiej infrastruktury oraz ograniczanie indywidualnego ruchu samochodowego w miastach i ich obszarach funkcjonalnych;
4. zwiększenie efektywności i dostępności do usług publicznych dostosowanych do potrzeb różnych grup społecznych w miejskich obszarach funkcjonalnych. Należy przy tym uwzględnić starzenie się społeczeństwa i spadek liczby ludności, zwłaszcza w miastach średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Współpraca jednostek samorządu terytorialnego na rzecz bardziej efektywnej koordynacji i integracji świadczenia usług publicznych, rozwój wspólnych centrów usług publicznych, instytucji otoczenia biznesu czy spójnej w skali obszaru funkcjonalnego oferty edukacyjnej lub biznesowej przyczyni się do optymalizacji kosztów i podniesienia efektywności prowadzonych działań.

W STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO 2030+ Innowacyjne Mazowsze Gmina Warka została zakwalifikowana do **Żyrardowskiego obszaru strategicznej Interwencji.**

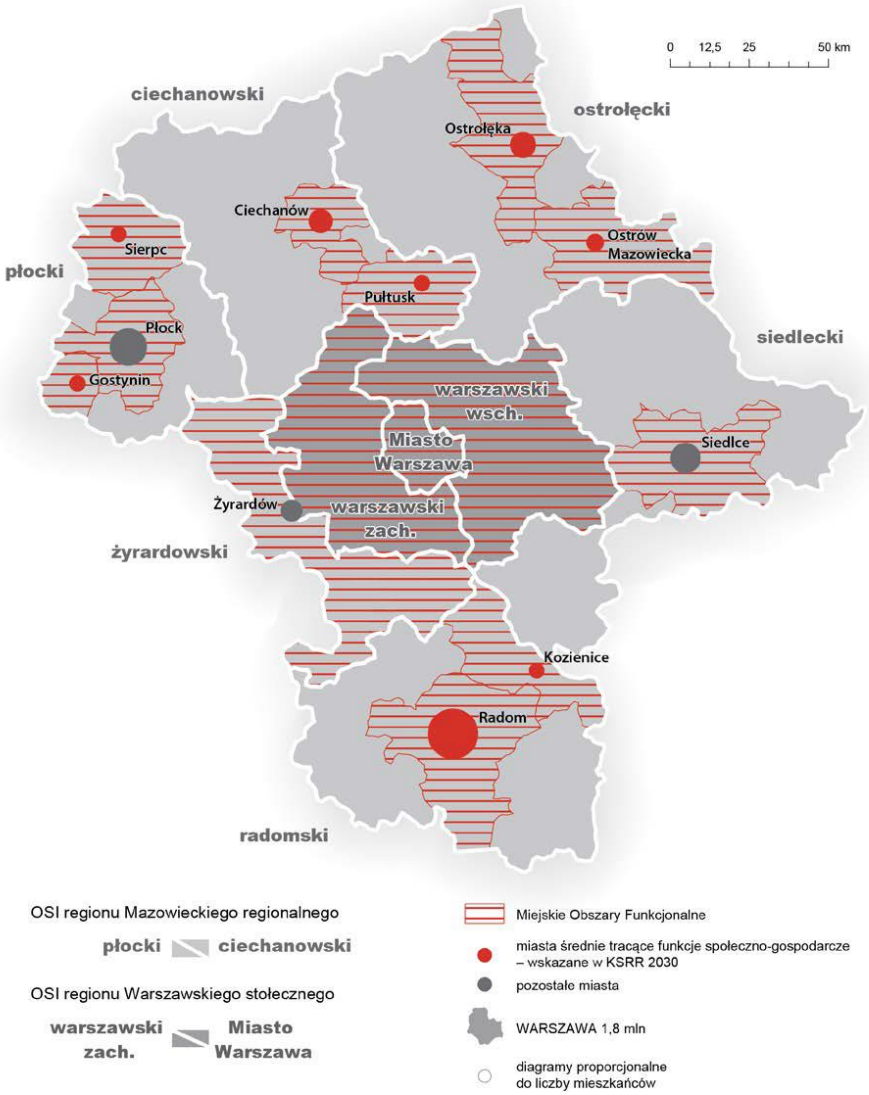

Rysunek 5. Obszary strategicznej interwencji województwa mazowieckiego
Źródło: Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030+ „Innowacyjne Mazowsze"

Zgodnie z zapisami STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO 2030+ Innowacyjne Mazowsze interwencja w OSI żyrardowskim zorientowana będzie na rozwój gałęzi gospodarki opartych na istniejącym potencjale podregionu. Z uwagi na predyspozycje i możliwości produkcyjne obszaru, działania powinny obejmować m.in. rozwój nowoczesnej bazy skupowo-przetwórczej, wdrażanie rozwiązań technologicznych i organizacyjnych podnoszących konkurencyjność przedsiębiorstw rolnych, wspieranie usieciowienia i rozwoju klastrów oraz grup i organizacji producentów na bazie istniejących specjalizacji rolnych, a także ich promocję i ukierunkowanie na eksport. Ponadto, w podregionie należy rozwijać, w sposób spójny i skoordynowany, ofertę inwestycyjną dla dużych przedsiębiorstw, wykorzystując dogodne warunki komunikacyjno-geograficzne. W kontekście poprawy warunków życia mieszkańców, ważne jest zwiększenie dostępności do infrastruktury sieciowej, zwłaszcza kanalizacyjnej i gazowej. Kluczowe są także inwestycje w niskoemisyjne źródła ciepła i transport publiczny w celu poprawy jakości powietrza w podregionie.

Działania w OSI żyrardowskim skoncentrowane będą na wskazanych poniżej obszarach.

1. Kreowanie warunków dla rozwoju specjalizacji podregionu poprzez:
    - rozwój skoordynowanej oferty inwestycyjnej,
    - wspieranie usieciowienia gospodarki podregionu,
    - wzmacnianie wykształconych specjalizacji gospodarczych, w tym rozwój bazy skupowo-przetwórczej dla produktów rolnych,
    - wdrażanie przyjaznych dla środowiska rozwiązań technologicznych w przedsiębiorstwach.
2. Poprawa stanu środowiska poprzez:
    - rozbudowę i modernizację systemów kanalizacyjnych, gazowych i ciepłowniczych,
    - rozwój zintegrowanego, niskoemisyjnego transportu zbiorowego poprawiającego dostępność przystanków kolejowych i centrów lokalnych, w szczególności na obszarach wykluczenia transportowego,
    - rozwój sieci tras rowerowych i infrastruktury dla pieszych.

Ponadto należy brać również pod uwagę zmiany wynikające z budowy CPK, które zasięgiem obejmie również gminę Warka oraz opracowywanej w związku z tym Strategii rozwoju obszaru Centralnego Portu Komunikacyjnego do 2040 roku.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego wskazuje inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, których realizacja przewidziana jest również na obszarze Gminy Warka. Są to:

- Inwestycje celu publicznego w zakresie dróg wojewódzkich: *Modernizacja drogi Góra Kalwaria – Warka (DW nr 731);*
- Inwestycje celu publicznego w zakresie transportu kolejowego: *Prace na linii kolejowej nr 8, odcinek Warka – Radom (Lot: C, D, E);*
- Inwestycje celu publicznego w zakresie infrastruktury wodno- kanalizacyjnej: *Inwestycje w zakresie sieci kanalizacyjnych, w tym budowa i modernizacja (aglomeracja ściekowa Warka); Inwestycje w zakresie oczyszczalni ścieków, w tym budowa, rozbudowa lub modernizacja (aglomeracja ściekowa Warka);*
- Inwestycje celu publicznego w zakresie gospodarki wodnej i ochrony przeciwpowodziowej: *Zapewnienie odpowiedniej przepustowości poprzez kształtowanie przekroju poprzecznego i podłużnego rzeki Strzyżynki w km 0+000+1+970, gm. Warka; Rozbudowa wału lewego rzeki Pilicy na odcinku Przylot - Niwy Ostrołęckie w km 0+000-4+950, gm. Warka; Budowa urządzeń melioracji szczegółowych - zad. Michalczew I etap 2 gm. Chynów i Warka, pow. Grójecki; Rozbudowa wału lewego rzeki Wisły na odcinku Mniszew - Potycz w km 0+000-6+275, gm. Warka; Zapewnienie przepustowości koryta rzeki Czarnej w km 0+000-32+420, gm. Chynów, Warka, Jasieniec;*

W celu zapewnienia zgodności zapisów niniejszej Strategii w zakresie infrastruktury rowerowej ze standardami wojewódzkimi (co przyczynić się ma do zwiększenia funkcjonalności wskazanej infrastruktury) Gmina Warka będzie dążyć to tego, aby planowane trasy rowerowe były spójne i spełniały wymogi zawarte w Standardach infrastruktury rowerowej i koncepcji tras rowerowych wskazanych do realizacji w perspektywie do 2030 roku w województwie mazowieckim przyjętych uchwałą nr 1100/333/33 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 28 czerwca 2022 r.

Plan Działań Innego Instrumentu Terytorialnego Żyrardowskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021-2027

Żyrardowski Obszar Funkcjonalny utworzony został dla 23 jednostek samorządu terytorialnego (w tym dla Gminy Warka) i zajmuje powierzchnię 2.536 km^2. Położony jest w zachodniej części województwa mazowieckiego i pokrywa się z obszarem subregionu żyrardowskiego (NUTS 3). Gmina Warka umiejscowiona jest we wschodniej części ŻOF. Celem utworzenia Żyrardowskiego Obszaru Funkcjonalnego jest integracja gmin z subregionu żyrardowskiego oraz wykorzystanie ich potencjału, aby poprzez realizację wspólnych projektów skutecznie podejmować wyzwania, niwelować bariery rozwojowe i wzmacniać potencjał społeczno-gospodarczy, czego efektem będzie podniesienie jakości życia mieszkańców. W momencie opracowywania niniejszego dokumentu Plan Działań Innego Instrumentu Terytorialnego Żyrardowskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021-2027 był w trakcie opracowywania. Cele założone w Strategii Rozwoju Gminy Warka na lata 2023-2030 będą spójne z wykazem projektów ujętych w Planie Działań dla ŻOF.

6. System realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzenia dokumentów wykonawczych

Prawidłowy przebieg procesu realizacji założeń Strategii Rozwoju Gminy Warka na lata 2023-2030 jest kontrolowany poprzez odpowiednie jej wdrażanie, a następnie monitoring, jak i ewaluację. Poprzez gromadzenie i analizę danych, wprowadzony zostanie system stałej kontroli i oceny efektów realizacji ustaleń Strategii. Pozwoli to na identyfikację zaistniałych nieprawidłowości, a następnie rozwiązanie oraz zapobieganie ich negatywnym skutkom w przyszłości.

Wdrażanie Strategii

Strategia realizowana będzie w latach, na jakie przyjęty został dokument, a więc w latach 2023-2030. Jednym z elementów wdrażania niniejszej Strategii jest obowiązek pracowników Urzędu oraz jednostek organizacyjnych do zapoznania się z dokumentem oraz wyznaczenie obszarów, za które każda jednostka lub pracownik będą odpowiedzialni. Podmiotami zaangażowanymi w proces realizacji Strategii będzie sektor publiczny (władze samorządowe, jednostki organizacyjne Gminy, inne jednostki samorządu terytorialnego), sektor prywatny (partnerzy prywatni i biznesowi, przedsiębiorcy, inwestorzy, organizacje otoczenia biznesu, zrzeszenia gospodarcze) oraz sektor społeczny (mieszkańcy, organizacje pozarządowe, liderzy społeczni, osoby publiczne). Z kolei za etap wdrażania, monitorowania, ewaluacji i aktualizacji Strategii odpowiedzialny będzie Burmistrz Warki, Rada Miejska w Warce oraz Wydziały Urzędu Miejskiego w Warce, jednostki organizacyjne i partnerzy Gminy.

Burmistrz Warki

stymulowanie i koordynacja działań

integrowanie zasobów

Rada Miejska w Warce

wsparcie strategiczne przy realizacji i ewaluacji strategii i podejmowaniu decyzji strategicznych

Urząd Miejski w Warce

jednostki organizacyjne

koordynacja działań

poszukiwanie nowych źródeł finansowania

monitoring, ewaluacja i przygotowanie zmian do aktualizacji

realizacja

W celu zachowania nadrzędności oraz spójności Strategii wobec innych planów, programów i dokumentów o charakterze strategicznym, opracowywanych w Gminie na potrzeby realizacji zadań, rekomenduje się ich aktualizację zgodnie z celami strategicznymi. Zagwarantowanie spójnego podejścia do polityki rozwoju wymagać zatem będzie uwzględnienia zapisów Strategii w zakresie konkretnych obszarów zarówno w dokumentach wieloletnich, jak i programach przyjmowanych rokrocznie. Pozwoli to wzmocnić efekt podejmowanych działań i jednocześnie uszczegółowić zapisy Strategii.

Wdrażając Strategię, Gmina Warka będzie dbać o dobrą współpracę z otoczeniem społeczno-gospodarczym, w tym z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, ale również z innymi jednostkami samorządu terytorialnego oraz administracją rządową. Dodatkowo Gmina będzie aktywnie uczestniczyć w konsultacjach innych Strategii przyjmowanych przez okoliczne podmioty z jej otoczenia (w szczególności z terenu powiatu grójeckiego).

W celu zaangażowania organizacji pozarządowych we wspólne działania na rzecz rozwoju Gminy, projekty będą realizowane w partnerstwie z NGO. Dzięki temu przy realizacji przedsięwzięć uda się dotrzeć do coraz większej liczby odbiorców ze względu na aktywność stowarzyszeń i fundacji w poszczególnych częściach Gminy.

Monitoring i ewaluacja Strategii

W celu sprawdzenia efektywności prowadzonych działań zakłada się przeprowadzenie analizy stopnia realizacji zakładanych celów. Prowadzenie monitoringu pozwala na weryfikację i reakcję w przypadku występowania negatywnych zjawisk, a także wprowadzenie aktualizacji dokumentu, o ile zajdzie taka potrzeba.

Monitoring będzie odbywał się przy pomocy tabeli ewaluacyjnej, stanowiącej załącznik nr 3 do niniejszego dokumentu. W tabeli znajduje się miejsce na wprowadzenie jednostki odpowiedzialnej za realizację celów, a także kolumny z planowaną datą wykonania zadania oraz datą faktyczną. Na podstawie tego uzupełniona zostanie ostatnia część tabeli ewaluacyjnej, zawierająca informacje na temat stanu realizacji działań. W ten sposób można będzie ocenić, w jakiej części osiągnięto założony cel operacyjny, a dalej strategiczny.

Śledzenie postępu realizacji celów wspomoże coroczne opracowywanie Raportu o stanie Gminy, który jest obowiązkowym dokumentem zgodnie z art. 28aa ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym. Jednocześnie monitorowanie strategii umożliwi także rzetelne informowanie podmiotów zewnętrznych o uzyskanych wynikach, zrealizowanych działaniach, osiągniętych celach i planowanych strategicznych inwestycjach czy projektach.

Aktualizacja Strategii

Bieżące monitorowanie i ocena skuteczności działań Strategii Rozwoju Gminy Warka na lata 2023-2030 będzie przesłanką do zareagowania, a tym samym wprowadzenia zmian w dokumencie w przypadkach uzasadnionych. W momencie, gdy Burmistrz Warki we wsparciu pracowników Urzędu Miejskiego w Warce zauważy konieczność modyfikacji Strategii Rozwoju Gminy, Burmistrz Warki występuje do Rady Miejskiej w Warce z wnioskiem o jego zmianę.

Ewentualna aktualizacja Strategii Rozwoju Gminy Warka będzie następować w trybie przewidzianym w art. 10f ust. 5 ustawy o samorządzie gminnym, który stanowi, iż strategia rozwoju Gminy podlega aktualizacji, jeżeli wymaga tego sytuacja społeczna, gospodarcza lub przestrzenna Gminy albo gdy jest to konieczne dla zachowania jej spójności ze strategią rozwoju ponadlokalnego lub strategią rozwoju województwa. Do aktualizacji strategii rozwoju Gminy stosuje się wtedy zapisy z art. 10f ust. 1–4 ustawy o samorządzie gminnym.

Dodatkowo, rekomenduje się przyjęcie lub aktualizację szczegółowych planów i programów określających dokładny zakres działań koniecznych do realizacji działań danego celu strategicznego. Obecnie obowiązującymi dokumentami w Gminie są:

- **Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Warka na lata 2021 – 2030** *(Uchwała RM NR XXXV/242/21),*
- **Założenia do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla Miasta i Gminy Warka – opracowane na lata 2014-2030"** *(Uchwała RM Nr LI/357/14),*
- **Program usuwania wyrobów zawierających azbest dla Gminy Warka na lata 2014 – 2032** (*Uchwała RM Nr VI/25/15*)**,**
- **Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gminie Warka na lata 2021 – 2024** *(Uchwała RM NR XXIX/205/20),*
- **Gminny Program Przeciwdziałania Narkomanii w Gminie Warka na lata 2021 – 2023** *(Uchwała RM NR XXIX/207/20),*
- **Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii w Gminie Warka na lata 2022-2025** *(Uchwała LIII/377/22)*
- **Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Warka na lata 2016 – 2023** *(Uchwała RM Nr XXVI/162/16),*
- **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Warka** *(Uchwała RM Nr IV/18/18),*
- **Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2021-2023** *(Uchwała RM NR XXIX/204/20),*
- **Program osłonowy w Gminie Warka w ramach wieloletniego rządowego programu "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2019-2023** *(Uchwała RM Nr IV/15/18),*
- **Program ograniczenia niskiej emisji dla gminy Warka** *(Uchwała RM Nr VIII/43/19).*

Dokumentami, które wymagać będą aktualizacji lub opracowania w okresie realizacji Strategii będą m.in.: Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gminie Warka, Gminny Program Przeciwdziałania Narkomanii w Gminie Warka, Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Gminie Warka, Gminny Program Wspierania Rodziny, Roczny program współpracy Gminy Warka z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego, Gminny Program Rewitalizacji dla Gminy Warka. W przypadku konieczności poprawy skoordynowania działań z zakresu planowania przestrzennego Gmina sporządzi ocenę aktualności studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego wraz z wieloletnim programem sporządzania planów miejscowych.

7. Ramy finansowe i źródła finansowania

Gmina Warka na bieżąco analizuje możliwości pozyskania zewnętrznych źródeł finansowania działalności, w tym kierunków działań przewidzianych w Strategii, zarówno stanowiących wydatki bieżące i majątkowe. Analizy te obejmują:

- fundusze unijne, m.in. w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego dla bieżącej perspektywy finansowej (wdrażanej do roku 2023) oraz programu na przyszłą perspektywę finansową, tj. Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027;
- ogólnopolskie programy operacyjne;
- programy rządowe;
- programy jednostek samorządu terytorialnego wyższych szczebli, w tym zwłaszcza programy finansowane ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego;
- inne, nieunijne fundusze międzynarodowe, np. Fundusze Norweskie;
- inne zwrotne i bezzwrotne źródła finansowania, dystrybuowane do podmiotów publicznych i prywatnych.

Program Regionalny: Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027 będzie głównym dokumentem określającym kierunki wsparcia finansowanego ze środków Unii Europejskiej w województwie mazowieckim w okresie budżetowym 2021-2027. Jest to także kluczowy dokument z punktu widzenia zakresu i wysokości wsparcia dla Innego Instrumentu Terytorialnego Żyrardowskiego Obszaru Funkcjonalnego, który głównie wpisuje się w cele:

- Cel szczegółowy 2(viii) wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej;
- Cel szczegółowy 4(vi) wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.

W ramach nowej perspektywy finansowej 2021-2027 samorząd będzie miał możliwość korzystania z nowej puli dofinansowań. Polityka spójności na lata 2021-2027 docelowo obejmie fundusze takie jak:

- EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego,
- FS – Fundusz Spójności,
- EFS+ – Europejski Fundusz Społeczny+,
- FST – Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji, będący częścią Europejskiego Zielonego Ładu (European Green Deal) i elementem (I filarem) Mechanizmu Sprawiedliwej Transformacji.

Do programów krajowych w nowej perspektywie finansowej 2021-2027 należą m.in.:

- FEnIKS – Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko,

- FENG – Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki,
- FERS – Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027,
- FERC – Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy,
- PTFE – Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich,
- FEPŻ – Fundusze Europejskie Pomoc Żywnościowa,
- programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej.

Powyższe instrumenty finansowe, jak i środki własne Gminy wskazują na potencjalne źródła finansowe, z których mogą być pozyskane środki na realizacją Strategii Rozwoju Gminy Warka na lata 2023-2030. Głównymi źródłami finansowania celów rozwojowych będą dochody własne Gminy, takie jak podatki i opłaty lokalne, udział w podatku dochodowym od osób fizycznych oraz pozostałe środki publiczne.

Realizacja części zadań przewidzianych w Strategii wymaga również i zakłada współpracę z Gminami sąsiednimi, powiatem grójeckim oraz województwem mazowieckim i ich jednostkami organizacyjnymi. Współpraca ta może obejmować również wymiar finansowy, w tym przekazanie dotacji na realizację zadania.

Podstawą do określenia ram finansowych działań strategicznych stanowić będzie budżet Gminy oraz wieloletnia prognoza finansowa. Gmina będzie utrzymywać nadwyżkę operacyjną w sposób nie zagrażający dyscyplinie finansów publicznych i umożliwiający spłatę wcześniej zaciągniętych zobowiązań. Pozostałe środki, a także dochody majątkowe przeznaczane będą na realizację zaplanowanych inwestycji. Długookresowe cele strategiczne określane będą w wieloletniej prognozie finansowej. W celu oddania realności prognozy oraz rzetelności finansowego przedstawienia planowanych działań, wieloletnia prognoza finansowa określać będzie wszystkie wydarzenia, które mają lub mogą mieć wpływ na gospodarkę finansową Gminy, a przede wszystkim uzależnione będą od czynników makroekonomicznych, takich jak: PKB, inflacja, tempo wzrostu wynagrodzeń, czy planowane zmiany systemowe np. w podatkach dochodowych. Na tej podstawie wyznaczane będą możliwe do przeznaczenia limity wydatków w poszczególnych latach na poszczególne przedsięwzięcia. W przypadku zaciągania zwrotnych źródeł finansowania, kształt wskaźnika obsługi zadłużenia określonego w art. 243 ustawy o finansach publicznych w każdym roku prognozy powinien uwzględniać obsługę dodatkowych zobowiązań Gminy.

Zgodnie z Uchwałą Nr LXIV/455/22 Rady Miejskiej Warka z dnia 8 listopada 2022 roku w sprawie zmiany Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Warka, potencjał inwestycyjny Gminy rozumiany jest jako suma środków finansowych pozostałych do dyspozycji, po pokryciu wszystkich bieżących kosztów funkcjonowania (wydatków bieżących) oraz spłacie obecnie zaplanowanych rat kapitałowych (rozchodów) i w latach 2023-2030 wyniesie ok. ponad 69 mln zł, w tym ponad 29 mln zł w 2023 roku (na tą kwotę składają się m.in. środki z tytułu dofinansowania przeznaczonego na inwestycje z Programu Inwestycji Strategicznych POLSKI ŁAD – 12 mln zł). Należy mieć jednak na uwadze, że WPF najbardziej precyzyjnie odnosi się do roku bieżącego i przyszłego. Prognoza na kolejne lata wyznaczana jest na podstawie trendów makroekonomicznych, które w obecnej sytuacji gospodarczej często ulegają zmianie, dlatego potencjał inwestycyjny przedstawia również szacunkowe wartości.

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1:

Diagnoza sytuacji przestrzennej, gospodarczej i społecznej
Gminy Warka

SPIS TREŚCI

CZĘŚĆ 1: DIAGNOZA SYTUACJI PRZESTRZENNEJ GMINY 84

1.1. Informacje ogólne 84

1.2. Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne..... 86

1.3. Walory przyrodnicze i kulturowe..... 94

CZĘŚĆ 2: DIAGNOZA SYTUACJI GOSPODARCZEJ GMINY..... 102

2.1. Gospodarka lokalna i rynek pracy 102

2.2. Infrastruktura i środowisko 106

Infrastruktura drogowa i transport publiczny 106

Urządzenia sieciowe 109

Gospodarka odpadami.....112

Pozostała działalność w zakresie ochrony środowiska 114

2.3. Stan finansów samorządowych..... 117

Wykonanie budżetu 117

Struktura dochodów i wydatków.....118

Potencjał inwestycyjny.....121

CZĘŚĆ 3: DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ GMINY 124

3.1. Demografia..... 124

3.2. Kapitał społeczny 127

Przedszkola i żłobki.....127

Edukacja.....129

Kultura i sport 134

Bezpieczeństwo publiczne 138

Otoczenie wewnętrzne i zewnętrzne Gminy.....140

3.3. Opieka zdrowotna i pomoc społeczna 144

CZĘŚĆ 1: DIAGNOZA SYTUACJI PRZESTRZENNEJ GMINY

1.1. Informacje ogólne

Gmina Warka jest gminą miejsko-wiejską położoną w powiecie grójeckim, w południowej części województwa mazowieckiego. Jednocześnie stanowi część jednostki NUTS 2 Mazowiecki Regionalny w ramach klasyfikacji NUTS w Polsce. Zajmuje powierzchnię 202 km^2. W 2021 roku liczba mieszkańców Gminy wyniosła 19 122 mieszkańców. W jej granicach położonych jest 46 sołectw Bończa, Borowe, Branków, Brzezinki, Budy Michałowskie, Budy Opożdżewskie, Dębnowola, Gąski, Gośniewice, Grażyna, Grzegorzewice, Gucin, Hornigi, Kalina, Kazimierków, Klonowa Wola, Konary, Krześniaków, Laski, Lechanice, Magierowa Wola, Michalczew, Michałów Dolny, Michałów Górny, Michałów-Parcele, Murowanka, Niwy Ostrołęckie, Nowa Wieś, Nowe Biskupice, Opożdżew, Ostrołęka, Ostrówek, Palczew, Palczew-Parcela, Piaseczno, Pilica, Podgórzyce, Prusy, Przylot, Stara Warka, Stare Biskupice, Wichradz, Wola Palczewska, Wrociszew, Zastruże.

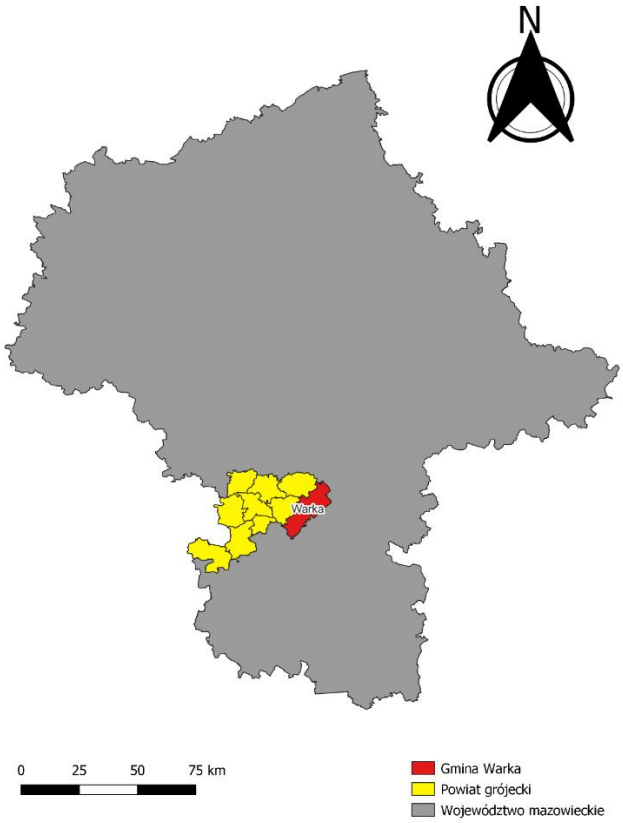

Ryc. 8 Położenie Gminy Warka na tle powiatu i województwa
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Gmina graniczy od wschodu z Gminami Wilga, Magnuszew oraz Grabów nad Pilicą, od południowego wschodu z Gminą Stromiec, od południa z Gminą Białobrzegi, od południowego

wschodu z Gminą Promna, od zachodu z Gminami Jasieniec i Chynów a od północy z Gminami Góra Kalwaria i Sobienie-Jeziory.

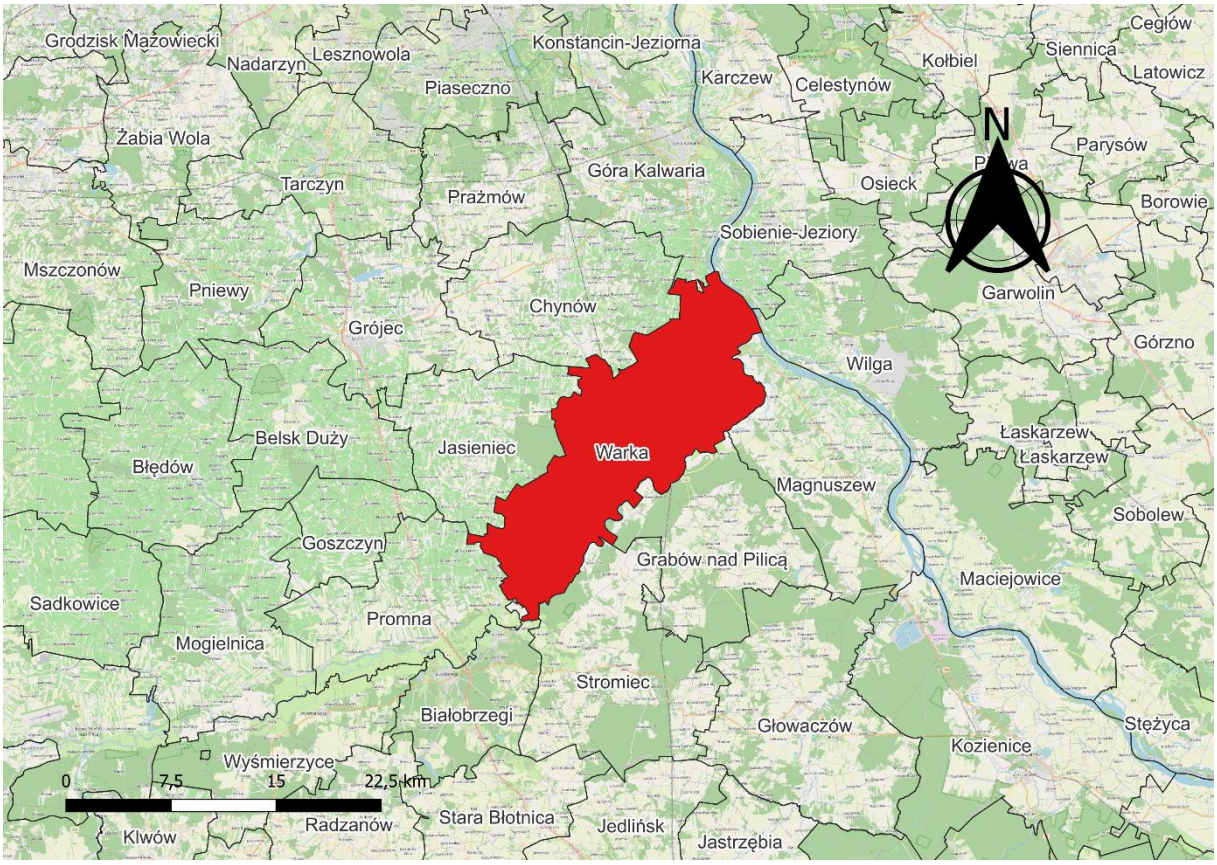

Ryc. 9 Położenie Gminy Warka na tle gmin sąsiadujących
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Sieć komunikacyjną stanowią: droga wojewódzka nr 79 relacji Warszawa-Bytom (długość na terenie Gminy – 5,28 km) oraz dwie drogi wojewódzkie: nr 730 łącząca drogę S7 z drogą krajową nr 48 oraz nr 731 relacji Potycz-Białobrzegi (łączna długość dróg wojewódzkich na terenie Gminy wynosi 23,54 km). Przez teren Gminy przebiega linia kolejowa wraz z czterema przystankami kolejowymi, głównymi kierunkami dojazdów są miasta: Warszawa, Radom oraz Kraków. Odległość z miejscowości Warka do jednostki miejskiej o znaczeniu powiatowym – Grójca wynosi 28 km, podróż samochodem zajmuje czas ok. 30 minut. Miasto o znaczeniu wojewódzkim – Warszawa znajduje się w odległości 60 km, czas dojazdu samochodem do tego miasta zajmuje około 1 godziny i 20 minut.

Gmina Warka jest obszarem znanym z wytwarzania dwóch charakterystycznych produktów lokalnych: tradycji piwowarskich, które pielęgnowane są od okresu średniowiecza oraz Jabłek Grójeckich, wpisanych do unijnego rejestru jako Chronione Oznaczenie Geograficzne (ChOG/PGI).

1.2. Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne

W Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+, przyjętego uchwałą nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24 maja 2022 r. w sprawie Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+, zidentyfikowano obszary strategicznej interwencji (OSI) na podstawie definicji określonej w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju – jako obszary o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania, potencjałów rozwojowych, do których jest kierowana interwencja publiczna. Na poziomie regionalnym wyznaczono dwa typy OSI:

- problemowe – podregiony NUTS 3:
  - w regionie Mazowieckim regionalnym: ciechanowski, ostrołęcki, płocki, radomski, siedlecki, żyrardowski;
  - w regionie Warszawskim stołecznym: warszawski zachodni, warszawski wschodni i miasto Warszawa.
- bieguny wzrostu – miejskie obszary funkcjonalne:
  - miejski obszar funkcjonalny Warszawy (region Warszawski stołeczny) jako istniejący biegun wzrostu;
  - miejskie obszary funkcjonalne miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze oraz Płocka, Siedlec i Żyrardowa jako potencjalnych biegunów wzrostu.

Teren Gminy Warka został zakwalifikowany do Żyrardowskiego Obszaru Funkcjonalnego w ramach OSI problemowych. Tego rodzaju obszary obejmują podregiony NUTS 3 województwa mazowieckiego. Wyznaczone zostały w celu zniwelowania istniejących problemów i barier dla rozwoju nowych lub istniejących funkcji i poprawy warunków życia mieszkańców w podregionach województwa mazowieckiego. Interwencję w każdym OSI problemowym ograniczono do dwóch kluczowych obszarów tematycznych, których potencjał jest niedostatecznie wykorzystany, bądź które negatywnie oddziałują na pozostałe sfery życia społeczno-gospodarczego z uwagi na kumulację niekorzystnych czynników, uniemożliwiając efektywne wykorzystanie istniejących potencjałów rozwojowych podregionów.

Najważniejszym dokumentem strategicznym Żyrardowskiego Obszaru Funkcjonalnego jest Plan Działań Innego Instrumentu Terytorialnego Żyrardowskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021-2027. Celem opracowania Planu jest wskazanie kierunków współpracy zrzeszonych gmin, które w sposób najskuteczniejszy pozwolą wykorzystać szanse i mocne strony Obszaru i wpłyną na wzmocnienie jego potencjału rozwojowego, a jednocześnie pozwolą zniwelować występujące niedobory i przeciwdziałać potencjalnym zagrożeniom. W wyniku przeprowadzonej analizy potrzeb rozwojowych i potencjału Obszaru, w tym wzajemnych powiązań gospodarczych, społecznych i środowiskowych zdefiniowano 13 obszarów działań, które

odpowiadają na zdefiniowane wyzwania. Projekty realizowane na terenie Gminy Warka w ramach określonych obszarów działań to:

1. Obszar działań 1: Renowacja i poprawa efektywności energetycznej infrastruktury publicznej oraz wykorzystanie ekologicznych źródeł energii w celu zmniejszenia uciążliwości dla środowiska:
    - „Termomodernizacja Centrum Sportu i Rekreacji w Warce”-(zadanie zrealizowane w 2022 roku);
    - „Ograniczenie niskiej emisji w Gminie Warka przez działania w zakresie wymiany źródeł ciepła na ekologiczne”;
2. Obszar działań 3: Ochrona zasobów wodnych poprzez prowadzenie zrównoważonej gospodarki wodnej, rozwój infrastruktury wodno-kanalizacyjnej i budowę oczyszczalni ścieków:
    - „Budowa infrastruktury wodociągowej na terenie Gminy Warka”;
    - „Budowa sieci kanalizacji sanitarnej na terenie Gminy Warka”;
3. Obszar działań 4: Wspieranie skutecznej gospodarki odpadami komunalnymi:
    - „Budowa zbiorczego systemu odbioru i przetwarzania odpadów komunalnych z Gminy Warka i ościennych (koncepcja)”;
4. Obszar działań 7: Rozbudowa i modernizacja sieci drogowej w celu poprawy bezpieczeństwa i lepszego skomunikowania Żyrardowskiego Obszaru Funkcjonalnego:
    - „Budowa i przebudowa sieci dróg lokalnych na terenie wiejskim Gminy Warka”;
5. Obszar działań 11: Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie edukacji, uczenia się przez całe życie, integracji oraz wyrównywania szans poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury oraz działania wspierające i aktywizujące:
    - „Wspieranie aktywności fizycznej i psychicznej osób starszych”;
6. Obszar działań 12: Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturalnego oraz walorów przyrodniczych, turystycznych i rekreacyjnych Żyrardowskiego Obszaru Funkcjonalnego:
    - „Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Gminy Warka”;
    - „Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Gminy Warka II”;

W ramach realizacji projektów wymienionych w obszarze działań 4 („Budowa zbiorczego systemu odbioru i przetwarzania odpadów komunalnych z Gminy Warka i ościennych (koncepcja)”) oraz w obszarze działań 11 („Wspieranie aktywności fizycznej i psychicznej osób starszych”), Gmina Warka planuje nawiązanie współpracy partnerskiej z Gminami sąsiadującymi (obszar działań 4) oraz Gminami powiatu grójeckiego, żyrardowskiego i sochaczewskiego (obszar działań 11).

Postępy realizacyjne projektów Gminy będą przedstawiać do dnia 31 stycznia kolejnego roku kalendarzowego w ramach gminnego raportu z realizacji Planu Działań do Koordynatora Zespołu Roboczego. Zadaniem Koordynatora będzie sporządzenie do dnia 31 marca zbiorczego

raportu rocznego z realizacji Planu Działań i przesłanie go do Komitetu Sterującego. Uchwałę o przyjęciu Raportu rocznego podejmuje Komitet Sterujący na posiedzeniu.

Na potrzeby opracowania Planu Działań, sporządzono badania ankietowe, w których mieszkańcy gmin znajdujących się w granicach ŻOF określili miejsca realizacji podstawowych funkcji życiowych. Wyniki ankiety wskazały, że na terenie swojej Gminy realizują większość swoich potrzeb w obszarze edukacji (48,2%), pracy (59,5%) oraz zakupów zarówno tych podstawowych (80%) jak i większych (46%). Stwierdzono niski poziom korzystania z usług rozrywkowych i oferty kulturalnej na obszarze gmin zamieszkałych przez respondentów (21,4%). W tym zakresie ankietowani w największym stopniu korzystają najczęściej z usług zlokalizowanych w Warszawie (40,5%).

Pod względem użytkowania teren Gminy Warka zdominowany jest przez użytki rolne stanowiące 79,36% całkowitej powierzchni. Wg klasyfikacji funkcjonalnej gmin na potrzeby monitoringu planowania przestrzennego, obszar Gminy został zakwalifikowany do typu H – Gmina z intensywnie rozwiniętą funkcją rolniczą. Wynika to m.in. z wysokiego udziału użytków rolnych w dobrej kulturze gleb (>50%) oraz wysokiego udziału sadów (>5%) w powierzchni Gminy. Powyższe dane wskazują, że pomimo postępujących przemian funkcjonalnych obszarów wiejskich w innych Gminach kraju o dominującej funkcji rolniczej, Gmina Warka wciąż w dużej mierze opiera swój rozwój gospodarczy na produkcji rolniczej. Tereny leśne stanową 10,82%, strukturę użytkowania uzupełniają tereny zurbanizowane, nieużytki, wody oraz inne.

Gminę Warka można podzielić przestrzennie na dwie części: zachodnią i wschodnią, linią rozgraniczającą obie części jest przebiegająca przez teren Gminy linia kolejowa, wzdłuż południowej granicy obu części przepływa rzeka Pilica:

- część zachodnia – w niej zlokalizowane są miejscowości Branków, Michałów Górny, Michałów Dolny, Budy Michałowskie, Bończa, Palczew, Palczew-Parcela, Wrociszew, Wola Palczewska, Zastruże, Lechanice, Gucin, Opożdżew, Budy Opożdżewskie, Grzegorzewice, Kazimierków, Wichradz, Krześniaków, Murowanka, Laski, Michalczew. Prócz dominujących użytków rolnych, w pobliżu Woli Palczewskiej, Opożdżewa oraz Murowanki zlokalizowane są większe kompleksy leśne. Mniejsze zbiorniki wodne (stawy) znajdują się w miejscowościach Bończa oraz Wichradz.
- część wschodnia – w jej granicach położone są miejscowości Warka, Stara Warka, Piaseczno, Prusy, Gośniewice, Hornigi, Gąski, Dębnowola, Klonowa Wola, Borowe, Magierowa Wola, Konary, Podgórzyce, Ostrówek, Przylot, Ostrołęka, Nowa Ostrołęka, Niwy Ostrołęckie, Grażyna, Kalina, Pilica. Prócz dominujących użytków rolnych, w okolicach miejscowości Borowe, Konary, Przylot i Ostrołęka zlokalizowane są większe kompleksy leśne. W części wschodniej położone są tereny zalewowe, będące elementem środkowej doliny Wisły, gdzie Pilica uchodzi do największej rzeki w kraju.

Na przestrzeni lat 2011-2021 odnotowano następujące zmiany w liczbie ludności miejscowości położonych w granicach Gminy Warka (dane porównawcze pochodzące z Narodowych Spisów Powszechnych z lat 2011 i 2021):

- Branków: spadek ludności z 263 do 237;
- Michałów Górny: spadek ludności z 177 do 176;
- Michałów Dolny: spadek ludności z 148 do 141;
- Budy Michałowskie: spadek ludności z 30 do 21;
- Bończa: wzrost ludności z 126 do 132;
- Palczew: wzrost ludności z 138 do 142;
- Palczew-Parcela: spadek ludności z 210 do 197;
- Wrociszew: spadek ludności z 62 do 59;
- Wola Palczewska: wzrost ludności z 107 do 118;
- Zastruże: spadek ludności z 84 do 76;
- Lechanice: spadek ludności z 153 do 150;
- Gucin: spadek ludności z 62 do 54;
- Opożdżew: spadek ludności z 197 do 184;
- Budy Opożdżewskie: spadek ludności z 55 do 53;
- Grzegorzewice: wzrost ludności z 179 do 198;
- Kazimierków: spadek ludności z 97 do 90;
- Wichradz: spadek ludności z 203 do 177;
- Krześniaków: spadek ludności z 124 do 121;
- Murowanka: spadek ludności z 131 do 98;
- Laski: spadek ludności z 151 do 131;
- Michalczew: wzrost ludności z 357 do 361;
- Warka: wzrost ludności z 11 558 do 12 003;
- Stara Warka: bez zmian w liczbie ludności (313);
- Piaseczno: wzrost ludności z 299 do 298;
- Prusy: spadek ludności z 99 do 92;
- Gośniewice: wzrost ludności z 216 do 219;
- Hornigi: spadek ludności z 90 do 81;
- Gąski: spadek ludności z 245 do 232;
- Dębnowola: wzrost ludności z 273 do 274;
- Klonowa Wola: spadek ludności z 139 do 126;
- Borowe: spadek ludności z 47 do 37;
- Magierowa Wola: spadek ludności z 209 do 206;
- Konary: spadek ludności z 387 do 386;
- Podgórzyce: spadek ludności z 150 do 132;
- Ostrówek: spadek ludności z 179 do 146;
- Przylot: spadek ludności z 150 do 148;
- Ostrołęka: wzrost ludności z 102 do 136;
- Niwy Ostrołęckie: wzrost ludności z 72 do 91;
- Grażyna: spadek ludności z 253 do 232;
- Kalina: wzrost ludności z 93 do 95;

- Pilica: wzrost ludności z 232 do 245.

Powyższe dane wskazują na fakt, że w większości miejscowości zlokalizowanych w granicach Gminy Warka nastąpił spadek ludności w analizowanym okresie.

Głównym ośrodkiem administracyjno-usługowym Gminy jest miejscowość Warka. W niej zlokalizowane są następujące obiekty użyteczności publicznej: Urząd Miejski, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna, Centrum Sportu i Rekreacji, 2 szkoły podstawowe z oddziałami przedszkolnymi, przedszkole samorządowe, 2 przychodnie zdrowia, komisariat policji oraz jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej. Mieszkańcy Gminy mogą zrealizować w tym mieście zarówno potrzeby związane z usługami niższego rzędu (m.in. usługi handlu i napraw, podstawowa edukacja i ochrona zdrowia, transport, podstawowe usługi publiczne, fryzjer/barber), sportu, kultury, rozwojem zainteresowań oraz wyspecjalizowanymi usługami wyższego rzędu (m.in. bankowość, ubezpieczenia, obsługa prawna, consulting, biura projektowe).

Nadrzędnym dokumentem planistycznym Gminy Warka jest Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Warka. Obowiązujący dokument został przyjęty Uchwałą Nr IV/18/19 Rady Miejskiej w Warce z dnia 28 grudnia 2018 roku w sprawie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Warka.

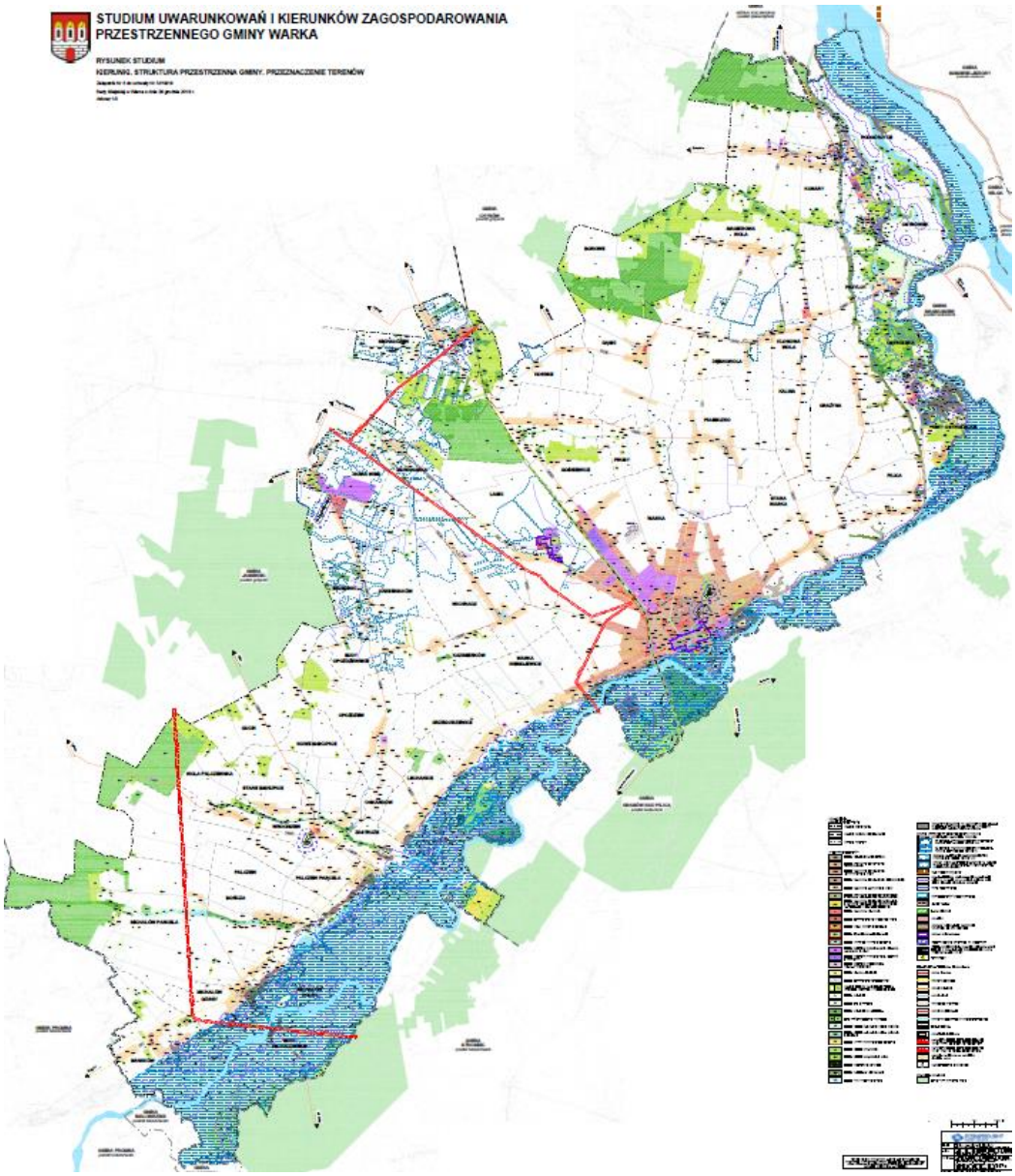

Ryc. 10 Kierunki, struktura przestrzenna i przeznaczenie terenów w Gminie Warka
Źródło: Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Warka.

Aktami prawa miejscowego regulującymi planowanie przestrzenne w Gminie są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Na obszarze Gminy Warka obowiązuje 6 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które zajmują 0,22% powierzchni Gminy. W związku z niewielkim udziałem terenu, na którym obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, na obszarach, które nie są ujęte w tych planach, wydawane są decyzje o warunkach zabudowy. Poniższa tabela prezentuje liczbę decyzji o warunkach zabudowy wydanych w latach 2017-2021 w Gminie Warka. Od 2017 roku zauważalny jest wzrost liczby wydawanych decyzji, który najbardziej wyraźny jest w latach 2020-2021 (wzrost ze 105 do 180 wydanych decyzji). Jednocześnie w latach 2018-2021 nastąpił znaczny wzrost (z 37 do 107) wydanych pozwoleń na budowę i zgłoszeń budowy z projektem budowlanym dla nowych budynków mieszkalnych. Powyższe dane wskazują na rokroczny wzrost inwestycji budowlanych, który wiąże się z coraz większą ilością wydawanych decyzji o charakterze planistycznym.

Tab. 5 Liczba decyzji o warunkach zabudowy wydanych w latach 2017-2021

		2017	2018	2019	2020	2021
Decyzje o warunkach zabudowy ogółem	Warka	129	148	111	105	180
	powiat	545	582	480	534	826
Decyzje o warunkach zabudowy w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców	Warka	6,69	7,68	5,77	5,48	9,41
	powiat	5,52	5,91	4,88	5,45	8,48

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tab. 6 Liczba wydanych decyzji pozwolenia na budowę i zgłoszeń zamiaru budowy z projektem budowlanym dla nowych budynków mieszkalnych w Gminie Warka w latach 2017-2021.

	2017	2018	2019	2020	2021
Pozwolenia wydane na budowę i zgłoszenia budowy z projektem budowlanym (nowe budynki mieszkalne)	b.d.	37	30	48	107

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Uchwałą nr XXXIII/197/17 Rady Miejskiej w Warce z dnia 16 marca 2017 roku przyjęto aktualizację w sprawie Lokalnego Programu Rewitalizacji na lata 2016-2023. Jako obszar rewitalizacji wyznaczono teren śródmieścia miasta Warka. Negatywne zjawiska, które zidentyfikowano na analizowanym obszarze to:

- przestarzałe, niefunkcjonalne i zdegradowane budynki socjalne, pozbawione instalacji wodnosanitarnych oraz grzewczych;
- zły stan techniczny budynków;
- mieszkania pozbawione standardowego wyposażenia sanitarnego: łazienek, ciepłej wody, centralnego ogrzewania;
- dzieci i młodzież pozbawione dobrych wzorców postępowania;
- hermetyczne, zamknięte środowisko mieszkańców mieszkań socjalnych przy ul. Franciszkańskiej i Ogrodowej;
- zanik więzi sąsiedzkich, kłótnie i awantury;
- problemy alkoholowe, wychowawcze i rodzinne niektórych rodzin zamieszkałych na terenie rewitalizacji;
- słabe wyniki w nauce dzieci i młodzieży;
- koncentracja problemów społecznych: problemy dziedziczenia ubóstwa, znaczny odsetek rodzin korzystających z zasiłków pomocy społecznej;
- bezrobocie;
- tereny niebezpieczne (drobne wykroczenia, hałas, zakłócanie porządku);
- zły stan techniczny infrastruktury komunalnej (drogi, chodniki, parkingi);
- zły stan estetyki przestrzeni publicznej (zaniedbane elewacje, brudne otoczenie, zniszczone obiekty i przestrzeń wspólna);
- niezadowalający stan zabudowy mieszkaniowej;
- obszar niedoinwestowany, źle skomunikowany, z ograniczoną siecią usług i sklepów;
- niska atrakcyjność terenu wokół lokali socjalnych zlokalizowanych w obrębie ulic Franciszkańskiej/Ogrodowej dla przedsiębiorców;

- niechęć mieszkańców obszaru rewitalizacji do zmiany sytuacji życiowej.

W ramach przeciwdziałania zjawiskom kryzysowym wskazano 4 cele strategiczne, którym podporządkowano cele operacyjne:

1. Cel strategiczny 1: Podniesienie warunków życia mieszkańców
    - Cel operacyjny 1: Poprawa standardu technicznego mieszkań komunalnych z uwzględnieniem tworzenia przestrzeni wspólnych
    - Cel operacyjny 2: Podniesienie poziomu bezpieczeństwa w centrum miasta
    - Cel operacyjny 3: Poprawa funkcjonalności przestrzeni publicznych
2. Cel strategiczny 2: Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i budowa spójności społecznej
    - Cel operacyjny 1: Rozwój kapitału społecznego (współpraca, wzajemna pomoc, zaufanie)
    - Cel operacyjny 2: Przeciwdziałanie marginalizacji społecznej
    - Cel operacyjny 3: Wspieranie rozwoju tożsamości lokalnej i patriotyzmu lokalnego
3. Cel strategiczny 3: Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości
    - Cel operacyjny 1: Budowanie klimatu rozwoju przedsiębiorczości
    - Cel operacyjny 2: Tworzenie funkcji gospodarczych przestrzeni wokół budynków komunalnych na obszarze rewitalizacji
4. Cel strategiczny 4: Skuteczna ochrona i świadome korzystanie z zasobów środowiska naturalnego
    - Cel operacyjny 1: Zwiększenie jakości powietrza poprzez obniżenie poziomu zanieczyszczeń emitowanych do atmosfery
    - Cel operacyjny 2: Kształtowanie świadomości ekologicznej mieszkańców Gminy

Założono osiągnięcie ww. celów dzięki realizacji następujących projektów realizowanych przez Gminę, powiat oraz stronę społeczną, reprezentowaną przez organizacje pozarządowe:

- Podniesienie atrakcyjności mieszkaniowej mieszkań komunalnych przy ul. Franciszkańskiej i Ogrodowej;
- Uporządkowanie przestrzeni i zagospodarowanie terenu przy ulicy Franciszkańskiej i Ogrodowej;
- Ożywienie przestrzeni publicznej wokół bloków socjalnych przy ul. Franciszkańskiej i Ogrodowej;
- Integracja dzieci i młodzieży z obszaru rewitalizacji poprzez zajęcia rekreacyjne, kulturalne i sportowe;
- Wsparcie usług społecznych z obszaru rewitalizacji poprzez prowadzenie świetlicy środowiskowej dla dzieci i młodzieży oraz wsparcie doradcze i szkoleniowe dla osób dorosłych;

- Objęcie wsparciem specjalistycznym dzieci i młodzieży z obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji;
- Organizacja wydarzeń otwartych dla lokalnej społeczności z terenu obszaru rewitalizacji i obszaru zdegradowanego w celu aktywizacji społecznej;
- Realizacja Lokalnego Programu Stypendialnego dla młodzieży;
- Pobudzenie tożsamości lokalnej w ramach podnoszenia świadomości ekologicznej oraz wiedzy o regionie wśród dzieci i młodzieży z obszaru rewitalizacji;
- Rozwój dzieci i młodzieży oraz osób dorosłych z obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji przez organizację wyjazdów, wycieczek i rajdów o charakterze turystyczno-krajoznawczym;
- Kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców obszaru rewitalizowanego;
- Podniesienie bezpieczeństwa mieszkańców na obszarze rewitalizowanym przez działania edukacyjne.

1.3. Walory przyrodnicze i kulturowe

Opracowany przez J. Kondrackiego podział fizyczno-geograficzny Polski kwalifikuje obszar Gminy Warka jako element przestrzenny czterech jednostek: mezoregionu Równiny Warszawskiej, mezoregionu Doliny Środkowej Wisły, mezoregionu Wysoczyzny Rawskiej oraz mikroregionu Doliny dolnej Pilicy. Jednostki te stanowią część makroregionu Niziny Środkowomazowieckiej, a także makroregionu Wzniesień Południowomazowieckich.

- Równina Warszawska – charakteryzuje ją małe urozmaicenie form i wysokości względnych. Jest to przeważająco płaska wysoczyzna morenowa o wysokim poziome zdenudowania. Szczególna monotonia rzeźby dotyczy środkowej i północnej części wysoczyzny na tych obszarach. Wpływ na to miała lokalizacja upraw sadowniczych, które zatarły niewielkie deniwelacje terenu. Obszar równiny w zachodniej części Gminy jest nieco bardziej zróżnicowany, powierzchnia staje się bardziej falista – występują wzniesienia w postaci pagórków kemowych i pagórków moreny czołowej. Teren równiny przecinają doliny denudacyjne oraz rzeczno-denudacyjne. Większość z nich ma przebieg równoleżnikowy, ze względu na stosunkowo duże rozmiary i położenie pełnią one rolę miejscowych korytarzy ekologicznych. Wysokości bezwzględne wynoszą 120-145 m n.p.m.
- Doliny Pilicy i Wisły – charakteryzują je dobrze wykształcone tarasy zalewowe i nadzalewowe. Obszarem pozbawionym tarasów jest odcinek doliny Pilicy od jej ujścia do miejscowości Stara Warka. Najniżej położone tereny w obrębie doliny Pilicy znajdują się na wysokości 108,0-98,0 m n.p.m., zaś w obrębie doliny Wisły – 97,0-92,0 m n.p.m.

Obszar Gminy Warka położony jest w granicach niecki mazowieckiej. Jest to jednostka geologiczna, będąca częścią większej struktury – synklinorium brzeżnego. Obecna rzeźba obszaru jest efektem procesów denudacyjnych zachodzących w schyłkowym okresie plejstocenu oraz

w okresie holocenu. Charakterystyka osadów powierzchniowych terenu Gminy prezentuje się następująco:

- piaski, żwiry, mady rzeczne oraz torfy i namuły – zalegają w obszarach dolin rzecznych Wisły, Pilicy i Czarnej, w tym we wschodniej części miasta Warka;
- piaski, żwiry i mułki rzeczne – zalegają w obrębie tarasów zalewowych we wschodniej części Gminy w obrębie miejscowości: Pilica, Niwy Ostrołęckie, Ostrołęka, Przylot, Ostrówek, Konary, Podgórzyce;
- gliny zwałowe, zwietrzeliny glin zwałowych oraz piasków i żwirów lodowcowych – zalegają w przydolinnym pasie terenu o szerokości od 750,0 m (Niemojewice) do 2,5 km (Stara Warka) a nawet do 3,8 km od koryta Pilicy oraz w części północnej w obrębie miejscowości: Michalczew, Hornigi, Dębnowola, Magierowa Wola;
- iły, mułki i piaski zastoiskowe – zalegają w środkowo-wschodniej części Gminy, w obrębie miejscowości: Gąski, Prusy, Piaseczno, miasta Warki, Klonowa Wola, Dębnowola;
- piaski i żwiry sandrowe – zalegają w pozostałej części obszaru Gminy, tj. w obrębie miejscowości: Piaseczno, Kalina. Grażyna, Pilica, Dębnowola oraz miejscowościach położonych na zachód od linii kolejowej;

W granicach Gminy występuje złoże surowców ilastych ceramiki budowlanej – złoże „Warka". Składa się z jednego pokładu, nie jest eksploatowane.

Gminę Warka charakteryzuje występowanie rozmaitych warunków występowania wód w strefie przypowierzchniowej, co związane jest z budową geologiczną i morfologią terenu. Na większości obszaru występuje stały poziom wód gruntowych. W rejonach dolin i zagłębień wody gruntowe utrzymują się na płytkim poziomie 0,0-1,0 metrów p.p.t. Głębszy poziom osiągają wody gruntowe zalegające w obrębie tarasów rzecznych oraz terenów przyległych do dolin (1,0-3,0 metrów p.p.t.). W obrębie wysoczyzny, zbudowanej głównie z glin zwałowych, brak jest jednego ciągłego poziomu wód gruntowych. Wody gruntowe mogą pojawiać się tutaj lokalnie w rejonach występowania soczew utworów piaszczystych, zwłaszcza w okresach opadów i roztopów. Obszar Gminy znajduje się w obrębie jednego udokumentowanego (czwartorzędowy, porowy – wschodnia część Gminy) i dwóch nieudokumentowanych (paleogen/neogen, porowy – cały obszar Gminy) zbiorników wód podziemnych. Wodonośny poziom czwartorzędowy stanowi główne źródło zaopatrzenia mieszkańców w wodę. Na obszarze Gminy zlokalizowanych jest 12 gminnych studni wód podziemnych zlokalizowanych w miejscowościach: Warka, Gośniewice, Piaseczno, Dębnowola, Pilica, Bończa. Ponadto funkcjonuje 7 studni wód podziemnych na potrzeby Browaru w Warce.

Sieć hydrograficzną Gminy Warka w większości stanowią rzeki Wisła oraz jej dopływy: Pilica i Czarna. Uzupełniają ją mniejsze cieki: Kanał „A" (starorzecze Pilicy), Dyga, Strzyżynka lub Struga. Na terenie Gminy zlokalizowane są naturalne i sztuczne zbiorniki wodne. Zbiorniki naturalne najliczniej występują w obrębie doliny Pilicy, m.in. jako pozostałości po starorzeczach. W związku ze swoim położeniem – w miejscu złączenia dwóch dużych cieków wodnych (Wisły i Pilicy), Gmina Warka narażona jest na występowanie powodzi. Pełniące funkcję ochronną wały przeciwpowodziowe zlokalizowane są w obrębach miejscowości: Przylot,

Ostrołęka, Niwy Ostrołęckie (wał przeciwpowodziowy rzeki Pilicy) oraz Podgórzyce, Konary, Ostrówek, Przylot (wał przeciwpowodziowy rzeki Wisły).

Gmina Warka znajduje się w obrębie następujących zbiorników wód podziemnych:

- Główny Zbiornik Wód Podziemnych nr 2151 „Subniecka Warszawska – część centralna";
- Zbiornik Wód Podziemnych JCWPd73 – zlewnia Wisły i Pilicy;
- Zbiornik Wód Podziemnych JCWPd66 – zlewnia Wisły, Świder, Wilga, Promnik, Okrzejka;
- Zbiornik Wód Podziemnych JCWPd65 – zlewnia Wisły, Jeziorka i Bzury.

Ponadto jednostka położona jest w zasięgu zlewni jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP):

- PLRW200010254956 (Dopływ spod Ignacówki),
- PLRW2000102549699 (Dyga),
- PLRW2000102549729 (Struga),
- PLRW2000102549749 (Dopływ spod Strzyżyny),
- PLRW2000102549789 (Dopływ z Gąsek),
- PLRW200010254989 (Kanał Trzebieński),
- PLRW200010254992 (Dopływ spod Starej Warki),
- PLRW20001025529 (Stara Pilica),
- PLRW20001025869 (Czarna),
- PLRW200011254999 (Pilica od zb. Sulejów do ujścia),
- PLRW2000152549769 (Dopływ ze Zwierzyńca),
- PLRW20001225999 (Wisła od Wieprze do Narwi).

oraz zlewni jednolitych części wód podziemnych: PLGW200065, PLGW200066, PLGW200073.

Biorąc pod uwagę podział kraju na regiony klimatyczne, obszar Gminy Warka zlokalizowany jest na granicy dwóch regionów: mazowiecko-podlaskiego wzdłuż doliny Wisły oraz łódzko-wieluńskiego wzdłuż doliny Pilicy. Warunki klimatyczne występujące w granicach tych regionów są efektem ścierania się mas powietrza kontynentalnego i atlantyckiego, lokalnych warunków obejmujących ukształtowanie terenu, rodzaju pokrycia terenu (lasy, sieć hydrograficzna, zabudowa) oraz wysokości bezwzględnej. Miejscowy rodzaj klimatu określany jest jako umiarkowany ciepły, sprzyja rozwojowi rolnictwa (w tym sadownictwa) oraz osadnictwa. Podstawowe parametry klimatu prezentują się następująco:

- średnia roczna temperatura powietrza: 7,5°C;
- średnia roczna temperatura powietrza najcieplejszego miesiąca – lipca: 18,2°C;
- średnia roczna temp. powietrza najchłodniejszego miesiąca – lutego: -3,4°C;
- liczba dni gorących tj. dni z temp. powietrza >25°C: 35-40 dni;

- liczba dni z przymrozkami: 40 dni;
- liczba dni pochmurnych: 140-150 dni;
- liczba dni słonecznych: 40-50 dni;
- średnia roczna suma opadów: 550 mm;
- miesiące z najniższymi opadami: grudzień, styczeń;
- miesiące z najwyższymi opadami: czerwiec;
- długość okresu wegetacyjnego (liczba dni z temp. powietrza >5°C): 170-180 dni;
- najczęściej występujące kierunki wiatrów: północnozachodni, zachodni, południowo-zachodni.

Najczęściej występującym typem genetycznym gleb na terenie Gminy Warka są gleby brunatnoziemne (brunatne kwaśne i wyługowane), częstym występowaniem odznaczają się również gleby bielicowe i pseudobielicowe, w mniejszym stopniu na obszarze Gminy występują czarne ziemie.

Uwzględniając przynależność do kompleksu rolniczej przydatności gleb, na całym obszarze Gminy Warka zauważalne jest powszechne występowanie gleb zaliczanych do kompleksu żytniego bardzo dobrego (pszenno-żytniego). W poszczególnych podobszarach towarzyszą mu następujące kompleksy: żytni dobry (tereny w mieście Warka oraz na zachód i południe od miasta), żytni słaby (obręby: Brzezinki, Budy Opożdżewskie, Gucin, Palczew Parcela, zachodnia cześć obrębu Kazimierków oraz północna część obrębów Opożdżew i Nowe Biskupice, południowa część obrębu Nowa Wieś), pszenny dobry (obręby PGR Laski, Laski, Podgórzyce), pszenny bardzo dobry (obręby Podgórzyce, Ostrówek), zbożowy pastewny mocny (obręby Krześniaków, Wichradz, Murowanka, Nowa Wieś), użytki zielone (obręby Warka i Stara Warka.

Jakość i przydatność rolnicza gleb występujących na obszarze Gminy Warka określana jest jako dobra – około 70% powierzchni gruntów użytkowanych rolniczo pokryta jest glebami o wysokiej produktywności, tj. glebami zaklasyfikowanymi do II-IV klasy bonitacyjnej.

Na szatę roślinną Gminy Warka składają się zarówno zbiorowiska naturalne (lasy, zadrzewienia śródpolne i dolinne, roślinność dolinna, roślinność pól uprawnych i sadów) oraz zbiorowiska związane z jednostkami osadniczymi (parki, skwery miejskie, cmentarze, szpalery przydrożne, zbiorowiska zieleni przyrządzonej). Grunty leśne zajmują 10,7% powierzchni Gminy (2.187,61 ha). Są to kompleksy leśne w większości gatunkowo zdominowane przez sosnę z domieszką dębu, brzozy lub olchy. W mniejszym stopniu występują łęgi wierzbowe, lasy olchowe z domieszką jesionu brzozy, świerku. Zadrzewienia i zakrzewienia śródpolne rozwinięte są przede wszystkim w lokalnych obniżeniach wzdłuż mniejszych cieków wodnych i rowów oraz niezależnie od nich.

Na obszarze Gminy Warka znajdują się następujące tereny wskazane do objęcia ochroną na podstawie przepisów szczególnych:

5. Obszar Chronionego Krajobrazu:

- Dolina Pilicy i Drzewiczki – obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych;

6. Obszar Specjalnej Ochrony Natura 2000:
    - Dolina Pilicy (PLB140003) – na obszarze można wyróżnić co najmniej 9 typów siedlisk z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG i 9 gatunków z Załącznika II tej dyrektywy. Odnotowano tu również występowanie 575 gatunków roślin naczyniowych, w tym rzadkich, zagrożonych i prawnie chronionych. Pilica jest ważną rzeką z punktu widzenia ochrony ichtiofauny (występuje tu 7 gatunków ryb z Załącznika II Dyrektywy Rady 92/43/EWG), jest również zasiedlona przez bobry i wydry;
    - Dolina Dolnej Pilicy (PLH140016) – obszar o łącznej powierzchni ok. 32 tys. ha, został ustanowiony na mocy Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Na wskazanym terenie występuje 575 gatunków roślin naczyniowych, w tym rzadkich, zagrożonych i prawnie chronionych. Dodatkowo na obszarze odnotowano 32 gatunki ptaków z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG oraz 6 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi. Występuje tu także 10 typów siedlisk z Załącznika I Dyrektywy Siedliskowej - od kserotermicznych po bagienne oraz 9 gatunków z Załącznika II tej Dyrektywy.
    - Dolina Środkowej Wisły (PLB140004) – obszar o łącznej powierzchni ponad 30 tys. ha, który obejmuje fragment rzeki Wisły pomiędzy Dęblinem a Płockiem. Na wskazanym terenie ciek wodny zachował swój naturalny charakter rzeki roztopowej. Na obszarze wyróżniono ok. 50 gatunków ptaków wodno-błotnych (występują tu 3 gatunki z Załącznika I Dyrektywy Rady 79/409/EWG) oraz 9 gatunków ptaków wpisanych do Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt.
7. Korytarz ekologiczny:
    - Korytarz ekologiczny Dolina Pilicy Północnej.

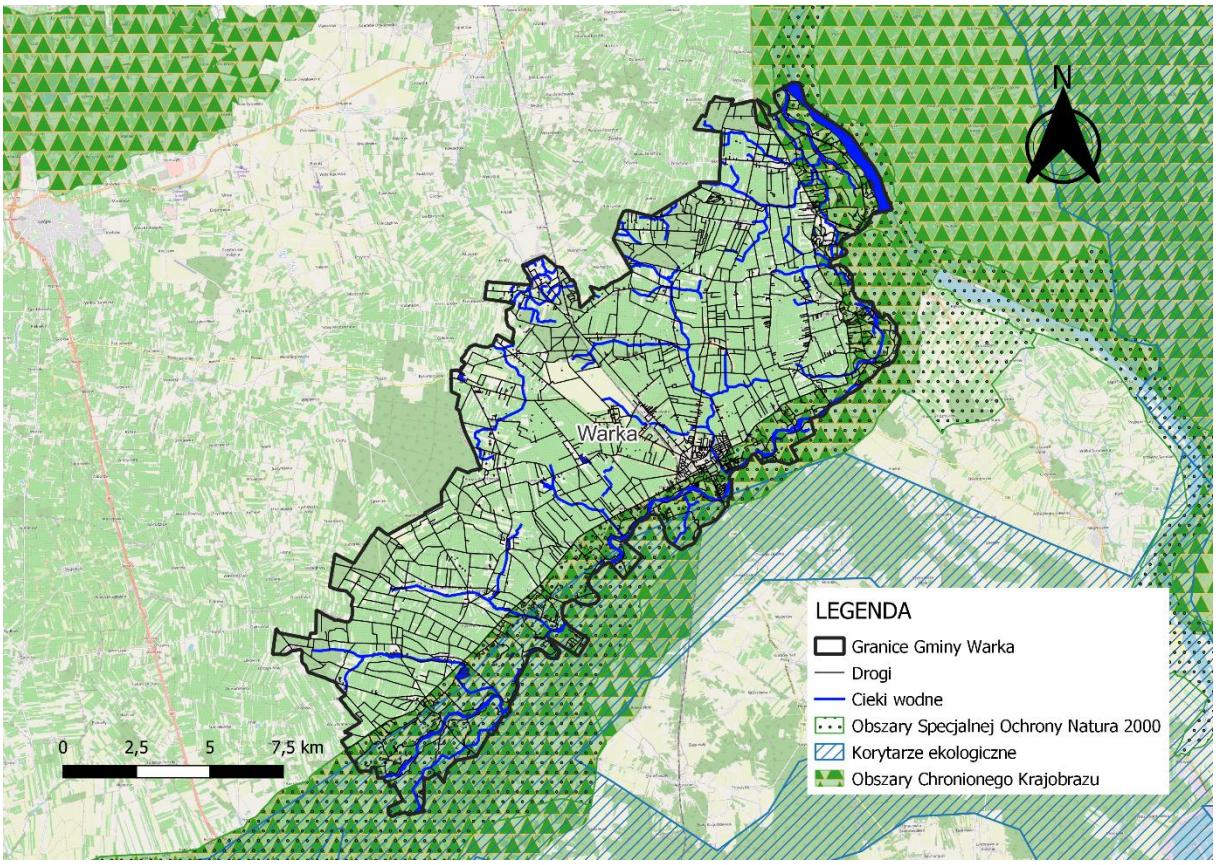

Ryc. 11 Formy ochrony przyrody występujące na terenie Gminy Warka
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

Ponadto na obszarze Gminy Warka zlokalizowanych jest 5 pomników przyrody:

- Dąb szypułkowy w Warce (zabytkowy Park Warka – Winiary), obwód 440 cm, wysokość 25 m;
- Dąb szypułkowy w Warce (zabytkowy Park Warka – Winiary), obwód 305 cm, wysokość 23 m;
- Dąb szypułkowy w Warce (zabytkowy Park Warka – Winiary), obwód 310 cm, wysokość 26 m;
- Dąb „Franciszek" w Pilicy (droga przez wieś), obwód 400 cm;
- Sosna pospolita w Ostrołęce (droga przez wieś), obwód 270 cm, wysokość 14 m.

Zarys historyczny głównego ośrodka wielofunkcyjnego Gminy – Miasta Warka prezentuje się następująco:

Pierwsze informacje dotyczące miasta datowane są na XIII wiek, w tym okresie Warka otrzymała prawa miejskie. Korzystne położenie geograficzne było główną determinantą dynamicznego rozwoju ośrodka o charakterze targowym. W 1375 roku powołano Radę Miejską, funkcjonował również Sąd Miejski. Na przełomie XV i XVI wieku nastąpił najbardziej intensywny rozwój gospodarczo-handlowy miasta, na co wpływ miały przede wszystkim branże piwowarska i szewska. W związku z rosnącą popularnością wareckiego piwa, w 1478 roku książę

mazowiecki Bolesław V nadał miastu przywilej zastrzegający wyłączność dostaw tamtejszego złotego trunku na swój dwór i sprzedaży w piwnicy warszawskiego ratusza. W XVI wieku Warka była drugim co do wielkości ośrodkiem piwowarskim w Księstwie Mazowieckim, w tamtym okresie miasto zamieszkiwało 30 piwowarów. Wybuchające w XVII wieku konflikty w dużym stopniu wstrzymały dalszy rozkwit gospodarczy Warki. Miasto ucierpiało dotkliwie podczas rokoszu Zebrzydowskiego (1606-1607) oraz potopu szwedzkiego (bitwa pod Warką w 1656 roku). Od 1795 roku Warka znajdowała się w granicach zaboru pruskiego, a od 1815 zaboru rosyjskiego. Miejscowa ludność aktywnie wspierała zrywy powstańcze w 1830 roku (powstanie listopadowe) oraz w 1863 roku (powstanie styczniowe), co wiązało się z późniejszymi represjami ze strony zaborców rosyjskich. W II połowie XIX wieku nastąpiło ponowne ożywienie gospodarcze miasta. Zakładano nowe działalności rzemieślnicze, powstawały mniejsze obiekty przemysłowe. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, w 1934 roku Warka uzyskała połączenie kolejowe z Krakowem i Warszawą. Podczas II Wojny Światowej Warka poniosła ogromne straty społeczne i infrastrukturalne. W czasie okupacji hitlerowcy zamordowali wielu mieszkańców, natomiast w wyniku walk wyzwoleńczych 1945 roku miasto zostało niemal doszczętnie zniszczone. Po zakończeniu konfliktu przystąpiono do odbudowy miasta. W drugiej połowie XX wieku powstały nowe zakłady przemysłowe, rozbudowano kompleks browaru oraz zelektryfikowano linię kolejową. Z Warką związanych jest wiele postaci historycznych: Kazimierz Pułaski, Jędrzej Święcicki, Adam Jarzębski, Piotr Wysocki czy Władysław Matlakowski.

Na obszarze Gminy Warka znajdują się 22 obiekty lub zespoły obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków. Ponadto prowadzona jest Gminna Ewidencja Zabytków. Obejmuje 123 zabytki nieruchome (kapliczki, budynki, elementy zabudowy, cmentarze, krzyże) oraz 138 stanowisk archeologicznych w postaci śladów osadnictwa i osad.

Gminę Warka charakteryzują wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowo-kulturalne, które odznaczają się występowaniem dużej ilości obszarów cennych przyrodniczo (w tym obszarów chronionych) oraz zabytków w postaci założeń pałacowo-parkowych, w większości zaadaptowanych na funkcje usługowe (komercyjne centra konferencyjno-bankietowe lub obiekty wykorzystywane do realizacji gminnych zadań z zakresu kultury i oświaty).

W związku z tym, na obszarze Gminy stwierdza się potencjał związany z rozwojem turystyki aktywnej, której założenia opierają się na kontakcie z przyrodą. Położenie Gminy w dolinach Wisły i Pilicy sprawia, że bardzo popularną aktywnością jest turystyka kajakowa, spływy kajakowe organizowane są na trasie Budy Michałowskie-Warka. W granicach Gminy zlokalizowane są cztery szlaki turystyczne (3 pisze i 1 rowerowy), których przystankami są najważniejsze obiekty przyrodnicze i zabytkowe obszaru. Należy również zwrócić uwagę na tradycje sadownicze i browarnicze Gminy Warka, które wpływają na atrakcyjność turystyczną obszaru. Najpopularniejszym produktem sadowniczym regionu są Jabłka Grójeckie. Na tą markę składa się 27 odmian jabłek i ich sportów, spośród których najważniejsze to: Gala, Gloster, Jonagold, Golden Delicious, Red Jonaprince oraz Ligol. Swoje wyjątkowe walory Jabłka Grójeckie zawdzięczają unikalnym warunkom glebowym i klimatycznym grójecczyzny, gdzie panuje szczególny mikroklimat, odznaczający się niskimi temperaturami w nocy, w okresie poprzedzającym

zbiór owoców. W 2011 roku Jabłka Grójeckie zostały wpisane do unijnego rejestru jako Chronione Oznaczenie Geograficzne (ChOG/PGI). Na terenie Gminy Warka funkcjonuje Szlak Jabłkowy w Największym Sadzie Europy – www.szlakjablkowy.eu który scala podmioty turystyczne i promujące dobro regionu jakim jest jabłko. Branża piwowarska w Gminie Warka jest rozpoznawalna w całym kraju przede wszystkim dzięki funkcjonującemu od 1968 roku Browarowi Warka. Obecnie browar wytwarza rocznie ok. 3,5 mln hektolitrów piwa i jest jednym z największych browarów przemysłowych w Polsce. Ponadto w mieście funkcjonuje powstały w 2016 roku browar rzemieślniczy BroWarka. Kultywując tradycję i wprowadzając nowe trendy w piwowarstwie, w browarze tworzy się piwa górnej fermentacji. Praktykowane od stuleci branża sadownicza i browarnicza są istotnym elementem budującym tożsamość lokalną mieszkańców Gminy Warka.

CZĘŚĆ 2: DIAGNOZA SYTUACJI GOSPODARCZEJ GMINY

2.1. Gospodarka lokalna i rynek pracy

Gospodarka lokalna Gminy Warka w wysokim stopniu opiera się na produkcji rolniczej. Według przeprowadzonego w 2020 roku Powszechnego Spisu Rolnego w gospodarstwach rolnych pracowało 4227 mieszkańców Gminy Warka, co w tamtym roku stanowiło 21,8% ludności. Większość stanowią gospodarstwa o powierzchni 5-15 ha, są to najczęściej gospodarstwa indywidualne. Wśród rodzajów działalności rolniczej zdecydowanie najbardziej popularną jest produkcja roślinna, w której przede wszystkim dominuje działalność sadownicza. Łączna liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w 2021 roku w REGON w Gminie Warka wyniosła 1889, na przestrzeni lat 2017-2021 nastąpił wzrost tychże podmiotów o 260. Należy wskazać, że udział zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w Gminie Warka we wszystkich zarejestrowanych podmiotach powiatu grójeckiego jest wysoki i wynosi 18,6%. Wśród wszystkich gmin powiatu grójeckiego, wyższy udział występuje jedynie w Gminie i Mieście Grójec (39%).

Tab. 7 Zmiany liczby podmiotów gospodarczych w powiecie grójeckim w latach 2017-2021

JST	2017		2021		zmiana liczby zarejestrowanych podmiotów w okresie 2017-2021
	liczba zarejestrowanych podmiotów w REGON	odsetek w powiecie	liczba zarejestrowanych podmiotów w REGON	odsetek w powiecie	
Powiat grójecki	9 006	100,0%	10 130	100,0%	1 124
Warka	1 629	18,1%	1 889	18,6%	260
Belsk Duży	481	5,3%	552	5,4%	71
Błędów	547	6,1%	611	6,0%	64
Chynów	720	8,0%	853	8,4%	133
Goszczyn	183	2,0%	205	2,0%	22
Grójec	3 614	40,1%	3 953	39,0%	339
Jasieniec	337	3,7%	411	4,1%	74
Mogielnica	537	6,0%	607	6,0%	70
Nowe Miasto nad Pilicą	566	6,3%	588	5,8%	22
Pniewy	392	4,4%	461	4,6%	69

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Do największych przedsiębiorstw zlokalizowanych w granicach Gminy Warka należą m.in.:

- Warwin S.A. (Warka) – wyroby winiarskie, koncentraty owocowe
- Browar w Warce, Grupa Żywiec (Warka) – produkty piwne;
- Deltima – logistyka dla firm
- Prima Group, (Piaseczno) – działalność sadownicza;
- Grupy Producentów Owoców: Twój Owoc, Grupa Konary
- Klondaik, Janusz Lipka (Warka) – branża deweloperska;
- Geyer & Hosaja Sp. z o.o. (Warka) – wyroby gumowe;

- P.P.H. AGROPAK (Warka) – producent opakowań na owoce i warzywa;
- Mazowieckie Centrum Maszyn Sadowniczych (Warka) – sprzęt rolniczy;
- KRÓLIK Wiesław Królik (Warka) – sprzęt rolniczy.

Wśród podmiotów gospodarczych działających na terenie Gminy Warka, najwięcej realizuje swoją działalność w sekcji handlu hurtowego i detalicznego; naprawy pojazdów samochodowych, włączając motocykle (534 podmioty), w mniejszym stopniu działalność przedsiębiorstw realizowana jest w sektorze budownictwa (176 podmiotów) oraz przetwórstwa przemysłowego (162 podmioty). Pełną strukturę ukazano w tabeli poniżej.

Tab. 8 Podmioty gospodarcze działające na terenie Gminy Warka w 2021 r. według sekcji PKD

SEKCJE PKD 2007	Liczba podmiotów	Udział
SEKCJA G Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	534	28%
SEKCJA C Przetwórstwo przemysłowe	162	9%
SEKCJA F Budownictwo	176	9%
SEKCJA M Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	144	8%
SEKCJA S i T Pozostała działalność usługowa	147	8%
SEKCJA H Transport i gospodarka magazynowa	127	7%
SEKCJA N Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	117	6%
SEKCJA I Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	75	4%
SEKCJA L Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	74	4%
SEKCJA P Edukacja	78	4%
SEKCJA J Informacja i komunikacja	61	3%
SEKCJA Q Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	62	3%
SEKCJA A Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	38	2%
SEKCJA K Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	37	2%
SEKCJA R Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	32	2%
SEKCJA O Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	14	1%
SEKCJA B Górnictwo i wydobywanie	1	0%
SEKCJA D Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	1	0%
SEKCJA E Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	8	0%
SEKCJA U Organizacje i zespoły eksterytorialne	0	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Poniższy wykres przedstawia liczbę podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w Gminie Warka na tle powiatu grójeckiego i województwa mazowieckiego. Odczytać z niego można, że średnia gminna jest wyraźnie niższa od średniej wojewódzkiej i na podobnym poziomie co średnia powiatowa. Należy jednak zaznaczyć, że w skład średniej wojewódzkiej wchodzą przedsiębiorstwa największego ośrodka gospodarczego kraju – Warszawy, co zdecydowanie zawyża średnią.

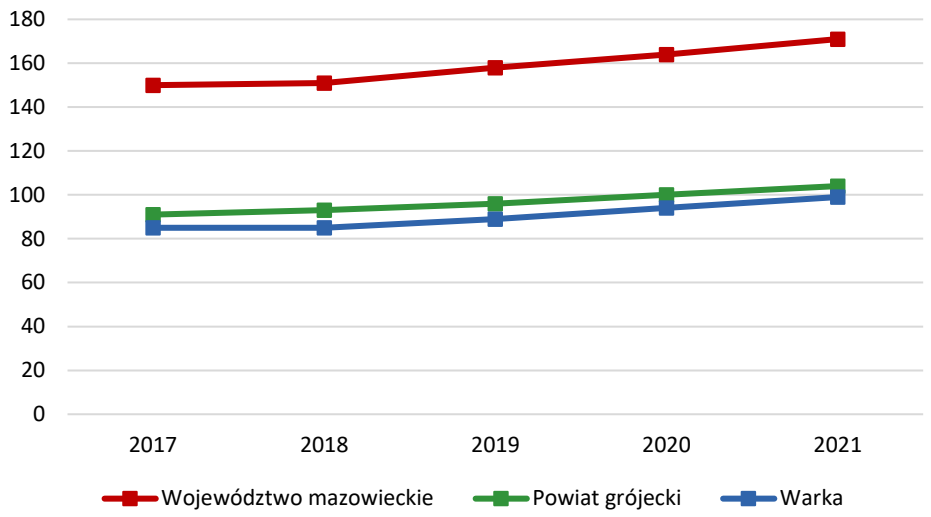

Ryc. 12 Liczba podmiotów zarejestrowanych w REGON w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w Gminie Warka na tle powiatu i województwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na tle grupy porównawczej gmin powiatu grójeckiego w tej samej dziedzinie Gmina Warka zajmuje drugie miejsce wyprzedzając inne Gminy o dominującej funkcji rolniczej: Belsk Duży, Błędów, Chynów, Goszczyn, Pniewy, Mogielnica, Jasieniec oraz Nowe Miasto nad Pilicą. W zestawieniu zauważalnie przoduje Gmina miejsko-wiejska Grójec.

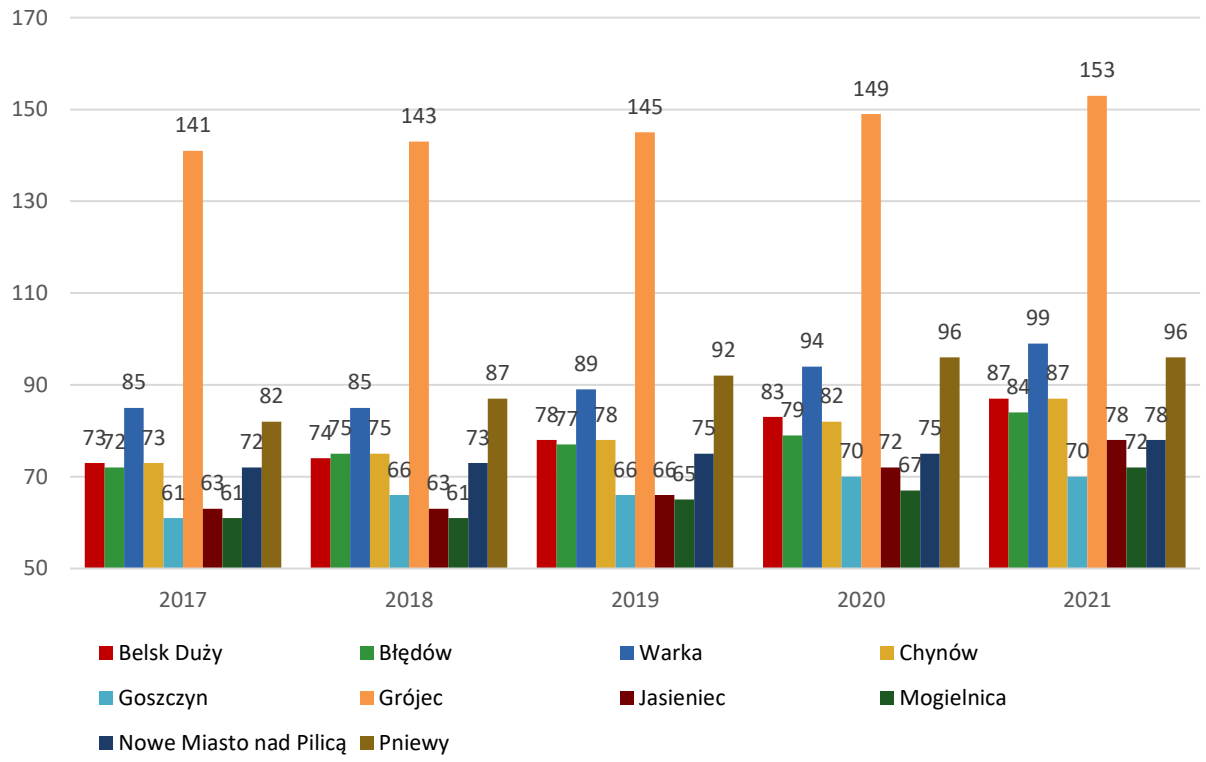

Ryc. 13 Liczba podmiotów zarejestrowanych w REGON w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w Gminie Warka na tle gmin powiatu grójeckiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Poniższe przedstawienie graficzne ukazuje porównanie liczbowe podmiotów gospodarczych nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych w REGON w Gminie Warka w latach 2017-2021. W analizowanym okresie rokrocznie odnotowywano dodatni bilans podmiotów (większą ilość podmiotów w danym roku zarejestrowano, aniżeli wyrejestrowano), od 2018 roku zauważalna jest powiększająca się różnica w tym zakresie. Ponadto w 2021 roku liczba nowo zarejestrowanych podmiotów (182) była najwyższa na przestrzeni analizowanego okresu.

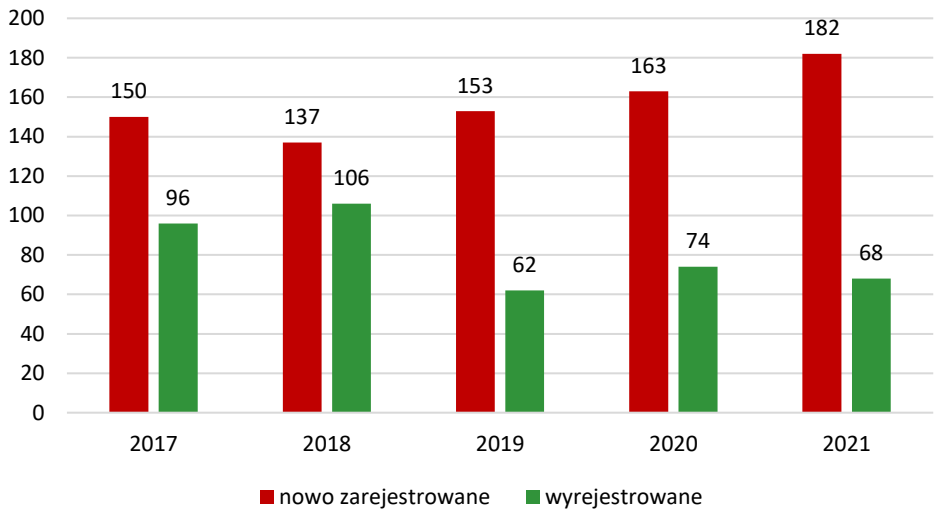

Ryc. 14 Porównanie liczby podmiotów nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych z rejestru REGON w Gminie Warka w latach 2017-2021
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Kondycja gospodarki lokalnej ma bezpośredni wpływ na dynamikę rozwoju rynku pracy na obszarze danej Gminy. Na poniższym wykresie przedstawiono kształtowanie się udziału bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, zamieszkujących Gminę Warka w latach 2017-2021, na tle powiatu grójeckiego i województwa mazowieckiego. Dane wskazują na wyższy udział bezrobotnych w Gminie, aniżeli średnia powiatowa. Warto zaznaczyć jednak, że od 2017 roku trwa tendencja spadkowa, która została okresowo wstrzymana przez wybuchłą na początku 2020 roku pandemię koronawirusa. Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarze Gminy Warka spada, co jest pozytywnym zjawiskiem społecznym i gospodarczym.

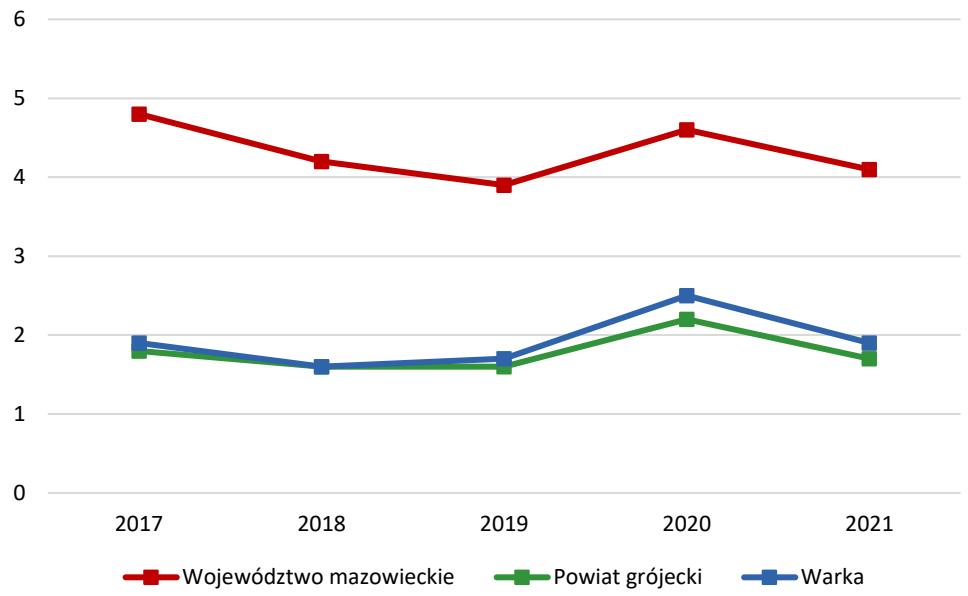

Ryc. 15 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Gminie Warka na tle powiatu i województwa
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W związku z wyżej opisanym profilem gospodarczym Gminy Warka, w jej granicach zawodami deficytowymi są:

- ogrodnicy i sadownicy;
- pracownicy fizyczni w produkcji i pracach prostych;
- gospodarze obiektów, portierzy, woźni i dozorcy.

Ponadto ogłoszenia o pracę w Gminie skierowane są również do pracowników ochrony zdrowia, nauczycieli, kosmetyczek, pracowników przetwórstwa spożywczego, rolników, hodowców i pracowników branży budowlanej. Poszukiwani są również chętni do pracy w transporcie i magazynowaniu.

2.2. Infrastruktura i środowisko

Infrastruktura drogowa i transport publiczny

Przez teren Gminy Warka przebiega 5,28 km dróg krajowych:

- Droga krajowa nr 79 (Warszawa-Bytom);

39,86 km dróg wojewódzkich:

- Droga wojewódzka nr 730 – łącząca drogę S7 z drogą krajową nr 48;
- Droga wojewódzka nr 731 – łącząca Potycz z Białobrzegami;

78,8 km dróg powiatowych, które stanowią ciągi komunikacyjne o relacjach: Wola Boglewska-Murowanka, Łychów-Wrociszew, Wola Boglewska-Palczew, Chynów-Nowa Wieś, Nowa Wieś-Lechanice, Laski-Kazimierków, Krześniaków-Wichradz, Warka-Chynów, Wola Chynowska-Podgórzyce, Krężel-Janów-Dębnowola, Dębnowola-Ostrołęka, Klonowa Wola-Borowe, Klonowa Wola-Przylot, Klonowa Wola-Stara Warka, Antoniówka-Stara Warka, Warka-Przylot,

Gośniewice-Piaseczno, Michałów-Niedabyl, Warka-Chynów ul. Gośniewska, Warka-Przylot ul. Turystyczna, Warka ul. Leśna, Warka ul. Obwodowa, Ciemieniewskiego, Ledóchowskiego;

115,02 km dróg gminnych, które stanowią ciągi komunikacyjne o relacjach: Biskupice Stare-dr. Gminy Warka (Przydróżek), Bończa-granica Gminy-(Daltrozów), droga przez wieś Branków, droga przez wieś Michałów Górny, droga przez wieś Michałów Dolny, droga przez wieś Palczew, droga przez wieś Lechanice, Wrociszew-Opożdżew, Warka-Wichradz, Nowa Wieś-Murowanka-Gośniewice, Gośniewice-Hornigi 1, Michalczew-granica Gminy-(Bronisławów), Warka-Prusy-Gąski, Piaseczno-Kalina, droga przez wieś Piaseczno 1, droga przez wieś Stara Warka, Nowa Ostrołęka-Nowa Pilica, Gąski-granica Gminy-Martynów, Klonowa Wola-Konary, droga przez wieś Konary, droga przez wieś Piaseczno 2, droga przez wieś Budy Opożdżewskie, a także 107 km dróg pozostałych.

Wśród dróg gminnych i pozostałych, długość dróg nieutwardzonych wynosi 96 km. Okresowy przegląd stanu dróg przeprowadzany jest w okresach rocznych i pięcioletnich.

Do najpilniejszych inwestycji w zakresie dróg i infrastruktury okołodrogowej należą:

2. W obrębie miasta Warka:
    - przebudowa ul. Wójtowskiej i parkingu PKP;
    - przebudowa parkingu PKP na ul. Kolejowej;
    - przebudowa i budowa ulic: Wichradzkiej (projekt i wykonanie – etap II), Parkowej (projekt i wykonanie), Fabrycznej (budowa – etap II), Baczyńskiego, Różanej, Konopnickiej, Orzeszkowej (etap II), Tęczowej;
    - przebudowy ulic w dzielnicy Winiary (Wołodyjowskiego, Zagłoby, Billewiczówny, Paska, Dereniowa, Dickensa, Skrzetuskiego, Baśniowa, Szafirowa, Malownicza, Piękna, Złota, Wyszyńskiego, Cicha, Potokowa, Dominikańska);
    - odwodnienie w rejonie ulic Wichradzkiej/Nowakowskiego;
    - budowa drogi gminnej 161105W ul. Grójecka - ul. Gośniewska;
3. Na pozostałym obszarze Gminy:
    - utwardzenie dróg gruntowych;
    - budowa dróg w obrębie wsi Gucin, Lechanice, Branków, Gośniewice, Hornigi o łącznej długości ok. 6 km.

W granicach Gminy Warka funkcjonują cztery przystanki kolejowe. Głównymi kierunkami destynacji są miasta Warszawa (26 kursów w ciągu dnia, średni czas dojazdu ok. 1 godz.), Radom (28 kursów w ciągu dnia, średni czas dojazdu ok. 50 min) oraz Kraków (22 kursy w ciągu dnia, średni czas dojazdu ok. 3 godz. 20 min.). Przewozy realizowane są przez Koleje Mazowieckie, Twoje Linie Kolejowe oraz PKP Intercity.

1. Przystanek kolejowy Warka Miasto (ulice Lotników i Nowakowskiego) – wyposażony w dwa jednokrawędziowe perony z dostępem do wiaduktu drogowego budowanego nad linią kolejową;

2. Stacja kolejowa Warka (ul. Kolejowa) – wyposażona w dwa perony (jednokrawędziowy oraz dwukrawędziowy), dworzec z kasami biletowymi, toaletą, bezpłatną siecią Wi-Fi, informacją dla podróżnych oraz poczekalnią;
3. Przystanek kolejowy Gośniewice – wyposażony w dwa jednokrawędziowe perony;
4. Przystanek kolejowy Michalczew – wyposażony w jeden dwukrawędziowy peron oraz dworzec z kasą biletową.

Usługi w zakresie publicznego transportu zbiorowego na obszarze Gminy Warka realizowane są odpłatnie przez Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej Sp. z o.o. w Grójcu, jedna z placówek przedsiębiorstwa zlokalizowana jest w mieście Warka (ul. Długa). Mapa schematyczna relacji PKS Grójec prezentuje się następująco:

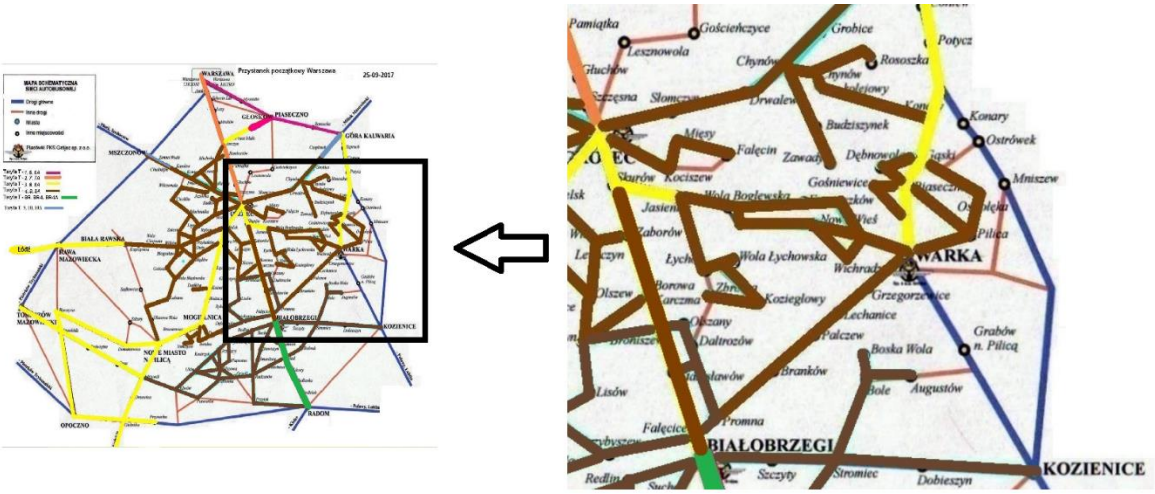

Ryc. 16 Mapa schematyczna sieci autobusowej PKS Sp. z o.o. w Grójcu
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKS Sp. z o.o. w Grójcu

Przystanki autobusowe obsługiwane przez PKS Grójec zlokalizowane są w następujących miejscowościach Gminy Warka:

- Warka (9 przystanków) – kursy realizowane są do miejscowości: Białobrzegi (7 kursów dziennie), Grójec (13 kursów dziennie) oraz Warszawa (16 kursów dziennie);
- Grzegorzewice (2 przystanki), Lechanice, Bończa, Zastruże, Michałów Dolny, Górny, Palczew, Branków – kursy realizowane są do miejscowości: Białobrzegi (7 kursów dziennie), Grójec (4 kursy dziennie), Warka (2 kursy dziennie);
- Laski (2 przystanki), Krześniaków, Nowa Wieś (2 przystanki), – kursy realizowane są do miejscowości: Białobrzegi (5 kursów dziennie), Grójec (13 kursów dziennie), Jasieniec (1 kurs dziennie), Warka (9 kursów dziennie);
- Murowanka – kursy realizowane są do miejscowości: Jasieniec (1 kurs dziennie);
- Gośniewice – kursy realizowane są do miejscowości: Grójec (4 kursy dziennie); Jasieniec (5 kursów dziennie), Zbrosza Duża (5 kursów dziennie);
- Piaseczno, Magierowa Wola, Konary, Dębnowola – kursy realizowane są do miejscowości: Warka (16 kursów dziennie), Warszawa (16 kursów dziennie);

Przewozy i odwozy dzieci do szkół na terenie Gminy Warka realizowane przez firmę przewozową wybraną w corocznym postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego.

Długość ścieżek rowerowych na terenie Gminy wynosi 8 km. Funkcjonują: zielony szlak rowerowy oraz 3 szlaki piesze (czerwony, zielony, czarny) Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego.

Urządzenia sieciowe

Podmiotem odpowiedzialnym za zaopatrywanie (pobór, dostarczanie, dystrybucja) w wodę oraz za działania z zakresu odprowadzania i oczyszczania ścieków na terenie Gminy Warka jest Zakład Usług Komunalnych Sp. z o.o. w Warce.

Długość sieci wodociągowej na terenie Gminy to 98,48 km. Pozyskiwanie zasobów wodnych zaspokajających potrzeby mieszkańców pochodzi z 7 ujęć wód podziemnych (12 studni) i odbywa się z pomocą sześciu stacji uzdatniania wody:

1. m. Pilica – maksymalny pobór wód w ilości: 22,5m3 /h, średnio 540 m3 /doba;
2. m. Piaseczno – maksymalny pobór wód w ilości: 25m3 /h, średnio 400m3 /doba;
3. m. Dębnowola – maksymalny pobór wód w ilości: 25m3 /h, średnio 360m3 /doba;
4. m. Gośniewice – maksymalny pobór wód w ilości: 30m3 /h, średnio 480m3 /doba;
5. m. Bończa – maksymalny pobór wód w ilości: 35m3 /h, średnio 616m3 /doba;
6. m. Warka – maksymalny pobór wód w ilości: 200 m3 /h, średnio 3000 m3 /doba.

Do inwestycji wodociągowych realizowanych i zaplanowanych na lata 2020-2023 przez Zakład Usług Komunalnych Sp. z o.o. w Warce należą:

- Budowa wodociągu w ul. Krawczyka, Błękitnej (spinka) D110 PCV (PE), długość 110 m (zrealizowano spięcie wodociągów);
- Wprowadzenia systemu zdalnego odczytu wodomierzy i związana z tym logistyka;
- Uruchomienie nowej studni głębinowej dla Warki – próby, badania, uruchomienie (studnia nr 8);
- Modernizacja stacji uzdatniania wody w Gośniewicach wraz ze studnią głębinową (zrealizowano modernizację studni głębinowej);
- Modernizacja stacji uzdatniania wody w Dębnowoli (zrealizowano);
- Modernizacja stacji uzdatniania wody w Piasecznie (zrealizowano);
- Modernizacja SUW i budowa sieci wodociągowej w Nowej Wsi, długość 3000 m;
- Budowa SUW i sieci wodociągowej w rejonie Konar i Magierowej Woli, długość 5000 m;
- Budowa sieci wodociągowej w rejonie Kaliny, długość 3000 m;
- Badania hydrogeologiczne, renowacja oraz przyłączenie zapasowej studni głębinowej do SUW w Warce.

Długość sieci kanalizacyjnej na terenie Gminy wynosi 111,17 km. Funkcjonują dwie oczyszczalnie ścieków, które przypisane mają przestrzenne systemy kanalizacyjne:

- Oczyszczalnia ścieków w Warce (przepustowość 13 400 m^3 na dobę), w ramach systemu kanalizacyjnego obsługuje miejscowości Warka, Stara Warka, Laski, Wichradz, Grzegorzewice;
- Oczyszczalnia ścieków w Konarach (przepustowość 250 m^3 na dobę), w ramach systemu kanalizacyjnego obsługuje miejscowości Konary, Magierowa Wola, Podgórzyce, Ostrówek, Przylot.

Na obszarze Gminy Warka wyznaczono aglomerację kanalizacyjną obejmującą miejscowości Warka, Stara Warka, Grzegorzewice, Gośniewice, Wichradz i Laski. Równoważna liczba mieszkańców (RLM) aglomeracji wynosi 33 247. Poziom skanalizowania aglomeracji wynosi 97,31%.

Do inwestycji kanalizacyjnych realizowanych i zaplanowanych na lata 2020-2023 przez Zakład Usług Komunalnych Sp. z o.o. w Warce należą:

- Modernizacja i rozbudowa przepływu 2;
- Budowa sieci kanalizacyjnej w ul. Reymonta (do ul. Bielańskiej), długość 200 m;
- Modernizacja stacji trafo w oczyszczalni ścieków w Warce;
- Modernizacja ciągu osadowego w oczyszczalni ścieków w Warce;
- Modernizacja oczyszczalni ścieków w Warce (koncepcja, stacja dozowania polielektrolitu, pompownia recylkulatu, kolektor tłoczny);
- Budowa sieci kanalizacyjnej w miejscowości Przylot, długość 4000 m;
- Budowa sieci kanalizacyjnej dla aglomeracji Dębnowola i Klonowa Wola, długość 10000 m;
- Budowa sieci kanalizacyjnej w rejonie Gośniewic, Michalczewa, Hornig, długość 13600 m;
- Budowa OŚ i sieci kanalizacyjnej dla aglomeracji Bończa, Michałów, Branków, długość 10000 m.

Miejscowościami podłączonymi do sieci gazowej w Gminie Warka są: Warka, Branków, Michalczew, Nowa Wieś, Palczew, Palczew-Parcela, Stara Warka, Wrociszew, Zastruże. Podmiotem odpowiedzialnym za zarządzanie siecią gazową jest Polska Spółka Gazownictwa Sp. z o.o.

Uchwałą NR LI/357/14 Rady Miejskiej w Warce z dnia 27 marca 2014 r. wprowadzono Założenia do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla Miasta i Gminy Warka – opracowane na lata 2014-2030. Zakres rzeczowy dokumentu obejmuje następujące zagadnienia:

- ocenę stanu aktualnego i przewidywanych zmian zapotrzebowania na ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe;
- przedsięwzięcia racjonalizujące użytkowanie ciepła, energii elektrycznej i paliw gazowych;
- możliwości wykorzystania istniejących nadwyżek i lokalnych zasobów paliw i energii, z uwzględnieniem skojarzonego wytwarzania ciepła i energii elektrycznej oraz zagospodarowania ciepła odpadowego z instalacji przemysłowych;

- możliwości stosowania środków poprawy efektywności energetycznej w rozumieniu ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o efektywności energetycznej;
- zakres współpracy z innymi Gminami.

Głównymi operatorami usług internetowych w Gminie Warka są firmy Orange, Netia, Warsoft, Interland.

Poniższy wykres prezentuje udział korzystających z instalacji sieciowych w Gminie Warka w 2020 roku na tle powiatu grójeckiego i województwa mazowieckiego. Wynika z niego, że Gmina jest w niskim stopniu zaopatrzona w sieć wodociągową (73,6%), jest to poziom niższy od średniej powiatowej (75,9%) i wojewódzkiej (90,7%). Spowodowane jest to faktem dużego rozproszenia zabudowy mieszkalnej na obszarach wiejskich Gminy. W zakresie sieci kanalizacyjnej udział korzystających z tego typu infrastruktury jest wyższy (63,2%), aniżeli poziom powiatowy (43,4%), lecz niższy niż wojewódzki (70,2%). Udział korzystających z instalacji gazowej w Gminie Warka jest niższy (32,9%) aniżeli udział powiatowy w tym zakresie (53,1%) oraz wojewódzki (55%).

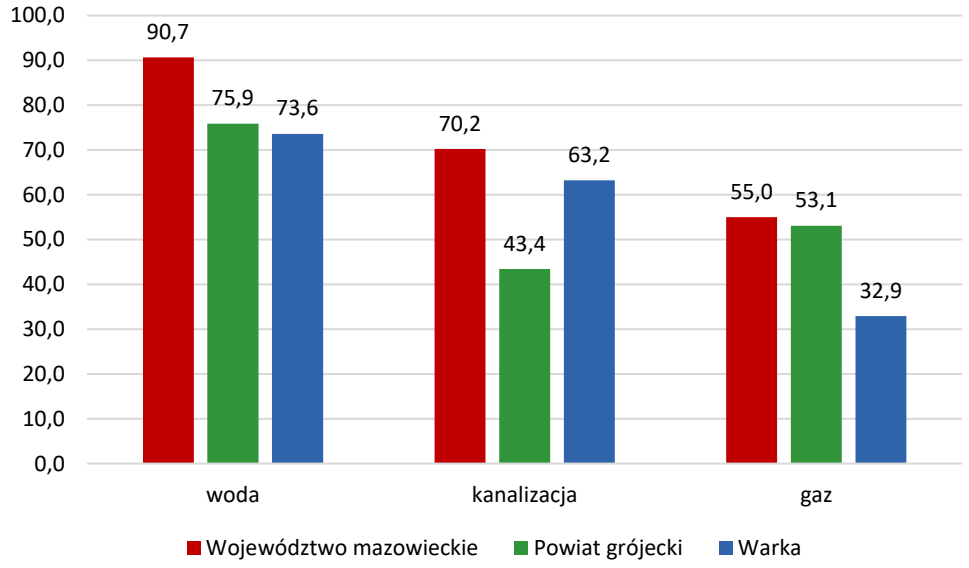

Ryc. 17 Udział korzystających z instalacji sieciowych w Gminie Warka w 2020 roku na tle powiatu i województwa
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na tle innych gmin powiatu grójeckiego Gmina Warka szóste miejsce w udziale wykorzystania sieci wodociągowej (za Gminami Grójec, Chynów, Nowe Miasto nad Pilicą, Belsk Duży oraz Mogielnica). W zakresie udziału wykorzystania sieci kanalizacyjnej Gmina Warka przoduje wśród gmin analizowanej grupy porównawczej, nieznacznie wyprzedzając Gminę i Miasto Grójec. Poziom zgazyfikowania Gminy Warka jest niemal najniższy w powiecie grójeckim, niższy udział korzystających z tego rodzaju instalacji występuje tylko w Mieście i Gminie Nowe Miasto nad Pilicą.

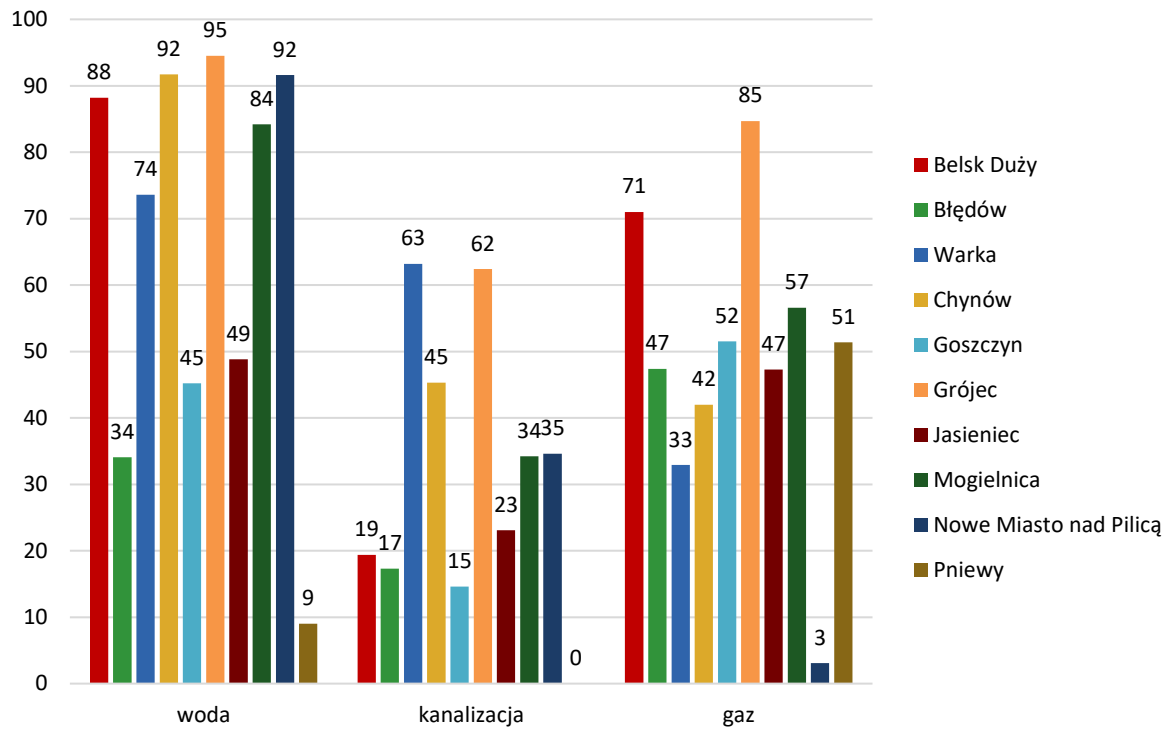

Ryc. 18 Udział korzystających z instalacji sieciowych w Gminie Warka w 2020 roku na tle gmin powiatu grójeckiego
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Gospodarka odpadami

Zgodnie z Ustawą z dnia 13 września 1996 roku o utrzymaniu czystości i porządku w Gminach, Gminy zapewniają czystość i porządek na swoim terenie i tworzą warunki niezbędne do ich utrzymania, a w szczególności tworzą warunki do wykonywania prac związanych z utrzymaniem czystości i porządku na terenie Gminy lub zapewniają wykonanie tych prac przez tworzenie odpowiednich jednostek organizacyjnych.

W wyniku przejęcia od 1 stycznia 2020 r. przez Gminę Warka obowiązków w zakresie gospodarki odpadami od Związku Międzygminnego NATURA, podmiotem odpowiedzialnym za odbiór, wywóz i zagospodarowanie odpadów komunalnych na terenie Gminy jest Zakład Usług Komunalnych w Warce Sp. z o.o.

Wywozy odpadów komunalnych w pięciu frakcjach realizowane są w następującej częstotliwości:

- zmieszane (niesegregowane) odpady komunalne:
    - zabudowa jednorodzinna nie rzadziej niż raz na dwa tygodnie;
    - zabudowa wielorodzinna nie rzadziej niż trzy razy w tygodniu.
- papier, tektura:
    - zabudowa jednorodzinna nie rzadziej niż raz w miesiącu;
    - zabudowa wielorodzinna nie rzadziej niż raz w tygodniu.
- tworzywa sztuczne, metale, opakowania wielomateriałowe:

  - zabudowa jednorodzinna nie rzadziej niż raz w miesiącu;
  - zabudowa wielorodzinna nie rzadziej niż raz w tygodniu.
- szkło:
  - zabudowa jednorodzinna nie rzadziej niż raz na kwartał;
  - zabudowa wielorodzinna nie rzadziej niż raz w miesiącu.
- bioodpady (od 01.04 do 31.10):
  - zabudowa jednorodzinna nie rzadziej niż raz na dwa tygodnie;
  - zabudowa wielorodzinna nie rzadziej niż raz w tygodniu.

W ramach prowadzenia gospodarki odpadami komunalnymi z nieruchomości niezamieszkałych, właściciele takich obiektów są zobowiązani do podpisania indywidualnych umów z firmami wpisanymi do Rejestru Działalności Regulowanej prowadzonego przez Burmistrza Gminy Warka.

Na obszarze Gminy funkcjonuje Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych zlokalizowany w Warce, ul Grójecka 24. W punkcie nieodpłatnie przyjmowane są odpady komunalne od właścicieli nieruchomości zamieszkałych na terenie Gminy Warka, którzy złożyli w Urzędzie Miejskim w Warce deklarację o wysokości opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi lub otrzymali decyzję określającą wysokość opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi.

W poniższej tabeli przedstawiony został stan gospodarki odpadami komunalnymi w granicach Międzygminnego Związku NATURA (lata 2017-2019) oraz na terenie Gminy Warka (lata 2020-2021).

Międzygminny Związek NATURA w analizowanych latach zrzeszał 8 gmin (Grójec, Warka, Belsk Duży, Błędów, Chynów, Goszczyn, Jasieniec, Promna) – przedstawione dane są zbiorcze i dotyczą wszystkich członków Związku. W latach 2017-2019 pomimo spadku łącznej liczby mieszkańców objętych systemem gospodarowania odpadami komunalnymi, stopniowo rosła łączna ilość zebranych odpadów komunalnych. Jednocześnie wzrastał udział odpadów segregowanych w łącznej ilości odpadów. Wymagany poziom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła poza 2019 rokiem był zachowywany. We wszystkich latach analizowanego okresu uzyskiwano minimalny poziom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami odpadów budowlanych i rozbiórkowych, w tym okresie nie przekraczano poziomu ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji, przekazywanych do składowania.

W latach 2020-2021, po przejęciu przez Gminę Warka obowiązków zarządzania systemem gospodarowania odpadami komunalnymi, liczba mieszkańców objętych systemem wzrosła. Jednocześnie zwiększyła się łączna ilość zebranych odpadów komunalnych, w tym udział odpadów segregowanych w łącznej ilości odpadów. W analizowanym okresie poziom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia papieru, metali, tworzy sztucznych i szkła nie był osiągany. W roku 2020 utrzymywano poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania.

Tab. 9 Stan gospodarki odpadami w Międzygminnym Związku NATURA i Gminie Warka w latach 2016-2021

		2017	2018	2019	2020	2021
Liczba mieszkańców objętych systemem gospodarowania odpadami komunalnymi (os.)		74 223	73 422	72 410	16 987	17 229
Łączna ilość zebranych odpadów komunalnych (Mg), w tym:		24 444,95	27 981,63	28 843,35	6 226,33	6 728,40
zmieszane		*21 321,18*	*20 984,81*	*20 147,72*	*5 062,12*	*4 926,34*
segregowane		*3 123,77*	*6 996,82*	*8 695,63*	*1 164,21*	*1 802,06*
Udział odpadów segregowanych w łącznej ilości odpadów		13%	25%	30%	19%	27%
Ilość zebranych odpadów na mieszkańca		0,33	0,38	0,40	0,37	0,39
Poziom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła (%)	Gmina	24,6	38,4	33,22	31,12	9,4
	wymagany	20	30	40	50	20
Poziom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami odpadów budowlanych i rozbiórkowych (%)	Gmina	92,59	50	64,46	nie dotyczy	nie dotyczy
	wymagany	45	50	60	70	b.d.
Poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania (%)	Gmina	44,94	38,04	35,05	15,9	19,15
	wymagany	<45	<40	<40	<35	b.d.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań.

W 2021 roku Gmina Warka zawarła umowę z Zakładem Usług Komunalnych w Warce Sp. z o.o. na wykonanie zadania na okres jednoroczny „Utrzymanie komunalne na terenie Miasta i Gminy Warka". Działania w ramach zadania dotyczyły prac konserwacyjnych i zachowania czystości mienia komunalnego Gminy.

Pozostała działalność w zakresie ochrony środowiska

W latach 2018-2021 na obszarze Gminy Warka obowiązywał Program Ochrony Środowiska. Do najważniejszych celów realizacyjnych Programu zalicza się:

- ograniczenie możliwości lokalizacji w pobliżu zabudowy mieszkaniowej nowych oraz rozbudowy istniejących obiektów uciążliwych, w tym mogących potencjalnie negatywnie oddziaływać na środowisko takich jak m.in.: fermy wielkopowierzchniowe lub zakłady przetwarzania odpadów przemysłowych;
- zakaz lokalizacji nowych oraz rozbudowy istniejących obiektów uciążliwych, tj. powodujących przekroczenia ustalonych przepisami odrębnymi standardów jakości środowiska;
- ograniczanie rozpraszania zabudowy poprzez wskazanie terenów jej rozwoju, w pierwszej kolejności w granicach wykształconych już pasów i skupisk zabudowy lub w ich sąsiedztwie;
- wypełnianie wolnych enklaw w pasmach istniejącej zabudowy zagrodowej i mieszkaniowej jednorodzinnej w celu odpowiedniego wykorzystania terenów już zurbanizowanych i stworzenia większej ich zwartości przestrzennej;

- wyposażanie terenów zabudowy mieszkaniowej co najmniej w sieci elektroenergetyczne i wodociągowe, a strefy koncentracji zabudowy mieszkaniowej – także w sieci kanalizacji sanitarnej i deszczowej;
- propagowanie odnawialnych źródeł energii;
- rekomendowanie stopniowego ograniczania wykorzystywania węgla kamiennego jako głównego nośnika energii cieplnej stosowanego do ogrzewania budynków mieszkalnych.

Do najważniejszych decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach wydanych na terenie Gminy Warka w ostatnich latach należą:

- decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach z dnia 25.09.2020 r. dla przedsięwzięcia pn.: „Budowa stacji bazowej telefonii komórkowej P4 zlokalizowanej na działce o nr ewidencyjnym 43, obręb 0035 Pilica, gm. Warka”;
- decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach z dnia 11.12.2020 r. dla przedsięwzięcia pn.: „Budowa drogi wojewódzkiej nr 730 w Warce”;
- decyzja zmieniająca z dnia 05.11.2021 r. dla przedsięwzięcia pn.: „Budowa telekomunikacyjnego obiektu budowlanego sieci T- MOBILE, na działce nr ewidencyjny 251 w miejscowości Branków, gm. Warka”;

W granicach Gminy Warka występują obiekty, których elementy składają się z materiałów azbestowych. W związku z tym wprowadzono Program usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Warka na lata 2014-2032. Do podstawowych założeń Programu zalicza się:

1. Inwentaryzację wyrobów zawierających azbest określającą ich rzeczywistą ilość i lokalizację oraz systematyczną aktualizację bazy danych;
2. Zwiększenie tempa prac mających na celu usunięcie wyrobów zawierających azbest:
    - z budynków użyteczności publicznej, np. szkół, jednostek straży pożarnej oraz placów i dróg (często utwardzanych azbestem), a także innych nieruchomości należących do Gminy;
    - z zabudowań domowych i gospodarskich oraz z terenów nieruchomości osób prywatnych poprzez merytoryczne i finansowe wsparcie mieszkańców w tym zakresie.
3. Organizację demontażu i wywiezienia materiałów zawierających azbest z terenu Gminy na składowisko odpadów;
4. Przeprowadzenie szkoleń w celu edukacji lokalnej społeczności w zakresie szkodliwego wpływu azbestu na stan zdrowia ludzkiego oraz wytycznych obowiązujących podczas bezpiecznego postępowania, usuwania i utylizacji wyrobów zawierających azbest;
5. Finansowanie Programu poprzez:
    - przeznaczenie środków z budżetu Gminy;
    - pozyskanie funduszy ze źródeł zewnętrznych.
6. Prowadzenie monitoringu bieżącej realizacji Programu oraz okresowe sprawozdanie z jego realizacji władzom samorządu terytorialnego i mieszkańcom.

7. Aktualizowanie Programu.

Według Bazy Azbestowej prowadzonej na potrzeby realizacji Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032, obecnie (do końca października 2022 roku) na terenie Gminy Warka zinwentaryzowano 15.975.813 kg materiałów azbestowych i unieszkodliwiono 605.582 kg.

Gmina Warka prowadzi ewidencję źródeł ciepła. Wnioskować z niej można, że w 2021 roku dominującym źródłem ciepła były źródła stałe – 7 136 źródeł, następną liczną grupą były źródła gazowe - 408. Rzadziej korzystano z energii elektrycznej – 71 oraz pieców olejowych – 48. Pompy ciepła oraz kolektory społeczne charakteryzują się najniższym udziałem wykorzystania.. W 2021 dokonano rozbudowy sieci ciepłowniczej w mieście Warka, do sieci podłączono m.in. budynek Centrum Sportu i Rekreacji.

Tab. 10 Ewidencja źródeł ciepła w Gminie Warka w 2021 roku

Wyszczególnienie źródeł ciepła na podstawie przeprowadzonej ewidencji:	Liczba źródeł ciepła w Gminie
Stałe (węgiel, miał, ekogroszek)	7136
Gaz	408
Energia elektryczna	71
Sieć cieplna	12
Olejowe	48
Kolektory słoneczne	38
Pompa ciepła	26

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy w Warce.

W ramach wparcia mieszkańców w zakresie wymiany źródeł ciepła, Gmina Warka realizuje ogólnopolski program „Czyste powietrze". Program dotyczy dofinansowania wymiany starych i nieefektywnych źródeł ciepła na paliwo stałe na nowoczesne źródła ciepła spełniające najwyższe normy, oraz przeprowadzenia niezbędnych prac termomodernizacyjnych budynku.

Na terenie Gminy Warka zlokalizowane są 3 czujniki jakości powietrza zlokalizowane na budynkach Ochotniczej Straży Pożarnej w Warce, Liceum Ogólnokształcącego w Warce oraz Publicznej Szkoły Podstawowej nr 2 w Warce. Roczne raporty poziomów pyłów zawieszonych PM 2,5 i PM 10 z czujników wskazują na przekraczanie umiarkowanych poziomów w miesiącach jesiennych i zimowych (październik, listopad, grudzień, styczeń, luty).

Założenia polityki przestrzennej przedstawione w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania przestrzennego Gminy Warka przewiduje lokalizację urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 100 kW, wykorzystujących m.in. energię otrzymywaną z biomasy, biogazu (w tym odgazowywanie odpadów), energię geotermalną, energię promieniowania słonecznego są tereny: obiektów produkcyjnych, składów, magazynów i usług (PU), obiektów produkcyjnych, składów i magazynów (P) oraz położone w granicach miasta Warka tereny infrastruktury technicznej (I) – istniejących: składowiska odpadów oraz oczyszczalni ścieków. Nie przewiduje się w obszarze Gminy lokalizacji elektrowni wiatrowych w rozumieniu przepisów odrębnych dotyczących inwestycji w zakresie elektrowni

wiatrowych oraz innych urządzeń wytwarzających energię z energii wiatru o mocy przekraczającej 100 kW.

Realizacja ww. urządzeń nie może powodować ograniczeń w zabudowie, zagospodarowaniu i użytkowaniu terenu poza obszarem, na którym będą lokalizowane.

Granicami stref ochronnych związanych z ograniczeniami w zabudowie, zagospodarowaniu i użytkowaniu terenu związanych z lokalizacją urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 100 kW są granice terenów, na których urządzenia te będą rozmieszczone.

W opracowywanych planach miejscowych zaleca się ustalenie warunków lokalizacji oraz dopuszczalnej wielkości urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii.

Najbliższymi przedsięwzięciami rozwojowymi OZE na terenie Gminy Warka są planowane prace termomodernizacyjne na budynkach oświatowych w Gminie.

2.3. Stan finansów samorządowych

Wykonanie budżetu

W latach 2017-2021 dochody budżetu Gminy Warka regularnie rosły. Na przestrzeni analizowanych lat różnica dochodów wyniosła 42,7 mln.

Na poniższym wykresie przedstawiono dynamikę zmian średnich dochodów ogółem na 1 mieszkańca w Gminie Warka na tle województwa mazowieckiego i powiatu grójeckiego w latach 2017-2021. Zauważyć można, że we wszystkich analizowanych jednostkach średnie dochody na 1 mieszkańca Gminy systematycznie rosły. Należy jednak wskazać, że na przestrzeni analizowanego okresu, wskaźnik ten był niższy dla Gminy Warka aniżeli średnia powiatowa i wojewódzka.

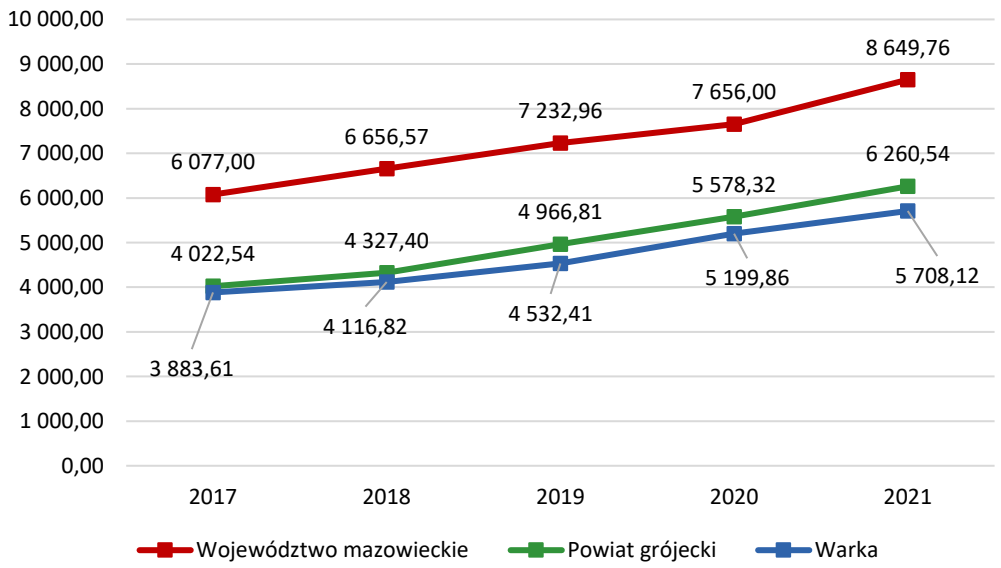

Ryc. 19 Dochody ogółem na 1 mieszkańca w Gminie Warka na tle powiatu i województwa w latach 2017-2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Największy udział wśród dochodów ogółem Gminy stanowią dochody bieżące. W latach 2017-2021 stanowiły one średnio 94% dochodów budżetowych, poza nieznacznymi wzrostami w latach 2018-2019 (ok. 95%), udział dochodów bieżących w dochodach ogółem utrzymywał się na stałym poziomie i wynosił ok. 93%. Poza środkami finansowymi pochodzącymi z subwencji ogólnej oraz dotacji i środków przeznaczonych na cele bieżące, znaczną rolę w formowaniu regularnego wzrostu dochodów ogółem stanowią środki pochodzące z pozostałych dochodów bieżących w tym z podatku od nieruchomości.

Jednocześnie w okresie 2017-2021 wzrastały wydatki bieżące Gminy Warka. Na przestrzeni analizowanych lat różnica wydatków bieżących wyniosła ponad 32,4 mln zł. Tendencja ta jest zjawiskiem naturalnym, jednak ważne jest, aby wzrost wydatków bieżących był współmierny do wzrostu uzyskiwanych dochodów bieżących.

W latach 2017-2021 nadwyżka operacyjna wynosiła średnio 6.159.072,99 zł, w 2021 roku jej wysokość wyniosła 9.438.051,71 zł i stanowiła 8,64% dochodów ogółem.

Na przestrzeni lat 2017-2021 średnia kwota długu Gminy Warka wyniosła 15.209.078,67 zł, w analizowanym okresie nastąpiła tendencja spadkowa w zakresie wysokości długu Gminy (16.005.999,05 zł w 2017 r., 15.343.581,82 w 2021 r.) Ujemny wynik budżetu wystąpił w 2016 roku (-1.497.103,40 zł) oraz w 2018 roku (-281.921,14 zł), co spowodowane było wzmożeniem wydatków majątkowych. Należy jednak wskazać, że w następnych latach wynik budżetu regularnie wzrastał, w 2021 roku osiągając poziom 9.518.139,90 zł.

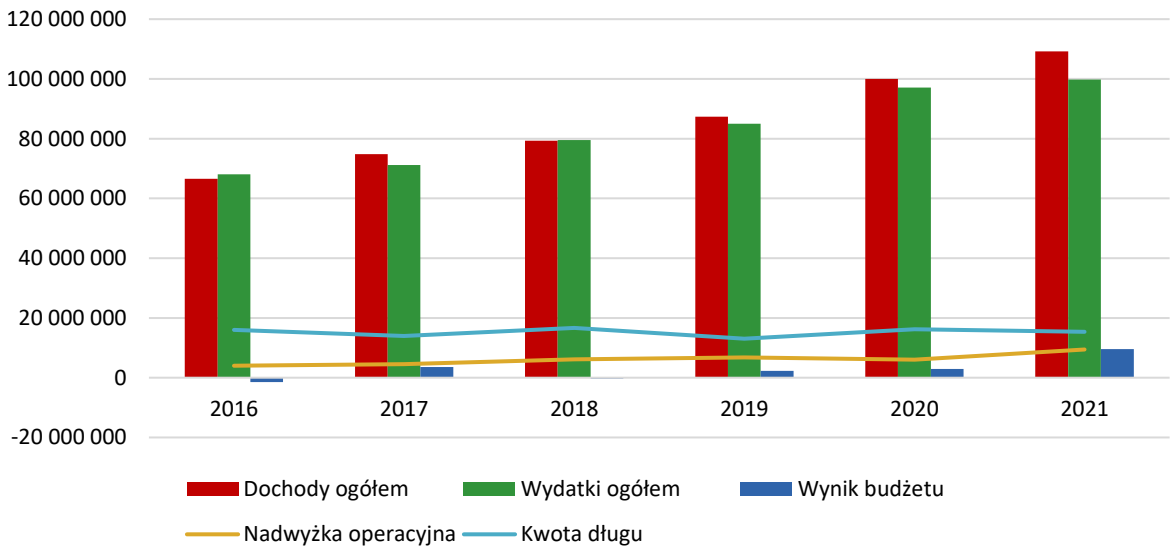

Ryc. 20 Wykonanie budżetu Gminy Warka w latach 2017-2021
Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych.

Struktura dochodów i wydatków

Wśród dochodów budżetowych jednostek samorządu terytorialnego wyróżnia się:

- dochody własne;
- subwencję ogólną;
- dotacje celowe z budżetu państwa.

Najważniejszą składową budżetu Gminy są dochody własne, obejmujące przede wszystkim wpływy z podatków i opłat lokalnych. Dochody własne są kluczowe dla Gminy, bowiem Gmina może wpływać na ich wysokość – m.in. poprzez określanie stawek podatkowych, wprowadzanie ulg i zwolnień czy umarzanie należności. Dzięki temu jednostka samorządowa może oddziaływać na lokalne podmioty gospodarcze, a tym samym kreować miejscową gospodarkę.

Poniższy wykres prezentuje strukturę dochodów Gminy Warka w latach 2017-2021. Zauważyć można, że największy udział wśród dochodów stanowią wpływy z dotacji (w analizowanym okresie wzrost z 31% do 34%). Na drugim miejscu wśród dochodów znajdują się dochody własne bez PIT i CIT. Mniejszy udział dochodowy dotyczy subwencji oraz udziału w podatkach centralnych.

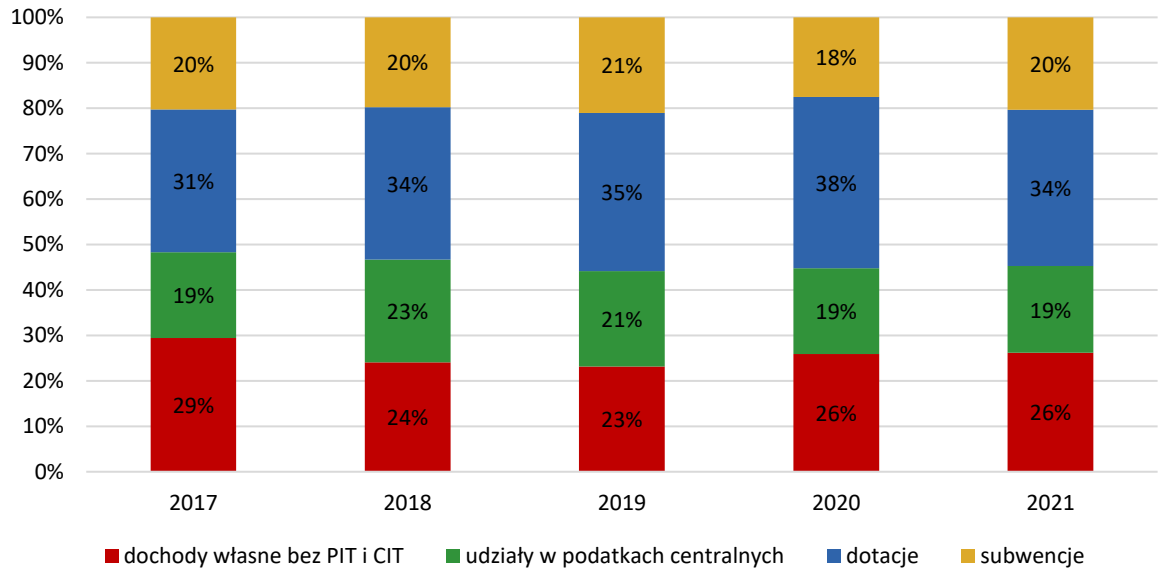

Ryc. 21 Struktura dochodów Gminy Warka w latach 2017-2021
Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych.

Na dochody podatkowe samorządu gminnego składają się podatki lokalne i udziały w podatkach centralnych należnych tym podmiotom. W Gminie Warka w latach 2017-2021 największy udział wśród dochodów podatkowych stanowiły udziały w podatku dochodowym od osób fizycznych (PIT), podatek od nieruchomości, oraz podatek od czynności cywilnoprawnych. Należy wskazać, że pomimo rozwiniętej funkcji rolniczej Gminy Warka, dochody pochodzące z podatku rolnego (stawki podatku maksymalne) utrzymywały się na stałym poziomie i były w analizowanym okresie kilkunastokrotnie mniejsze od dochodów z udziału w podatkach centralnych. W analizowanym okresie kwoty udziału w PIT i CIT dynamicznie wzrastały (PIT wzrost o 5.798.710,00 zł, CIT wzrost o 982.090,75). Warto mieć na uwadze, iż zasady naliczania kwot PIT oraz CIT uległy zmianie, w związku z tym ich udział w przyszłości ulegnie zmniejszeniu.

Tab. 11 Dochody podatkowe Gminy Warka w latach 2017-2021

	2017	2018	2019	2020	2021
PIT	13 796 867,00	15 579 735,00	17 090 755,00	17 197 709,00	19 595 577,00
CIT	302 316,51	2 371 677,62	1 241 589,37	1 688 095,10	1 284 407,26
podatek rolny	1 364 945,47	1 347 893,29	1 405 699,12	1 481 693,21	1 458 991,17
podatek od nieruchomości	9 729 007,22	9 924 356,65	10 567 213,10	11 336 506,65	11 582 310,46
podatek leśny	76 385,47	80 014,64	78 879,68	80 597,97	80 565,86
podatek od środków transportowych	945 244,98	865 945,15	918 933,00	865 259,08	920 085,46
karta podatkowa	16 866,76	19 351,78	21 686,78	20 674,76	17 832,20
podatek od czynności cywilnoprawnych	1 084 983,84	1 058 244,28	937 877,91	1 045 862,00	2 044 800,34
wpływy z opłaty skarbowej	89 173,50	85 387,81	66 790,00	71 075,80	73 701,00
wpływy z opłaty eksploatacyjnej	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych.

Największą część dochodów z tytułu dotacji w 2021 roku stanowiły dochody na zadania zlecone dotyczące m.in. Programu Rodzina 500+ oraz świadczeń rodzinnych.

Na wydatki ogółem Gminy Warka składają się wydatki bieżące i wydatki majątkowe. W latach 2017-2021 wydatki ogółem systematycznie wzrastały (z 71.200.774,66 zł w 2017 roku do 99.735.194,68 zł w 2021 roku). Wydatki bieżące w 2017 r. wynosiły 65.716.811,71 zł (92,3% wydatków ogółem), a w 2021 roku wyniosły 92.911.475,15 zł. (93,2% wydatków ogółem). Wydatki majątkowe w 2017 roku wyniosły 7.582.772,22 zł (7,7% wydatków ogółem), a w 2021 roku 6.823.719,53 zł (6,8% wydatków ogółem).

Biorąc pod uwagę podział wydatków według działów klasyfikacji budżetowej, udziały w 2017 i 2021 roku przypadały w działach:

- oświata i wychowanie – 33,4% (2017 r.), 31,8% (2021 r.);
- rodzina – 28,1% (2017 r.), 24,7% (2021 r.);
- transport i łączność – 7,5% (2017 r.), 7,7% (2021 r.);
- administracja publiczna – 8,3% (2017 r.), 7,7% (2021 r.);
- gospodarka komunalna i ochrona środowiska – 5,6% (2017 r.), 7,2% (2021 r.);
- pomoc społeczna – 3,3% (2017 r.), 6,5% (2021 r.);
- kultura fizyczna i sport – 8,1% (2017 r.), 4,8% (2021 r.);
- rolnictwo i łowiectwo – 1,3% (2017 r.), 1,9% (2021 r.);
- gospodarka mieszkaniowa – 1,5% (2017 r.), 1,6% (2021 r.);
- kultura i ochrona dziedzictwa narodowego – 1,8% (2017 r.), 1,6% (2021 r.);
- bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa – 1,2% (2017 r.), 1,3% (2021 r.);
- ochrona zdrowia – 0,6% (2017 r.), 0,5% (2021 r.);
- edukacyjna opieka wychowawcza – 0,9% (2017 r.), 0,8% (2021 r.);
- turystyka – 0,01% (2017 r. i 2021 r.);
- działalność usługowa – 0,1% (2017 r.) i 0,05% (2021 r.);

- informatyka – 0,06% (2017 r.) i 0,05% (2021 r.);
- urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa – 0,01% (2017 r.) i 0,09% (2021 r.).

Poniższe przedstawienie graficzne ukazuje udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem w Gminie Warka na tle powiatu grójeckiego i województwa mazowieckiego. Można z niego odczytać, że wysoki udział tego rodzaju wydatków występował w 2018 roku (12,9% wydatków ogólnych, 532,95 zł per capita). W 2021 roku wydatki inwestycyjne wyniosły 6.823.719,53 i stanowiły 6,8% (356,85 zł per capita) wydatków ogółem.

Do najważniejszych wydatków majątkowych w Gminie Warka ostatnich latach zalicza się:

- Rozbudowa ulicy Niemojewskiej, ulicy Wąwóz oraz ulicy Solec w Warce (wykonanie w 2018 roku 3.122.999,12 zł);
- Termomodernizacja budynków oświatowych (wykonanie w 2019 roku 357.724,37 zł);
- Budowa kanalizacji w Gośniewicach (wykonanie w 2020 roku 3.109.521,85 zł);
- Zagospodarowanie brzegów Pilicy dla rozwoju aktywności mieszkańców Gminy Warka – Poprawa warunków rozwoju aktywności mieszkańców Gminy Warka (wykonanie w 2021 roku 1.904.888,73 zł).

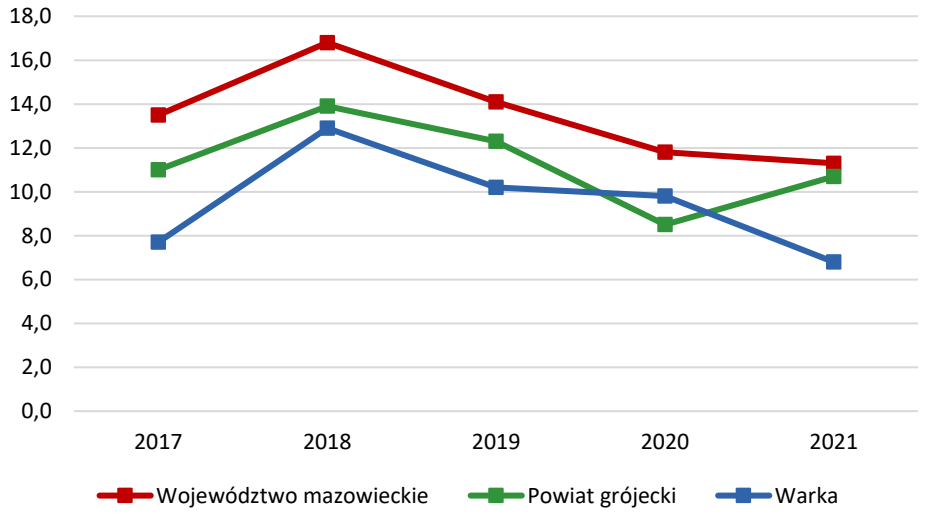

Ryc. 22 Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem w Gminie Warka na tle powiatu i województwa
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Potencjał inwestycyjny

Poniższy wykres przedstawia kształtowanie się wskaźnika obsługi zadłużenia Gminy Warka na lata 2022-2030 zgodnie z Uchwałą Nr LXIV/455/22 Rady Miejskiej Warka z dnia 8 listopada 2022 roku w sprawie zmiany Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Warka. Zgodnie z art. 243 ustawy o finansach publicznych, dopuszczalna wysokość spłaty zobowiązań JST w danym roku (faktyczna obsługa zadłużenia) nie może przekroczyć indywidualnie liczonego, maksymalnego wskaźnika obsługi zadłużenia. Zaprezentowane na poniższym wykresie dane liczbowe wskazują, że Gmina Warka w perspektywie do 2030 roku wykazuje zdolność do obsługi dodatkowych zobowiązań.

Poniższe przedstawienie graficzne ukazuje również potencjał inwestycyjny, rozumiany jako suma środków finansowych pozostałych do dyspozycji, po pokryciu wszystkich bieżących kosztów funkcjonowania (wydatków bieżących) oraz spłacie obecnie zaplanowanych rat kapitałowych (rozchodów). W perspektywie okresu lat 2023-2030 roku Gmina Warka będzie mogła przeznaczyć na inwestycje ponad 69 mln zł, w tym ponad 29 mln zł w 2023 roku (na tą kwotę składają się m.in. środki z tytułu dofinansowania przeznaczonego na inwestycje z Programu Inwestycji Strategicznych POLSKI ŁAD – 12 mln zł). Należy mieć jednak na uwadze, że WPF najbardziej precyzyjnie odnosi się do roku bieżącego i przyszłego. Prognoza na kolejne lata wyznaczana jest na podstawie trendów makroekonomicznych, które w obecnej sytuacji gospodarczej często ulegają zmianie, dlatego potencjał inwestycyjny przedstawia również szacunkowe wartości.

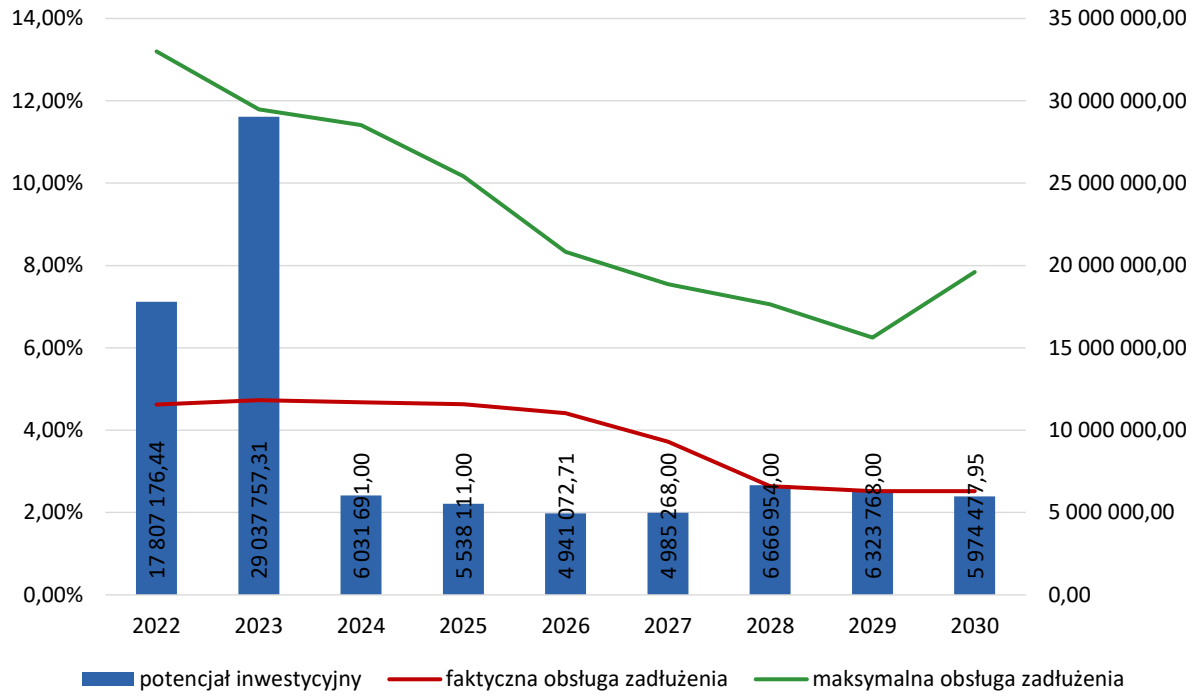

Ryc. 23 Kształtowanie się wskaźnika obsługi zadłużenia Gminy Warka na lata 2022-2030
Źródło: opracowanie własne na podstawie Uchwały Nr LXIV/455/22 Rady Miejskiej Warka z dnia 8 listopada 2022 roku w sprawie zmiany Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Warka.

Do najważniejszych zrealizowanych projektów Gminy Warka w unijnej perspektywie 2014-2021 należą:

- Projekt „Warka turystyczną perłą Mazowsza – utworzenie kompleksowej oferty turystycznej Miasta i Gminy Warka (wysokość kosztów kawalifikowalnych: 1600744,12)
- Projekt „ASI (Aktywizacja Społeczeństwa Informacyjnego)";
- Projekt „Podniesienie kompetencji cyfrowych mieszkańców województwa mazowieckiego" realizowany na terenie Gminy Warka;
- Projekt „Zdalna Szkoła I – wsparcie Ogólnopolskiej Sieci Edukacyjnej w systemie kształcenia zdalnego" (wysokość pełnego dofinansowania UE – 77.000,00 zł);

- Projekt „Zdalna Szkoła II – wsparcie Ogólnopolskiej Sieci Edukacyjnej w systemie kształcenia zdalnego” (wysokość pełnego dofinansowania UE – 94.500,00 zł);
- Projekt „Wsparcie dzieci z rodzin pegeerowskich w rozwoju cyfrowym” (wysokość pełnego dofinansowania UE – 152.500,00 zł);
- Projekt „Cyfrowa Gmina” (wysokość pełnego dofinansowania UE – 575.010,00 zł);
- Projekt „Mazowiecki program przygotowania szkół, nauczycieli i uczniów do nauczania zdalnego” – projekt prowadzony przez Marszałka Województwa Mazowieckiego;
- Budowa kanalizacji sanitarnej w Gośniewicach i wodociągu w Hornigach w Gminie Warka (wartość projektu: 4 mln zł, dofinansowanie z UE 1.995.349,00 zł);
- Termomodernizacja Centrum Sportu i Rekreacji w Warce (wartość projektu: 5.467.044,39 zł; dofinansowanie z UE 2.585.724,69 zł);
- Ochrona bioróżnorodności obszaru nadpilicznego w Warce (wartość projektu: 949.866,69 zł; dofinansowanie z UE 701.533,36 zł);
- Budowa punktu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych (PSZOK) i sortowni odpadów zbieranych selektywnie przy ul. Grójeckiej 24 w Warce (wartość projektu: 2.281.191,18 zł, dofinansowanie z UE 394.351,38 zł).

CZĘŚĆ 3: DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ GMINY

3.1. Demografia

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, Gminę Warka w 2021 roku zamieszkiwało 19.122 osób, co stanowiło 20% ludności powiatu grójeckiego. Gęstość zaludnienia wyniosła 95 os./km^2. Pod tym względem Gmina Warka zajmowała drugie miejsce wśród gmin powiatu grójeckiego, gdzie przodowała Gmina i Miasto Grójec z gęstością zaludnienia wynoszącą 213 os./km^2.

Poniższa tabela ukazuje zmiany liczby ludności w Gminach powiatu grójeckiego w latach 2017-2021. Pozyskane dane wskazują, że liczba ludności Gminy Warka uległa nieznacznym spadkom. Średnia dynamika zmian ludności dla całości analizowanego okresu (2017-2021) wyniosła 99,8% co jest czwartym wynikiem wśród gmin powiatu grójeckiego.

Tab. 12 Zmiany liczby ludności w powiecie grójeckim w latach 2017-2021

JST	2017	2018	2019	2020	2021	udział w 2021 r.	średnia dynamika
Powiat grójecki	98 701	98 451	98 311	97 979	97 385	100%	99,7%
Warka	19 269	19 259	19 226	19 167	19 122	20%	99,8%
Belsk Duży	6 561	6 515	6 475	6 440	6 375	7%	99,3%
Błędów	7 553	7 461	7 415	7 357	7 279	7%	99,1%
Chynów	9 863	9 858	9 846	9 853	9 814	10%	99,9%
Goszczyn	2 976	2 970	2 971	2 942	2 925	3%	99,6%
Grójec	25 654	25 704	25 855	25 882	25 796	26%	100,1%
Jasieniec	5 371	5 369	5 376	5 356	5 297	5%	99,7%
Mogielnica	8 802	8 744	8 682	8 579	8 480	9%	99,1%
Nowe Miasto nad Pilicą	7 863	7 766	7 668	7 615	7 505	8%	98,8%
Pniewy	4 789	4 805	4 797	4 788	4 792	5%	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wzrost liczby ludności zależy od dwóch czynników – przyrostu naturalnego oraz salda migracji. Przyrost naturalny to różnica między urodzeniami żywymi, a zgonami, natomiast saldo migracji jest różnicą między zameldowaniami, a wymeldowaniami.

Przedstawione niżej tabele wskazują, że w Gminie Warka w 2021 roku odnotowano ujemny przyrost naturalny na 1000 mieszkańców, który wyniósł -2,61 (w 2017 roku przyrost naturalny ogółem wyniósł -13, natomiast w 2021 roku -50). Wartość salda migracji na 1000 mieszkańców dla Gminy Warka w 2021 roku kształtowała się na poziomie 0,40. Od 2017 roku średnia zmiana wskaźnika wyniosła -0,20 (w 2017 roku saldo migracji ogółem wyniosło 23, natomiast w roku 2021 – 8). W obu zjawiskach zauważalna jest zatem tendencja spadkowa mająca wpływ na stopniowe zmniejszanie się liczby ludności w Gminie Warka.

Tab. 13 Przyrost naturalny i saldo migracji na 1 tys. mieszkańców w Gminie Warka w latach 2017-2021 na tle powiatu i województwa

JST	przyrost naturalny na 1000 mieszkańców		saldo migracji na 1000 mieszkańców	
	2021 r.	średnia zmiana wskaźnika od 2017 r.	2021 r.	średnia zmiana wskaźnika od 2017 r.
Województwo mazowieckie	-3,61	-1,12	2,40	-0,03
Powiat grójecki	-5,55	-1,37	0,10	-0,23
Warka	-2,61	-0,48	0,40	-0,20
Belsk Duży	-9,35	-2,42	0,00	0,43
Błędów	-9,15	-2,12	0,10	1,18
Chynów	-3,87	-1,07	-0,90	-1,58
Goszczyn	-4,79	-1,87	-3,10	0,65
Grójec	-2,94	-1,13	1,30	-0,40
Jasieniec	-6,38	-1,22	-3,80	-0,78
Mogielnica	-12,68	-2,94	-0,10	0,03
Nowe Miasto nad Pilicą	-10,46	-1,41	-2,60	-0,02
Pniewy	-3,34	-1,31	5,00	-0,80

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tab. 14 Przyrost naturalny i saldo migracji w Gminie Warka w latach 2017-2021

JST	przyrost naturalny ogółem					saldo migracji ogółem				
	2017	2018	2019	2020	2021	2017	2018	2019	2020	2021
Gmina Warka	-13	0	10	-52	-50	23	-7	-20	-6	8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Przedstawiona niżej tabela wskazuje, że w Gminie Warka na przestrzeni lat 2017-2021 postępowało stopniowe starzenie się społeczeństwa, co odzwierciedla senioralne obciążenie demograficzne (czyli ludność w wieku poprodukcyjnym w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym) zwiększone o 4,3% w analizowanym okresie. Dynamika tego zjawiska (zmiana poziomu (wzrost lub spadek) w analizowanym okresie) jest wyższa (119%) niż dane dla województwa mazowieckiego (113%), i dla powiatu grójeckiego (116%). Jednocześnie można zaobserwować spadek udziału mieszkańców w wieku kreatywnym (wiek 24-35 lat) w liczbie ludności ogółem o 1,33%. Na tle powiatu grójeckiego (spadek wskaźnika 15,08-13,58; dynamika 90%) oraz województwa mazowieckiego (spadek wskaźnika 15,16-12,91; dynamika 85%) dynamika spadku zjawiska jest najmniejsza (spadek wskaźnika 15,03-13,70; dynamika 91%). Wielkość oraz dynamika przedstawionych zjawisk demograficznych ma bezpośrednie przełożenie na rozwój gospodarczy Gminy, wysoka wartość udziału mieszkańców w wieku kreatywnym pozytywnie wpływa na Gminę, ponieważ wskazuje na liczbę mieszkańców, którzy mogą stanowić główną siłę napędową rozwoju ekonomicznego. Wysokość senioralnego obciążenia demograficznego przekłada się na ilość osób aktywnych na rynku pracy oraz zapotrzebowanie na usługi senioralne.

Tab. 15 Wskaźniki demograficzne dla Gminy Warka w 2017 i 2021 roku

JST	mieszkańcy w wieku kreatywnym (%)			senioralne obciążenie demograficzne (%)		
	2017	2021	dynamika	2017	2021	dynamika
Województwo mazowieckie	15,16	12,91	85%	25,80	29,20	113%
Powiat grójecki	15,08	13,58	90%	24,70	28,70	116%
Warka	15,03	13,70	91%	22,80	27,10	119%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

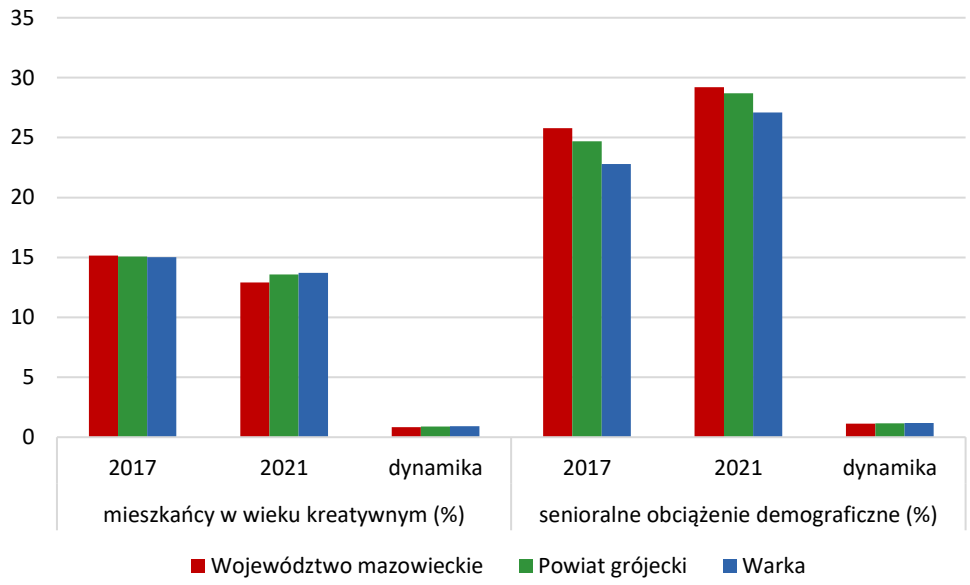

Ryc. 24 Struktura ludności w Gminie Warka w latach 2017-2021
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Poniższy wykres przedstawia strukturę ludności Gminy Warka poprzez zestawienie osób w wieku przedprodukcyjnym (wiek, w którym ludność nie osiągnęła jeszcze zdolności do pracy, tj. grupa wieku 0-17 lat), wieku produkcyjnym (wiek zdolności do pracy, tj. dla mężczyzn grupa wieku 18-64 lata, dla kobiet – 18-59 lat) i wieku poprodukcyjnym (wiek, w którym osoby zazwyczaj kończą pracę zawodową, tj. dla mężczyzn – 65 lat i więcej, dla kobiet – 60 lat i więcej) w latach 2017-2021. Odczytać z niego można, że w analizowanym okresie systematycznie rosła liczba osób w wieku poprodukcyjnym. Jednocześnie spadała liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym w analizowanym okresie uległa niewielkiemu wzrostowi.

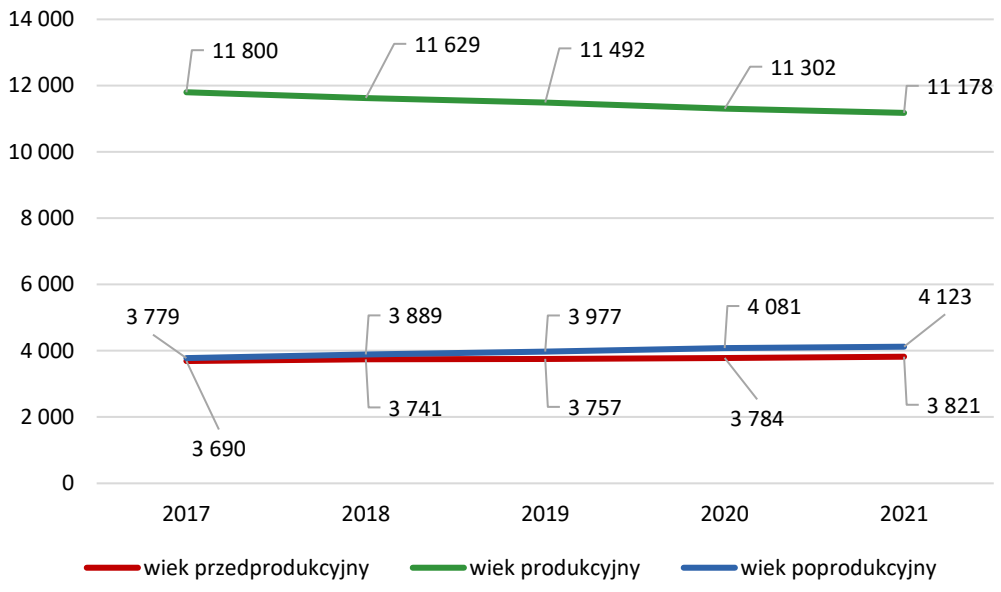

Ryc. 25 Struktura ludności w Gminie Warka w latach 2017-2021
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Według prognozowanych danych Głównego Urzędu Statystycznego na lata 2016-2030, w ciągu czternastu lat nastąpią zmiany w:

- udziale osób w wieku przedprodukcyjnym – w stosunku do ludności ogółem zmniejszy się z 19,04% do 18,37%;
- udziale osób w wieku produkcyjnym – w stosunku do ludności ogółem zmniejszy się z 61,97% do 56,17%;
- udziale osób w wieku poprodukcyjnym – w stosunku do ludności ogółem zwiększy się z 18,98% do 25,46%.

Taka prognoza demograficzna oznaczać będzie gwałtowny wzrost osób w wieku poprodukcyjnym, a w konsekwencji zmniejszenie liczby osób aktywnych zawodowo w ogóle mieszkańców Gminy Warka. Następstwem takiego bilansu będzie wzrost popytu na usługi społeczne (w tym świadczenia dla seniorów), i jednoczesny spadek popytu na usługi skierowane do najmłodszych mieszkańców (przedszkola, szkoły), a także przekładający się na spadek dochodów brak zastępowalności pokoleń na rynku pracy oraz trudności w znalezieniu pracowników.

3.2. Kapitał społeczny

Przedszkola i żłobki

Na terenie Gminy Warka funkcjonują 2 prywatne żłobki: Żłobek Mały Miś w Warce (liczba zajętych miejsc 30/50) i Żłobek Calineczka w Warce (liczba zajętych miejsc 16/20) oraz prywatny klub dziecięcy: Klub Dziecięcy Mały Miś (liczba zajętych miejsc 16/22). Ponadto aktywnie działa 8 placówek przedszkolnych publicznych (do których w 2021 roku uczęszczało łącznie 632 dzieci) oraz 3 placówki przedszkolne niepubliczne (do których w 2021 roku uczęszczało łącznie 268 dzieci). Największą placówką jest Przedszkole Samorządowe nr 1 w Warce, do którego w 2021 roku uczęszczało 250 dzieci w 10 grupach przedszkolnych. Jest otwarte w stałych

godzinach 6:00-17:00. Najmniejszą placówką jest Oddział przedszkolny – Publiczna Szkoła Podstawowa w Ostrołęce, z liczbą 27 dzieci w dwóch grupach przedszkolnych. Godziny otwarcia to 8:00-14:30.

Tab. 16 Przedszkola publiczne na terenie Gminy Warka

Lp.	Nazwa przedszkola/oddziału przedszkolnego	Liczba dzieci	Liczba grup	Średnia wielkość grupy	Godziny otwarcia
Przedszkola publiczne					
1.	Przedszkole samorządowe nr 1 w Warce	250	10	25	06:00-17:00
2.	Przedszkole samorządowe w Nowej Wsi	35	2	17,5	07:00-17:00
3.	Oddział przedszkolny – Publiczna Szkoła Podstawowa Nr 2 z oddziałami integracyjnymi w Warce	87	4	21,75	07:45-17:00
4.	Oddział Przedszkolny – Szkoła Podstawowa Nr 1 w Warce	114	5	22,8	07:00-17:00
5.	Oddział przedszkolny – Publiczna Szkoła Podstawowa w Konarach	39	2	19,5	08:00-16:00
6.	Oddział przedszkolny – Publiczna Szkoła Podstawowa we Wrociszewie	50	2	25	b.d.
7.	Oddział przedszkolny – Publiczna Szkoła Podstawowa w Ostrołęce	27	2	13,5	08:00-14:30
8.	Oddział przedszkolny – Publiczna Szkoła Podstawowa w Michałowie	30	2	15	07:00-15:00
Przedszkola niepubliczne					
1.	Waldemar Dębowski niepubliczne przedszkole Kubusiowe Przedszkole	183	8	22,88	07:00-17:00
2.	Niepubliczne przedszkole Calineczka	17	1	17	07:00-17:00
3.	Niepubliczne przedszkole Mały Miś	68	4	17	07:00-17:00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy.

Poniższa tabela przedstawia gminne dane statystyczne dotyczące dzieci uczęszczających do placówek przedszkolnych w latach 2017-2021. Gmina Warka w 2021 roku mogła pochwalić się stuprocentowym udziałem dzieci objętych opieką przedszkolną W porównaniu do roku poprzedzającego, w latach 2017-2020 zwiększała się liczba dzieci z terenu innych gmin uczęszczających do placówek przedszkolnych na terenie Gminy Warka, jednak w 2021 roku liczba dzieci wróciła do stanu wyjściowego (7). Rokrocznie zwiększały się miesięczne koszty utrzymania dziecka w przedszkolu gminnym oraz wysokość miesięcznej dotacji na dziecko w przedszkolu niepublicznym.

Tab. 17 Funkcjonowanie placówek przedszkolnych w Gminie Warka

	2017	2018	2019	2020	2021
Udział dzieci objętych opieką przedszkolną (%)	96%	96%	98%	99%	100%
Liczba dzieci z terenu innych gmin w przedszkolach na terenie Gminy (os.)	7	9	10	16	7
Miesięczny koszt utrzymania 1 dziecka w przedszkolu gminnym (zł)	858,61	888,19	1 044,10	1 119,91	1 251,54
Wysokość miesięcznej dotacji na 1 dziecko w przedszkolu niepublicznym (zł)	643,96	666,14	783,07	839,93	938,66

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy

Na wykresie poniżej zaprezentowano dane dotyczące odsetka dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w ogóle dzieci na obszarach gmin powiatu grójeckiego w latach 2016-2020. Odczytać z niego można, że w 2020 roku Gmina Warka zajmuje czwartą pozycję (za Gminami Belsk Duży, Goszczyn i Grójec) w grupie porównawczej pod względem analizowanego zjawiska.

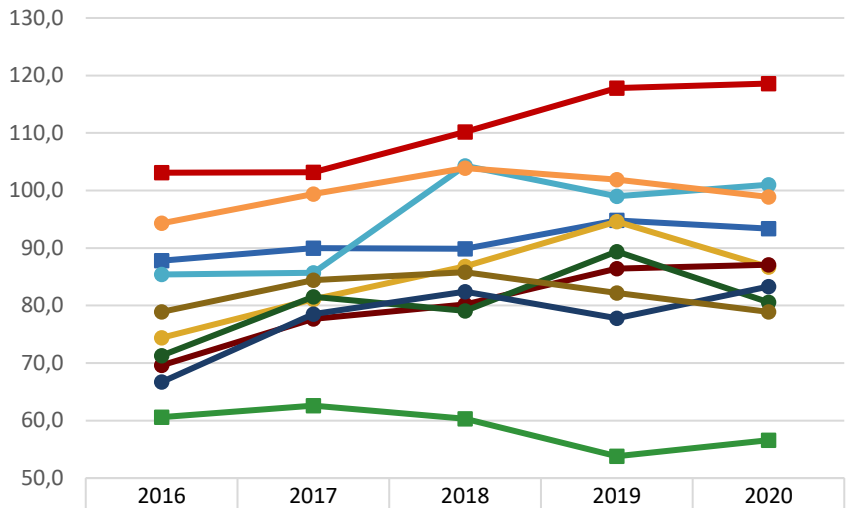

	2016	2017	2018	2019	2020
Belsk Duży	103,1	103,2	110,2	117,8	118,6
Błędów	60,6	62,6	60,3	53,8	56,6
Warka	87,8	90,0	89,9	94,8	93,4
Chynów	74,4	81,1	86,8	94,6	86,7
Goszczyn	85,4	85,7	104,3	99,0	101,0
Grójec	94,3	99,4	103,9	101,9	98,9
Jasieniec	69,6	77,7	80,2	86,4	87,1
Mogielnica	71,3	81,5	79,1	89,4	80,6
Nowe Miasto nad Pilicą	66,7	78,5	82,4	77,8	83,3
Pniewy	78,9	84,4	85,8	82,2	78,9

Ryc. 26 Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w ogóle dzieci w wieku 3-5 lat w Gminach powiatu grójeckiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Edukacja

W granicach Gminy Warka funkcjonuje 7 szkół podstawowych:

- Publiczna Szkoła Podstawowa Nr 2 z oddziałami integracyjnymi w Warce, gdzie w roku szkolnym 2020/2021 uczęszczało 665 uczniów. Szkoła posiada 29 oddziałów ze średnią wielkością oddziału 22,9 uczniów, a liczba etatów nauczycieli wynosi 64;
- Szkoła Podstawowa Nr 1 w Warce, gdzie w roku szkolnym 2020/2021 uczęszczało 537 uczniów. Posiada ona 27 oddziałów ze średnią wielkością oddziału 19,8 uczniów. Liczba etatów nauczycieli wynosi 64;
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Konarach, gdzie w roku szkolnym 2020/2021 uczęszczało 79 uczniów. Posiada ona 8 oddziałów ze średnią wielkością oddziału 9,8 uczniów, z liczbą etatów nauczycieli wynoszącą 12;
- Publiczna Szkoła Podstawowa we Wrociszewie, gdzie w roku szkolnym 2020/2021 uczęszczało 102 uczniów. Posiada ona 9 oddziałów ze średnią wielkością oddziału 11,3 uczniów, z liczbą etatów nauczycieli wynoszącą 10;
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Ostrołęce, gdzie w roku szkolnym 2020/2021 uczęszczało 92 uczniów. Posiada ona 7 oddziałów ze średnią wielkością oddziału 13,1 uczniów, z liczbą etatów nauczycieli wynoszącą 15;
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Michałowie, gdzie w roku szkolnym 2020/2021 uczęszczało 77 uczniów. Posiada ona 8 oddziałów ze średnią wielkością oddziału 9,6 uczniów, z liczbą etatów nauczycieli wynoszącą 8;
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Nowej Wsi, gdzie w roku szkolnym 2020/2021 uczęszczało 110 uczniów. Posiada ona 8 oddziałów ze średnią wielkością oddziału 13,7 uczniów, z liczbą etatów nauczycieli wynoszącą 13.

W dwóch z wymienionych szkół funkcjonuje zmianowy system pracy (Publiczna Szkoła Podstawowa Nr 2 z oddziałami integracyjnymi w Warce oraz Szkoła Podstawowa Nr 1 w Warce).

Tab. 18 Szkoły podstawowe na terenie Gminy Warka

Lp.	Nazwa szkoły	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Średnia wielkość oddziału	Liczba etatów nauczycieli	Zmianowy system pracy
1.	Publiczna Szkoła Podstawowa Nr 2 z oddziałami integracyjnymi w Warce	665	29	22,9	64	tak
2.	Szkoła Podstawowa Nr 1 w Warce	537	27	19,8	64	tak
3.	Publiczna Szkoła Podstawowa w Konarach	79	8	9,8	12	nie
4.	Publiczna Szkoła Podstawowa we Wrociszewie	102	9	11,3	10	nie
5.	Publiczna Szkoła Podstawowa w Ostrołęce	92	7	13,1	15	nie
6.	Publiczna Szkoła Podstawowa w Michałowie	77	8	9,6	8	nie
7.	Publiczna Szkoła Podstawowa w Nowej Wsi	110	8	13,7	13	nie

Źródło: opracowanie właśnie na podstawie danych z Urzędu Gminy.

Poniższa tabela przedstawia stan bazy dydaktycznej w szkołach podstawowych na terenie Gminy Warka w roku szkolnym 2020/2021. Porównując ten stan z danymi z tabeli nr 10 można zauważyć, że największa liczba sal lekcyjnych na oddział szkolny znajduje się w Publicznej

Szkole Podstawowej w Ostrołęce – łącznie z budynkiem w Dębnowoli (1,43 sali na oddział). W najmniejszym stopniu pod tym względem odpowiada na zapotrzebowanie uczniów Publiczna Szkoła Podstawowa w Nowej Wsi (0,75 sali na oddział). W zakresie wyposażenia sal w projektory multimedialne najlepiej wyposażoną placówką jest Publiczna Szkoła Podstawowa w Nowej Wsi (1 projektor na salę lekcyjną), a najgorzej wyposażoną jest w tym aspekcie Publiczna Szkoła Podstawowa w Ostrołęce - łącznie z budynkiem w Dębnowoli (0,1 projektora na salę lekcyjną). W największym stopniu skomputeryzowana jest Publiczna Szkoła Podstawowa w Konarach (1 komputer na 2,9 uczniów), a w najmniejszym stopniu Publiczna Szkoła Podstawowa Nr 2 z oddziałami integracyjnymi w Warce (1 komputer na 10,39 uczniów).

Tab. 19 Stan bazy dydaktycznej w szkołach podstawowych na terenie Gminy Warka w roku szkolnym 2020/2021

Nazwa szkoły:	Publiczna Szkoła Podstawowa nr 2 z oddziałami integracyjnymi w Warce	Szkoła Podstawowa nr 1 w Warce	Publiczna Szkoła Podstawowa w Konarach	Publiczna Szkoła Podstawowa we Wrociszewie	Publiczna Szkoła Podstawowa w Ostrołęce	Publiczna Szkoła Podstawowa w Ostrołęce, budynek w Dębnowoli	Publiczna Szkoła Podstawowa w Michałowie	Zespół Szkolno-Przedszkolny w Nowej Wsi
Liczba sal lekcyjnych (szt.)	29	25	9	8	3	7	11	6
Rodzaj i stan obiektów sportowych / sal gimnastycznych (np. sala gimnastyczna - dobry/do remontu)	sala gimnastyczna (dobry)	sala gimnastyczna (rynny do wymiany)	sala gimnastyczna (do remontu)	Boisko (dobry) sala gimnastyczna (do remontu)	sala gimnastyczna (dobry)	sala gimnastyczna (dobry)	sala gimnastyczna (dobry)	brak
Pracownie językowe	Nie	Nie	Tak	Tak	Nie	Nie	Tak	Nie
Klasy dwujęzyczne / sportowe / integracyjne	integracyjne- 2	Nie	Nie	Nie	Nie	Nie	Nie	Nie
Komputery do użytku uczniów (szt.)	64	78	27	12	13	12	24	17
Projektory multimedialne (szt.)	14	20	1	4	1	Nie	3	6
Kamery - monitoring szkolny	Nie	16	Nie	Nie	Nie	Nie	Nie	Tak
Szafki dla każdego ucznia	Niewystarczająca liczba (330 szt.)	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak
Świetlice (godziny otwarcia)	Tak 07:00-17:00	Tak 7:00-17:00	Tak 13:20-14:20	Tak 08:00-16:00	Tak 8:00-14:30	Tak 8:00-14:30	Tak 13:00-14:00	tak 7:30-15:30
Parkingi dla kadry / rodziców	Tak	Nie	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak
Gabinet pielęgniarki / stomatologiczny	gabinet lekarski	Tak	Nie	Tak	Nie	gabinet pielęgniarki	Nie	Nie
Liczba stypendystów (os.)	49	5	8	3	0	8	0	14

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy.

Do najbardziej wymiernych wyznaczników postępu edukacji w danej jednostce terytorialnej są wyniki egzaminów przeprowadzanych w szkołach funkcjonujących na danym terenie. Na poniższym wykresie przedstawiono średnie wyniki egzaminów ósmoklasistów z języka polskiego, matematyki i języka angielskiego szkół podstawowych Gminy Warka. Z zestawienia wynika, że najlepsze rezultaty z języka polskiego (63%), matematyki (58%) i języka angielskiego (71%) uzyskali uczniowie Publicznej Szkoły Podstawowej w Michałowie. Najniższe wyniki z języka polskiego (52%) uzyskali uczniowie Publicznej Szkoły Podstawowej w Nowej Wsi, z matematyki (36%) uczniowie Publicznej Szkoły Podstawowej w Ostrołęce oraz Publicznej Szkoły Podstawowej w Nowej Wsi, natomiast z języka angielskiego uczniowie Publicznej Szkoły Podstawowej w Ostrołęce. Analizując wyniki egzaminu należy wziąć pod uwagę fakt, że w roku szkolnym 2020/2021 nauka uczniów w dużym stopniu była przeprowadzana zdalnie (pandemia koronawirusa SARS-Cov-2), co miało znaczący wpływ na rezultaty dydaktyczne.

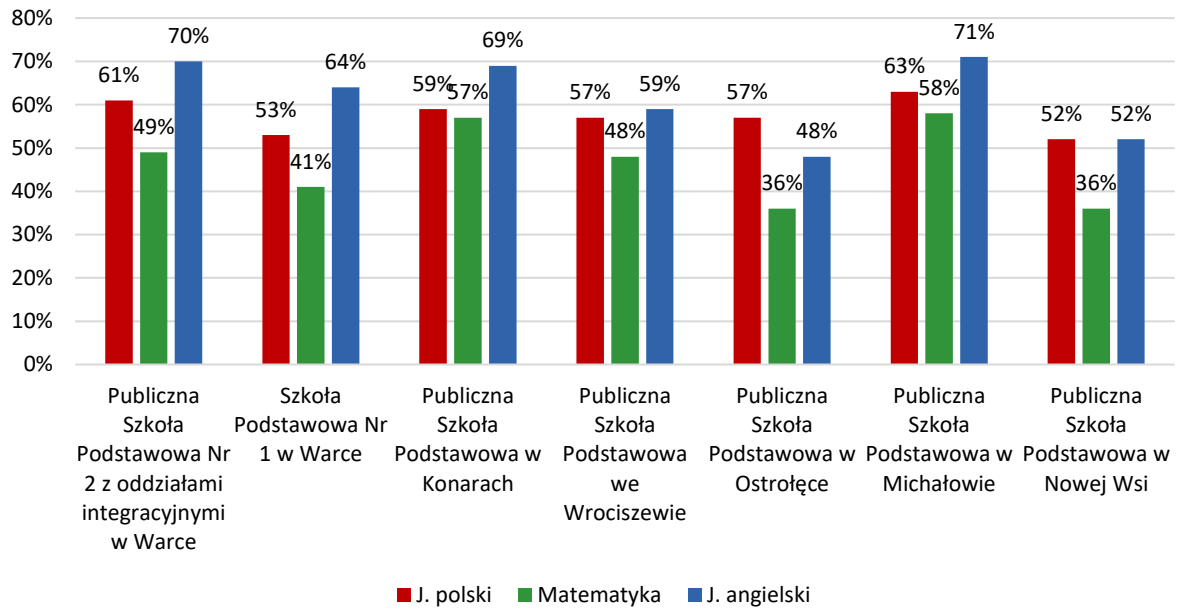

Ryc. 27 Wyniki egzaminu ósmoklasisty w szkołach w Gminie Warka w roku 2021
Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu o stanie Gminy Warka 2021

Na tle powiatu grójeckiego i województwa mazowieckiego wyniki egzaminu ósmoklasisty w szkołach Gminy Warka z języka polskiego były na równym poziomie ze średnią powiatową (59%) oraz niższe od średniej wojewódzkiej (64%), (w 2020 r. Gmina Warka – 57%, powiat – 60%, województwo 62%). Rezultaty z egzaminu z matematyki we wszystkich jednostkach analitycznych stały na równym poziomie (46%), (w 2020 r. Gmina Warka – 48%, powiat – 44%, województwo 51%). W ramach egzaminu z języka angielskiego uczniowie szkół Gminy Warka osiągali niższe wyniki (63%), aniżeli średnia powiatowa (65%) i średnia wojewódzka (71%), (w 2020 r. Gmina Warka – 55%, powiat – 51%, województwo 59%). Analizując wyniki egzaminu należy wziąć pod uwagę fakt, że w roku szkolnym 2020/2021 nauka uczniów w dużym stopniu była przeprowadzana zdalnie (pandemia koronawirusa SARS-Cov-2), co miało znaczący wpływ na rezultaty dydaktyczne.

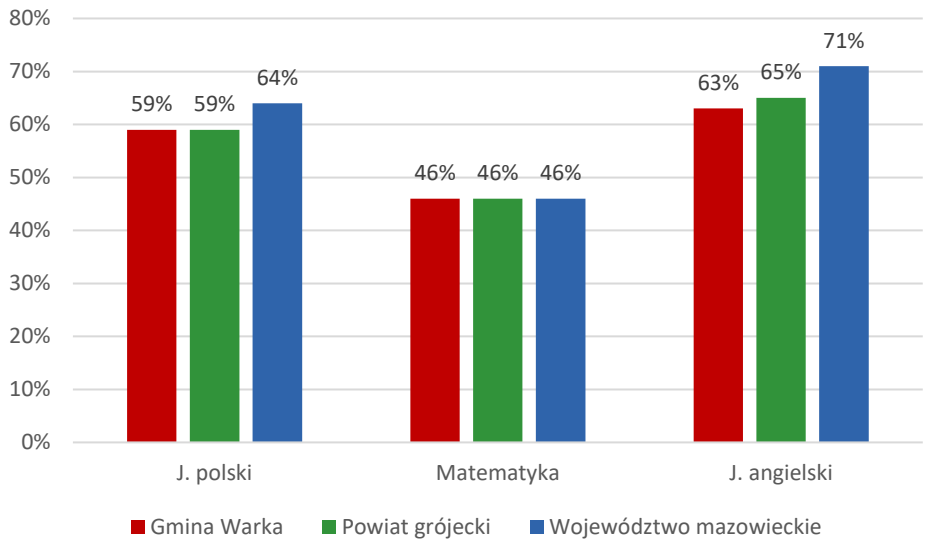

Ryc. 28 Wyniki egzaminu ósmoklasisty w szkołach w Gminie Warka w roku 2021 na tle powiatu grójeckiego i województwa mazowieckiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu o stanie Gminy Warka 2021

Poniższe zestawienie przedstawia dane dotyczące wykonania wydatków w dziale 801 Oświata i wychowanie w Gminie Warka w latach 2017-2021. W analizowanym okresie odnotowano stały wzrost wydatków w tym dziale (różnica na przestrzeni pięciu lat wyniosła ponad 8,1 mln zł). Największy udział w wydatkach stanowiły wynagrodzenia i pochodne. Wydatki majątkowe stanowiły średnio ok. 1,3% wydatków ogółem, co wskazuje na niski poziom inwestycji gminnych w szkolną infrastrukturę. Na przestrzeni analizowanego okresu zauważyć można spadek wpływów pozyskanych z subwencji oświatowej (obniżenie stopnia pokrycia wydatków z 56% do 48%). W związku z tym, zadania oświatowe w coraz większym stopniu realizowane są ze środków własnych Gminy.

Tab. 20 Wydatki w dziale oświata i wychowanie w Gminie Warka w latach 2017-2021

	2017	2018	2019	2020	2021
WYDATKI OGÓŁEM	**23 757 320,46**	**24 822 654,90**	**27 412 907,37**	**29 446 357,35**	**31 906 750,73**
Wydatki bieżące, w tym:	23 722 086,96	24 633 679,31	26 764 183,21	28 883 905,14	31 511 742,98
Wynagrodzenia i pochodne	*17 138 689,01*	*18 035 988,10*	*19 654 340,14*	*21 810 656,24*	*23 241 412,42*
Pozostałe wydatki bieżące	*6 583 397,95*	*6 597 691,21*	*7 109 843,07*	*7 073 248,90*	*8 270 330,56*
Wydatki majątkowe	35 233,50	188 975,59	648 724,16	562 452,21	395 007,75
SUBWENCJA OŚWIATOWA	**13 411 706,00**	**13 888 366,00**	**15 116 840,00**	**15 254 531,00**	**15 467 427,00**
Różnica między subwencją oświatową a wydatkami w dziale 801	10 345 614,46	10 934 288,90	12 296 067,37	14 191 826,35	16 439 323,73
Stopień pokrycia	56%	56%	55%	52%	48%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy.

Kultura i sport

Podmiotem odpowiedzialnym za rozwój sfery kulturalnej na terenie Gminy Warka jest Gminna Instytucja Kultury Dworek na Długiej w Warce. Do statutowych działań instytucji należą:

- prowadzenie różnorodnych form edukacji kulturalnej i wychowanie poprzez sztukę dzieci, młodzieży i dorosłych;
- inicjowanie i stwarzanie warunków dla rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego, kół, klubów zainteresowań, sekcji i zespołów;
- organizowanie koncertów, festiwali, wystaw, przeglądów osiągnięć kulturalnych, konkursów, plenerów, imprez o charakterze artystycznym, rozrywkowym, rekreacyjno-sportowym i turystycznym;
- współdziałanie ze szkołami, biblioteką, z instytucjami i organizacjami społecznymi;
- organizowanie i prowadzenie warsztatów rękodzieła artystycznego, fotograficznych pracowni specjalistycznych.

Najważniejszymi przedsięwzięciami realizowanymi przez Dworek na Długiej są:

- uroczystości patriotyczne i rocznicowe;
- uroczystości i imprezy miejskie;
- koncerty Muzyki Chrześcijańskiej „Śpiewaj przy Farnej”;
- koncerty Piosenki Poetyckiej – dWorek z Piosenką;
- konkursy Wokalne – „Warka Music Show” oraz „Mini Warka Music Show”;
- konkursy recytatorskie – „Wareckie Recytacje”;
- konkursy wiedzy „Nasza Historia”;
- konkursy plastyczne;
- konkursy fotograficzne;
- Międzyszkolna Liga Szachowa i turnieje szachowe;
- wystawy twórców lokalnych „Nasi potrafią”;
- Warecka Akademia Wiedzy;
- wykłady i spotkania;
- projekcje filmowe;
- spektakle teatralne;
- spotkania z poezją „Dobry Wieczór”;
- warsztaty i szkolenia;
- charytatywne kiermasze świąteczne;
- warsztaty Praktycznych Umiejętności „Robótkowo”;
- współorganizacja Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy;
- Dworkowy Wolontariat;
- Grupa Rekonstrukcji Historycznej WARKA;
- Warecki Klub Gier Planszowych i Fantastyki WARG;
- Telewizja Internetowa – TV.WARKA;
- Miesięcznik Informacyjny – Kurier Warecki;
- Wsparcie Inicjatyw Lokalnych;
- przegląd piosenki turystycznej „Spływarka”.

Na obszarze Gminy Warka funkcjonuje Miejsko-Gminna Biblioteka im. ks. Marcelego Ciemniewskiego. Jest to gminna instytucja kultury działająca w ramach krajowej sieci bibliotecznej.

Na koniec 2021 roku zbiory Biblioteki stanowiło 38 146 książek, 98 audiobooków oraz 20 ebooków. W tym samym roku Biblioteka zarejestrowała 2 062 czytelników (o 7 więcej niż w 2020 roku), odnotowano 16029 odwiedzin użytkowników, którzy wypożyczyli 42308 książek oraz 98 audiobooków. Poza standardową działalnością z zakresu zarządzania zbiorami, Biblioteka w 2021 roku była zaangażowana w następujące inicjatywy:

- udział w projekcie „Mała książka – wielki człowiek";
- współorganizacja konkursu literackiego „Strofy nad Pilicą";
- przystąpienie do Cyfrowej Wypożyczalni Publikacji Naukowej ACADEMICA;
- uczestnictwo w konkursie „Przygoda ze zwiadowcami";
- organizacja cyklu spotkań „Podwieczorki literackie";
- organizacja spotkań tematycznych w ramach „Historycznego lata" w Warce.

Ważną instytucją o charakterze kulturalnym, położoną w Gminie Warka jest Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego w Warce. Jego siedziba zlokalizowana jest w pałacu wzniesionym w 1689 roku jako siedziba Stanisława Antoniego Szczuki, podkanclerzego litewskiego i referendarza koronnego. Misja instytucji brzmi następująco: kultywowanie pamięci i ochrona materialnego dziedzictwa po polsko-amerykańskim bohaterze Kazimierzu Pułaskim, polskim wychodźstwie, szczególnie do USA oraz ochrona materialnego i duchowego dziedzictwa kulturowego ziemi grójeckiej i Warki; zaspokajanie potrzeb poznawczych i edukacyjnych społeczeństwa, w tym szczególnie budowanie postaw patriotycznych, budzenie poczucia więzi z innymi, z którymi wiąże nas wspólna historia.

Ponadto Muzeum czynnie angażuje się w organizację inicjatyw promocyjnych Gminy o charakterze historyczno-kulturalnym.

Do najważniejszych wydarzeń gminnych o charakterze kulturalnym należą:

- Święto Warki;
- Piknik historyczno-kulturalny Vivat Pułaski;
- Światowy Dzień Jabłka;
- koncerty z okazji Dnia Kobiet i Dnia Niepodległości;
- Mikołajki dla dzieci;
- Dzień Dziecka organizowany na rynku;
- Seniorada;
- Przegląd Piosenki Seniora.

Główną jednostką o charakterze sportowo-rekreacyjnym w Gminie Warka jest Centrum Sportu i Rekreacji w Warce. Przedmiotem działalności CeSiR jest:

- organizacja imprez sportowo-rekreacyjnych i widowiskowo-sportowych;
- zapewnienie kadry instruktorsko-trenerskiej do prowadzenia zajęć w zakresie kultury fizycznej, sportu i rekreacji;
- rozwój sportu wśród dzieci i młodzieży;

- współpraca z organizacjami i stowarzyszeniami działającymi w obszarze kultury fizycznej.

Obiekt CeSiR na swym wyposażeniu posiada następujące elementy infrastruktury: hala sportowa (z boiskami do piłki nożnej, koszykówki, siatkówki, piłki ręcznej oraz tenisa ziemnego), kryta pływalnia „Olimpic" (z basenem pływackim, niecką rekreacyjną ze zjeżdżalnią, biczami wodnymi i masażem podwodnym oraz sauną), strzelnica pneumatyczna, siłownia, sale (tańca, fitness, imprez, konferencyjna), świetlica informatyczna, patio ze sprzętem do grillowania oraz pokoje noclegowe. Zajmuje się organizacją zajęć sportowych dla różnych grup wiekowych: piłka nożna, koszykówka, siatkówka, taniec, strzelectwo, tenis stołowy, muai-thai, lekkoatletyka, fitness (Zdrowy Kręgosłup, Aerobic 50+, ABT, TBC, Pilates, Zumba), zajęcia dla grup senioralnych (UTW, KZW, WKS Radość z Życia).

Do najważniejszych wydarzeń o charakterze sportowo-rekreacyjnym organizowanych w obszarze Gminy Warka należą:

- Rozgrywki III ligi MWZPS mężczyzn;
- Rozgrywki III ligi MWZPS kobiet;
- Rozgrywki młodzieżowe WOZKosz;
- Rozgrywki dziecięce i młodzieżowe piłki nożnej ROZPN;
- IV liga piłki nożnej;
- Warecka Liga Halowa;
- Superpuchar Wareckiej Ligi Halowej;
- Turniej Piłki Siatkowej o Puchar Dyrektora CeSiR;
- Ogólnopolski Turniej Tańca;
- Zawody Szkolne (Szóstek piłkarskich dziewcząt i chłopców, Zawody Lekkoatletyczne, Zawody Strzeleckie, Tenisa stołowego, Zawody pływackie);
- Warka Biega;
- Grand Prix Warki w biegach;
- Bieg Pułaskiego;
- Sportowa Majówka;
- Turniej Piłki Nożnej o Puchar Burmistrza;
- Memoriał Piłkarski Daniela Malinowskiego;
- Zawody Strzeleckie o Puchar „Tygrysa";
- Memoriał Strzelecki im. Płk. D. Kossakowskiego;
- Liga Strzelecka SWKS;
- Zawody Pływackie o Puchar Burmistrza Warki;
- Lato w mieście;
- Aktywne ferie dla dzieci.

Mieszkańcy Gminy Warka mają możliwość korzystania z obiektów o charakterze kulturalnym oraz infrastruktury sportowej. Zestawienie obiektów kulturalnych i sportowych wraz z ich aktualnym stanem technicznym i rodzajem zajęć dla mieszkańców przedstawia poniższa tabela:

Tab. 21 Stan infrastruktury kulturalnej i sportowej na terenie Gminy Warka

Nazwa obiektu i lokalizacja	Stan techniczny obiektu	Zajęcia organizowane dla mieszkańców
Budynek Centrum Sportu i Rekreacji ul. Warszawska 45, hala sportowo widowiskowa, siłownia, strzelnica pneumatyczna, sale fitness	po termomodernizacji, częściowo do remontu	Sekcje sportowe dla dzieci: koszykówka, siatkówka, piłka nożna, sztuki walki, sekcje strzeleckie, sekcje taneczne Zajęcia dla dorosłych: koszykówka, siatkówka, piłka nożna, sztuki walki, zajęcia fitness, UTW, KZW, WKS Radość z Życia
Kryta pływalnia OLIMPIC ul. Warszawska 45	do remontu	Sekcje pływackie, Klub UKS Olimpic
Budynek Gminnej Instytucji Kultury Dworek na Długiej	częściowo do remontu, rewitalizacja zespołu pałacowo-parkowego w 2006 roku	Działalność kulturalna Dworku na Długiej
Strzelnica Miejska ul. Nowy Zjazd	częściowo do remontu	Zawody strzeleckie
Stadion Miejski ul. Nowy Zjazd	częściowo do remontu	Sekcje piłki nożnej, Rozgrywki ligowe
Stadion Lekkoatletyczny ul. Mostowa	nowy	Sekcje lekkoatletyczne, indywidualni odbiorcy
Siłownie zewnętrzne	po remoncie	Korzystają indywidualne osoby
Zespół Boisk Wielofunkcyjnych ORLIK ul. Polna 17	częściowo do remontu	Sekcje piłkarskie CeSiR, Kluby Sportowe, mieszkańcy
Skatepark ul. Polna 17	po remoncie	Korzystają indywidualne osoby

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy.

Stan infrastruktury sportowo-rekreacyjnej na obszarze Gminy Warka uzupełniają boiska przy szkołach podstawowych w Warce, Nowej Wsi, Konarach, Wrociszewie i Ostrołęce.

Bezpieczeństwo publiczne

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 14 Ustawy o samorządzie gminnym, utrzymanie porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrona przeciwpożarowa i przeciwpowodziowa należy do zadań własnych Gminy.

Za bezpieczeństwo mieszkańców Gminy Warka odpowiedzialnych jest 34 funkcjonariuszy Posterunku Policji Warka, będącego w strukturach Komendy Powiatowej Policji w Grójcu. Miejscowości zlokalizowane w Gminie Warka przypisane są do 3 rejonów służbowych, które przydzielone mają dzielnicowego.

W 2021 roku wskaźnik wykrywalności przestępstw przez policjantów Komisariatu Policji w Warce w tzw. obszarze ogólnym wyniósł 81,85%, w obszarze przestępstw kryminalnych wyniósł 75,33%, natomiast w obszarze najbardziej dokuczliwych przestępstw dla obywateli wskaźnik wyniósł 55,4%. Do najczęściej popełnianych przestępstw i wykroczeń w granicach Gminy Warka należą zakłócanie ciszy nocnej, rozboje, pobicia oraz spożywanie alkoholu

w miejscach publicznych. Monitoring stanowi 19 kamer zlokalizowanych przy najważniejszych obiektach Gminy.

W granicach Gminy Warka funkcjonuje 12 jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej, 3 z nich ujętych jest w Krajowym Systemie Ratowniczo Gaśniczym:

Tab. 22 Jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej na terenie Gminy Warka

Nazwa jednostki	Lokalizacja	Ujęcie w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym
OSP Warka	Warka, ul. Farna 4	tak
OSP Grzegorzewice	Grzegorzewice	tak
OSP Gąski	Gąski	tak
OSP Konary	Konary	nie
OSP Laski	Laski	nie
OSP Opożdżew	Opożdżew	nie
OSP Ostrołęka	Ostrołęka	nie
OSP Michalczew	Michalczew	nie
OSP Nowa Wieś	Nowa Wieś	nie
OSP Michałów Dolny	Michałów Dolny	nie
OSP Piaseczno	Piaseczno	nie
OSP Laski	Laski	nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy.

Elementy wyposażenia jednostek OSP funkcjonujących w granicach Gminy Warka stanowią:

- 15 pojazdów strażackich;
- 22 piły spalinowe;
- 16 agregatów prądotwórczych;
- 4 agregaty oddymiające;
- 5 agregatów wysokociśnieniowych;
- 3 zestawy ratownicze Holmatro;
- 1 silnik zaburtowy z łodzią ratunkową.

W poniższej tabeli zaprezentowano dane statystyczne dotyczące udziału w działaniach ratowniczo-gaśniczych jednostek OSP w 2021 roku:

Tab. 23 Udział w działaniach ratowniczo-gaśniczych jednostek OSP w 2021 roku

Lp.	OSP	pożar	miejscowe zagrożenie	alarm fałszywy	razem	w tym poza rejonem	w tym koronawirus	ćwiczenia	wyjazd gospodarczy	zabezpieczenie	nie wyjechał	2021
1	**Warka**	60	100	28	188	1	6	1	14	0		246
2	**Grzegorzewice**	13	13	2	28	1		1	5	0	1	56
3	**Gąski**	9	13	1	23	1		1	3	0	3	33
4	Branków	2	1	1	4	1		0	2	0		12
5	Konary	2	10	0	12	1	2	0	5	0	3	22
6	Laski	5	5	1	11	0	1	0	8	0	1	18
7	Michalczew	1	6	0	7	0	2	0	3	0		17
8	Michałów Dolny	6	6	1	13	0		0	3	0		38
9	Opożdżew	1	3	0	4	0	2	0	2	0	1	15
10	Ostrołęka	8	6	1	15	0		0	2	0	1	24
11	Piaseczno	0	4	0	4	0	1	0	5	0	1	6
12	Nowa Wieś	2	4	0	6	0	2	0	5	0	2	8

Źródło: Raport o Stanie Gminy Warka 2021.

Otoczenie wewnętrzne i zewnętrzne Gminy

Na obszarze Gminy Warka funkcjonują organizacje i stowarzyszenia pozarządowe, których działalność dotyczy m.in. zaspokajania potrzeb mieszkańców w zakresie rozwoju ich zainteresowań, promowania zdrowego trybu życia i pielęgnowania wartości lokalno-kulturowych Gminy. Są to:

Tab. 24 Wykaz organizacji pozarządowych na terenie Gminy Warka

Nazwa organizacji	Charakter współpracy z gminą
Stowarzyszenie W.A.R.K.A.	współorganizacja wydarzeń, udostępnienie lokalu, realizacja zadań publicznych
Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Aktywności Lokalnej Animator	współorganizacja wydarzeń, udostępnienie lokalu, realizacja zadań publicznych
Stowarzyszenie „Made in Bończa”	współorganizacja wydarzeń, udostępnienie lokalu, realizacja zadań publicznych
Stowarzyszenie Sady Grójeckie	współorganizacja wydarzeń,
Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Stara Warka	współorganizacja wydarzeń, udostępnienie lokalu, realizacja zadań publicznych
Stowarzyszenie Dobromocni	współpraca przy zagospodarowaniu przestrzeni, wsparcie pozafinansowe
Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Oddział im. W. Krawczyka w Warce	współorganizacja wydarzeń, realizacja zadań publicznych
Towarzystwo Przyjaciół Miasta Warki	współorganizacja wydarzeń
Stowarzyszenie Dzieci i Osób Niepełnosprawnych TĘCZA	współorganizacja wydarzeń, patronat, wsparcie pozafinansowe
Warecki Klub Strzelecki	Uczestnictwo w zawodach strzeleckich, realizacja zadań publicznych, udostępnianie lokalu,
Klub Kajakowy Korek	Uczestnictwo w zawodach kajakowych, realizacja zadań publicznych, udostępnianie lokalu,
Klub Sportowy Warka	Uczestnictwo w rozgrywkach piłkarskich, realizacja zadań publicznych, udostępnianie lokalu,
Klub Sportowy Pułaski	Uczestnictwo w rozgrywkach koszykarskich, realizacja zadań publicznych, udostępnianie lokalu,
Klub Sportowy Start Pułaski Warka	Współorganizacja imprez i treningów biegowych dla dwóch grup zaawansowania, realizacja zadań publicznych, udostępnianie lokalu,
Związek Kombatantów i Byłych Więźniów Politycznych Koło Warka	wsparcie organizacyjne
KGW Bończa	współorganizacja wydarzeń, wsparcie merytoryczne
KGW Wola Palczewska	współorganizacja wydarzeń, wsparcie merytoryczne
KGW Magierowa Wola	współorganizacja wydarzeń, wsparcie merytoryczne
KGW Branków	współorganizacja wydarzeń, wsparcie merytoryczne
KGW Nowa Wieś	współorganizacja wydarzeń, wsparcie merytoryczne
Wareckie Towarzystwo Siatkówki Warka	współorganizacja wydarzeń, wsparcie merytoryczne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy.

W 2021 roku w ramach otwartego konkursu ofert 10 zadań zostało zrealizowane przez 10 organizacji pozarządowych na łączną kwotę 445.350,00 zł. W ramach ofert z własnej inicjatywy 6 zadań zostało zrealizowanych przez 4 organizacje pozarządowe na łączną kwotę 34.650,00 zł.

Roczny program Współpracy Gminy Warka z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na 2022 rok określał 3 priorytetowe zadania publiczne, które Gmina w miarę potrzeb i możliwości finansowych będzie wspierała w ramach współpracy:

1. Turystyka i krajoznawstwo;
2. Działalność na rzecz dzieci i młodzieży, w tym wypoczynek dzieci i młodzieży;

3. Wspieranie i upowszechnianie kultury fizycznej;
4. Przeciwdziałanie uzależnieniom i patologiom społecznym.

W 2021 roku w ramach Funduszu Sołeckiego zrealizowano 62 zadania we wsiach Gminy Warka na łączną kwotę 723.974,57 zł. W zdecydowanej większości były to zadania związane z modernizacją infrastruktury drogowej.

Gmina Warka uczestniczy w Budżecie Obywatelskim Mazowsza. BOM jest demokratycznym procesem konsultacji społecznych, w ramach, których mieszkańcy współdecydują o wydatkach publicznych w województwie w perspektywie kolejnego roku budżetowego.

- mieszkańcy zgłaszają propozycje projektów, które następnie są analizowane pod kątem możliwości realizacji;
- propozycje projektów, które pomyślnie przeszły etap oceny, poddaje się pod powszechne i bezpośrednie głosowanie;
- wybrane przez mieszkańców w drodze głosowania projekty są wpisywane do budżetu województwa i następnie realizowane.

W 2021 roku na terenie Gminy Warka do realizacji w ramach BOM wybrano 2 projekty:

- „Z wizytą u Generała Pułaskiego" – edukacyjne wyjazdy do Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego w Warce dla uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych z terenu trzech powiatów (grójeckiego, piaseczyńskiego, kozienickiego);
- „Zwolnij i jedź bezpiecznie" – pilotażowy projekt budowy radarowych wyświetlaczy prędkości na drogach wojewódzkich na terenie gmin Brwinów, Głowaczów, Grodzisk Mazowiecki, Jasieniec, Józefów, Nadarzyn, Nowa Sucha, Osieck, Miasto Płońsk, Pruszków, Raszyn, Sanniki, Sierpc, Sochaczew, Sokołów Podlaski, Miasto Sokołów Podlaski, Tarczyn, Warka, Węgrów i Wyszków.

O aktywności mieszkańców danej Gminy oraz ich zaangażowaniu w życie społeczne świadczy m.in. liczba działających na jej terenie organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców. Analizując dane z poniższego wykresu dla lat 2017-2021, zauważyć można, że liczba tego rodzaju podmiotów w Gminie Warka nieznacznie wzrastała, będąc jednak na niższym poziomie niż średnia powiatowa i wojewódzka.

Natomiast obserwuje się wzrost aktywności w grupach senioralnych (na terenie Gminy w 2022 roku działało 12 nieformalnych grup senioralnych) oraz aktywność mieszkańców w realizacji Programu Działaj Lokalnie prowadzonego lokalnie przez Stowarzyszenie W.A.R.K.A. (w okresie 2011-2021 zrealizowano 61 oddolnych inicjatyw społecznych).[1]

[1] Źródło informacji: Dane Stowarzyszenia W.A.R.K.A

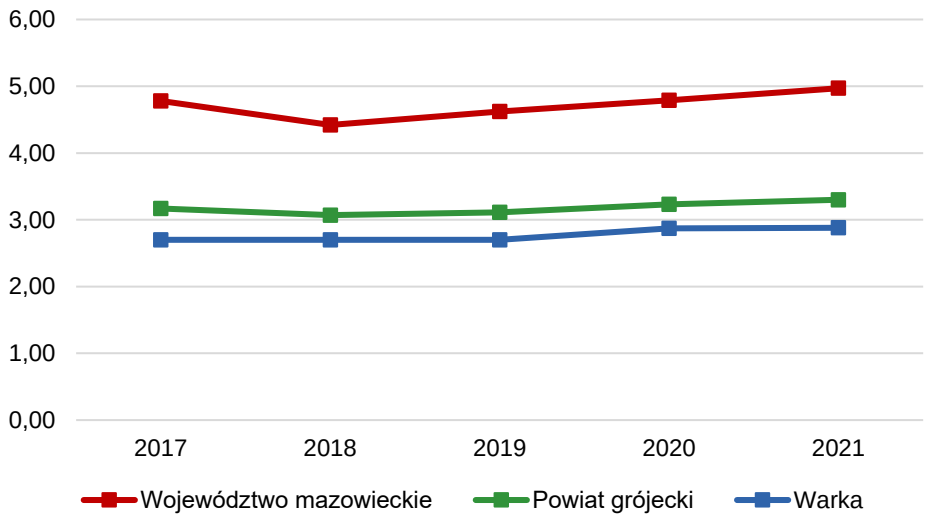

Ryc. 29 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1 tys. mieszkańców w Gminie Warka na tle powiatu i województwa
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Gmina Warka jest członkiem Lokalnej Grupy Działania Jabłkowa Kraina (wraz z Gminami Chynów, Goszczyn, Grójec oraz Jasieniec). Do działalności statutowej stowarzyszenia zalicza się:

- opracowanie i realizację Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR);
- wspieranie działań na rzecz wdrożenia i realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju;
- promocja obszarów wiejskich;
- mobilizowanie ludności do wzięcia aktywnego udziału w procesie rozwoju obszarów wiejskich;
- upowszechnianie i wymiana informacji o inicjatywach związanych z aktywizacją ludności na obszarach wiejskich;
- poprawa jakości życia mieszkańców;
- wykorzystanie zasobów naturalnych i kulturowych, w tym potencjału obszarów chronionych i należących do sieci Natura 2000, w tym:
    - wspieranie działań na rzecz rozwoju przetwórstwa lokalnego,
    - wspieranie i promocja produktów lokalnych,
    - podjęcie działań na rzecz wypracowania i wypromowania marki lokalnej;
- podnoszenie wartości lokalnych produktów zwłaszcza przez ułatwianie małym jednostkom produkcyjnym dostępu do rynków dzięki wspólnym działaniom, w celu podnoszenia dochodowości gospodarstw domowych;
- zastosowanie nowych informacji i nowych technologii w celu podniesienia konkurencyjności produktów i usług obszarów wiejskich, w tym:
    - wspieranie rozwoju przedsiębiorczości,
    - podnoszenie kompetencji osób z obszaru LSR w powiązaniu zakładaniem działalności gospodarczej, rozwojem przedsiębiorczości lub dywersyfikacją źródeł dochodu,

  - podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska, zmian klimatycznych a także innowacji;
- współpraca, integrowanie i wzajemne wspomaganie się członków w realizacji ich zadań, rozwijaniu zainteresowań i zaspokajaniu potrzeb;
- kształtowanie etyki korzystania z zasobów i środowiska naturalnego zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju;
- ochrona, promocja i działania na rzecz właściwego wykorzystania środowiska naturalnego, krajobrazu, zasobów historyczno-kulturowych dla potrzeb zrównoważonego rozwoju i turystyki;
- animowanie współpracy partnerów lokalnych;
- prezentowanie wspólnych poglądów i problemów w zakresie rozwoju obszarów wiejskich należących do Stowarzyszenia;
- promocja i informacja dotycząca założeń i sposobu realizacji LRS;
- organizacja imprez promujących region, jego produkty, usługi, kulturę, sztukę itp.;
- współpraca i wymiana doświadczeń między Stowarzyszeniem na poziomie krajowym i międzynarodowym w zakresie wdrażania strategii oraz organizacji pracy Stowarzyszenia, w tym zarządzanie, monitorowanie itp.;
- współpraca z władzami państwowymi i samorządowymi oraz innymi organizacjami społecznymi i gospodarczymi;
- działalność operacyjna Stowarzyszenia;
- prowadzenie działalności edukacyjnej i szkoleniowej;
- promocja dziedzictwa lokalnego;
- popularyzacja turystyki, rekreacji i sportu;
- promocja zatrudnienia i aktywizacja zawodowa bezrobotnych, osób pozostających bez pracy oraz zagrożonych bezrobociem;
- zapobieganie wykluczeniu społecznemu i integracja społeczna;
- wspieranie działalności na rzecz osób niepełnosprawnych;
- stworzenie warunków powstania i rozwoju przedsiębiorstw ekonomii społecznej;
- podejmowanie działań na rzecz aktywizacji i integracji środowiska lokalnego;
- prowadzenie innych działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich położonych na terenie działalności Stowarzyszenia „Jabłkowa Kraina”;
- udzielanie nieodpłatnej pomocy prawnej, księgowej oraz informacji prawnych.

Obecnie „Jabłkowa Kraina” intensywnie realizuje prace związane z opracowaniem Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023-2027. Ramowe obszary, które będą opisywane w dokumencie to innowacyjność, cyfryzacja, środowisko, klimat, zmiany demograficzne oraz partnerstwo w realizacji dokumentu.

3.3. Opieka zdrowotna i pomoc społeczna

W zakresie ochrony zdrowia mieszkańcy Gminy Warka mogą korzystać w ramach Narodowego Funduszu Zdrowia z usług Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Warce,

podmiotem tworzącym Zakład jest Gmina Warka. W poradni znajdują się następujące komórki organizacyjne:

- poradnia lekarza POZ;
- poradnia pielęgniarki POZ;
- poradnia położnej POZ;
- gabinety medycyny szkolnej;
- poradnia promocji zdrowia;
- poradnia diabetologiczna;
- poradnia ginekologiczno-położnicza;
- poradnia urologiczna;
- punkt szczepień;
- gabinety diagnostyczno-zabiegowe;
- pracownia fizjoterapii ambulatoryjnej;
- pracownia diagnostyki laboratoryjnej;
- punkt pobrań materiałów do badania;
- pracownia rentgenodiagnostyki ogólnej;
- transport sanitarny;
- Pielęgniarska Opieka Długoterminowa Domowa;
- nocna i świąteczna opieka zdrowotna;
- poradnia kardiologiczna;
- poradnia neurologiczna;
- poradnia ortopedyczna;
- poradnia medycyny pracy;
- pracownia USG.

Ponadto w mieście Warka funkcjonuje Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Zdrowa Rodzina Andrzej Niemirski. Świadczy usługi z zakresu:

- działalności lekarza rodzinnego, pielęgniarki rodzinnej, położnej rodzinnej, dietetyczki;
- szczepień dzieci i dorosłych;
- EKG;
- spirometrii;
- fizjoterapii.

Najbliższy punkt Szpitalnego Oddziału Ratowniczego znajduje się w Grójcu, w odległości 28 km od miejscowości Warka.

W leki i pozostałe produkty medyczne mieszkańcy Gminy mogą zaopatrywać się w następujących placówkach aptecznych:

- Apteka „Przyjazna”, ul. Gośniewska 2, Warka;
- Apteka „Dbam o zdrowie”, ul. Warszawska 28/71, Warka;
- Apteka „Farmacja i uroda”, ul. Wójtowska 1, Warka;

- Apteka Anna Jóźwicka, ul. Wysockiego 15, Warka;
- Apteka „Jantar Warka Tarczyńscy", ul. Senatorska 6, Warka;
- Apteka „Panaceum", ul. Warszawska 3, Warka;
- Apteka, ul. Pułaskiego 2/3, Warka;

Zgodnie z Ustawą o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r., ustawowe zadania własne i zlecone Samorząd Gminy Warka realizuje przy pomocy Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Warce. Do zadań jednostki należą:

- analiza i ocena zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia pomocy społecznej;
- przyznawanie i wypłacanie świadczeń przewidzianych ustawą o pomocy społecznej;
- przyznawanie i wypłacanie świadczeń rodzinnych;
- przyznawanie i wypłacanie świadczeń z funduszu alimentacyjnego;
- przyznawanie i wypłacanie świadczeń wychowawczych;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków dla opiekunów;
- przyznawanie i wypłacanie jednorazowego świadczenia z tytułu urodzenia dziecka, u którego zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą jego życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu;
- pracę socjalną rozumianą jako działalność zawodową, mającą na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi;
- realizację zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia;
- podejmowanie innych działań wynikających z potrzeb środowiska lokalnego, w szczególności polegających na przeciwdziałaniu marginalizacji i wykluczeniu społecznemu oraz przeciwdziałania patologiom społecznym;
- realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych;
- podejmowanie interwencji kryzysowej rozumianej jako zespół działań skierowanych na rzecz osób i rodzin dotkniętych przemocą;
- zapewnienie obsługi administracyjnej Zespołu Interdyscyplinarnego;
- zapewnienie obsługi administracyjnej Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Warce;
- podejmowanie innych zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z rozeznania potrzeb Gminy, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych;
- przyznawanie i wypłacanie świadczeń pomocy materialnej o charakterze socjalnym (stypendia i zasiłki szkolne);
- realizacja zadań wynikających z ustawy o Karcie Dużej Rodziny;
- realizacja innych zadań wynikających z przepisów prawa.

Poza działaniami ustawowymi w 2021 roku Ośrodek podejmował także wiele dodatkowych działań w celu podnoszenia jakości i poszerzenia usług świadczonych dla najuboższych i najbardziej potrzebujących mieszkańców Gminy Warka. Współpracował przy tym z instytucjami, jednostkami organizacyjnymi Gminy, osobami prywatnymi, fundacjami oraz realizatorami projektu ,,Szlachetna Paczka"

W 2021 roku MGOPS przyznał świadczenia pieniężne i niepieniężne łącznie 242 osobom (187 rodzinom). W formie pracy socjalnej udzielono pomocy 227 rodzinom, w tym 71 rodzin otrzymało pomoc wyłącznie w postaci pracy socjalnej. Powodami przyznania pomocy społecznej w 2021 roku były: ubóstwo (119 rodzin), bezdomność (10 rodzin), potrzeba ochrony macierzyństwa (13 rodzin), bezrobocie (54 rodzin), niepełnosprawność (77 rodzin), długotrwała lub ciężka choroba (78 rodzin), bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (65 rodzin), alkoholizm (20 rodzin), narkomania (1 rodzina), trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego (6 rodzin) oraz zdarzenia losowe (1 rodzina).

W ramach działalności MGOPS funkcjonują 3 kluby Senior+ zlokalizowane w Starej Warce, Michalczewie i Piasecznie. Kluby zrzeszają łącznie 45 osób w wieku 60+ nieaktywnych zawodowo. Celem Klubów jest aktywizacja seniorów poprzez różne formy wspólnego spędzania czasu. Jest to między innymi organizacja ciekawych spotkań i wykładów, wspólne wyjazdy np. do kina czy teatru, spotkania tematyczne i rozwijające zdolności. Kluby Senior+ współpracują ze sobą tworząc szerszą społeczność seniorów.

Poniższy wykres przedstawia liczbę beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w Gminie Warka w latach 2016-2020 na tle powiatu grójeckiego i województwa mazowieckiego. Należy zaznaczyć, że w analizowanym okresie liczba beneficjentów w Gminie wyraźnie spadła (z 305 w 2016 roku do 169 w 2020 roku), jest to wartość niemal dwukrotnie niższa, aniżeli średnia powiatowa i wojewódzka Trend zniżkowy jest pozytywnym zjawiskiem, ponieważ wskazuje na wzrost samodzielności i niezależności wśród mieszkańców Gminy Warka.

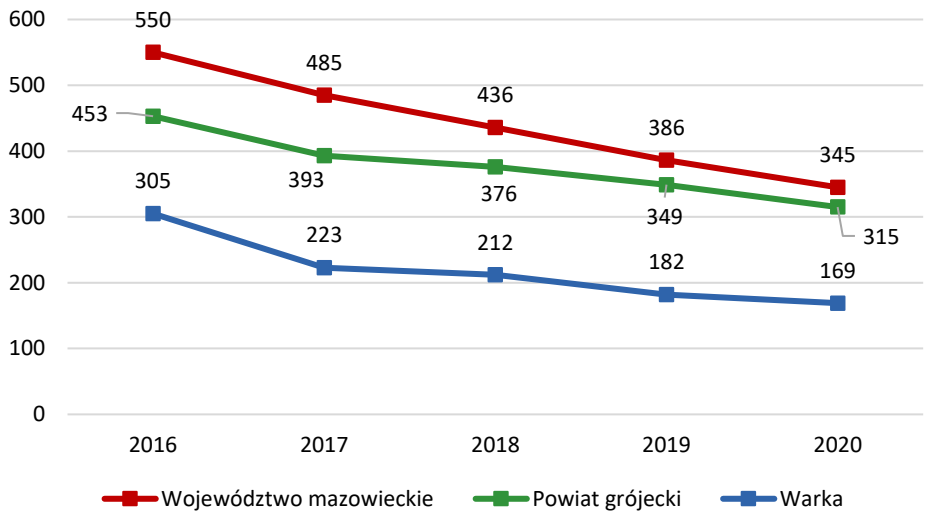

Ryc. 30 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w Gminie Warka na tle powiatu i województwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Urząd Gminy Warka prowadzi politykę mieszkaniową na podstawie Uchwały nr LXXII/499/23 Rady Miejskiej w Warce z dnia 30 marca 2023 roku w sprawie wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Warka. Uchwała określa warunki gminnej polityki mieszkaniowej w ramach następujących zagadnień:

- wysokość dochodu gospodarstwa domowego uzasadniający oddanie w najem lub podnajmem lokalu na czas nieoznaczony i lokalu socjalnego oraz wysokość dochodu gospodarstwa domowego uzasadniającą zastosowanie obniżek czynszu;
- warunki zamieszkiwania kwalifikujące wnioskodawcę do ich poprawy;
- kryteria wyboru osób, którym przysługuje pierwszeństwo zawarcia umowy najmu na czas nieoznaczony i lokalu socjalnego;
- warunki dokonywania zamiany lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Gminy Warka oraz zamiany pomiędzy najemcami lokali należących do tego zasobu, a osobami zajmującymi lokale w innych zasobach;
- tryb rozpatrywania i załatwiania wniosków o najem lokali zawierany na czas nieoznaczony i o najem lokali socjalnych oraz sposób poddania tych spraw kontroli społecznej.

Poniższa tabela prezentuje zasób mieszkaniowy Gminy Warka w latach 2017-2021. W analizowanym okresie zauważalny jest spadek zarówno mieszkań komunalnych jak i socjalnych. Na koniec 2021 roku liczba rodzin oczekujących na przydział mieszkania komunalnego w Gminie Warka wynosiła 78.

Tab. 25 Liczba mieszkań komunalnych w zasobie Gminy Warka w latach 2017-2021

	2017	2018	2019	2020	2021
Liczba mieszkań komunalnych	230	225	214	210	208
Liczba mieszkań socjalnych	10	10	10	9	9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy.

Załącznik 2: Wzór ankiety

ANKIETA

Strategia Rozwoju Gminy Warka na lata 2023-2030 – konsultacje społeczne

Szanowni Państwo,
W związku z przygotowaniem Strategii Rozwoju Gminy Warka na lata 2023-2030,, zwracamy się z prośbą o wypełnienie ankiety. Ankieta jest anonimowa.
Dziękujemy Państwu za udział w zbieraniu danych, Państwa opinia i uwagi pomogą zaplanować działania, niezbędne do rozwoju naszej Gminy!

Część I

Proszę o wpisanie znaku X w odpowiednie pola poniższej tabeli. W przyjętej skali 1 oznacza najniższą, natomiast 5 najwyższą ocenę.

Społeczeństwo						
Jak oceniasz:	*Nie dotyczy / nie mam zdania*	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*
Aktywność mieszkańców na rzecz gminy?						
Skuteczność działania pomocy społecznej?						
Dostęp do podstawowej opieki medycznej?						
Dostęp do specjalistycznej opieki medycznej?						
Dostęp do żłobków / klubów malucha?						
Jakość opieki żłobkowej na terenie gminy?						
Jakość infrastruktury żłobkowej na terenie gminy?						
Wsparcie osób starszych oferowane przez gminę? (Klub Seniora)						
Wsparcie osób niesamodzielnych?						
Zadowolenie z usług świadczonych przez Urząd Miejski w Warce?						
Bezpieczeństwo publiczne na terenie gminy?						
Funkcjonalność budynków administracji publicznej?						

Gospodarka						
Jak oceniasz:	*Nie dotyczy / nie mam zdania*	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*
Atrakcyjność inwestycyjną obszaru gminy?						
Możliwość uzyskania zatrudnienia na terenie gminy?						
Warunki prowadzenia i rozwijania działalności gospodarczej na terenie gminy?						
Funkcjonowanie transportu zbiorowego na terenie gminy?						
Połączenia komunikacyjne z innymi gminami i miastami?						
Dostępność usług na terenie Gminy?						

Perspektywy rozwojowe działalności rolniczej w Gminie?						
Konkurencyjność gminy jako miejsca zamieszkania i lokalizacji inwestycji?						
Konkurencyjność przedsiębiorstw na rynku lokalnym?						
Środowisko i przestrzeń						
Jak oceniasz:	*Nie dotyczy / nie mam zdania*	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*
Estetykę swojej gminy?						
Jakość powietrza w gminie?						
Ofertę gminy w działaniach wspierających ochronę środowiska?						
Czystość wód powierzchniowych i terenów przylegających?						
Infrastrukturę melioracji szczegółowej (rowy, sieć drenarska, przepusty itp.)?						
Czystość terenów zieleni (lasów, parków)?						
Świadomość ekologiczną mieszkańców?						
System odbioru odpadów na terenie gminy?						
Efektywność zagospodarowania przestrzeni w gminie (czy tereny są wykorzystywane optymalnie)?						
Walory środowiska przyrodniczego w gminie?						
Rozwój odnawialnych źródeł energii na terenie gminy?						
Infrastruktura techniczna						
Jak oceniasz:	*Nie dotyczy / nie mam zdania*	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*
Stan dróg w gminie?						
Małą infrastrukturę drogową (chodniki, oświetlenie, przystanki, itp)?						
Bezpieczeństwo przy głównych drogach w związku z ruchem aut osobowych i ciężarowych?						
Jakość sieci wodociągowej?						
Jakość sieci kanalizacyjnej?						
Jakość sieci gazowej?						
Dostęp do Internetu w gminie?						
Turystyka i rekreacja						
Jak oceniasz:	*Nie dotyczy / nie mam zdania*	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*
Atrakcyjność turystyczną gminy?						
Poziom bazy sportowo-rekreacyjnej w gminie?						
Poziom bazy turystyczno-wypoczynkowej?						
Poziom bazy gastronomicznej?						
Wyposażenie placów zabaw i siłowni zewnętrznych						
System ścieżek rowerowych?						

Ofertę spędzania wolnego czasu na terenie gminy dla dzieci?						
Ofertę spędzania wolnego czasu na terenie gminy dla młodzieży?						
Ofertę spędzania wolnego czasu na terenie gminy dla dorosłych?						
Ofertę spędzania wolnego czasu na terenie gminy dla seniorów?						
Działania promocyjne gminy, mające na celu pozyskanie potencjalnych turystów?						
Edukacja i kultura						
Jak oceniasz:	*Nie dotyczy / nie mam zdania*	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*
Dostęp do edukacji przedszkolnej?						
Jakość edukacji przedszkolnej w gminie?						
Jakość infrastruktury przedszkolnej na terenie gminy?						
Dostęp do edukacji w szkołach podstawowych?						
Jakość edukacji w szkołach podstawowych w gminie?						
Jakość infrastruktury w szkołach podstawowych (sale lekcyjne, sale sportowe, wyposażenie pracowni szkolnych, szatnie, inne)?						
Dostęp do edukacji w szkołach ponadpodstawowych (w tym dojazd)?						
Jakość edukacji w szkołach ponadpodstawowych w gminie?						
Jakość infrastruktury w szkołach ponadpodstawowych (sale lekcyjne, sale sportowe, wyposażenie pracowni szkolnych, szatnie, inne)?						
Wsparcie dla uczniów zdolnych w szkołach na terenie gminy?						
Wsparcie dla uczniów z trudnościami w nauce w szkołach na terenie gminy?						
Dodatkową ofertę (kółka zainteresowań, klasy sportowe, dodatkowe zajęcia itp.) w szkołach na terenie gminy?						
Organizację dowozu dzieci do szkół?						
Jakość i różnorodność wydarzeń kulturalno-rozrywkowych w gminie?						
Dostęp do obiektów kulturalnych w gminie? (godziny i dni otwarcia, itp.)						
Działalność domu kultury i biblioteki?						
Działalność świetlic wiejskich?						

Część II:

1. Proszę o zaznaczenie 5 aspektów, które są najistotniejsze do poprawy w gminie w ciągu najbliższych lat:

- ☐ poprawa infrastruktury drogowej (chodników, dróg)
- ☐ poprawa funkcjonowania transportu zbiorowego
- ☐ rozbudowa ścieżek pieszo-rowerowych
- ☐ rozbudowa oświetlenie ulicznego
- ☐ rozwój infrastruktury sportowej
- ☐ budowa i modernizacja sieci wodociągowej
- ☐ budowa sieci kanalizacji sanitarnej oraz przydomowych oczyszczalni ścieków
- ☐ rozwój sieci gazowej
- ☐ budowa i modernizacja świetlic wiejskich
- ☐ rozwój przedsiębiorczości/ ułatwienie zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej
- ☐ poprawa poziomu czystości wód powierzchniowych i podziemnych
- ☐ poprawa funkcjonowania gospodarki odpadami na terenie gminy
- ☐ zwiększenie dostępu do Internetu
- ☐ wsparcie dla budowy instalacji pozyskujących energię odnawialną ze słońca, wiatru, biomasy
- ☐ stworzenie miejsc opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi
- ☐ poprawa dostępu do usług medycznych
- ☐ zmniejszenie bezrobocia
- ☐ promocja gminy
- ☐ inwestycje w rozwój turystyki
- ☐ budowa obwodnicy
- ☐ podniesienie poziomu nauczania w szkołach podstawowych
- ☐ zwiększenie dostępności przedszkoli
- ☐ zajęcia pozalekcyjne dla dzieci i młodzieży
- ☐ poprawa bezpieczeństwa publicznego
- ☐ stworzenie miejsc opieki nad dziećmi do lat 3
- ☐ rozwój kultury
- ☐ aktywizacja osób starszych
- ☐ inne (*jakie?)*

Część III:

1. Co Pani/Pana zdaniem powinno być wizytówką gminy?

……

Metryczka

Płeć: ☐ kobieta ☐ mężczyzna

Wiek: ☐ poniżej 18 lat ☐ 18-25 lat ☐ 26-35 lat ☐ 36-45 lat ☐ 46-55 lat ☐ 56-65 lat ☐ powyżej 65 lat

Zatrudnienie:
☐ uczeń/student ☐ rolnik ☐ przedsiębiorca ☐ osoba pracująca ☐ osoba bezrobotna
☐ emeryt / rencista ☐ inne (jakie?) .....

Zamieszkanie:
☐ jestem mieszkańcem miasta ☐ jestem mieszkańcem wsi ☐ nie jestem mieszkańcem gminy

Załącznik 3: Tabela ewaluacyjna

CEL OPERACYJNY	KIERUNKI DZIAŁAŃ	Jednostka odpowiedzialna	Planowany termin wykonania	Faktyczny termin wykonania	Realizacja (TAK / NIE)
Spójna i funkcjonalna infrastruktura	Poprawa jakości i dostępu do infrastruktury drogowej wraz z infrastrukturą przydrożną, w tym chodników, poboczy, przejść dla pieszych, oświetlenia,				
	Wsparcie i działania na rzecz budowy obwodnicy Warki,				
	Współpraca z Krajowym, Powiatowym i Wojewódzkim Zarządem Dróg w zakresie budowy modernizacji i remontów dróg wyższego rzędu,				
	Stworzenie spójnego systemu dróg i ścieżek rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą (m.in. wiaty rowerowe, tablice informacyjne itp.),				
	Zwiększenie dostępu do sieci kanalizacyjnej oraz poprawa jej jakości,				
	Zwiększenie dostępu do sieci wodociągowej i poprawa jakości systemu uzdatniania wód,				
	Budowa oczyszczalni ścieków w południowej części Gminy,				
	Zwiększenie dostępu oraz modernizacja sieci gazowej,				
Wysoka jakość stanu środowiska naturalnego	Przeciwdziałanie występowaniu zjawisk ekstremalnych oraz adaptacja do zmian klimatu poprzez zachowywanie naturalnej zdolności retencyjnej gruntów, promowanie i wspieranie rozwiązań w zakresie zwiększania retencji oraz rozwój zielonej i niebieskiej infrastruktury,				
	Zachowanie obszarów chronionych oraz zapewnienie ochrony miejsc posiadających szczególne walory środowiskowe,				
	Rozwój odnawialnych źródeł energii (m.in. elektrowni wiatrowych, instalacji fotowoltaicznych),				
	Ochrona prawna istniejących walorów krajobrazowych Gminy,				
	Zwiększenie odporności środowiska na zmiany klimatu m.in. poprzez zwiększenie terenów biologicznie czynnych, wprowadzanie zadrzewień,				
	Poprawa jakości powietrza w Gminie poprzez realizację działań wspierających ograniczanie niskiej emisji (m.in. termomodernizacja budynków oraz wymiana źródeł ciepła na niskoemisyjne),				
	Działania na rzecz ograniczenia ilości wytwarzanych odpadów oraz ich segregowania, w tym podejmowanie działań i przeprowadzanie akcji edukacyjnych na rzecz podniesienia świadomości ekologicznej mieszkańców Gminy.				

Atrakcyjna i dostępna przestrzeń	Przeznaczenie nowych terenów pod zabudowę mieszkaniową oraz inwestycyjną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,				
	Zwiększenie pokrycia obszaru Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego oraz ograniczenie niekontrolowanej i rozproszonej zabudowy,				
	Tworzenie warunków do rozwoju sieci transportu publicznego, w tym współpraca z podmiotami zewnętrznymi w tym zakresie,				
	Wsparcie przy budowie parkingu przy stacji PKP Warka po obu stronach stacji,				
	Zwiększenie dostępności wszystkich obiektów i miejsc użyteczności publicznej dla osób z niepełnosprawnościami i osób starszych poprzez usuwanie barier architektonicznych,				
	Rozwój systemu monitoringu miejskiego,				
	Poprawa stanu technicznego budynków przestrzeni publicznej.				
Przyjazne warunki do rozwoju przedsiębiorczości	Wyznaczenie i uzbrajanie terenów inwestycyjnych (m.in. przy przystanku towarowym PKP „Obwodnica") oraz wyznaczanie nowych zgodnie z zapisami dokumentów planistycznych,				
	Stworzenie strefy przemysłowej (tereny między ul. Gośniewską a Grójecką),				
	Działania promocyjne na rzecz wykreowania wizerunku Gminy atrakcyjnej dla rozwoju działalności gospodarczej m.in. udział w targach nieruchomości oraz inwestycji,				
	Wspieranie mieszkańców w zakładaniu nowych działalności gospodarczych na terenie Gminy oraz organizacja kursów i szkoleń podnoszących kompetencje zawodowe mieszkańców,				
	Nawiązanie współpracy z instytucjami otoczenia biznesu na rzecz rozwoju przedsiębiorczości,				
	Opracowanie systemu doradztwa zawodowego dla ludzi młodych na temat dostępnych ścieżek kariery na podstawie badań lokalnego rynku pracy,				
	Stworzenie zachęt do prowadzenia działalności gospodarczej, m.in. wprowadzenie zwolnień podatkowych.				
Atrakcyjna oferta turystyczna	Wykorzystanie i wzmacnianie potencjału turystycznego Gminy m.in. Szlaku Jabłkowego,				
	Adaptacja budynku szkoły w Michałowie w celu utworzenia Muzeum Jabłka,				
	Współpraca z podmiotami lokalnymi oraz partnerami zewnętrznymi w zakresie tworzenia ponadlokalnej oferty turystycznej,				
	Stworzenie infrastruktury turystycznej promującej lokalne dziedzictwo kulturowe tj. np. tablice informacyjne przy zabytkach, ścieżki lokalne z historycznym opisem danej miejscowości itd.,				

	Zachowanie obiektów zabytkowych, zwiększenie ich rozpoznawalności oraz zapewnienie dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami,				
	Tworzenie zachęt do odnowy zabytków będących w posiadaniu właścicieli prywatnych.				
Pozytywny wizerunek Gminy oraz wzmacnianie tożsamości lokalnej	Opracowanie planu promocji i komunikacji Gminy Warka oraz budowa marki „Warka" w oparciu o potencjał jakim jest tradycja sadownicza oraz piwowarska,				
	Utworzenie Centrum Informacji o Regionie,				
	Stworzenie spójnej identyfikacji regionu, w tym logo zawierającego element jabłka,				
	Stworzenie sieci współpracy branży turystycznej oraz producentów produktów lokalnych, wsparcie promocji lokalnych produktów,				
	Opracowanie aplikacji oraz strony internetowej z informacjami o turystyce, możliwościach wypoczynku, czy turystycznych ciekawostkach.				
	Współpraca z okolicznymi gminami, stowarzyszeniami, partnerami społecznymi oraz przedsiębiorcami w celach promocyjnych Gminy Warka,				
	Organizacja jarmarków tematycznych w oparciu o dostępność produktów lokalnych,				
	Określenie priorytetowych wydarzeń i ich kompleksowa promocja.				
Rozwinięta oferta edukacyjna oraz opiekuńcza dla najmłodszych	Zapewnienie nowoczesnej bazy infrastrukturalnej i lokalowej w obszarze edukacji i wychowania poprzez rozbudowę, modernizację i doposażenie obiektów,				
	Utworzenie publicznego żłobka na terenie Gminy Warka,				
	Podnoszenie jakości bazy dydaktycznej oraz poziomu nauczania,				
	Doskonalenie kadry wychowawczej i oświatowej, np. poprzez kursy i szkolenia dla nauczycieli,				
	Zapewnienie opieki psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów i wychowanków na każdym etapie nauczania,				
	Organizacja zajęć pozalekcyjnych dostoswanych do zainteresowań i potrzeb dzieci i młodzieży,				
	Wsparcie uczniów z problemami w nauce, np. poprzez dodatkowe zajęcia wyrównujące szanse,				
	Wsparcie uczniów zdolnych umożliwiające im dalszy rozwój poza podstawą programową, np. poprzez program stypendialny.				
Wysoka jakość funkcjonowania usług zdrowotnych oraz społecznych	Zwiększenie dostępu do opieki specjalistycznej, w szczególności usług rehabilitacyjnych,				
	Rozwój infrastruktury związanej z usługami społecznymi,				
	Rozwój gminnej polityki senioralnej oraz działalności miejsc dedykowanym seniorom,				
	Wsparcie i realizacja zadań związanych z ochroną zdrowia - programy zdrowotne i profilaktyczne realizowane we współpracy i samodzielnie przez Gminę,				

	Zwiększanie świadomości mieszkańców w zakresie walki z uzależnieniami i promocja zdrowia, w tym aktywnego z trybu życia,				
	Zwiększenie dostępności mieszkań komunalnych i socjalnych,				
	Wsparcie i rozwój działalności Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Warce oraz zwiększenie dostępu do usług opiekuńczych wysokiej jakości dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym doszkalanie kadry opiekunów i asystentów rodzin,				
	Zapewnienie dostępności cyfrowej oraz informacyjnej placówek publicznych m.in. poprzez dostosowanie stron internetowych, mediów społecznościowych, aplikacji, odtwarzaczy multimedialnych do osób ze szczególnymi potrzebami.				
Aktywni oraz zintegrowani mieszkańcy	Wspieranie oraz promowanie działań Gminnej Instytucji Kultury Dworek, Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego oraz Miejsko-Gminnej Biblioteki im. im. ks. Marcelego Ciemniewskiego,				
	Wspieranie oraz promowanie działalności Centrum Sportu i Rekreacji w Warce,				
	Rozbudowa i modernizacja obiektów infrastruktury kulturalnej oraz sportowej,				
	Rozwój oferty kulturalnej i sportowej dostosowanej do potrzeb wszystkich grup wiekowych, w tym organizacja zajęć, wydarzeń, imprez,				
	Wykorzystanie budynków pełniących rolę świetlic wiejskich w rozwoju kulturalno-sportowym sołectw poprzez organizację zajęć dla dzieci i dorosłych				
	Zachęcanie do uczestnictwa w gminnych wydarzeniach oraz działalności w ramach organizacji pozarządowych,				
	Wsparcie organizacji pozarządowych w aplikowaniu o środki zewnętrzne oraz zapewnienie im zaplecza lokalowego, a także powierzanie szerszego spektrum zadań własnych Gminy organizacjom pozarządowym.				

Spis rysunków

Ryc. 1. Podział respondentów ze względu na płeć 28
Ryc. 2. Podział respondentów ze względu na wiek 29
Ryc. 3. Podział respondentów ze względu na status 29
Ryc. 4. Ocena poszczególnych obszarów według ankietowanych w Gminie Warka 30
Ryc. 5. Główne priorytety rozwoju według ankietowanych 34
Ryc. 6. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Warka 60
Ryc. 7. Obszary szczególnego zagrożenia powodzią 67
Ryc. 8 Położenie Gminy Warka na tle powiatu i województwa 84
Ryc. 9 Położenie Gminy Warka na tle gmin sąsiadujących 85
Ryc. 10 Kierunki, struktura przestrzenna i przeznaczenie terenów w Gminie Warka 91
Ryc. 11 Formy ochrony przyrody występujące na terenie Gminy Warka 99
Ryc. 12 Liczba podmiotów zarejestrowanych w REGON w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w Gminie Warka na tle powiatu i województwa 104

Ryc. 13 Liczba podmiotów zarejestrowanych w REGON w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w Gminie Warka na tle gmin powiatu grójeckiego 104
Ryc. 14 Porównanie liczby podmiotów nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych z rejestru REGON w Gminie Warka w latach 2017-2021 105
Ryc. 15 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Gminie Warka na tle powiatu i województwa 106
Ryc. 16 Mapa schematyczna sieci autobusowej PKS Sp. z o.o. w Grójcu 108
Ryc. 17 Udział korzystających z instalacji sieciowych w Gminie Warka w 2020 roku na tle powiatu i województwa 111
Ryc. 18 Udział korzystających z instalacji sieciowych w Gminie Warka w 2020 roku na tle gmin powiatu grójeckiego 112
Ryc. 19 Dochody ogółem na 1 mieszkańca w Gminie Warka na tle powiatu i województwa w latach 2017-2021 117
Ryc. 20 Wykonanie budżetu Gminy Warka w latach 2017-2021 118
Ryc. 21 Struktura dochodów Gminy Warka w latach 2017-2021 119
Ryc. 22 Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem w Gminie Warka na tle powiatu i województwa 121
Ryc. 23 Kształtowanie się wskaźnika obsługi zadłużenia Gminy Warka na lata 2022-2030 122
Ryc. 24 Struktura ludności w Gminie Warka w latach 2017-2021 126
Ryc. 25 Struktura ludności w Gminie Warka w latach 2017-2021 127
Ryc. 26 Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w ogóle dzieci w wieku 3-5 lat w Gminach powiatu grójeckiego 129
Ryc. 27 Wyniki egzaminu ósmoklasisty w szkołach w Gminie Warka w roku 2021 133
Ryc. 28 Wyniki egzaminu ósmoklasisty w szkołach w Gminie Warka w roku 2021 na tle powiatu grójeckiego i województwa mazowieckiego 134
Ryc. 29 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1 tys. mieszkańców w Gminie Warka na tle powiatu i województwa 143
Ryc. 30 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w Gminie Warka na tle powiatu i województwa 148

Spis tabel

Tab. 1. Oceny poszczególnych podobszarów w Gminie Warka 31
Tab. 2. Analiza SWOT dla Gminy Warka 37
Tab. 3. Cele strategiczne przyjęte w STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO 2030+ Innowacyjne Mazowsze 68
Tab. 4 Spójność kierunków strategii wojewódzkiej ze Strategią Rozwoju Gminy Warka na lata 2023-2030 69
Tab. 5 Liczba decyzji o warunkach zabudowy wydanych w latach 2017-2021 92
Tab. 6 Liczba wydanych decyzji pozwolenia na budowę i zgłoszeń zamiaru budowy z projektem budowlanym dla nowych budynków mieszkalnych w Gminie Warka w latach 2017-2021 92
Tab. 7 Zmiany liczby podmiotów gospodarczych w powiecie grójeckim w latach 2017-2021 102
Tab. 8 Podmioty gospodarcze działające na terenie Gminy Warka w 2021 r. według sekcji PKD 103
Tab. 9 Stan gospodarki odpadami w Międzygminnym Związku NATURA i Gminie Warka w latach 2016-2021 114
Tab. 10 Ewidencja źródeł ciepła w Gminie Warka w 2021 roku 116
Tab. 11 Dochody podatkowe Gminy Warka w latach 2017-2021 120
Tab. 12 Zmiany liczby ludności w powiecie grójeckim w latach 2017-2021 124
Tab. 13 Przyrost naturalny i saldo migracji na 1 tys. mieszkańców w Gminie Warka w latach 2017-2021 na tle powiatu i województwa 125
Tab. 14 Przyrost naturalny i saldo migracji w Gminie Warka w latach 2017-2021 125
Tab. 15 Wskaźniki demograficzne dla Gminy Warka w 2017 i 2021 roku 126
Tab. 16 Przedszkola publiczne na terenie Gminy Warka 128
Tab. 17 Funkcjonowanie placówek przedszkolnych w Gminie Warka 128
Tab. 18 Szkoły podstawowe na terenie Gminy Warka 130
Tab. 19 Stan bazy dydaktycznej w szkołach podstawowych na terenie Gminy Warka w roku szkolnym 2020/2021 132
Tab. 20 Wydatki w dziale oświata i wychowanie w Gminie Warka w latach 2017-2021 134
Tab. 21 Stan infrastruktury kulturalnej i sportowej na terenie Gminy Warka 138
Tab. 22 Jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej na terenie Gminy Warka 139
Tab. 23 Udział w działaniach ratowniczo-gaśniczych jednostek OSP w 2021 roku 140
Tab. 24 Wykaz organizacji pozarządowych na terenie Gminy Warka 141
Tab. 25 Liczba mieszkań komunalnych w zasobie Gminy Warka w latach 2017-2021 148